

สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร

ร้อยโทหญิง วรินทร์ แต่ประยูร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2545

ISBN 974-281-817-7

**INJURED PERSON' S CHARGE OF CRIMINAL CASE IN THE
MILITARY COURT**

LIEUTENANT VARINTORN TAEPRAYOON

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

For the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School, Dhurakijpundit University

2002

ISBN 974-281-817-7

ชื่อวิทยานิพนธ์	สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร
ชื่อนักศึกษา	ร้อยโทหญิง วรินทร์ แต่ประยูร
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	พลตรีสายัณห์ อรรถเกษม
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2545

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงสิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร เนื่องจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก บัญญัติให้ ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารและผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ ส่วนผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารทำได้เพียงให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน จากบทบัญญัตินี้แสดงให้เห็นว่าในระบบศาลทหารพิจารณาที่สถานะของผู้เสียหายเป็นหลักในการกำหนดบุคคลที่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร ทำให้สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติไม่เท่าเทียมกัน จึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาเพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไข อย่างไรก็ตาม การที่จะเปิดโอกาสเพื่อให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ดังเช่นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น จำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วย เนื่องจากมีปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเช่นกัน จึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ต้องศึกษาเพื่อหาทางแก้ไข การศึกษาในเรื่องดังกล่าวนี้เป็นการศึกษาด้วยวิธีวิจัยเอกสารโดยศึกษาจากตำรา บทความทางวิชาการ คำพิพากษาศาลทหารสูงสุดแล้วนำมาวิเคราะห์

ผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่า การที่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารถูกจำกัดสิทธิทำให้ไม่สามารถฟ้องคดีอาญาในศาลทหารเพราะหลักการและภารกิจของทหารที่ไม่เหมือนกับบุคคลพลเรือนคือทหารมีหน้าที่ที่ต้องใช้อาวุธยุทธโศปกรณ์เพื่อปกป้องประเทศชาติ ทำให้ต้องควบคุมวินัยทหารอย่างเข้มงวดทั้งในเวลาสงบและมีศึกสงคราม การเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดจึงถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของทหาร ด้วยเหตุนี้จึงต้องจำกัดเฉพาะบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นที่จะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ ซึ่งการจำกัดเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร การรับมรดกความ การจัดการแทนผู้เสียหาย คำสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการทหารตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเอง รวมทั้งการอุทธรณ์และฎีกา ส่วนปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ใน

อำนาจศาลทหารนั้นมีสาเหตุมาจากอำนาจฟ้องของผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร มีอยู่อย่างกว้างขวางและเป็นอิสระแยกต่างหากจากอำนาจฟ้องของอัยการทหาร จึงทำให้ผู้เสียหาย มีสิทธิยื่นฟ้องผู้กระทำผิดคนเดียวกันในความผิดเดียวกันนั้นได้อีกไม่เป็นฟ้องซ้อน ซึ่งคดีที่ ผู้เสียหายฟ้องส่วนมากศาลจะมีคำพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากผู้เสียหายฟ้องคดีโดยขาดประสิทธิภาพ ไม่มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวิธีพิจารณา หรือฟ้องโดยมีเจตนาเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายเท่านั้น เมื่อได้รับคดีใช้ค่าเสียหายแล้วก็ถอนฟ้องไป กรณีดังกล่าวจึงมีผลให้เป็นการตัดอำนาจฟ้องของ บุคคลอื่นที่จะฟ้องผู้กระทำผิด เพราะสิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป เนื่องจากศาลได้มีคำ พิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องแล้ว

ดังนั้น จึงได้เสนอแนวทางแก้ไขการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติ โดยแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก โดยให้สิทธิแก่ ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ดังเช่นผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และกำหนดให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาล ทหารและผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องได้เฉพาะความผิดต่อส่วนตัว หรือความผิดอันยอมความได้เท่านั้น

Thesis Title	Injured person's charge of criminal case in the military court
Name	Lieutenant Varintorn Taeprayoon
Thesis Advisor	Assoc. Prof. Dr. Surasak Likasitwatanakul
Co-Thesis Advisor	Major General Sayan Athakasem
Department	Law
Academic year	2002

ABSTRACT

The goal of this thesis is to study the right of an injured person in a military court. Due to the Act on the organization of military Courts, B.E.2498, article 49 enacted that a military prosecutor or an injured person who is under the competency of military courts in a normal period shall be entitled to institute a criminal prosecution. If an injured person is not under the competency of military courts he shall have to turn the case over to a military prosecutor for him. In a military court in an abnormal period, or in a court-martial or in a court conducting in place of a court – martial, only a military prosecutor shall be entitled to institute the charge. Whether or not he is under the jurisdiction of the military court the injured person shall have to turn the case over to a military prosecutor for action. From this Act, the right of an injured person in a military court in a normal period is not equal because a military court system has considered in the status of an injured person. To study and analyse this case has to consider in a criminal prosecution by an injured person who is under the competency of military court. This issue is very interesting to research from theses, articles and the judgements of the military supreme court to bring about the way to improve and remedy.

In the first result of the studying and the analysis, the reason that an injured person who is not under the jurisdiction of the military court has to turn the case over to a military prosecutor for action is from his different duties. A military person has duties on protecting the nation by using munitions to fulfil the missions of the military. So a military person has to be controlled by the military disciplines and strictly follow the military order of the commander. However it brings about lots of problems, e.g., in case an injured person asks for being joint – prosecutor, when legal heir or representative receives the inheritance of the lawsuit, when the administrator requires to manage in stead of him, or when a military court dismisses a case the right of the injured person is barred to appeal the case to the court of appeal and supreme court.

Second, the problems of the entitlement to institute a criminal prosecution by an injured person who is under the competency of military court are caused by the right of an injured person to institute a criminal prosecution is separated from a military prosecutor. So an injured person shall be entitled to institute a criminal prosecution to the same wrongdoer in the same case and It is not to be interpreted that he has entered the same plaint in the same court or in another court. Mostly the court shall dismiss a case because an injured person does not have the understanding to pursue the case efficiently or an injured person intends to prosecute for damage and withdraw a prosecution after getting compensation. Therefore it deprives the right of other person who shall institute criminal prosecution to the same wrongdoer. By the reason that the right to criminal prosecution is extinguished when the Judge has final decision in that case.

Thus, I would like to suggest the way to solve these problems. The Act on the organization of military Courts, B.E.2498 should be set forth that a military prosecutor or an injured person whether or not he is under the competency of military courts shall be entitled to institute a criminal prosecution and apply only compoundable offence with them.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร ไม่อาจจะสำเร็จ ล่วงลงได้หากปราศจากความกรุณาจากท่าน ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นคร ที่กรุณาเป็น ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ที่กรุณาเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และพลตรี สายพันธ์ อรรถเกษม ที่กรุณาเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ซึ่ง คณาจารย์ทุกท่านได้สละเวลาอันมีค่าในการอบรม สั่งสอน ชี้แนะ และให้ข้อคิดเห็นต่าง ๆ จนทำให้ การเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นไปด้วยความถูกต้องด้วยหลักการและเหตุผล

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้รับความกรุณาจากท่านอาจารย์ ดร. พิศนัฐ พาลุสุข และท่าน อาจารย์ ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยให้ความรู้และ คำแนะนำในการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาต่าง ๆ จนทำให้ได้แนวคิดและมุมมองอันเป็นประโยชน์ อย่างยิ่งต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้เสร็จสมบูรณ์

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ พลเอก สุธิ จรูญพร เจ้ากรมพระธรรมนูญ ที่อนุญาต ให้ผู้เขียนได้ศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้สูงขึ้น และข้าราชการกรมพระธรรมนูญทุกท่านที่กรุณาให้ คำปรึกษา ช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจให้ผู้เขียนมาโดยตลอด ซึ่งผู้เขียนจะได้นำความรู้มาใช้ให้เกิด ประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ต่อกรมพระธรรมนูญสืบต่อไป

อนึ่ง หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทำประโยชน์ต่อผู้ศึกษาค้นคว้าหรือผู้ที่สนใจ ผู้เขียน ขอมอบผลแห่งคุณประโยชน์นี้ให้แก่ผู้มีพระคุณทุกท่านและบิดามารดาซึ่งคอยดูแลและห่วงใย เสมอมา ทำให้ผู้เขียนมีความมานะพยายามและทุ่มเทจนทำให้วิทยานิพนธ์ประสบผลสำเร็จสมดัง ความมุ่งหวัง

ร้อยโทหญิง วรินทร์ แต่ประยูร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	6
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	6
1.5 วิธีการศึกษาวิจัย.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2 กระบวนการยุติธรรมทหาร.....	8
2.1 ประวัติและความจำเป็นที่ต้องมีศาลทหาร.....	9
2.1.1 ประวัติศาลทหาร.....	9
2.1.2 ความจำเป็นที่ต้องมีศาลทหาร.....	12
2.2 โครงสร้างของศาลทหาร.....	14
2.2.1 การบังคับบัญชารับผิดชอบกิจการศาลทหาร.....	14
2.2.2 หลักทั่วไปในระบบศาลทหาร.....	16
2.3 วิธีพิจารณาความอาญาทหาร.....	26
2.3.1 การควบคุมและการสอบสวน.....	27
2.3.2 การฟ้องคดีและการพิจารณา.....	29
2.3.3 การอุทธรณ์และฎีกา.....	34
2.3.4 การบังคับตามคำพิพากษา.....	38

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3 ระบบและแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา และการฟ้องคดีอาญา โดยผู้เสียหายในต่างประเทศ.....	40
3.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา.....	40
3.1.1 ระบบไต่สวน.....	40
3.1.2 ระบบกล่าวหา.....	41
3.2 แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา.....	42
3.2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย.....	43
3.2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน.....	43
3.2.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ.....	44
3.3 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในต่างประเทศ.....	45
3.3.1 ประเทศอังกฤษ.....	45
3.3.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	48
3.3.3 ประเทศฝรั่งเศส.....	53
3.3.4 ประเทศเยอรมนี.....	57
3.4 การฟ้องคดีอาญาในศาลทหารสหรัฐอเมริกา.....	60
3.4.1 ระบบและแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา.....	60
3.4.2 บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา.....	61
3.4.3 อำนาจการพิจารณาพิพากษาคดี.....	64
4 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในประเทศไทย.....	67
4.1 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรม.....	67
4.1.1 ระบบและแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา.....	67
4.1.2 บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา.....	69
4.1.3 ปัญหาการฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรม.....	77

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.2 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร.....	82
4.2.1 ระบบและแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา.....	82
4.2.2 บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา.....	84
4.2.3 ปัญหาการฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร.....	96
4.3 เปรียบเทียบการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในประเทศไทยและต่างประเทศ	102
4.3.1 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมไทยและศาลทหารไทย	102
4.3.2 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมไทยและศาลยุติธรรม ต่างประเทศ.....	110
4.3.3 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารไทยและศาลทหาร สหรัฐอเมริกา.....	113
4.4 วิเคราะห์การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในประเทศไทย.....	117
4.4.1 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมไทย.....	117
4.4.2 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารไทย.....	123
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	127
5.1 บทสรุป.....	127
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	130
บรรณานุกรม.....	132
ภาคผนวก.....	140
ภาคผนวก ก สถิติคดีที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ ฟ้องในศาลทหารกรุงเทพ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535-2545.....	141
ภาคผนวก ข ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงาน กรมทหารอุทหาว่ากระทำความผิดอาญา พ.ศ. 2544.....	143
ประวัติผู้เขียน.....	157

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามหลักสากลถือว่าความผิดอาญาเป็นความผิดต่อสังคม ดังนั้นสังคมเท่านั้นที่ เป็นผู้เสียหายและมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง รวมทั้งมีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด โดยมีพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐทำหน้าที่เป็น โจทก์ฟ้องคดี ส่วนประชาชนไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหายเนื่องจากไม่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองจึงไม่มีสิทธิฟ้องร้องผู้กระทำผิดด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ประเทศต่าง ๆ ที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ได้แก่ ประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา ต่างก็มีการผ่อนคลายให้ประชาชนฟ้องคดีอาญาได้ในบางกรณี¹ เช่น ประเทศเยอรมนีประชาชนมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ในความผิดฐานบุกรุก คูหาหมิ่น หรือหมิ่นประมาท เป็นต้น²

สำหรับประเทศไทยนั้นใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 อำนาจฟ้องของผู้เสียหายดังกล่าวเป็นอำนาจที่มีอยู่อย่างกว้างขวางและเป็นเอกเทศแยกต่างหากจากการฟ้องของพนักงานอัยการ อย่างไรก็ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ให้ความสำคัญแก่การดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการมากกว่าผู้เสียหาย พิจารณาได้จาก มาตรา 31 ที่บัญญัติให้การฟ้องคดีโดยผู้เสียหายอาจถูกควบคุมโดยพนักงานอัยการได้ในคดีอาญาที่มีโทษความผิดต่อส่วนตัวซึ่งพนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดได้ หรือตามมาตรา 32 พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายไม่ให้กระทำหรือละเว้นกระทำการใดซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่รูปคดีของพนักงานอัยการได้³

¹ คณิต ฒ นคร. “วิธีพิจารณาความอาญาของไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” ในรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร อัยการสูงสุด. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร, 2540, หน้า 311

² กิตติ บุญพลากร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523, หน้า 17,24

³ อิศร ไชยคุปต์. “ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542, หน้า 39-40

จากการที่สิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายมีอยู่อย่างกว้างขวางและเป็นเอกเทศแยกต่างหากจากการฟ้องของพนักงานอัยการนี้เองได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ หลายประการ เช่น ผู้เสียหายอาจฟ้องคดีโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายเป็นเครื่องมือในการทำลายระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยผู้เสียหายอาจฟ้องคดีโดยมีเจตนาเพื่อช่วยเหลือผู้กระทำผิด หรือผู้เสียหายดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยขาดประสิทธิภาพเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้องผู้กระทำผิดได้ การฟ้องเช่นนี้จึงมีผลทำให้เป็นการตัดอำนาจการฟ้องคดีอาญาของบุคคลอื่นทั้งหมดที่จะฟ้องผู้กระทำผิด เนื่องจากหลักกฎหมายอาญาที่ว่า “จำเลยในคดีอาญาไม่ควรถูกพิจารณาเพื่อลงโทษถึงสองครั้งในความผิดครั้งเดียว (Ne bis in idem) ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 39 (4) ว่า “สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง”⁴ ดังนั้น การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในกรณีเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดโทษมากกว่าประโยชน์ ทำให้คดีอาญาและกระบวนการวิธีพิจารณาได้รับความเสียหายรวมทั้งบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในคดีอาญาดังก็ได้รับผลกระทบตามไปด้วย จึงเห็นได้ว่าหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐของไทยมีความแตกต่างจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐโดยทั่วไป เนื่องจากให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้มากเกินไป แม้จะมีมาตรการหรือข้อจำกัดการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายไว้บ้างแต่ก็ยังไม่ได้ผลเพียงพอ เนื่องจากยังไม่ได้นำมาใช้ในทางปฏิบัติกันอย่างจริงจังจึงก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา ประโยชน์และโทษของการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย รวมทั้งแนวทางแก้ไขหรือวิถีทางที่ควรจะเป็นเพื่อให้การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้เสียหายเองและสังคมส่วนรวม และไม่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในคดีอาญา ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วก็จะช่วยลดปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายได้

สำหรับการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารนั้น พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก บัญญัติให้ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหาร และผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ ส่วนผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารทำได้เพียงให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ฟ้องแทน กล่าวคือ ผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้นั้น นอกจากจะเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (4) หรือตามมาตรา 4, 5 และ 6 เช่นเดียวกับผู้เสียหายในศาลยุติธรรมแล้ว ประกอบกับต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 อีกด้วย นอกจากนี้ยังให้ฟ้องได้เฉพาะคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติเท่านั้น คือ คดีที่เกิดเหตุในขณะที่เหตุการณ์บ้านเมืองอยู่ในความสงบ ไม่มีศึกสงคราม สำหรับการดำเนินคดีของศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึกนั้นเป็นช่วงที่เหตุการณ์บ้านเมืองอยู่ใน

⁴ กิตติ บุศยพลากร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” หน้า 115

ภาวะที่มีศึกสงคราม ทหารจำเป็นต้องเข้ามาบิณฑบาตในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ร่วมกับฝ่ายพลเรือนจึงไม่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ ฟ้องคดีอาญาในศาลทหารต้องให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นผู้ฟ้องคดีแทน⁵ ซึ่งในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาเฉพาะกรณีการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติเท่านั้น เช่น

กรณีตามมาตรา 49 พลทหาร ก. ทำร้ายร่างกายนาย ข. ซึ่งเป็นพลเรือน พลทหาร ก. จึงมีความผิดฐานทำร้ายร่างกายนาย ข. กรณีนี้ถือว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร เนื่องจากการที่พลทหาร ก. ทำร้ายร่างกายนาย ข. เป็นการกระทำความผิดอาญา และพลทหาร ก. ผู้กระทำความผิดก็เป็นทหาร ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วย คดีจึงอยู่ในอำนาจของศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 13⁶ นาย ข. จึงไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองในศาลทหารได้ เพราะถึงแม้จะเป็นผู้เสียหายแต่ก็เป็นเพียงบุคคลพลเรือนทั่วไปไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจึงไม่อยู่ในความหมายของผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ดังนั้น นาย ข. จึงไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เลย หาก นาย ข. ประสงค์ที่จะดำเนินคดีก็กระทำได้เพียงให้อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องแทน อีกทั้งจะฟ้องคดีเองในศาลยุติธรรมก็ไม่ได้ เนื่องจากเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลยุติธรรม จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าสิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร และในศาลยุติธรรมแตกต่างกัน โดยผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น

จากการที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก บัญญัติไว้เช่นนี้จึงก่อให้เกิดปัญหาจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร 2 ประการคือ ปัญหาที่เกิดจากผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร และปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

⁵ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคสอง บัญญัติว่า “ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความใน มาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์”

⁶ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 13 บัญญัติว่า “ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหาร หรือกฎหมายอื่นในทางอาญา ในคดีซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ในขณะที่กระทำความผิด และมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง”

1. ปัญหาที่เกิดจากผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร เช่น ปัญหาการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการทหาร การรับมรดกความ การจัดการแทนผู้เสียหาย คำสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการทหารตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเอง รวมถึงการอุทธรณ์และฎีกาด้วย ตัวอย่างปัญหาการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการทหาร เช่น คำพิพากษาศาลทหารสูงสุดที่ 2/2532 เรื่องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการศาลทหารกรุงเทพ เนื่องจากผู้ร้องอ้างว่าเป็นสามีโดยชอบด้วยกฎหมายของพันจ่าอากาศเอกหญิง ประทุม สุภวิรุจน์ ผู้ตาย จึงยื่นคำร้องต่อศาลทหารกรุงเทพขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการศาลทหารกรุงเทพ เพื่อฟ้องจำเลยในความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ชอนเร้น หรือย้ายศพ เพื่อปิดบังการตาย หรือเพื่อปกปิดความผิดผู้อื่นของตน โดยนัยแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (2) ศาลทหารกรุงเทพมีคำสั่งไม่อนุญาต เพราะผู้ร้องเป็นบุคคลพลเรือนไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 และมาตรา 49 จึงไม่มีสิทธิเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีนี้ ผู้ร้องอุทธรณ์คำสั่งของศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุดมีคำสั่งยืนตามศาลทหารกรุงเทพ ปัญหาในลักษณะนี้จึงเกิดจากการที่ผู้เสียหายถูกจำกัดสิทธิการฟ้องคดีอาญาไว้เพียงเพราะไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในระบบศาลทหารนั้นพิจารณาจากสถานะของผู้เสียหายเป็นหลักในการกำหนดบุคคลผู้มีสิทธิฟ้องคดีในศาลทหาร จึงทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เนื่องจากสิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ถูกรีดรอน เพราะแม้จะเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายก็ตามแต่ก็ไม่มีสิทธิฟ้องคดีในศาลทหาร ซึ่งเป็นการบ่งชี้ให้เห็นว่ารัฐยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลและอำนวยความสะดวกธรรมแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน อันเป็นการขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 75

2. ปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เช่น ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาโดยขาดประสิทธิภาพไม่มีความรู้ความเข้าใจในวิธีพิจารณา ไม่มีเครื่องมือหรือกลไกในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจะเหมือนกับปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรม การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงควรนำมาตราการหรือข้อจำกัดการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์มาใช้กับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วย เพื่อลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

จึงเห็นได้ว่าบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 นั้นยังไม่สอดคล้องต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 75 เนื่องจากผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารดังเช่นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แม้จะกำหนดแนวทางแก้ไขไว้โดยให้อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องแทนก็ตาม แต่อัยการทหารเป็นเพียงตัวแทนของรัฐเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเท่านั้นไม่ใช่บุคคล หรือองค์กรที่ได้รับผลร้ายโดยตรงจากการกระทำความผิดดังเช่นตัวผู้เสียหายเองที่ได้รับผลร้าย และได้รับความกระทบกระเทือนจากการกระทำผิดโดยตรง⁷ ซึ่งอาจจะต้องสูญเสียทั้งชีวิต ร่างกาย ชื่อเสียงและทรัพย์สิน จึงสมควรให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เช่นเดียวกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารโดยไม่ต้องพิจารณาว่าเป็นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ เพื่อให้สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารมีความเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ตาม การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจะต้องอยู่ภายใต้มาตรการหรือข้อจำกัดการฟ้องคดีอาญาตามที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารด้วย โดยเห็นควรให้ฟ้องได้เฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและทำให้การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อกระบวนการยุติธรรมทหารต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นการสอดคล้องต่อหลักการดำเนินคดีอาญาของไทยที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งถือว่ารัฐเท่านั้นมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ส่วนผู้เสียหายไม่ถือว่ามิหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมจึงไม่มีหน้าที่ฟ้องร้องผู้กระทำผิด ดังนั้น จึงควรจำกัดให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้เท่านั้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงสิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติเปรียบเทียบกับ การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรม

⁷ กรกัญญา เอี่ยมโอกาส. “การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน.” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542, หน้า 3

2. เพื่อศึกษาถึงการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมไทยเปรียบเทียบกับการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมต่างประเทศ คือ ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมนี

3. เพื่อศึกษาถึงสิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารไทยเปรียบเทียบกับการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารสหรัฐอเมริกา

4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในประเทศไทยทั้งในศาลยุติธรรมและในศาลทหาร

1.3 สมมุติฐานของการวิจัย

การฟ้องคดีอาญาในศาลทหารเวลาปกติ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก กำหนดให้อัยการทหาร และผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ ส่วนผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารทำได้เพียงให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน จึงเป็นการจำกัดสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร การจัดการแทนผู้เสียหาย การรับมรดกความค้ำสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการทหารตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเอง รวมถึงการอุทธรณ์และฎีกา จึงควรแก้ไขบทบัญญัติมาตรานี้เพื่อให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เช่นเดียวกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และฟ้องได้ภายใต้มาตรการหรือข้อจำกัดการฟ้องคดีอาญา โดยให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารและผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องได้เฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้เท่านั้น

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะประเด็นสิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติ

2. ในการศึกษานี้ได้นำหลักการดำเนินคดีอาญาและสิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมต่างประเทศ คือ ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมนี และในศาลทหารสหรัฐอเมริกามาประกอบการศึกษา

3. ศึกษาและวิเคราะห์เฉพาะปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในประเทศไทย เท่านั้น คือ ในศาลยุติธรรมและในศาลทหาร

4. ศึกษาแนวความคิดและข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายของไทยที่เกี่ยวกับสิทธิ การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายมาใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

1.5 วิธีการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาจากเอกสาร (Document Research) โดยศึกษาการฟ้อง คดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมเป็นข้อเปรียบเทียบด้วย โดยศึกษาจากตำรา บทความทาง วิชาการคำพิพากษาศาลทหารสูงสุดแล้วนำมาวิเคราะห์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติและในศาล ยุติธรรม
2. ทำให้ทราบถึงสิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมต่างประเทศ คือ ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมนี เปรียบเทียบกับการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายใน ศาลยุติธรรมไทย
3. ทำให้ทราบถึงการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารสหรัฐอเมริกาเปรียบเทียบกับศาลทหาร ไทย
4. ทำให้ทราบถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายใน ประเทศไทยระหว่างศาลยุติธรรมและศาลทหาร เพื่อให้การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรม และในศาลทหารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
5. ทำให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายของฝ่ายทหารคือพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก โดยให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เช่นเดียวกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร โดย ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารและผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาล ทหารมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ เท่านั้น

บทที่ 2

กระบวนการยุติธรรมทหาร

การทหารซึ่งเป็นภารกิจที่อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงกลาโหมนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กล่าวถึงหลักการที่จะต้องจัดสรรทหารไว้อย่างกว้าง ๆ ในมาตรา 72 ว่า รัฐต้องจัดให้มีกำลังทหารไว้เพื่อพิทักษ์รักษาเอกราช ความมั่นคงของรัฐ สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์แห่งชาติ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเพื่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจการทหารนั้นไม่ใช่เพื่อการรบหรือการสงครามเท่านั้น ทหารยังมีหน้าที่ช่วยเหลือและรักษาความสงบภายในบ้านเมือง เช่นการปราบปรามการจลาจลภายใน และมีหน้าที่รักษาความสงบภายนอกโดยใช้กำลังทหารป้องกันการรุกรานจากศัตรูภายนอกประเทศตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2506 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินของกระทรวงกลาโหมว่า มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันราชอาณาจักร ราชการกระทรวงกลาโหมให้เป็นไปตามกฎหมายข้อบังคับและระเบียบแบบแผน¹ และพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2503 บัญญัติให้กระทรวงกลาโหมมีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันราชอาณาจักร โดยจัดให้มีกำลังทหารไว้เพื่อรักษาเอกราชและประโยชน์แห่งประเทศชาติ การใช้กำลังเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด และในส่วนของราชการกระทรวงกลาโหมให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบแบบแผน²

ดังนั้น การที่จะควบคุมทหารให้ปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบวินัยที่ดี มีประสิทธิภาพเชื่อฟังคำสั่งผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด มีจิตสำนึกรักชาติ เสียสละชีวิตเพื่อประเทศชาติ และปกป้องประเทศชาติให้รอดพ้นจากศัตรูจึงจำเป็นต้องมีกฎหมายของฝ่ายทหารเพื่อใช้บังคับกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบแบบแผนของฝ่ายทหาร การปฏิบัติต่อฝ่ายทหารที่กระทำคามผิดไม่ว่าจะเป็นการจับกุม สอบสวน ฟ้องร้องต่อศาล ก็มีศาลทหารสำหรับพิจารณาพิพากษาลงโทษทหารที่กระทำคามผิดโดยเฉพาะ ซึ่งทั้งหมดนี้ถือเป็นกระบวนการยุติธรรมทหาร

¹ พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2506 มาตรา 7 และ 8

² พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2503 มาตรา 4

2.1 ประวัติและความจำเป็นที่ต้องมีศาลทหาร

การศึกษาประวัติและความจำเป็นที่ต้องมีศาลทหารจะทำให้ทราบถึงลำดับความเป็นมาของศาลทหารในประวัติศาสตร์และเข้าใจถึงแนวความคิดและจุดมุ่งหมายของศาลทหารตั้งแต่ต้นตลอดจนกิจการทหารไทยที่ได้วิวัฒนาการตลอดมาตามสภาพกาลของยุคสมัย โดยกิจกรรมของศาลทหารก็ได้เปลี่ยนแปลงไปด้วยเพื่อให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าของกิจการทหารไทย

2.1.1 ประวัติศาลทหาร

การทหารของไทยในสมัยโบราณไม่มีกองทัพประจำการ ผู้ที่เป็นทหารซึ่งเรียกว่า ไพร่ตามปกติอยู่ทำมาหากินตามท้องถิ่นของตน และถูกเกณฑ์มาใช้ราชการหรืองานหลวงเป็นคราว ๆ หากมีศึกสงครามก็เกณฑ์เข้ากองทัพตามสังกัด ผู้ชายทุกคนจะต้องมีสังกัดอยู่ให้รู้ว่าขึ้นกับเจ้านายคนใดจะอยู่โดยไม่มีสังกัดไม่ได้ ใครอยู่สังกัดใดก็ต้องอยู่สังกัดนั้นตลอดไปจนถึงลูกหลาน³ การควบคุมหรือการจัดกำลังทหารกำหนดเอาครัวเรือนเป็นหน่วยเบื้องต้น หลายครัวเรือนรวมกันเป็นกอง หลายกองรวมกันเป็นกรม กรมหนึ่งมีเจ้ากรมเป็นผู้บังคับบัญชา มีปลัดกรมเป็นผู้ช่วย และสมุหบัญชีเป็นผู้ทำบัญชีพล ถัดจากกรมลงมามีนายกอง รองจากนายกองเรียกว่าขุนหมื่น สำหรับดูแลไพร่พลในกรมนั้น ๆ วิธีระดมพลในเวลาที่มีศึกสงครามหรือมีราชการ กรมสุรัสวดีซึ่งมีหน้าที่ทำบัญชีพลทั้งในกรุงและหัวเมืองจะเป็นผู้กะเกณฑ์และมีคำสั่ง สำหรับหัวเมืองก็จัดทำนองเดียวกัน แต่ชื่อกรมตามหัวเมืองเรียกว่ากอง เวลาที่มีศึกสงครามผู้ว่าราชการเมืองซึ่งเปรียบได้กับผู้ว่าราชการจังหวัดในปัจจุบันทำหน้าที่เป็นตัวแทนทัพนายพล

ไพร่จะต้องเข้าเวรรับราชการปีละ 6 เดือน ต่อมาลดลงเหลือ 3 เดือน มีศึกสงครามจะเรียกเกณฑ์เป็นกรม ๆ จะเกณฑ์ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนแล้วแต่ราชการกับความร้ายแรงของสถานการณ์ว่าจำเป็นต้องใช้กำลังทหารเท่าใด เมื่อไพร่เข้าไปอยู่ในกองทัพก็ต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของแม่ทัพนายกองตามลำดับชั้น และเมื่อปรากฏว่ามีกรกระทำผิดเกิดขึ้นไพร่ที่กระทำความผิดก็จะต้องถูกลงโทษลงทัณฑ์ตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา และกฎหมายที่ใช้บังคับกับทหาร คือ กฎหมายลักษณะขบถศึก โดยมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมายทหาร ได้แก่ นายกอง คือ ผู้บังคับบัญชาจำเลย ยุกรบัตรคือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายศาลหรือฝ่ายกฎหมาย เกียกกาย คือ เจ้าหน้าที่ต้อนทหารเข้ารับ เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาทหารที่กระทำความผิด ซึ่งกฎหมายลักษณะขบถศึกนี้เป็นส่วนหนึ่งในกฎหมายตราสามดวง อันเป็นส่วนหนึ่งของบรรดาพระราชกำหนดกฎหมายที่ปรากฏตามพระบรมราชโองการของ

³ ไพบูลย์ ยันตระพร. หนังสือครบรอบ 90 ปี กรมพระธรรมมุนย. ม.ป.ศ., 2539, หน้า 21

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อ พ.ศ. 2347 ซึ่งบัญญัติว่า ถ้าผู้ใดต่อรบด้วยราชศัตรู มิพึง บังคับยอต่อในที่รบพื้นเพื่อนจากกระบวนทัพประการใด ถ้ามีบันดาศักดิ์แต่ना ๘๐๐ ลงมาถึงไพร่ใช้ โทษหนักเท่าใดให้ลงโทษโดยโทษานุโทษนั้น ถ้าบันดาศักดินา ๑,๐๐๐ ขึ้นไปให้กุมเอาตัวไปส่งแก่นายกองบุตรเกียกกายให้ลงโทษโดยโทษานุโทษนั้น แลให้เกียกกายบันดาถืออาญาเดือนพลกฐหมายเอาโทษนั้นไปบอกแก่นายกอง แลบุตรเกียกกายให้พิจารณาโดยโทษ⁴ คณะบุคคลซึ่งทำหน้าที่เป็นศาลดังกล่าวใช้บังคับเรื่อยมาจนถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และในราวปี พ.ศ. 2420-2428 ได้มีการจัดตั้งศาลขึ้นเพื่อชำระความในโรงทหารจึงถือได้ว่าเป็นการกล่าวถึงระบบศาลทหารสมัยใหม่ที่จัดขึ้นเพื่อพิจารณาคดีในกองทหารแบบชาติตะวันตกเป็นครั้งแรก

ในด้านการปกครองแผ่นดินในสมัยโบราณตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย จะให้ทหารทำทั้งราชการทหารและพลเรือนซึ่งผู้ชายไทยทุกคนจะต้องเป็นทหาร และใช้หลักการปกครองโดยถือเอา การทหารเป็นสำคัญ ดังนั้นราชการทหารและราชการพลเรือนจึงเป็นผู้ทำทั้งสิ้น ต่อมาในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ในช่วงปี พ.ศ. 1991-2034 พระองค์ได้ทรงแก้ไขปรับปรุงการปกครองแผ่นดินเสียใหม่โดยกำหนดหน้าที่ราชการแยกออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน ซึ่งมีกรมพระกลาโหมทำหน้าที่ดูแลและบังคับบัญชาฝ่ายทหาร และกรมมหาดไทยทำหน้าที่ดูแลและบังคับบัญชาฝ่ายพลเรือน สืบต่อมาในสมัยสมเด็จพระเพทราชา ในช่วงปี พ.ศ. 2231-2246 ได้ทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงวางไว้ โดยทรงให้ราชการทหารรับผิดชอบทั้งในราชการทหารและราชการพลเรือน จนกระทั่งในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเปลี่ยนให้กลับไปใช้แบบเดิมที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงวางไว้ กล่าวคือ แยกราชการทหารและราชการพลเรือนออกจากกันอย่างเด็ดขาด โดยกำหนดให้สมุหกลาโหมเป็นหัวหน้ากรมพระกลาโหมบังคับบัญชาฝ่ายทหารทั่วไป และสมุหนายกเป็นหัวหน้ากรมมหาดไทยบังคับบัญชาฝ่ายพลเรือนทั่วไป

สำหรับกิจการทหารนั้น เดิมแบ่งเป็นราชการทหารบกและราชการทหารเรือ โดยมีศาลทหาร คือ ศาลกลาโหม สำหรับพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ทหารบกและทหารเรือกระทำผิด โดยเฉพาะซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมพระกลาโหม ต่อมาได้แยกกรมทหารบกและกรมทหารเรือออกจากกรมพระกลาโหม และตั้งกรมยุทธนาธิการขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2429 เพื่อให้รับผิดชอบดูแลทหารบกและทหารเรือ รวมถึงด้านการทหารต่าง ๆ ตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของ

⁴ ไพบูลย์ ยันตระพร. “ประวัติกรมพระธรรมนูญและเหล่าทหารพระธรรมนูญ.” การประชุมทางวิชาการของนายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญ (ที่ระลึกคล้ายวันสถาปนากรมพระธรรมนูญ ครบ 84 ปี). พิมพ์ครั้งที่ 8. ม.ป.ศ., 12 กันยายน 2533, หน้า 21.

⁵ วรศักดิ์ อารีเปี่ยม. การบริหารกระบวนกรยุติธรรมทางทหาร. กรมพระธรรมนูญ. ม.ป.ศ., 2541, หน้า 8-9.

กรมทหารบกและกรมทหารเรือแทนกรมพระกลาโหม โดยมีศาลทหารสำหรับพิจารณาพิพากษาทหารบกและทหารเรือที่กระทำผิดด้วย ส่วนศาลกลาโหมคงมีอำนาจพิจารณาเฉพาะความอาญา นอกในบริเวณหัวเมืองต่าง ๆ เท่านั้น

ในปี พ.ศ. 2434 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น โดยรวบรวมศาลที่กระจัดกระจายอยู่ในกระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ เข้ามาสังกัดกระทรวงยุติธรรม คงยกเว้นศาลทหารซึ่งยังคงให้สังกัดกระทรวงยุติธรรมอยู่ตามเดิม ศาลในประเทศไทยจึงแบ่งเป็น “ศาลกระทรวงยุติธรรม” และ “ศาลทหาร” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา⁶ และในปี พ.ศ. 2435 ได้มีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินครั้งใหญ่ เนื่องจากเจ้าหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนมีอำนาจซ้ำซ้อนกัน จึงแบ่งราชการบริหารส่วนกลางออกเป็น 12 กระทรวง ซึ่งกรมพระกลาโหมได้ถูกยกฐานะขึ้นเป็น “กระทรวงกลาโหม” ส่วนกรมยุติธรรมได้ถูกย้ายไปขึ้นกับกระทรวงกลาโหม⁷ ต่อมาในสมัยสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงยุบกรมยุติธรรม และกำหนดให้ทหารบกไปขึ้นอยู่กับกระทรวงกลาโหม ส่วนทหารเรือก็ไปขึ้นอยู่กับกรมทหารเรือ โดยกรมทหารเรือก็ได้ยกฐานะขึ้นเป็นกระทรวงทหารเรือด้วย ตามประกาศตั้งกระทรวงทหารบกทหารเรือ ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2453 และกฎหมายที่ใช้บังคับกับทหารบกและทหารเรือในขณะนั้น คือ พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. 126 และพระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ.127

ต่อมาได้มีการปรับปรุงกิจการทหารไทยเมื่อปี พ.ศ. 2474 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากขณะนั้นภาวะเศรษฐกิจตกต่ำมากจึงจำเป็นต้องรวมกระทรวงทหารเรือมาอยู่กับกระทรวงกลาโหม ซึ่งหมายถึง การรวมกรมพระธรรมนูญทหารบกและกรมพระธรรมนูญทหารเรือเป็นกรมเดียวกันด้วย โดยใช้ชื่อว่า กรมพระธรรมนูญทหาร ตามคำสั่งสำหรับทหารที่ 19/10359 ลงวันที่ 5 ธันวาคม 2474 และในปี พ.ศ. 2475 ได้โอนกรมพระธรรมนูญทหารให้ขึ้นอยู่กับกระทรวงกลาโหมตามที่ได้มีการจัดระเบียบในราชการกระทรวงกลาโหมใหม่ และแก้ไขชื่อเป็น “กรมพระธรรมนูญ”⁸ นอกจากนี้ได้ออกกฎหมายใหม่คือพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2477 ใช้บังคับแทน โดยใช้บังคับกับกองทัพอากาศที่เกิดขึ้นในภายหลังด้วย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2498 รัฐสภาได้ยกเลิกพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2477 ทั้งฉบับ และให้ใช้ฉบับใหม่แทน คือพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งยังคงใช้บังคับเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

⁶ วิจัย สัจจเวชะ. “บทบาทของกระบวนการยุติธรรมทหารในการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ.”

วารสารพระธรรมนูญ. เล่มที่ 36. 12 กันยายน 2534, หน้า 6.

⁷ ไพบูลย์ ยันตระพร. หนังสือครบรอบ 90 ปี กรมพระธรรมนูญ, หน้า 42-43

⁸ ประพาฬ กุลพิจิตร. “จดหมายเหตุกรมพระธรรมนูญ.” หนังสือครบรอบ 90 ปี กรมพระธรรมนูญ. ม.ป.ศ., 2539.

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้บัญญัติถึงการจัดตั้งกำหนดชั้นและอำนาจของศาลทหารทั้งในเวลาปกติและในเวลาไม่ปกติ นอกจากนี้ยังได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการพิจารณาของศาลทหารตลอดจนกำหนดสิทธิและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาของทหาร เช่น เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวน ผู้มีอำนาจสั่งควบคุมผู้ต้องหา เจ้าหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดี ผู้มีอำนาจตั้งตุลาการศาล ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษผู้กระทำผิดที่ศาลทหารได้พิพากษาลงโทษเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว เป็นต้น

2.1.2 ความจำเป็นที่ต้องมีศาลทหาร

การที่ฝูงชนรวบรวมเป็นหมู่คณะตั้งเป็นประเทศขึ้นนั้น ย่อมต้องมีระเบียบความประพฤติไว้เป็นแบบแผนของหมู่คณะ เพื่อให้หมู่คณะนั้นดำรงอยู่ได้ด้วยดี หากผู้ใดในหมู่คณะนั้นไม่กระทำตามที่ควรเป็นความผิด บุคคลผู้ละเมิดระเบียบความประพฤติของหมู่คณะจะต้องถูกหัวหน้าหรือประชุมแห่งหมู่คณะนั้นลงโทษ การที่ฝูงชนรวบรวมเป็นหมู่คณะและต้องยอมอยู่ใต้อำนาจระเบียบความประพฤติเช่นนี้ก็เพื่อป้องกันศัตรูทำร้าย หน้าที่ของหัวหน้าหรือประชุมแห่งหมู่คณะนั้นนอกจากจะรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่คณะและลงโทษผู้กระทำผิดแล้วยังต้องคอยควบคุมผู้คนที่ต่อสู้อันตรายที่มารุกรานอีกด้วย ผู้คนที่ทำหน้าที่ต่อสู้ป้องกันหมู่คณะให้รอดพ้นจากภัยและการรุกรานของศัตรูดังกล่าว เรียกกันว่าทหาร

ทหาร นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้ที่รับราชการป้องกันชาติ นักรบ ส่วนสาเหตุที่ทหารเมื่อกระทำผิดจึงต้องขึ้นสู่ศาลทหาร ในการพิจารณาพิพากษาคดี เนื่องจากทหารมีหน้าที่หลักในการป้องกันราชอาณาจักร เพื่อให้เกิดความมั่นคงของประเทศ ประกอบกับจะต้องใช้อาวุธยุทธโธปกรณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ด้วย การที่จะให้ทหารมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถพร้อมรบต่อผู้รุกรานของประเทศชาติในยามปกติและไม่ปกตินั้น ทหารจะต้องมีระเบียบวินัยที่ดี เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดซึ่งเปรียบเสมือนประเทศชาติมีเกราะคุ้มครองที่มีความมั่นคงแข็งแรงและปลอดภัย⁹

วินัยทหาร ขวัญของทหาร และผู้นำทหารหรือผู้บังคับบัญชาทหารนั้นจึงเป็นหัวใจสำคัญ และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการและกิจการของทหาร การกระทำผิดอาญาบางประเภท ฝ่ายพลเรือนอาจเห็นว่าเป็นความผิดที่ร้ายแรง แต่ฝ่ายทหารอาจถือว่าเป็นความผิดที่ร้ายแรงได้ เช่น ทหารยามมีหน้าที่จะต้องสอดส่องดูแลความเรียบร้อยภายในพื้นที่และบริเวณที่กำหนด หากปฏิบัติหน้าที่บกพร่องไม่ดูแลปล่อยปละละเลยทำให้เกิดความเสียหายต่อทางราชการ โดยเสพสุราหรือหลับ

⁹ วรศักดิ์ อารีเปี่ยม. การบริหารกระบวนการยุติธรรมทางทหาร, หน้า 1

ยามในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่เช่นนี้ถือว่าเป็นความผิดที่ร้ายแรงสำหรับทหารอย่างยิ่ง เพราะเป็นการฝ่าฝืนวินัยทหารและมีความผิดฐานขัดขึ้นหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาสมควรที่จะต้องรับโทษหนัก แต่กรณีเดียวกันถ้าเป็นบุคคลพลเรือนกระทำความผิดดังกล่าวก็ไม่ต้องรับโทษหนักดังเช่นทหาร ซึ่งกฎหมายที่ใช้บังคับเพื่อลงโทษทหารที่ปฏิบัติหน้าที่บกพร่องดังกล่าวคือประมวลกฎหมายอาญาทหาร โดยกำหนดลักษณะโทษแห่งความผิดอันเป็นฐานความผิดที่ละเมิดต่อกฎหมายและหน้าที่ของทหารขึ้นไว้¹⁰ ทั้งให้อำนาจแก่ผู้บังคับบัญชาทหารลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ทหารที่กระทำผิดต่อประมวลกฎหมายอาญาทหารบางมาตรา ถ้าผู้บังคับบัญชาทหารผู้กระทำผิดนั้นเห็นว่าเป็นการเล็กน้อยไม่สำคัญจะลงทัณฑ์ทางวินัยตามพระราชบัญญัติวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาทหารมีส่วนพิจารณาการกระทำผิดของทหารตามความเหมาะสม โดยไม่จำเป็นต้องส่งคดีนั้นฟ้องศาลทหาร¹¹ ซึ่งสังเกตได้ว่ากรณีเช่นนี้มีได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝ่ายบ้านเมือง

สำหรับวิธีปฏิบัติต่อทหารผู้ฝ่าฝืนนั้นมียุ 2 ประเภท คือ ถ้าเป็นการฝ่าฝืนทางวินัยก็ต้องถูกลงทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 หากฝ่าฝืนด้วยการกระทำความผิดอาญาต่อกฎหมายบ้านเมืองก็ต้องถูกดำเนินคดีส่งฟ้องศาล การดำเนินคดีอาญาแก่ทหารจำเป็นต้องดำเนินการโดยกระบวนการของทหารเองจึงจะทำให้สังคมทหารเห็นได้ว่าการปกครองบังคับบัญชาเป็นไปโดยมีเอกภาพ ศาลทหารจึงเป็นองค์กรหนึ่งที่บ่งชี้ให้เห็นว่าการปกครองบังคับบัญชาทหารต้องเป็นไปอย่างมีเอกภาพ หากไม่มีศาลทหารแล้วการปกครองบังคับบัญชาจะระส่ำระสาย เช่น หากทหารไม่ยอมออกสนามรบเพราะออกไปก็อาจจะต้องไปตายในสนามรบก็ถือโอกาสกระทำความผิดอาญาเสียเลยจะได้ไม่ต้องออกรบ ภาระของผู้บังคับบัญชาก็จะต้องควบคุมตัวไปส่งให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองเพื่อสอบสวนดำเนินคดีต่อไป ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมของฝ่ายบ้านเมืองก็คงจะไม่ต้องการที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องในสนามรบในขณะที่มีศึกสงคราม เช่น พนักงานสอบสวนคงไม่ต้องการที่จะไปรวบรวมพยานหลักฐานในพื้นที่ที่มีการรบ ศาลยุติธรรมและพนักงานอัยการศาลยุติธรรมก็คงไม่ต้องการที่จะต้องแปรสภาพเป็นศาลทหาร หรืออัยการทหาร เพื่อปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่มีการรบ

ในเวลาปกติบ้านเมืองไม่มีศึกสงครามมีข้อคิดเห็นว่าไม่ควรมีศาลทหาร เพราะศาลยุติธรรมก็มีอยู่แล้วศาลทหารควรตั้งขึ้นเฉพาะเวลาที่มีศึกสงครามเท่านั้น ข้อคิดเห็นดังกล่าวก็คงจะชอบด้วยเหตุผลอยู่บ้าง แต่ทางทหารเห็นว่าหากมีศึกสงครามเกิดขึ้นก็คงจะเป็นช่วงเวลาที่การบริหาร

¹⁰ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร ร.ศ.131 มาตรา 38,30,34

¹¹ ประดิษฐ์ สุนทรารชุน. “กระบวนการยุติธรรมทหาร.” เอกสารวิจัยส่วนบุคคล. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2507, หน้า 3.

ประเทศจะต้องวุ่นวายสับสน การที่จะจัดตั้งองค์กรขึ้นใหม่ในช่วงที่มีศึกสงครามย่อมจะเกิดปัญหาในทางปฏิบัติมากมาย ถ้าจะให้พนักงานอัยการศาลยุติธรรมและศาลยุติธรรมไปเป็นอัยการทหารหรือเป็นศาลทหารก็คงไม่ต้องการดังที่ได้กล่าวมาแล้ว อีกทั้งแนวความคิดก็คงจะไม่สอดคล้องกับแนวทางปกครองบังคับบัญชาของฝ่ายทหาร หรือจะให้ฝ่ายทหารจัดตั้งอัยการทหาร ศาลทหารขึ้นมาเองก็คงจะมีปัญหาในทางปฏิบัติเช่นกัน เนื่องจากไม่เคยปฏิบัติหน้าที่อัยการทหารหรือ หน้าที่ศาลทหารมาก่อนเพราะไม่มีศาลทหารในเวลาปกติ เพราะฉะนั้นในเวลาปกติก็ยังคงจำเป็นต้องมีศาลทหารอยู่ เพื่อให้เกิดความชำนาญงานจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ในขณะที่มีการรบ ทำนองเดียวกับที่เราต้องซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์และต้องฝึกทหารในยามปกติ โดยที่จะรอให้เกิดภาวะสงครามก่อนไม่ได้ด้วยเหตุนี้ศาลทหารจึงจำเป็นที่จะต้องให้มีอยู่ต่อไป

2.2 โครงสร้างของศาลทหาร

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงการบังคับบัญชาในระบบศาลทหาร หน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทหาร รวมทั้งระบบงานของศาลทหาร เช่น ประเภทและลำดับชั้นของศาลทหาร ตลอดจนตุลาการพระธรรมนูญในศาลทหารด้วย

2.2.1 การบังคับบัญชารับผิดชอบกิจการศาลทหาร

แม้ว่าศาลทหารยังคงมีอยู่ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 281 ก็ตาม แต่ก็เห็นได้ว่าเป็นศาลเดียวที่แตกต่างไปจากศาลอื่นตรงที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติให้ศาลทหารต้องมีหน่วยงานธุรการของศาลที่เป็นอิสระ เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แล้วก็จะเห็นว่า ศาลรัฐธรรมนูญต้องมีหน่วยงานธุรการของศาลที่เป็นอิสระตามมาตรา 270 วรรคหนึ่ง ศาลยุติธรรมต้องมีหน่วยงานธุรการของศาลที่เป็นอิสระตามมาตรา 275 วรรคหนึ่ง ศาลปกครองเองก็ต้องมีหน่วยงานธุรการของศาลที่เป็นอิสระตามมาตรา 280 วรรคหนึ่ง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากรัฐธรรมนูญมีเจตนารมณ์ที่จะให้ศาลต่าง ๆ มีอิสระในการพิจารณาพิพากษาโดยแท้จริง

แต่สำหรับศาลทหารนั้นมีความจำเป็นที่จะให้คงอยู่ต่อไปภายใต้สังกัดกระทรวงกลาโหม ซึ่งมีอำนาจปกครองบังคับบัญชากิจการทหาร จึงมิได้แยกศาลทหารออกจากกระทรวงกลาโหมดังเช่นแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม เพราะฉะนั้นการปกครองบังคับบัญชากิจการศาลทหารก็ยังคงเป็นไปตามกฎหมายที่ใช้อยู่ก่อนที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีผลใช้บังคับ

กล่าวคือเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 5 ซึ่งบัญญัติว่า ศาลทหารทั้งหลายตามพระราชบัญญัตินี้ ให้สังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหม

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหารให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย แต่การพิจารณาคดีตลอดถึงการที่จะมีคำสั่ง หรือคำพิพากษาบังคับคดีนั้น ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลทหารโดยเฉพาะ

โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวางระเบียบราชการของศาลทหารและอัยการทหาร เพื่อให้กิจการศาลของศาลทหารและอัยการทหารดำเนินไปโดยเรียบร้อย

ศาลทหารทั้งหลายตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 สังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหารให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับกิจการศาลทหาร ได้แก่ กรมพระธรรมนูญ ซึ่งในสายการบังคับบัญชาเป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม มีเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ แต่เจ้ากรมพระธรรมนูญหรือผู้บังคับบัญชาอื่นใดก็ตามไม่มีอำนาจที่จะเข้าไปก้าวล่วงอำนาจอิสระของศาลทหารในการใช้ดุลพินิจพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งเป็นการกระทำในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกับศาลยุติธรรม ลงมีเพียงหน้าที่แต่ในด้านการปกครองบังคับบัญชาด้านการบริหารงานบุคคลและการจัดการ ซึ่งได้แก่การพิจารณาบรรจุแต่งตั้ง โยกย้ายเจ้าหน้าที่ สอดส่องดูแลความประพฤติ สนับสนุนในด้านวิชาการและอำนวยความสะดวกในด้านธุรการต่าง ๆ ของศาลทหาร นอกจากนี้กรมพระธรรมนูญยังมีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการอัยการทหารด้วย ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ได้ให้อำนาจเจ้ากรมพระธรรมนูญรับผิดชอบในการวางระเบียบราชการในศาลทหารและอัยการทหาร เพื่อให้กิจการของศาลทหารและอัยการทหารดำเนินไปโดยเรียบร้อย แต่อย่างไรก็ตาม ระเบียบดังกล่าวจะมีผลบังคับใช้ได้ก็ต่อเมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้อนุมัติแล้ว เจ้ากรมพระธรรมนูญก็เป็นผู้ประกาศให้ใช้ได้ต่อไปได้ เช่น ระเบียบราชการศาลทหาร พ.ศ. 2532 และระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2526 และระเบียบการสังกัดของพนักงานอัยการที่ทำหน้าที่เป็นอัยการทหารในเวลาไม่ปกติ ตามหนังสือกรมพระธรรมนูญที่ 3057/2501 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2501 เป็นต้น¹²

¹² วิจักษ์ สัจจะเวทนะ. “บทบาทของกระบวนการยุติธรรมทหารในการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ,”

2.2.2 หลักทั่วไปในระบบศาลทหาร

เมื่อมีศาลทหารเกิดขึ้นก็จำเป็นที่จะต้องมีการจัดระบบของศาลทหารเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเป็นระบบ แต่อย่างไรก็ตามศาลทหารก็เป็นเพียงหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทหารเท่านั้น หน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทหารนั้นจะต้องเริ่มตั้งแต่หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจับกุมผู้กระทำความผิด หน่วยงานที่รับผิดชอบในการสอบสวนคดี หน่วยงานที่รับผิดชอบในการฟ้องคดี ตลอดจนหน่วยงานที่จะต้องรับผิดชอบในการนำตัวบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษไปจัดการรับโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดนั้น ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวในกระบวนการยุติธรรมทหารมีทั้งหน่วยงานที่สังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหมและอยู่นอกสังกัดกระทรวงกลาโหม หน่วยงานที่สังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหมก็ยังคงมีหน่วยงานที่สังกัดอยู่ในกรมพระธรรมนูญและไม่ได้สังกัดในกรมพระธรรมนูญ ทั้งนี้จะกล่าวถึงการจัดระบบของศาลทหารในลำดับแรกก่อน ส่วนโครงสร้างในกระบวนการยุติธรรมทหารจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

2.2.2.1 การจัดระบบศาลทหาร

ศาลทหารไทยหรือศาลทหารในต่างประเทศถือหลักในทำนองเดียวกันว่า ศาลทหารเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบุคคลจำพวกหนึ่งโดยเฉพาะเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากศาลยุติธรรมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่พลเมืองของประเทศนั้นกระทำความผิด ดังนั้นในเวลาปกติศาลทหารจึงไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่พลเมืองทั่วไปกระทำความผิด ส่วนในเวลาไม่ปกติเช่นมีการรบหรืออยู่ในสภาวะที่มีศึกสงครามหรือได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก พลเมืองทั่วไปที่กระทำความผิดทางอาญาอาจตกอยู่ในอำนาจของศาลทหารได้¹³ ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติกฎหมายของแต่ละประเทศ

สำหรับประเทศไทยในเวลาไม่ปกติ ถ้าได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกผู้ที่มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกมีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกและในระหว่างที่ใช้กฎอัยการศึกตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกทุกข้อหรือแต่บางข้อและหรือบางส่วนของข้อใดข้อหนึ่งได้ นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว ถ้าคดีอาญาใดที่เกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกมีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดจะสั่งให้พิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นในศาลทหารก็ได้ ด้วยเหตุนี้ศาลทหารที่มีอยู่แล้วอย่างถาวรจึงมี 2 ประเภท คือ

¹³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 42

ศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ในลำดับต่อไปจะกล่าวถึงประเภทของศาลทหาร และลำดับชั้นของศาลทหาร รวมถึงตุลาการพระธรรมนูญ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(1) ประเภทของศาลทหาร

ในเรื่องการจัดแบ่งประเภทของศาลทหารนั้น หากจัดตามสถานการณ์แล้วก็จัดแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

(1.1) ศาลทหารในเวลาปกติ คือ ศาลทหารที่มีอยู่ในช่วงเวลาที่บ้านเมืองสงบไม่มีศึกสงคราม

(1.2) ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ คือ ศาลทหารที่อยู่ในช่วงที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะที่มีศึกสงคราม¹⁴ ในช่วงนี้ความจำเป็นทางทหารย่อมเพิ่มขึ้น บังคับให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารต้องดำเนินไปด้วยความรวดเร็วเด็ดขาดยิ่งกว่าในเวลาปกติ เพื่อประโยชน์ในการรบ การสงคราม หรือเพื่อให้สถานการณ์กลับคืนสู่ความเป็นปกติโดยรวดเร็ว

(1.3) ศาลอาญาศึก พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 บัญญัติไว้ในมาตรา 39 ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่เกิดขึ้นเฉพาะในเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยทหารที่ตั้งศาลอาญาศึกนั้น และเป็นคดีอาญาทั้งปวงซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตอำนาจได้ทุกบทกฎหมายและไม่จำกัดตัวบุคคลจึงไม่ต้องคำนึงถึงว่าผู้กระทำความผิดนั้นจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 หรือไม่ และไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะมียศทหารชั้นใด สังกัดหน่วยกรมกองใด ดังนั้นไม่ว่าทหาร ตำรวจ หรือพลเรือน หากกระทำความผิดคดีอาญาใดภายในเขตอำนาจศาลอาญาศึกแล้วศาลอาญาศึกมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ทั้งสิ้น¹⁵ คดีที่ศาลอาญาศึกมีคำพิพากษาแล้วเป็นอันถึงที่สุด ศาลอาญาศึกมีลักษณะพิเศษไม่จัดอยู่ในประเภทของศาลทหารชั้นต้นเพราะเป็นศาลชั้นเดียว องค์คณะประกอบด้วยนายทหารสัญญาบัตร 3 นาย ไม่มีตุลาการพระธรรมนูญร่วมเป็นองค์คณะซึ่งมีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 41

¹⁴ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 36

¹⁵ วิจัย สัจจะเวทนะ. “บทบาทของกระบวนการยุติธรรมทหารในการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ.”

(2) การจัดชั้นของศาลทหาร

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ศาลทหารแบ่งออกเป็น 3 ชั้น
คือ¹⁶

(2.1) ศาลทหารชั้นต้น เทียบได้กับศาลชั้นต้นของพลเรือนมีอยู่ 4 ประเภท¹⁷ คือ

1) ศาลจังหวัดทหาร การพิจารณาพิพากษาคดีจะน้อยกว่าศาลทหารชั้นต้นประเภทอื่น ๆ ซึ่งคล้ายกับศาลแขวงของพลเรือน มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาได้ทั้งปวงแต่จะต้องเป็นคดีที่จำเลยไม่ใช่นายทหารชั้นสัญญาบัตร ส่วนอำนาจพิพากษาคดีถูกจำกัดว่า คดีที่กฎหมายมิได้กำหนดอัตราโทษอย่างต่ำหรือกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดดังกล่าว หากศาลจังหวัดทหารเห็นควรยกฟ้อง หรือเห็นควรให้ลงโทษจำคุกแต่ละกระทงให้จำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดดังกล่าวก็ให้พิพากษาได้ คดีเกินอำนาจของศาลจังหวัดทหารบกใดอยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกใดก็จะต้องส่งไปให้ศาลมณฑลทหารบกนั้น ๆ ทำคำพิพากษา เว้นแต่ศาลจังหวัดทหารบกที่อยู่ในเขตพื้นที่มณฑลทหารบกที่ 11 ซึ่งไม่มีศาลมณฑลทหารจะต้องส่งคดีเกินอำนาจให้ศาลทหารกรุงเทพพิพากษา

2) ศาลมณฑลทหาร อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีมากกว่าศาลจังหวัดทหาร คล้ายกับศาลจังหวัดของพลเรือนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทั้งปวง เฉพาะความผิดที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่มณฑลทหารนั้น ๆ แต่จำกัดชั้นยศของจำเลยว่าจำเลยต้องไม่ใช่นายทหารยศนายพล¹⁸ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 8 ให้มีศาลมณฑลทหาร 1 ศาล ในแต่ละมณฑลทหาร ยกเว้นมณฑลทหารอันเป็นที่ตั้งของศาลทหารกรุงเทพ ดังนั้นมณฑลทหารบกที่ 11 อันเป็นที่ตั้ง ศาลทหารกรุงเทพจึงไม่มีศาลมณฑลทหาร

3) ศาลทหารกรุงเทพ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีมากกว่าศาลทหารชั้นต้นประเภทอื่น ๆ คล้ายกับศาลอาญาของพลเรือน เป็นศาลทหารที่มีเขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่และไม่จำกัดชั้นยศของจำเลย¹⁹ นายทหารชั้นนายพลก็ตกเป็นจำเลยในศาลทหารกรุงเทพได้ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 22 เป็นศาลที่ตั้งอยู่ที่กรมพระธรรมนูญกระทรวงกลาโหม มีเขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่ แต่โดยปกติถ้าการกระทำความผิดนั้นเกิดขึ้นในท้องถิ่นที่มีศาลทหารก็ให้พิจารณาพิพากษาในศาลทหารท้องถิ่นนั้น นอกจากนี้ยังมีอำนาจพิจารณาพิพากษา

¹⁶ สมิง ไตลังคะ. ศาลทหารไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด, 2519, หน้า 6-7

¹⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 7

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 21

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 22

คดีที่การกระทำผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร ซึ่งผู้กระทำความผิดจะต้องรับโทษในราชอาณาจักรด้วย รวมทั้งคดีที่ศาลจังหวัดทหารในเขตมณฑลทหารบกที่ 11 ไม่มีอำนาจพิพากษาและทำความเห็นส่งสำนวนมาให้ศาลทหารกรุงเทพพิพากษาด้วย

4) ศาลประจำหน่วยทหาร มีลักษณะต่างกับศาลทหารชั้นต้นอื่น ๆ ในข้อที่ไม่คำนึงถึงว่าการกระทำผิดจะเกิดขึ้นในพื้นที่ใด แต่คำนึงถึงว่าบุคคลผู้กระทำความผิดเป็นผู้ที่สังกัดหน่วยทหารนั้นหรือไม่ ถ้าเป็นผู้ที่สังกัดหน่วยทหารนั้น ศาลประจำหน่วยทหารก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษา ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่ศาลประเภทนี้อยู่นอกราชอาณาจักร โดยเป็นศาลทหารชั้นต้นประเภทหนึ่งที่ต้องปฏิบัติหน้าที่อยู่นอกราชอาณาจักร²⁰ เนื่องจากกองกำลังทหารต้องเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่นอกราชอาณาจักร โดยจะต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ว่ากองกำลังทหารนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพันจึงจะตั้งศาลประจำหน่วยทหารได้

จำนวนองค์คณะของศาลทหารชั้นต้นดังกล่าวมา มีตุลาการ 3 นาย คือ นายทหารสัญญาบัตร 2 นาย และตุลาการพระธรรมนูญ 1 นาย

(2.2) ศาลทหารกลาง เทียบได้กับศาลอุทธรณ์ของพลเรือน เป็นศาลทหารชั้นอุทธรณ์ มีศาลเดียว ตั้งอยู่ที่กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้น

จำนวนองค์คณะของศาลทหารกลางมีตุลาการ 5 นาย คือ นายทหารชั้นนายพล 1 หรือ 2 นาย นายทหารชั้นนายพัน นายนาวา หรือนายนาวาอากาศชั้นไป 1 หรือ 2 นาย กับตุลาการพระธรรมนูญ 2 นาย ซึ่งเป็นนายทหารชั้นนายพัน นายนาวา หรือนายนาวาอากาศชั้นไป²¹

(2.3) ศาลทหารสูงสุด เทียบได้กับศาลฎีกาของพลเรือน เป็นศาลทหารชั้นฎีกา มีอยู่ศาลเดียว ตั้งอยู่ที่กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลาง คดีที่ศาลทหารสูงสุดได้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้วเป็นอันถึงที่สุด

จำนวนองค์คณะตุลาการของศาลทหารสูงสุดมี 5 นาย คือ นายทหารชั้นนายพล 2 นาย และตุลาการพระธรรมนูญ 3 นาย ซึ่งเป็นนายทหารชั้นพันเอก นาวาเอก หรือนาวาอากาศ

²⁰ สมิง ไตลังคะ. ศาลทหารไทย, หน้า 17

²¹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 23, 28, 31 (2)

เอก ซึ่งรับเงินเดือนอัตราพิเศษ เอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ หรือนาวาอากาศเอกพิเศษ หรือเป็นนายทหารชั้นนายพลการแต่งตั้งเป็นเช่นเดียวกับศาลทหารกลาง²²

(3) ตุลาการศาลทหาร

ตุลาการศาลทหารแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ ตุลาการพระธรรมนูญ และตุลาการ

(3.1) ตุลาการพระธรรมนูญ ได้แก่ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการพระธรรมนูญ ซึ่งเป็นเหล่าทหารพระธรรมนูญ สังกัดอยู่ในสำนักตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ โดยมีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ เป็นผู้มีความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาหรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตสภา และมีคุณสมบัติอื่น ๆ อีกตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการพระธรรมนูญ พ.ศ. 2499 นอกจากนี้ตุลาการพระธรรมนูญที่อยู่ในองค์คณะจะเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุของการกระทำผิด และมีส่วนพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดตามความเหมาะสม และป้องกันมิให้ทำผิดอีกซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปกครองบังคับบัญชา

(3.2) ตุลาการ ได้แก่ นายทหารสัญญาบัตรโดยทั่วไป ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ร่วมเป็นองค์คณะในศาลทหาร เป็นบุคคลที่ไม่จำเป็นต้องมีคุณวุฒิปริญญาทางกฎหมาย เสมือนเป็นผู้แทนของผู้บังคับบัญชาทหารมีสิทธิออกเสียงในการพิจารณาได้หนึ่งเสียงเช่นเดียวกับตุลาการพระธรรมนูญ

2.2.2.2 โครงสร้างในกระบวนการยุติธรรมทหาร

โครงสร้างในกระบวนการยุติธรรมทหารนั้นจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานต่าง ๆ ที่สังกัดกรมพระธรรมนูญเข้ามามีบทบาทเพื่อให้กิจการของศาลทหารสามารถที่จะดำเนินไปได้อย่างครบวงจรดังเช่นในระบบของศาลยุติธรรม ซึ่งได้แก่หน่วยงานดังต่อไปนี้คือ

(1) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจับกุมผู้กระทำความผิด ซึ่งการจับกุมผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น²³ เจ้าพนักงานตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็สามารถจับกุมทหารที่กระทำผิดได้เช่นเดียวกับบุคคลพลเรือนโดยทั่วไป²⁴

²² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 24, 29, 31 (3)

²³ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 16

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (16), (17), 78

เพียงแต่วิธีปฏิบัติในการจับกุมบุคคลที่เป็นทหรนั้นได้มีการวางหลักเกณฑ์ไว้ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำผิดอาญา พ.ศ. 2544 ในข้อ 13 และข้อ 14²⁵ แต่สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจับกุมผู้กระทำความผิดอันเป็นหน่วยงานของฝ่ายทหรนั้นได้กำหนดให้สารวัตรทหารเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยสารวัตรทหาร พ.ศ. 2519 ซึ่งในกรุงเทพมหานครนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบของกองทัพบก ได้แก่กองพันสารวัตรทหารที่ 11 ส่วนในต่างจังหวัดก็จะมีกองร้อยสารวัตรของมณฑลทหารบกและจังหวัดทหารบก หน่วยงานรับผิดชอบของกองทัพเรือ ได้แก่ กองพันทหารสารวัตร หรือกองร้อยทหารสารวัตรที่ตั้งอยู่ตามฐานทัพเรือ หรือสถานีนีทหารเรือ ส่วนหน่วยงานรับผิดชอบของกองทัพอากาศ ได้แก่หน่วยทหารสารวัตรของหน่วยงานทหารอากาศภาคพื้นดิน สารวัตรทหาร นอกจากนี้มีอำนาจในการจับกุมผู้กระทำความผิดในทางอาญาที่เป็นทหรแล้วยังมีอำนาจจับกุมผู้กระทำความผิดทางวินัยทหารอีกด้วย

(2) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการสอบสวนคดีอาญา หน่วยงานนี้ตามปกติย่อมได้แก่พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา²⁶ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47 และมาตรา 48 มีบทบัญญัติให้ฝ่ายทหรมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้ด้วยโดยที่ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น ฝ่ายทหรจึงต้องมีการวางหลักเกณฑ์และจัดตั้งหน่วยงานเพื่อสอบสวนคดีอาญาไว้ด้วยซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(2.1) บุคลากรที่มีอำนาจในการสอบสวนตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47 และมาตรา 48 ได้แก่

(2.1.1) นายทหารพระธรรมนูญ

(2.1.2) อัยการทหาร

(2.1.3) นายทหารสัญญาบัตร

(2.2) เจื่อนใจในการที่จะมีอำนาจสอบสวน

²⁵ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำผิดอาญา พ.ศ.2544 ข้อ 13 และข้อ 14

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6)

(2.2.1) นายทหารพระธรรมนูญจะมีอำนาจสอบสวนได้ ต้องมีคำสั่งของผู้บังคับบัญชาให้สอบสวนเป็นคดี ๆ ไป ซึ่งต้องเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น²⁷

(2.2.2) ผู้บังคับบัญชาให้สอบสวนได้เฉพาะคดีที่กำหนดไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำผิดอาญา พ.ศ. 2544 ข้อ 22²⁸ ดังนี้

- คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร
- คดีที่ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายต่างอยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกันตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารไม่ว่าจะเกิดขึ้นในเขตที่ตั้งทหารหรือไม่ก็ตาม
- คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหารตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร
- คดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับความลับของทางราชการทหาร

(2.3) หน่วยงานที่จัดให้มีการสอบสวน กระทรวงกลาโหมไม่ได้จัดขึ้นโดยชัดเจนแต่ก็จะใช้นายทหารพระธรรมนูญ ซึ่งในทางปฏิบัตินั้นผู้บังคับบัญชาจะให้ นายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารฝ่ายการสืบสวนสอบสวนซึ่งเป็นเหล่าทหารสารวัตรที่มีตำแหน่งหน้าที่สอบสวนคดี ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยสารวัตรทหาร พ.ศ. 2519 เป็นผู้สอบสวน การสอบสวนโดยปกติจะจัดในรูปคณะกรรมการสอบสวน สำหรับอัยการทหารนั้นในทางปฏิบัติผู้บังคับบัญชาจะไม่แต่งตั้งให้สอบสวนคดี ดังนั้นหน่วยงานที่จัดให้มีการสอบสวนคดีได้ก็จะต้องเป็นหน่วยงานที่มีนายทหารพระธรรมนูญ หรือนายทหารฝ่ายการสอบสวนอยู่ในอัตรา ซึ่งก็คงจะต้องพิจารณาจากโครงสร้างของการจัดแบ่งส่วนราชการในกระทรวงกลาโหม ตั้งแต่หน่วยขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหมลงไปจนถึงหน่วยทหารระดับที่เล็กที่สุด ซึ่งหน่วยที่ขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหมมีส่วนราชการอยู่ 4 หน่วยงาน ได้แก่

(1) สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี มีกำลังพลเพียงเล็กน้อย ดังนั้นหากมีคดีเกิดขึ้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมก็คงจะสั่งให้กรมพระธรรมนูญจัดเจ้าพนักงานไปสอบสวนคดี

²⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 13

²⁸ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำผิดอาญา พ.ศ.2544 ข้อ 22

(2) สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม มีหน่วยงานขึ้นตรงซึ่งเป็นหน่วยงานใหญ่มีกำลังพลมากอยู่หลายหน่วยงาน เช่น กรมพระธรรมนูญ กรมเสมียนตรา กรมการเงิน กลาโหม บางหน่วยมีนายทหารพระธรรมนูญ บางหน่วยไม่มีนายทหารพระธรรมนูญ หน่วยใดที่มีนายทหารพระธรรมนูญ ผู้บังคับบัญชาสูงสุดของหน่วยนั้นก็มีอำนาจสั่งให้สอบสวนได้เอง หน่วยใดที่ไม่มีนายทหารพระธรรมนูญก็จะรายงานปลัดกระทรวงกลาโหมเพื่อสั่งให้กรมพระธรรมนูญจัดเจ้าหน้าที่ไปสอบสวนคดี หรือร่วมเป็นกรรมการสอบสวนคดี

(3) กองบัญชาการทหารสูงสุด กองบัญชาการทหารสูงสุดเป็นส่วนราชการที่มีกำลังพลมากที่สุด มีหน่วยงานขึ้นตรงในระดับที่ให้อำนาจเป็นนิติบุคคล ได้แก่ กองทัพบก กองทัพเรือและกองทัพอากาศ ในแต่ละกองทัพนั้นยังคงมีการแบ่งหน่วยย่อยลงไปอีกเป็นจำนวนมาก หน่วยระดับที่เล็กที่สุด คือระดับกองร้อย กองพัน หรือเทียบเท่า เป็นหน่วยงานที่ไม่มีนายทหารพระธรรมนูญ หากมีคดีเกิดขึ้นก็จะรายงานตามสายการบังคับบัญชาถึงหน่วยงานระดับกรมหรือเทียบเท่า ซึ่งมีนายทหารพระธรรมนูญอยู่ในอัตราเพื่อสั่งให้สอบสวน ผู้บังคับการกรมก็จะมิคำสั่งให้นายทหารพระธรรมนูญเป็นผู้สอบสวนหรือสั่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน โดยมีนายทหารพระธรรมนูญร่วมอยู่ด้วย แต่ถ้าหากหน่วยงานใดมีนายทหารฝ่ายการสืบสวนสอบสวนอยู่ในอัตราก็จะให้นายทหารฝ่ายการสืบสวนสอบสวนเป็นเจ้าพนักงานในการสอบสวน หน่วยงานที่มีส่วนในการกำกับดูแลทางด้าน การสอบสวนคดีอาญาของแต่ละกองทัพมีดังนี้คือ

- กองทัพบก ได้แก่ แผนกคดี กองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหารบก

- กองทัพเรือ ได้แก่ แผนกสอบสวนคดีอาญา กองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหารเรือ

- กองทัพอากาศ ได้แก่ แผนกคดีอาญา กองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหารอากาศ

(4) กรมราชองครักษ์ มีนายทหารพระธรรมนูญอยู่ในอัตรา ผู้บังคับบัญชาสูงสุด คือ สมุหราชองครักษ์ เป็นผู้มิอำนาจสั่งให้นายทหารพระธรรมนูญสอบสวนได้เอง

(3) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการฟ้องคดี หากเป็นคดีที่จะต้องดำเนินในศาลยุติธรรม เนื่องจากเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร²⁹ พนักงานสอบสวนก็จะขอรับตัวผู้ต้องหาจากผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาไปให้พนักงานอัยการส่งฟ้องศาล ซึ่งศาลก็จะชั่งระหว่างพิจารณา เช่นเดียวกับคดีทั่ว ๆ ไปที่พลเรือนตกเป็นผู้ต้องหา ส่วนหน่วยงานที่มีหน้าที่ฟ้องคดีในศาลทหาร ได้แก่อัยการทหาร โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานอัยการทหาร โดยมีรายละเอียดดังนี้

(3.1) อัยการทหารที่มีอำนาจฟ้องคดียังศาลทหารกรุงเทพ ได้แก่อัยการศาลทหารกรุงเทพ ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ

(3.2) อัยการทหารที่มีอำนาจฟ้องคดียังศาลมณฑลทหาร ได้แก่อัยการศาลมณฑลทหาร ซึ่งในปัจจุบันมีหน่วยงานอัยการศาลมณฑลทหารอยู่ 12 แห่ง ตามมณฑลทหารบกต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้น โดยกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2503 มาตรา 18 และมาตรา 25

(3.3) อัยการทหารที่มีอำนาจฟ้องคดียังศาลจังหวัดทหาร ได้แก่อัยการศาลจังหวัดทหาร ซึ่งในปัจจุบันมีหน่วยงานอัยการศาลจังหวัดทหารอยู่ 13 แห่ง ตามจังหวัดทหารบกต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้น โดยกฎกระทรวงเช่นเดียวกับมณฑลทหาร

(3.4) อัยการทหารที่มีอำนาจฟ้องคดียังศาลประจำหน่วยทหารหรือศาลอาญาศึก จะมีการจัดตั้งขึ้นพร้อม ๆ กับการจัดตั้งศาลประจำหน่วยทหารหรือศาลอาญาศึก หากมีความจำเป็นในการจัดตั้งศาลประจำหน่วยทหารหรือศาลอาญาศึก

อำนาจหน้าที่ของอัยการทหารคงเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 11 วรรคสอง ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร 1 ฉบับ และระเบียบราชการอัยการทหารที่เข้ากรมพระธรรมนูญได้วางไว้รวม 2 ฉบับ ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 5

อำนาจหน้าที่ของอัยการทหารก็เป็นเช่นเดียวกับพนักงานอัยการในระบบของศาลยุติธรรม เพียงแต่ว่าในการสั่งคดีนั้นอัยการทหารไม่มีอำนาจสั่งคดีได้เอง แต่จะต้องให้ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้สั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องหรือสั่งจำหน่ายคดี³⁰ ดังนั้นผู้มีอำนาจสั่งคดีสำหรับศาลทหารกรุงเทพ ได้แก่หัวหน้าอัยการทหาร ผู้มีอำนาจสั่งคดีสำหรับอัยการศาลมณฑลทหาร ได้แก่ผู้บัญชาการมณฑลทหาร ผู้มีอำนาจสั่งคดีสำหรับอัยการศาลจังหวัดทหาร ได้แก่ผู้บังคับการจังหวัดทหาร

²⁹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 14

³⁰ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 10

(4) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการปกป้องสิทธิของจำเลย คือ สำนักงานสงเคราะห์ทางกฎหมาย หรือชื่อย่อว่า "สสท.ชน." มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการทนายในศาลทหาร รับผิดชอบให้คำแนะนำช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ข้าราชการทหาร ทหารกองประจำการและครอบครัว³¹ การให้การสงเคราะห์นี้รวมถึงบุคคลที่เกษียณอายุไปแล้ว และลูกจ้างที่ตกเป็นจำเลยในศาลทหารด้วย

สำหรับการแต่งตั้งทนายในศาลทหารในเวลาปกติ ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคหนึ่ง แต่งทนายได้ ส่วนจำเลยแต่งตั้งทนายได้ในศาลทหารเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และทนายต้องเป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ หรือทนายความที่กระทรวงกลาโหมกำหนด เมื่อทนายได้รับอนุญาตจากศาลแล้วก็ได้ให้ว่าต่างหรือแก้ต่างได้ สำหรับศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามแต่งตั้งทนาย³²

การมีทนายว่าต่างแก้ต่างในศาลทหารกระทำได้ 2 กรณี เช่นเดียวกับศาลยุติธรรม คือ คู่ความจัดหาทนายมาเองที่เรียกว่า การแต่งตั้งทนาย และกฎหมายบัญญัติให้ศาลหาทนายให้แก่จำเลย เรียกว่า การตั้งทนาย ซึ่งบุคคลที่จะได้รับการแต่งตั้งหรือตั้งเป็นทนายอาจเป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ หรือทนายความที่กระทรวงกลาโหมกำหนด คือ ข้าราชการทหารที่จบปริญญาตรีทางกฎหมาย ซึ่งได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาให้เข้าว่าความในคดีนั้น ๆ ได้ ซึ่งอาจจะเป็นทนายจากสำนักงานสงเคราะห์ทางกฎหมาย กรมพระธรรมนูญ หรือทนายที่ไม่ใช่เหล่าทหารพระธรรมนูญ หรือเหล่าทหารพระธรรมนูญที่อยู่นอกสำนักงานสงเคราะห์ทางกฎหมายก็ได้³³

(5) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการควบคุมผู้ต้องขัง คือ เรือนจำทหาร โดยมีกฎหมายรองรับได้แก่พระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พ.ศ. 2479 และข้อบังคับทหารว่าด้วยเรือนจำ ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติดังกล่าว ซึ่งเรือนจำทหารในปัจจุบันมีดังนี้คือ

(5.1) ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เรือนจำมณฑลทหารบกที่ 11 สำหรับทหารบก เรือนจำสถานีทหารเรือกรุงเทพ สำหรับทหารเรือ และเรือนจำทหารอากาศดอนเมือง สำหรับทหารอากาศ

³¹ ระเบียบกรมพระธรรมนูญว่าด้วยการสงเคราะห์ทางกฎหมาย พ.ศ. 2528 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2528
ข้อ 6

³² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55

³³ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยทนาย พ.ศ.2499 และระเบียบกรมพระธรรมนูญว่าด้วยการสงเคราะห์ทางกฎหมาย พ.ศ.2528

(5.2) ในส่วนภูมิภาค ได้แก่ เรือนจำมณฑลทหารบกและเรือนจำจังหวัดทหารบก ที่สังกัดอยู่ตามมณฑลทหารบกและจังหวัดทหารบกต่าง ๆ ที่มีอยู่ สำหรับทหารบก เรือนจำสถานีทหารเรือ และเรือนจำกรมกองทหารที่กองทัพเรือ กองทัพอากาศได้จัดตั้งขึ้นสำหรับทหารเรือและทหารอากาศ

อย่างไรก็ตามเนื่องจากเรือนจำทหาร ส่วนมากยังไม่เข้าระบบการราชทัณฑ์ที่สมบูรณ์อีกทั้งยังไม่ค่อยจะแข็งแรงปลอดภัย ดังนั้น นักโทษเด็ดขาดในเรือนจำทหารที่ต้องโทษจำคุกเกินกว่า 3 ปี จึงต้องส่งตัวไปยังยังเรือนจำกลางบางขวาง ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้ให้ความร่วมมือตามหนังสือกระทรวงกลาโหมที่ 18890/2492 ลงวันที่ 22 ธันวาคม 2492 และตามข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การปฏิบัติเกี่ยวกับการขอย้ายนักโทษจากเรือนจำของทหารไปยังเรือนจำของฝ่ายพลเรือน พ.ศ.2510³⁴

หน่วยงานที่กระบวนการยุติธรรมทหารไม่ได้จัดตั้งขึ้นดังเช่นในระบบของศาลยุติธรรมได้แก่ องค์การคุมประพฤติ เนื่องจากในสังคมทหารมีระบบการปกครองบังคับบัญชาที่ผู้บังคับบัญชาสั่งได้อยู่แล้ว การดูแลและควบคุมความประพฤติของทหารจึงอาจถูกลงทัณฑ์ทางวินัยได้หากไม่ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชา ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีหลักการในการคุมประพฤติแต่อย่างใด

2.3 วิธีพิจารณาความอาญาทหาร

วิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารส่วนใหญ่จะใช้กฎหมาย และข้อบังคับ ซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับ ถ้าไม่มีกฎหมาย และข้อบังคับฝ่ายทหารก็จะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ถ้าวิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะก็จะนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้³⁵ ดังนั้นกฎหมายฝ่ายทหารที่นำมาใช้เป็นหลักก็คือพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ส่วนกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องเช่นประมวลกฎหมายอาญาทหาร และในส่วนที่เป็น

³⁴ กระทรวงกลาโหม. “การปฏิบัติเกี่ยวกับการขอย้ายนักโทษจากเรือนจำของทหารไปยังเรือนจำของฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2510.” ในหนังสือกระทรวงกลาโหมที่ 1889/2492 ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย, 22 ธันวาคม 2492

³⁵ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 45

ข้อบังคับนั้นก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดอำนาจหน้าที่ของอัยการทหาร ตุลาการศาลทหาร และ นายทหารพระธรรมนูญ

2.3.1 การควบคุมและการสอบสวน

2.3.1.1 การควบคุมตัวผู้ต้องหา

การควบคุมผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 46 ซึ่งให้อำนาจผู้บังคับบัญชาทหารมีอำนาจควบคุมบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 เจ้าหน้าที่ทหารผู้ทำการสอบสวนคดีไม่ว่าจะเป็นนายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร หรือนายทหารสัญญาบัตรไม่มีอำนาจควบคุมผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังนั้นถ้ามีความจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้เพื่อทำการสอบสวนก็จะต้องเสนอเรื่องนั้นให้ผู้บังคับบัญชาทหารเป็นผู้ควบคุมผู้ต้องหาไว้ การควบคุมตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนไม่ว่าคดีนั้นอยู่ในอำนาจศาลทหารหรืออยู่ในอำนาจศาลยุติธรรม ถ้าผู้ต้องหาเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร พนักงานสอบสวนต้องส่งตัวผู้ต้องหาไปให้ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารควบคุมตัว ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 46 ทุกกรณี โดยไม่ต้องคำนึงถึงประเภทความผิด ซึ่งอำนาจในการควบคุมตัวในชั้นสอบสวนนั้นควบคุมได้สูงสุดถึง 90 วัน พนักงานสอบสวนจะดำเนินการควบคุมตัวหรือขออำนาจศาลขังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ไม่ได้ แม้ว่าคดีอยู่ในอำนาจศาลแขวงก็ต้องส่งตัวให้ผู้บังคับบัญชาเช่นกัน จะคุมตัวไว้เพื่อส่งฟ้องด้วยวาจา ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงไม่ได้ การควบคุมผู้ต้องหาถือว่าเป็นการควบคุมผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะเมื่อมีคดีฟ้องต่อศาลจะเป็นศาลยุติธรรมหรือศาลทหารก็ตาม ถ้าศาลลงโทษจำคุกจำเลย จำเลยก็จะได้คิดรวมวันที่ต้องควบคุมเข้าด้วยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 22

ในกรณีที่ผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิด เป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เช่น กระทำผิดร่วมกับบุคคลพลเรือน แม้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารจะบัญญัติให้ผู้บังคับบัญชาสั่งควบคุมผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารได้ก็ตาม หากปรากฏว่าคดีนั้นพนักงานสอบสวนสั่งควบคุมพลเรือนในคดีเดียวกันไว้ด้วย ถ้าหม่อมอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนแล้วก็ควรมอบตัวทหารผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนไป เพื่อยื่นคำร้องต่อศาลยุติธรรม เพื่อขอส่งผู้ต้องหาที่เป็นบุคคลพลเรือนและทหารนั้นไว้ทำการสอบสวนต่อไป

2.3.1.2 การสอบสวน

การสอบสวนตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47 ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจสอบสวนมีทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนได้แก่

- (1) นายทหารพระธรรมนูญ
- (2) อัยการทหาร
- (3) นายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาให้ทำการสอบสวน
- (4) พนักงานสอบสวนฝ่ายบ้านเมือง

ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำผิดอาญา พ.ศ. 2544 ข้อ 22³⁶ ได้บัญญัติให้คดีประเภทใดบ้างฝ่ายทหารสอบสวนได้เอง คดีประเภทใดให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ ซึ่งกำหนดไว้ 4 ประเภท ที่ให้ฝ่ายทหารสอบสวนเองได้ เว้นแต่ฝ่ายทหารไม่ต้องการที่จะสอบสวนซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในเรื่องหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนในคดีอาญา เมื่อกำหนดประเภทคดีไว้แล้วจึงเป็นไปได้ยากที่จะมีการสอบสวนเป็นจำนวน 2 จำนวน ซ้อนกัน เพราะอย่างน้อยผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาจะต้องรู้เรื่องเป็นอย่างดี เนื่องจากว่าเมื่อทหารตกเป็นผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนก็ต้องส่งตัวให้ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารนำไปควบคุม ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 46

ในเรื่องการสอบสวนเพิ่มเติมมีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 48 ว่า “อัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือจะสั่งให้ผู้มีหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้” ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของการสอบสวนของฝ่ายทหาร คือ การสอบสวนคดีอาญาของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารนั้น ผู้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องในการสั่งให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารทำการสอบสวน เหตุที่ต้องให้ผู้บังคับบัญชาสั่งการเช่นนี้ก็เพราะเกี่ยวกับวินัยและการปกครอง ผู้บังคับบัญชาทหารนั้นมีอำนาจลงทัณฑ์ทหารที่อยู่ในบังคับบัญชาที่กระทำการละเมิดวินัยทหาร ตามพระราชบัญญัติวินัยทหาร พ.ศ. 2476 และนอกจากนี้ตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 7, 8 และ 9³⁷ ก็ให้อำนาจผู้บังคับบัญชาทหาร ลงทัณฑ์ทางวินัยในคดีบางประเภทที่บัญญัติไว้ในสามมาตรา

³⁶ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำผิดอาญา พ.ศ.2544 ข้อ 22

³⁷ พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มาตรา 7,8 และ 9

นั้น โดยเห็นว่าเป็นคดีเล็กน้อยไม่สำคัญ เว้นแต่ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารจะสั่งให้ส่งตัวทหารผู้กระทำ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหารนั้นไปฟ้องศาล

ดังนั้นลักษณะของการสอบสวนคดีอาญาโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่ทำการสอบสวน ตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชานั้น จึงมีลักษณะการสอบสวนในความผิดทางปกครองซึ่งทหารจะต้องรับ ทัณฑ์ทางวินัยปะปนอยู่ด้วย กล่าวคือ ทหารผู้ต้องหาในคดีอาญาที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารทำการสอบสวน แม้รูปคดีมีหลักฐานไม่พอส่งฟ้องในความผิดอาญาที่สอบสวนนั้นก็ดี ถ้าการกระทำของทหารที่ตก เป็นผู้ต้องหานั้น ปรากฏในทางสอบสวนว่าเป็นการเสื่อมเสียวินัย แม้คดีอาญาจะสั่งไม่ฟ้องทหาร ผู้ต้องหานั้นก็ต้องรับทัณฑ์ทางวินัยที่ปรากฏขึ้นจากการสอบสวนด้วย ยิ่งกว่านั้นหากปรากฏหลักฐาน ในทางการสอบสวนว่าทหารผู้อื่นที่เกี่ยวข้องในสำนวนการสอบสวนนั้นประพฤติตนผิดวินัยทหารก็ดี แม้มิได้เป็นทหารผู้ต้องหาที่ถูกสอบสวน ผู้บังคับบัญชาของทหารผู้ประพฤติตนผิดวินัยนั้นก็อาศัย หลักฐานที่อยู่ในสำนวนการสอบสวนพิจารณาลงทัณฑ์ทางวินัยทหารผู้นั้นได้ด้วย การสอบสวน คดีอาญาของฝ่ายทหาร จึงมิได้มุ่งเฉพาะแต่ความผิดทางอาญาต่อทหารผู้ต้องหาในคดีอาญานั้นเป็น สำคัญแต่ฝ่ายเดียว ดังนั้น ผู้บังคับบัญชาทหารจึงมีความสำคัญและจำเป็นต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการ สอบสวนด้วยเสมอเพื่อผลในด้านการปกครองบังคับบัญชาทหารให้อยู่ในระเบียบวินัย

2.3.2 การฟ้องคดีและการพิจารณา

2.3.2.1 การแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) ผู้ที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารในเวลาปกติตามมาตรา 49 วรรคหนึ่ง คือ

(1.1) อัยการทหาร ซึ่งหมายถึง ผู้ที่มีตำแหน่งเป็นอัยการ รวมทั้งอัยการผู้ช่วย ศาลทหาร และผู้ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอนุมัติให้ฝึกหัดดำเนินคดีในศาลทหารได้ ตาม มาตรา 12 โดยคุณสมบัติจะต้องเป็นผู้ที่สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรี หรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่า ปริญญาตรี

(1.2) ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หมายถึง ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) และบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตาม มาตรา 4, 5, และ 6 ประกอบกับต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 ด้วย

(2) ผู้ที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารในเวลาไม่ปกติ หรือศาลอาญาศึกหรือศาลทหารที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ตามมาตรา 40 และ 43 ตามมาตรา 49 วรรคสอง กำหนดให้เป็นหน้าที่ของอัยการทหารเท่านั้นส่วนผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีต้องมอบให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน³⁸

2.3.2.2 การพิจารณา

อำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษาคดีและมีอำนาจเหนือบุคคลใดได้บ้างมีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 13 ถึง มาตรา 15 ดังนี้

(1) อำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารมี 2 กรณีคือ

(1.1) อำนาจในการพิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญา ในคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารขณะกระทำความผิด

(1.2) อำนาจในการที่จะสั่งลงโทษบุคคลที่กระทำละเมิดอำนาจศาล ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่ว่าจะบุคคลผู้นั้นจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ซึ่งการลงโทษผู้ละเมิดอำนาจศาลนั้นผู้ที่ถูกลงโทษฐานละเมิดอำนาจศาลจะเป็นผู้ใดก็ได้ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร การกระทำอย่างไรจึงจะเป็นการกระทำผิดฐานละเมิดอำนาจศาลจะต้องพิจารณาจากบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 30 และ 32 ซึ่งแยกออกเป็นสองกรณี คือกรณีไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของศาลอันว่าด้วยการรักษาความสงบเรียบร้อย และกรณีประพฤติดนไม่เรียบร้อยในบริเวณศาล³⁹

³⁸ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49

³⁹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 13

จึงสรุปได้ว่า คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารประกอบด้วยหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

- 1) เป็นคดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามมาตรา 16 กระทำความผิด
- 2) การกระทำความผิดเกิดขึ้นในขณะที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร
- 3) การกระทำความผิดในคดีนั้น ไม่เข้ากรณีที่ถือเป็นข้อยกเว้นตามที่บัญญัติไว้ใน

มาตรา 14

การกระทำความผิดได้เกิดขึ้นในขณะที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น หากการกระทำความผิดนั้นมีลักษณะที่คาบเกี่ยวระหว่างเวลาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และขณะกระทำความผิดมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เช่น กรณีผู้กระทำความผิดออกเช็คนในขณะเป็นทหาร แต่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินขณะพ้นจากการเป็นทหารแล้ว หรือออกเช็คขณะยังมิได้เป็นทหาร แต่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินขณะที่เป็นทหาร หรือในกรณีความผิดต่อเนื่องเช่น หน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่นไว้ในขณะที่ตนยังมิได้เป็นทหารจนกระทั่งตนได้เป็นทหารแล้ว ผู้ที่ถูกหน่วงเหนี่ยวกักขังจึงหลุดพ้นไปได้ กรณีเหล่านี้เป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เพราะบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารขณะกระทำความผิด หมายถึงบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตั้งแต่ขณะลงมือกระทำความผิดจนกระทั่งความผิดสำเร็จ ซึ่งบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารขณะกระทำความผิดนั้น อาจถูกดำเนินคดีในศาลทหารในขณะที่มิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ เช่น กระทำความผิดขณะที่ยังเป็นทหาร แต่ความผิดมาปรากฏหรือถูกจับกุมภายหลังจากที่ถูกปลดออกจากราชการไปแล้ว หรือหากกระทำความผิดสำเร็จในขณะที่ยังมิได้เป็นทหาร แต่ความผิดได้ปรากฏหรือถูกจับกุมในขณะที่เป็นทหารก็ถือว่าการกระทำความผิดคดีนั้นไม่ได้อยู่ในอำนาจศาลทหารซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 15 วรรคแรก ดังนั้น จึงต้องดำเนินคดีทหารที่กระทำความผิดในศาลยุติธรรม

อำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามมาตรานี้ ใช้ถ้อยคำว่า “วางบทลงโทษผู้กระทำความผิดในทางอาญา” ซึ่งมีความหมายว่า เมื่อศาลทหารเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดจริงก็มีอำนาจลงโทษจำเลยเฉพาะคดีอาญาเท่านั้น กล่าวคือ ลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ซึ่งมีอยู่ 5 สถาน ได้แก่ โทษประหารชีวิต โทษจำคุก โทษกักขัง โทษปรับ และโทษริบทรัพย์สิน โดยที่ศาลทหารไม่มีอำนาจที่จะไปกำหนดโทษและไม่มีอำนาจที่จะพิพากษาหรือสั่งบังคับเป็นอย่างอื่น นอกเหนือจากการวางโทษดังกล่าว เว้นแต่ในเรื่องการรอกการลงโทษจำคุก การพิพากษายกฟ้อง หรือการสั่งจำหน่ายคดี ดังนั้นศาลทหารจึงไม่มีอำนาจที่จะนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับรวมถึงไม่มีอำนาจในเรื่องที่กฎหมายซึ่งมีบทลงโทษทางอาญาได้ให้อำนาจไว้ เช่น อำนาจในการสั่งจ่ายรางวัลนำจับ อำนาจในการสั่งขับไล่ออกจากพื้นที่ หรืออำนาจในการสั่งให้หรือถอนสิ่งปลูกสร้าง

(2) คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ⁴⁰

(2.1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร กระทำผิดด้วยกัน

ถ้อยคำว่า “กระทำผิดด้วยกัน” ที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 14 (1) นั้น มีความหมายกว้างกว่า ร่วมกระทำความผิดด้วยกัน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83 ซึ่งศาลฎีกา ได้เคยวินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐาน ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1648/2521 วินิจฉัยว่า กรณีที่พลเรือนกับ ทหารวิวาททำร้ายกันตกเป็นจำเลยทั้งสองฝ่ายถือได้ว่าเป็นการกระทำผิดด้วยกัน และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1104/2530 วินิจฉัยว่าทหารและพลเรือนจับรูดสวนกันด้วยความประมาททั้งสองฝ่ายเป็นเหตุให้มีคนตายถือได้ว่าเป็นการกระทำผิดด้วยกัน

(2.2) คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน

คดีที่จะถือว่าเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกันนั้นมีหลายกรณี แต่ยังไม่มีการชี้ชัดเป็น แน่นนอน ความหมายของ “คดีที่เกี่ยวข้อง” ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 24 และมาตรา 25 เช่นนายคำประกอบกิจการรับซื้อของโจร สิบเอกเจิวลัทธิทรัพย์ของทาง ราชการไปขายให้นายคำเป็นประจำ หรือนายแดงทำหนังสือเดินทางปลอมให้สิบเอกเจิว สิบเอกเจิว นำหนังสือเดินทางปลอมนั้นไปใช้ กรณีตามตัวอย่างหากอาศัยความหมายของ “คดีเกี่ยวข้องกัน” ตาม บทบัญญัติมาตรา 24 และมาตรา 25 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักในการ พิจารณาแล้วก็จะถือว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เนื่องจากเกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาล ยุติธรรม คดีที่เข้าหลักเกณฑ์ตามข้อ (2.1) และ (2.2) นี้มักจะเรียกกันว่า “คดีปะปน” เนื่องจากกฎหมาย ทหารในยุคแรกได้ใช้ถ้อยคำดังกล่าวจึงใช้ติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้จากพระธรรมนูญ ศาลทหารบก ร.ศ. 126 มาตรา 62 บัญญัติว่า “เมื่อใดผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหารบกได้กระทำความผิด และมีผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหารบกปะปนอยู่ด้วย เป็นผู้ต้นเหตุหรือพรรคพวกก็ให้คดีนั้นไปพิจารณา ในศาลพลเรือน” หรือกรณีตามพระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ. 127 มาตรา 55 บัญญัติว่า “เมื่อใดผู้ที่ อยู่ในอำนาจศาลทหารเรือได้กระทำความผิด และผู้ที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารปะปนอยู่ด้วยเป็นผู้ ต้นเหตุหรือพรรคพวกก็ให้คดีนั้นไปพิจารณาในศาลพลเรือน” ดังนั้น หากมีใครกล่าวถึงคดีปะปน จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่าหมายถึงคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลพลเรือนกระทำผิดด้วยกัน หรือ หมายถึงคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรม

⁴⁰ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 14

(2.3) คดีที่ต้องดำเนินในศาลคดีเด็กและเยาวชน

ศาลคดีเด็กและเยาวชนในปัจจุบันได้แปรสภาพมาเป็นศาลเยาวชนและครอบครัว ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว บุคคลที่จะต้องถูกดำเนินคดีในศาลทหารที่ไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่จะดำเนินคดีในศาลทหารได้เพราะอายุยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ ในปัจจุบันก็คงจะมีเฉพาะนักเรียนทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 (4) เท่านั้น เพราะบุคคลที่จะบรรจุเข้ารับราชการได้จะต้องมีอายุกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์อยู่แล้ว ส่วนทหารกองประจำการ ซึ่งเข้ารับราชการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร ก็จะต้องมีอายุยี่สิบเอ็ดปีบริบูรณ์ จึงไม่อยู่ในข่ายที่จะต้องถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว นอกจากนักเรียนทหารแล้วบุคคลที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ อาจมีได้ในกรณีที่เป็นชนชาติศัตรู

(2.4) คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ

(2.4.1) ไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่จะถือได้ว่าคดีนั้นเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร มาตรา 14 (1) (2) หรือ (3)

(2.4.2) ศาลทหารเป็นผู้วินิจฉัย ซึ่งหมายความว่า ได้มีการยื่นฟ้องคดีนั้นต่อศาลทหารแล้ว

คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้นยังไม่เคยปรากฏว่าศาลทหารเคยวินิจฉัยไว้เป็นพิเศษ เท่าที่ปรากฏก็มีแต่เฉพาะวินิจฉัยเกี่ยวกับตัวบุคคลที่ฟ้องคดีไม่ได้วินิจฉัยถึงลักษณะของคดี แต่อย่างไรก็ตามมีอยู่กรณีหนึ่งที่น่าจะเข้าหลักเกณฑ์นี้ได้เนื่องจากไม่เข้าหลักเกณฑ์ ในข้อ (2.1), (2.2) และ (2.3) ซึ่งได้แก่กรณีความผิดที่กระทำคาบเกี่ยวกันระหว่างที่เป็นบุคคลซึ่งไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว กรณีนี้ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1105/2513 และ 191/2532 ซึ่งวินิจฉัยว่า ทหารกับพวกที่ยังหลบหนีอยู่ร่วมกันกระทำความผิด เมื่อไม่ได้หลักฐานใดแสดงให้เห็นชัดว่าพวกที่หลบหนีอยู่นั้นเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารคดีจึงอยู่ในอำนาจศาลยุติธรรม

(3) คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารให้ดำเนินคดีในศาลพลเรือน⁴¹

หากเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ศาลทหารต้องจำหน่ายคดีเพื่อให้ดำเนินคดีในศาลยุติธรรม ดังนั้นหากเป็นกรณีที่ศาลยุติธรรมได้สั่งรับประทับฟ้องไว้แล้ว แม้จะปรากฏตามทางพิจารณาในภายหลังว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ให้ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ ซึ่งตามบทบัญญัตินี้ศาลยุติธรรมได้วางหลักเกณฑ์ไว้ด้วยว่า ถ้าความปรากฏต่อ

⁴¹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 15

ศาลก่อนเริ่มพิจารณาคดี ศาลยุติธรรมก็ไม่มีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีนั้นต่อไป กรณีที่ศาลยุติธรรมมีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปได้นั้นเกิดขึ้น ก็ต่อเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงในชั้นพิจารณาเท่านั้น คือ มีการสืบพยานไปบ้างแล้วจึงเห็นได้ว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ส่วนศาลทหารนั้นหากพิจารณาคดีใดแล้วปรากฏตามทางพิจารณาในภายหลังว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ต้องจำหน่ายคดีหรือพิพากษายกฟ้องแล้วแต่กรณีจะเป็นประการใด

2.3.3 การอุทธรณ์และฎีกา

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 บัญญัติเกี่ยวกับการอุทธรณ์และฎีกาเพียงแก่ 3 มาตรา เท่านั้น คือ มาตรา 61, 62 และ 63⁴² ในส่วนที่ไม่มีบัญญัติไว้ก็จะนำเอาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้แต่ก็ไม่อาจนำมาใช้ได้ทุกเรื่อง หลักเกณฑ์อุทธรณ์และฎีกาในระบบศาลทหารมีข้อแตกต่างไปจากในระบบศาลยุติธรรม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายู่ 4 ประการคือ

- (1) ผู้มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกานั้น บุคคลอื่นสามารถอุทธรณ์ได้นอกเหนือไปจากคู่ความ ซึ่งรวมทั้งหม่อมมี 4 ฝ่าย คือ
 - (1.1) โจทก์
 - (1.2) จำเลย
 - (1.3) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ
 - (1.4) ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ
- (2) อุทธรณ์หรือฎีกาได้เฉพาะคดีของศาลทหารในเวลาปกติเท่านั้น
- (3) ระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาของคู่ความ สั้นกว่าระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลยุติธรรม กล่าวคือ ระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาในศาลทหารมีระยะเวลา 15 วัน นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดระยะเวลา 1 เดือน จำนวนวันที่สิ้นสุดระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาจึงไม่เท่ากัน
- (4) หลักเกณฑ์เรื่องต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา แตกต่างไปจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

⁴² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61,62,63

สำหรับผู้ที่มิมีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกานอกเหนือจากคู่ความ คือ ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการและ ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ ซึ่งได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

(1) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ ได้แก่ ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลมณฑลทหาร คือ ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลจังหวัดทหาร คือ ผู้บังคับการจังหวัดทหาร⁴³

(2) ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ คือ บุคคลตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 65 ซึ่งตามปกติก็จะได้แก่ผู้บังคับบัญชาของจำเลยที่มีตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่า ซึ่งอยู่ท้องที่เดียวกับท้องที่ที่จำเลยจะต้องรับโทษตามคำพิพากษาในกรณีที่หากศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลยจะต้องถูกลงโทษในท้องที่นั้น

ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการกับผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ มีระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่อ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟัง ซึ่งการอุทธรณ์หรือฎีกาของผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการหรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษนั้น ไม่จำกัดว่าเป็นการอุทธรณ์หรือฎีกาเพื่อสมประโยชน์แก่คู่ความฝ่ายใด อาจจะเป็นการอุทธรณ์เพื่อช่วยเหลือจำเลยก็ได้ เช่น อุทธรณ์เพื่อขอให้รอลงโทษจำคุกให้จำเลย หรืออุทธรณ์เพื่อต้องการให้จำเลยรับโทษหนักขึ้นก็ได้ จำกัดแต่เพียงว่าข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ยกขึ้นอุทธรณ์หรือฎีกานั้น ต้องเป็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่คู่ความยกขึ้นว่ากันมาแล้วในศาลทหารชั้นต้นเท่านั้น

ข้อสังเกตในเรื่องนี้มีสองประการ คือ ระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาของศาลยุติธรรมใช้ระยะเวลา 1 เดือน แต่ระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาของผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการกับผู้มีอำนาจสั่งลงโทษใช้ระยะเวลา 30 วัน เพราะฉะนั้นในเรื่องของการนับระยะเวลานั้น ระยะเวลาสิ้นสุดจะไม่ตรงกัน และอีกกรณีคือในศาลยุติธรรมถ้าคู่ความไม่อุทธรณ์หรือฎีกาภายในระยะเวลาจนกระทั่งระยะเวลาสิ้นสุดลงก็ถือว่าคดีนั้นถึงที่สุด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 147 แต่ในศาลทหารนั้น ถ้าคู่ความไม่อุทธรณ์หรือฎีกาภายใน 15 วัน จนครบกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาแล้วคดีก็ยังไม่ถึงที่สุดเพราะจะต้องรอให้ระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาของผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการกับผู้มีอำนาจสั่งลงโทษครบกำหนดเสียก่อน ซึ่งก็คือเพิ่มไปอีก 15 วัน รวมระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาทั้งสิ้น 30 วัน คดีจึงจะถึงที่สุด

⁴³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 30

ในกรณีของศาลทหารในเวลาไม่ปกติที่บัญญัติห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น เพราะต้องการให้คดีนั้นถึงที่สุดทันทีที่ศาลทหารได้วินิจฉัยในความผิดที่โจทก์ฟ้อง แม้ว่าศาลทหารในเวลาไม่ปกติอาจวินิจฉัยชี้ขาด โดยมีข้อผิดพลาดก็ไม่สามารถที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาได้ เช่น ศาลทหารในเวลาไม่ปกติพิพากษาลงโทษจำเลย เพราะฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิดจริงและเห็นว่าคดีนั้นอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาไม่ปกติ แม้จำเลยจะต่อสู้ว่าคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารเนื่องจากมีพลเรือนร่วมกระทำความผิดด้วยก็ตาม จำเลยก็อุทธรณ์ไม่ได้เพราะถือว่าศาลทหารได้วินิจฉัยชี้ขาดในเรื่องอำนาจศาลไปแล้ว แต่ก็ไม่ได้ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาทุกกรณีเพราะมีบางกรณีที่ศาลทหารอนุญาตให้อุทธรณ์หรือฎีกาได้ เช่น

- (1) กรณีอุทธรณ์คำสั่งที่ศาลทหารในเวลาไม่ปกติสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 119 ทวิ
- (2) กรณีที่อุทธรณ์คำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติที่ได้สั่งยกคำร้องขอคืนของกลาง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36
- (3) กรณีที่อุทธรณ์คำสั่งที่สั่งลงโทษฐานละเมิดอำนาจศาล

กรณีดังกล่าวไม่อยู่ในบังคับตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 61 เพราะฉะนั้นระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาต้องใช้ระยะเวลา 1 เดือน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้วแต่กรณี

หลักเกณฑ์ทั่วไปในเรื่องต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง และปัญหาข้อกฎหมายซึ่งใช้กับศาลทหารในเวลาปกติ การห้ามอุทธรณ์และฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายมีหลักเกณฑ์ที่เหมือนกันซึ่งคล้ายกับศาลยุติธรรม คือ ปัญหาข้อกฎหมายที่จะยกขึ้นอุทธรณ์หรือฎีกาได้นั้น ต้องเป็นข้อกฎหมายที่ยกขึ้นว่ากันมาแล้วตั้งแต่ศาลทหารชั้นต้น เว้นแต่จะเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติอันว่าด้วยการอุทธรณ์หรือฎีกา สำหรับในส่วนที่แตกต่างไปจากศาลยุติธรรม คือ คดีที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องโจทก์ถือเป็นคดีที่ต้องห้ามฎีกาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 220 แต่ในศาลทหารนั้น โจทก์อาจฎีกาปัญหาข้อกฎหมายได้ ถ้าปัญหาข้อกฎหมายนั้นได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วในศาลทหารชั้นต้น

สำหรับการห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงนั้น ห้ามเฉพาะการฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง ส่วนการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงอุทธรณ์ได้เสมอ เนื่องจากหลักเกณฑ์การห้ามอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงไม่ได้มีบัญญัติไว้ เพราะศาลทหารไม่ได้นำหลักเกณฑ์ห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ มาใช้บังคับ อย่างไรก็ตามศาลทหารก็ยังคงนำหลักเกณฑ์การห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 225 มาใช้บังคับซึ่งก็คือ ข้อเท็จจริงที่จะยกขึ้นกล่าวอ้างในอุทธรณ์นั้น ต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วในศาลทหารชั้นต้น และจะต้องเป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัยด้วย

การห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงในศาลทหารแยกเป็น 4 กรณี คือ

- (1) กรณีที่ศาลทหารกลางพิพากษาขึ้นตามศาลทหารชั้นต้นให้ยกฟ้องโจทก์
- (2) กรณีที่พิพากษาขึ้นเช่นกัน แต่ให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกิน 5 ปี จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือให้ลงโทษปรับจำเลยสถานเดียว
- (3) กรณีพิพากษาแก้ แต่ศาลทหารกลางพิพากษาแก้ไขเล็กน้อย และคงให้จำคุกจำเลยไม่เกิน 5 ปี จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือให้ลงโทษปรับจำเลยสถานเดียว
- (4) กรณีที่ศาลทหารกลางพิพากษาแก้ โดยไม่คำนึงว่าแก้ไขเล็กน้อย แต่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่ว่าศาลทหารชั้นต้นจำคุกจำเลยไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดดังกล่าว และศาลทหารกลางก็ยังคงจำคุกจำเลยไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดดังกล่าว

หลักเกณฑ์ในเรื่องอุทธรณ์และฎีกานอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ศาลทหารก็จะนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้เกือบทั้งหมด ยกเว้นก็แต่ในเรื่องการลงชื่อรับรองให้อุทธรณ์ได้ ตามมาตรา 193 ทรี และเรื่องประชุมใหญ่ ตามมาตรา 208 ทวิ สำหรับในส่วนอื่น ๆ ของวิธีพิจารณาความอาญา ศาลทหารจะนำมาใช้ก็ต่อเมื่อกฎหมายของฝ่ายทหารไม่มีบัญญัติไว้ และจะต้องไม่ขัดต่อหลักการในระบบศาลทหารที่ทำให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะคดีอาญาเท่านั้น

2.3.4 การบังคับตามคำพิพากษา

การบังคับตามคำพิพากษาต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 246 ถึงมาตรา 248 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พ.ศ. 2500 ซึ่งคำพิพากษาของศาลทหาร ยกเว้นศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาถ้าเป็นคำพิพากษาของศาลทหารซึ่งนั่งพิจารณา ณ ศาลยุติธรรม และมีผู้พิพากษาศาลยุติธรรมเป็นตุลาการตามมาตรา 37 ให้บังคับคดีไปตามมาตรา 244 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ส่วนคำพิพากษาของศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้ทีเดียว เว้นแต่ผู้ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเป็นหญิงและมีครรภ์อยู่ ให้รอไว้จนคลอดบุตรเสียก่อน แล้วจึงให้ประหารชีวิต

ในคดีที่อุทธรณ์ได้ตามพระราชบัญญัตินี้ ศาลทหารชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดีที่พิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตไปยังศาลทหารกลางในเมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษานั้น และคำพิพากษาเช่นว่านี้ยังไม่ถึงที่สุด เว้นแต่ศาลทหารกลางจะได้พิพากษาขึ้น

ตามมาตรา 65 ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ คือ บุคคลดังต่อไปนี้

(1) นายทหารผู้บังคับบัญชาจำเลยซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไปหรือมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพันขึ้นไป ที่อยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชามีตำแหน่งชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป เป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพ

(2) มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารชั้นต้นเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษในกรณีจำเลยอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชา หรือไม่อยู่ใต้บังคับบัญชาของทหาร

(3) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลประจำหน่วยทหาร หรือศาลอาญาศึกเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลนั้น ๆ

การบังคับตามคำพิพากษา ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 64 และมาตรา 65 เมื่อศาลทหารมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลยสถานใดสถานหนึ่งแล้ว ศาลทหารจะต้องส่งหมายแจ้งโทษเด็ดขาดไปให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษลงชื่อในหมายก่อนที่จะส่งไปให้มีการปฏิบัติตามหมาย แต่สำหรับศาลยุติธรรมนั้น ผู้พิพากษานายเดียวสามารถที่จะออกหมายเมื่อคดีถึงที่สุดเพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้เลย ตรงจุดนี้จึงมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ เมื่อศาลทหารพิพากษาลงโทษจำเลยแล้วจะไม่ออกคำสั่งไปให้เรือนจำลงโทษจำเลยโดยตรงดังเช่นศาลยุติธรรม แต่

จะออกหมายแจ้งโทษไปให้ผู้บังคับบัญชาของจำเลยทราบก่อน เมื่อผู้บังคับบัญชาของจำเลยทราบและรับหมายดังกล่าวแล้วก็จะออกคำสั่งในท้ายหมายนั้นไปยังเรือนจำเพื่อให้คุมขังจำเลยตามที่กำหนดไว้ในคำพิพากษานั้น ศาลทหารจึงไม่ใช่เป็นผู้สั่งลงโทษจำเลยโดยตรงแต่ผู้บังคับบัญชาทหารเป็นผู้สั่งให้ลงโทษจำเลยตามที่ศาลทหารพิพากษา ดังนั้น จึงเรียกผู้บังคับบัญชาทหารที่สั่งลงโทษจำเลยว่า “ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ” ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 65 ดังกล่าวข้างต้น

บทที่ 3

ระบบและแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา และการฟ้องคดีอาญา

โดยผู้เสียหายในต่างประเทศ

ในบทนี้ จะกล่าวถึงระบบและแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา เพื่อจะได้ทราบและทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการดำเนินคดีอาญาซึ่งแบ่งเป็น 2 ระบบ คือระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา รวมทั้งแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย โดยประชาชน และโดยรัฐ ตลอดจนจะได้ทราบถึงหลักการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในต่างประเทศ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายที่มีความแตกต่างกัน

3.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาพิจารณาได้จากการค้นหาความจริงของศาล ซึ่งในแต่ละประเทศก็มีความแตกต่างกันไปตามแนวความคิดพื้นฐานและวิวัฒนาการของระบบกฎหมายของประเทศนั้น ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ระบบ คือ ระบบไต่สวน และระบบกล่าวหา โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) เป็นระบบการค้นหาความจริงที่มีแนวความคิดดั้งเดิมว่าผู้กระทำความผิดอาญาเป็นผู้กระทำความผิดต่อรัฐด้วย รัฐจึงมีหน้าที่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดและค้นหาความจริงโดยตนเอง ซึ่งเรียกว่าการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) กล่าวคือทั้งฝ่ายปกครองและฝ่ายศาลต่างก็พยายามค้นหาความจริงว่ามีความผิดอาญาเกิดขึ้นจริงหรือไม่ โดยมีมุ่งหมายให้ศาลสอบสวนบุคคลทุก ๆ คน รวมทั้งจำเลยและผู้ต้องหาด้วย รัฐจึงต้องรับผิดชอบโดยตรงที่จะดำเนินการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดและค้นหาพยานหลักฐานต่าง ๆ พยานหลักฐานในที่นี้จึงเป็นพยานศาลไม่ใช่พยานของโจทก์หรือจำเลย และไม่มีความจำเป็นที่จะใช้วิธีการถามค้าน โดยคู่ความฝ่ายตรงข้าม พยานหลักฐานที่น่าจะพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยก็สามารถนำเข้าสู่การพิจารณาคดีได้ การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานโดยศาลจึงมีความสำคัญมาก ดังนั้นศาลจึงมีบทบาทหน้าที่ทั้งการสอบสวนฟ้องร้อง การค้นหาความจริง และการพิจารณาคดีซึ่งศาลไม่เพียงแต่เป็นคนกลางในการตัดสินคดียังมีอำนาจแทรกแซงการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความด้วย โดยซักถามและแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ ซึ่งเรียกว่า “หน้าที่ในการสอบสวนอย่างอิสระ และหน้าที่ใน

การให้ความกระจ่างชัด” การดำเนินคดีในลักษณะนี้ไม่มีทั้งโจทก์และจำเลย แต่มีเพียงผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น¹

การไต่สวนคดีของผู้ไต่สวนในระบบนี้ คือ การตรวจสอบความจริงของเรื่องที่ได้มีการกล่าวหาต่อตนจึงเป็นการดำเนินคดีอาญาที่ใช้หลักการตรวจสอบ (Untersuchungsgrundsatz) หรือ (Examination principle) ซึ่งเป็นการตรวจสอบความจริงที่ละเลยต่อสิทธิมนุษยชน²

ข้อเสียของการดำเนินคดีอาญาแบบนี้คือการให้อำนาจชี้ขาดทั้งกระบวนการอยู่ในดุลพินิจของคนเพียงคนเดียวโดยไม่มีการตรวจสอบหรือคานอำนาจหน้าที่ ดังนั้นจึงอาจเกิดกรณีมีอคติต่อผู้ถูกไต่สวนได้ เพราะผู้ถูกไต่สวนหรือผู้ถูกกล่าวหาไม่มีฐานะเป็นผู้ถูกซักฟอกจากศาล หรือตกเป็นกรรมในคดี (object) ทำให้ผู้ถูกไต่สวนไม่มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหา³

3.1.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เป็นระบบการค้นหาความจริงที่แก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีในระบบไต่สวน ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศแรกๆ ที่เริ่มปรับปรุงหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐของตนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ถูกไต่สวนให้มากขึ้น ซึ่งวิธีการปรับปรุงคือ แยกภารกิจตรวจสอบความจริงเป็นสองขั้นตอน คือ ให้เจ้าพนักงานตรวจสอบความจริงขั้นหนึ่งก่อน และให้การตรวจสอบความจริงในชั้นเจ้าพนักงานอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรที่เรียกว่า “อัยการ” ซึ่งหากตรวจสอบแล้วพบว่ามีกระทำความผิดจริง อัยการก็จะยื่นฟ้องเพื่อให้ศาลตรวจสอบความจริงต่อไปอีกชั้นหนึ่ง ผลของการปรับปรุงนี้ทำให้ภารกิจของศาลเหลือเพียงการพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงยกฐานะผู้ถูกกล่าวหาเป็น “ประธานในคดี” มีสิทธิต่าง ๆ ที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ หรือได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิพากษาตัดสินจากศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด ทั้งนี้การตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงานและชั้นศาลลงเป็นไปตาม “หลักการตรวจสอบ” เช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนเดิม⁴

¹ ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายพิจารณาความอาญา เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544, หน้า 29

² คณิต ณ นคร. “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต ปีที่ 1, ฉบับที่ 1. มกราคม-มิถุนายน 2544, หน้า 53

³ คณิต ณ นคร. “ปัญหาการใช้ดุลพินิจของอัยการ.” วารสารอัยการ ปีที่ 5, ฉบับที่ 57. กันยายน 2525, หน้า 32-33

⁴ คณิต ณ นคร. “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” หน้า 52

ในระบบนี้คู่ความมีฐานะเท่าเทียมกันซึ่งศาลมีบทบาทจำกัดมาก โดยศาลต้องวางตัวเป็นกลางและทำหน้าที่เหมือนผู้ตัดสินกีฬาหาพยานหลักฐานเองไม่ได้ เพราะเป็นหน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่ายที่ต้องหาพยานหลักฐานเพื่อนำมาสนับสนุนฝ่ายตนจึงมีลักษณะของการต่อสู้แข่งขันกันระหว่างคู่ความในคดี

การเสนอพยานหลักฐานของคู่ความนั้น ศาลจะเป็นผู้วินิจฉัยเองว่าพยานหลักฐานใดสมควรเข้าสู่การพิจารณาจึงเป็นพยานหลักฐานที่ค่อนข้างจำกัด ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ลูกขุนเกิดความสับสนในพยานหลักฐานที่น่าเสนอ และจากการที่ระบบกล่าวหา มีลักษณะเป็นการต่อสู้แข่งขันกันจึงมีหลักเกณฑ์ในเรื่องการจำกัดพยานหลักฐานที่จำเป็นและสำคัญเท่านั้นที่จะเข้าสู่การพิจารณาคดีได้ เช่น มีหลักเกณฑ์ในเรื่องการจำกัดพยานหลักฐาน บทคัดพยานบอกเล่า เป็นต้น ดังนั้นในชั้นของการรับฟังพยานหลักฐานจึงมีความสำคัญมากในระบบนี้ และโดยปกติแล้วศาลมีบทบาทที่เป็น passive คือไม่มีอำนาจซักถามพยานและหาพยานหลักฐานเพิ่มเติม เว้นแต่กรณีจำเป็นจริง ๆ เท่านั้น

จึงเห็นได้ว่าระบบกล่าวหาเป็นระบบที่แยกอำนาจหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาออกจากกัน เพื่อป้องกันการมีอคติของผู้ชี้ขาดตัดสินและยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ร่วมในการค้นหาความจริงและให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่จะต่อสู้คดีได้เต็มที่ ผู้พิพากษามีหน้าที่คอยควบคุมความถูกต้องของกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานเท่านั้น

3.2 แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา

แนวความคิดการดำเนินคดีอาญาแต่เดิมนั้นเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ต่อมาเมื่อสังคมมีการพัฒนามากขึ้นจึงเกิดแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เพราะความผิดอาญาไม่เพียงแต่เฉพาะตัวผู้เสียหายเท่านั้นที่ได้รับความเสียหายแต่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสมาชิกในสังคมด้วย และมีการพัฒนาต่อมาเป็นลำดับตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมจนเกิดเป็นแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเพื่อป้องกันการแก้แค้นหรือข้อพิพาทที่ขยายขอบเขตจากการที่เอกชนระงับข้อพิพาทด้วยตนเองเพราะมีแนวความคิดว่าความผิดอาญาเป็นความผิดต่อสังคมหรือมหาชน รัฐจึงมีหน้าที่ควบคุมความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ดังนั้นแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาจึงอาจแบ่งออกได้เป็น 3 หลัก คือ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)

ในสมัยโบราณ เมื่อมีคดีอาญาเกิดขึ้นล้วนแต่ให้เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมในสังคม เอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหายจึงเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดเอง ตลอดจนเสาะหาและรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อที่จะพิสูจน์ว่าผู้ที่ตนฟ้องร้องนั้นเป็นผู้กระทำผิดจริง และเพื่อเป็นการแก้แค้นให้สาสมกับการกระทำผิดที่ผู้กระทำผิดได้ก่อไว้ การควบคุมอาชญากรรมจึงเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายทั้งสิ้น ซึ่งเป็นแนวความคิดที่เอกชนมีบทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมือง การดำเนินคดีอาญาจึงเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย กล่าวคือ เมื่อบุคคลใดได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่งก็จะดำเนินการทางอาญาเพื่อให้ศาลพิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดนั้น ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้มีลักษณะตรงกับแนวความคิดของนักปราชญ์ทางกฎหมายแบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) ซึ่งมีความเชื่อมั่นในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนว่ารัฐจะทำการล่วงละเมิดมิได้ ดังนั้นรัฐจึงต้องบัญญัติรับรองให้สิทธิแก่ประชาชนในการฟ้องร้องคดีอาญาเมื่อมีความผิดเกิดขึ้น⁵

3.2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนนี้เป็นหลักที่เกิดขึ้นก่อนหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและใช้ในกฎหมายอังกฤษ แนวความคิดนี้ถือว่าประชาชนทุกคนมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และเป็นผู้เสียหายโดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้นั้นจะเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งหรือไม่เพราะคดีอาญาเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม ประชาชนทุกคนจึงมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาแก่ผู้กระทำผิดได้ หลักนี้สืบเนื่องมาจากแนวความคิดที่ว่าพลเมืองทุกคนต่างมีหน้าที่ช่วยกันรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมืองและต้องนำตัวผู้กระทำผิดมาสู่ศาล⁶ และเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่จะมีหน้าที่ป้องกันและปรามปรามการกระทำความผิดอาญาในทุกขั้นตอนของกระบวนการซึ่งได้แก่ ขั้นตอนการสอบสวนสอบสวน การฟ้องร้อง การชี้

⁵ อารยา เกษมทรัพย์. “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537, หน้า 10

⁶ กุลพล พลวัน. “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย.” วารสารอัยการ ปีที่ 9, ฉบับที่ 101. พฤษภาคม 2529, หน้า 78

ขาดตัดสินลักษณะของการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษเท่ากับเอกชนคนหนึ่งฟ้องเอกชนอีกคนหนึ่ง โจทก์กับจำเลยจึงมีฐานะเท่าเทียมกันทำนองเดียวกับโจทก์จำเลยในคดีแพ่งมีผลให้เกิดระบบการถามค้าน (Cross-Examination) ซึ่งเป็นระบบการต่อสู้คดีเพื่อทำลายน้ำหนักพยาน ส่วนศาลต้องวางเฉย (Passive) มีหน้าที่เพียงควบคุมการต่อสู้มิให้ผิดกติกาเท่านั้น

ดังนั้นประชาชนจึงเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ (Anyone May Prosecute) ระบบนี้ประชาชนจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพสูงมาก เนื่องจากประชาชนต้องผ่านการต่อสู้อย่างยากลำบากเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพ จนทำให้มีแนวโน้มในทางความคิดที่ปฏิเสธอำนาจรัฐ ไม่ยอมรับอำนาจรัฐที่เป็นผู้ควบคุมความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง แม้ว่าอังกฤษจะพบปัญหาในการให้ประชาชนเป็นผู้ฟ้องคดี ต่อมามีการจัดตั้ง The Crown Prosecution Service (CPS) ในปี ค.ศ. 1986 ซึ่งเป็นองค์กรที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาโดยอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ Director of Public Prosecutions (D.P.P.) เพื่อควบคุมการดำเนินคดีอาญาของประชาชนแต่บทบาทในการดำเนินการฟ้องร้องก็ยังคงอยู่กับประชาชนเป็นหลัก⁷

3.2.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

เป็นแนวความคิดที่ถือว่าความผิดอาญาเป็นความผิดต่อสังคมหรือมหาชนและทำลายความสงบสุขของส่วนรวมซึ่งรัฐมีหน้าที่ดูแลรักษา ดังนั้นสังคมหรือมหาชนเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย รัฐจึงต้องเป็นผู้ดำเนินการในทางเอาผิดต่อผู้กระทำความผิดนั้น ส่วนเอกชนไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหาย การควบคุมความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองจึงเป็นหน้าที่ของรัฐ โดยมีเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดีอาญา การดำเนินคดีอาญาไม่มีลักษณะของการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่ายอย่างเช่นการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษ โดยศาล อัยการหรือทนายมีหน้าที่ค้นหาความจริงจะไม่จำกัดอยู่กับรูปแบบพิธีอย่างประเทศอังกฤษ การค้นหาความจริงมีเพียงการใช้วิธีการที่ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาตกเป็น “กรรมในคดี” ไม่ได้เท่านั้น⁸ ทั้งนี้ไม่ต้องคำนึงว่าผู้เสียหายหรือเจ้าทุกข์จะมีความประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษหรือไม่ การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการตามระบบอัยการที่สมบูรณ์นั้น การสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันที่ไม่อาจแบ่งแยกได้ พนักงานอัยการจึงเป็นผู้รับผิดชอบการสอบสวนฟ้องร้อง ส่วนตำรวจเป็นเพียงเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานอัยการเท่านั้น

⁷ John Sparack. **Emmins on Criminal Procedure**. fifth edition. Worcester : Blackstone Press, Ltd., 1992. p.p. 4-23

⁸ คณิต ฒ นคร. “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 9, ฉบับที่ 2. กันยายน-พฤศจิกายน 2520, หน้า 133

หลักการของระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีลักษณะที่ตรงกับแนวความคิดตามแบบ
 อรรถประโยชน์นิยมที่ถือว่าความผิดทางอาญานั้นเป็นความผิดต่อสังคมหรือต่อรัฐ ดังนั้นรัฐจึงมีส่วน
 ได้เสียและมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำความผิดดังกล่าว เนื่องจากถือว่ารัฐมีหน้าที่รักษา
 ความสงบเรียบร้อยในสังคมรวมทั้งมีหน้าที่ป้องกันมิให้มีการกระทำผิดเกิดขึ้นด้วย โดยรัฐมีหน้าที่
 อำนาจความยุติธรรม คดีอาญาจึงไม่ใช่เป็นเรื่องระหว่างคู่ความเพราะรัฐอยู่ในฐานะเป็นผู้รักษา
 กฎหมายและอำนาจความยุติธรรมจึงไม่ถูกมองว่าเป็นคู่ความกับประชาชนในรัฐได้เลย⁹

อย่างไรก็ตาม ในระบบนี้รัฐก็ไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่เพียงผู้เดียวมีการผ่อน
 คลายให้เอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้บ้างในบางกรณีโดยจำกัดประเภทคดีและฐานความผิดไว้
 ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่เยอรมัน และญี่ปุ่น ส่วนฝรั่งเศสไม่เปิดโอกาสให้เอกชนฟ้องคดีอาญาได้เอง
 แต่ผู้เสียหายอาจฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเพื่อบังคับให้พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาได้¹⁰

3.3 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในต่างประเทศ

3.3.1 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) ตาม
 แนวความคิดนี้ประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหายและมีสิทธิหรืออำนาจฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่คำนึงว่า
 บุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ แต่ในทางปฏิบัติการฟ้องคดีจะกระทำโดยตำรวจ แม้ว่าตำรวจ
 จะให้หมายความฟ้องคดีแทนตนแต่คดีที่ไปสู่ศาล Magistrate Court ตำรวจมักดำเนินการฟ้องคดีเอง
 เป็นส่วนใหญ่¹¹ การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายเป็นการดำเนินคดีในนามของแผ่นดิน (The name of
 the Crown) โดยว่าจ้างให้ดำเนินการและฟ้องร้องคดีแทน การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายต้องเสียค่า
 ฤชาธรรมเนียมเพื่อป้องกันผู้บริสุทธิ์ไม่ให้ถูกดำเนินคดีอาญา ดังนั้นแม้เอกชนจะมีอำนาจฟ้อง
 คดีอาญาได้ก็ตาม แต่การฟ้องคดีของเอกชนต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงและเสียเวลามากจึงทำให้ไม่ค่อยมีการ

⁹ คณิต ฒ นคร. “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” วารสาร
 นิติศาสตร์, ปีที่ 15, ฉบับที่ 3. กันยายน 2528, หน้า 6

¹⁰ โทแมน ภัทรภริมย์. “อัยการฝรั่งเศส.” ระบบอัยการสากล. กรุงเทพฯ : กองทุนสวัสดิการ
 ศูนย์บริการทางวิชาการ กรมอัยการ, 2526, หน้า 87

¹¹ Catherine Elliott & Frances Quinn. **English Legal System**. third
 edition. Pearson Education Limited 2000, p. 260

ฟ้องคดีอาญาโดยเอกชน ผู้เสียหายจึงเลือกใช้วิธีการร้องทุกข์ต่อตำรวจและให้ตำรวจเป็นผู้ดำเนินคดีแทน

สำหรับการฟ้องร้องจะมีหน่วยงานของรัฐคือ Director of Public Prosecution หรือ D.P.P. ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ที่มีอำนาจดำเนินคดีอาญาและเป็นผู้ที่ควบคุมดูแลการฟ้องคดีอาญาของประชาชนให้เป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อย ซึ่งแม้จะมี D.P.P. แล้วก็ตามแต่การดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษก็ยังคงประสบปัญหาอยู่ จนต้องมีการตั้ง The Royal Commission on Criminal Procedure ขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1978 และได้จัดตั้ง Crown Prosecution Service (CPS) ในปี ค.ศ. 1986 ซึ่งเป็นองค์กรที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรอัยการของประเทศในภาคพื้นยุโรป องค์กรนี้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ D.P.P. และมี Attorney General เป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานในคณะรัฐมนตรี ดังนั้นประเทศอังกฤษจึงเพิ่งมีอัยการเช่นเดียวกับประเทศในภาคพื้นยุโรปเมื่อไม่นานมานี้เอง¹²

นอกจากนี้ Crown Prosecution Service (CPS) ยังมีหน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำต่อรัฐบาลและรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาเรื่องสำคัญ เช่น ความผิดเกี่ยวกับการรักษาความลับของราชการ ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ เป็นต้น โดยเป็นผู้พิจารณาว่าจะฟ้องคดีหรือไม่ฟ้องคดีในนามของรัฐ และมีอำนาจเข้าไปควบคุมการดำเนินคดีโดยขออนุญาตต่อศาลที่จะไม่ดำเนินคดีต่อไป (Nolle Prosequi) ภายใต้การควบคุมและสั่งการของอัยการสูงสุด (Attorney General) สาเหตุที่บางครั้งการฟ้องคดีต้องได้รับความยินยอมจากอัยการสูงสุด และในคดีซึ่งกำหนดให้ต้องได้รับความยินยอมจาก DPP. ก่อนฟ้องก็เนื่องมาจากคดีเหล่านั้นมีผลกระทบต่อส่วนรวม มีความสำคัญและมีความซับซ้อน จำเป็นต้องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับการลักทรัพย์หรือทำให้เสียทรัพย์ระหว่างสามีหรือภรรยา ความผิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้กระทำความผิด และต่อผู้จัดวางเจ้าพนักงาน เป็นต้น ลักษณะของการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษจึงเท่ากับกรณีเอกชนคนหนึ่งฟ้องเอกชนอีกคนหนึ่ง ผู้ฟ้องหรือโจทก์กับผู้ถูกฟ้องหรือจำเลยจึงถือได้ว่ามีฐานะเท่าเทียมกันเหมือนโจทก์จำเลยในคดีแพ่ง การดำเนินคดีอาญาในศาลเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความเหมือนคดีแพ่งและการใช้ระบบลูกขุนชี้ขาดความผิดของจำเลยในคดีอาญาซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน¹³

¹² คณิต ฒ นคร “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” หน้า 50-51.

¹³ คณิต ฒ นคร. “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,” หน้า 4

ในทางปฏิบัติเมื่อมีคดีอาญาเกิดขึ้น ผู้เริ่มคดีหรือสอบสวนคดีอาญาเป็นอำนาจหน้าที่ของ ตำรวจแต่ก็ยังถือว่าเป็นการดำเนินคดีโดยประชาชน เพียงแต่ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการแทนเท่านั้น แต่ถ้า คดีใดตำรวจเห็นว่าไม่ควรฟ้องร้องดำเนินคดีสำนักงานอัยการจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ถ้าคดีใดตำรวจ มีความเห็นว่าควรฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้ต้องหา ตำรวจจะส่งแฟ้มคดีไปยังสำนักงานอัยการเพื่อให้ อัยการพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน The Code for Crown Prosecutors¹⁴ ซึ่งกำหนดโดย Director of Public Prosecution ซึ่งอาศัยอำนาจตามมาตรา 10 ของ The Prosecution of Offences Act 1985 ซึ่งหลักเกณฑ์ที่กำหนดนี้อธิบายได้ว่าการจะฟ้องร้องในคดีอาญาจะต้องมีการทดสอบ (evidence test) ว่ามีพยานหลักฐานพอเพียงที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดหรือไม่ โดยถ้าส่งคดีนี้ไปให้ศาล พิจารณาแล้วศาลจะพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด ถ้าพยานหลักฐานที่อัยการพบไม่เพียงพอที่จะ เอาผิดได้ อัยการจะไม่ส่งสำนวนดังกล่าวไปศาล แม้ว่าคดีในสำนวนนั้นจะร้ายแรงหรือมีความสำคัญ มากก็ตาม อัยการจะเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งอุทธรณ์และฎีกา และดำเนินการตามที่อัยการสูงสุดมอบหมาย ซึ่งประชาชนก็ยังคงมีสิทธิ ดำเนินคดีอาญาได้เหมือนเดิม¹⁵

จึงสรุปได้ว่าการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย แม้จะยอมรับสิทธิในการดำเนินคดี อาญาของเอกชนโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดอาญาหรือไม่ก็ ตาม แต่ก็มีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ควบคุมดูแลการดำเนินคดีอาญาของเอกชน โดยจะต้องอยู่ภายใต้การ ควบคุมดูแลของ CPS ภายใต้ความรับผิดชอบของ D.P.P. และ Attorney General การดำเนินคดีอาญา ของประเทศไทยมีลักษณะเป็นการต่อสู้ ศาลซึ่งเป็นผู้ชี้ขาดต้องวางเฉย (passive) และมีบทบาทใน การวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องพยานหลักฐานเพื่อมิให้มีการเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดี ระบบการ ถามค้ำก็มีลักษณะของการต่อสู้ ดังนั้น การดำเนินคดีโดยประชาชนกับระบบการถามค้ำจึงเป็นของ คู่กัน¹⁶ เมื่อโจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยกระทำความผิด โจทก์ผู้ฟ้องจึงมีหน้าที่นำสืบ (burden of proof) ให้ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงตามที่กล่าวอ้าง หน้าที่นำสืบซึ่งมีพื้นฐานของการต่อสู้ในทำนอง เดียวกับคดีแพ่งจึงปรากฏอยู่ในการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษ

¹⁴ Catherine Elliott & Frances Quinn. **English Legal System**, p.262

¹⁵ กรักรัญญา เอี่ยมโสภาส. “การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน,” หน้า 10

¹⁶ คณิต ฒ นคร. “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,” หน้า 6

3.3.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาใช้ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ในการฟ้องคดีอาญาหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสหรัฐอเมริกามีที่มาจากรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นหลักประกันสิทธิต่างๆ ของประชาชน บทแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับแรกเรียกว่า The Bill of Rights หรือ “บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง”¹⁷ บทบัญญัติดังกล่าวมีข้อกำหนดให้รัฐปฏิบัติต่อประชาชนในคดีอาญาหลายประการและมีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของสหรัฐอเมริกา โดยพนักงานอัยการของรัฐเป็นโจทก์ และทนายความเป็นผู้แก้ต่างให้จำเลย ส่วนผู้เสียหายโดยหลักไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา แต่ก็มีข้อยกเว้นในบางกรณีให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ถ้าผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีมีความเห็นว่าควรจะให้พนักงานอัยการของผู้เสียหายเป็นโจทก์ (Private Prosecutor) แทนพนักงานอัยการ เนื่องจากพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องจำเลยโดยไม่ถูกต้องและเป็นคดีที่เห็นได้ชัดเจนว่าผู้ต้องหาควรจะถูกฟ้อง ซึ่งก่อนที่ศาลจะอนุญาตพนักงานอัยการต้องอธิบายถึงเหตุผลที่มีคำสั่งไม่ฟ้อง และพนักงานอัยการสามารถแสดงหลักฐานต่อศาลได้ทุกขั้นตอนว่าคำร้องของผู้เสียหายที่จะขอฟ้องคดีเองนั้นสมควรถูกยก ถ้าศาลเห็นว่าฟ้องโดย Private Prosecutor เป็นการฟ้องโดยเจตนาไม่บริสุทธิ์ ผู้ยื่นคำร้องขอฟ้องโดย Private Prosecutor จะต้องชำระค่าเสียหายแก่จำเลยตามสมควรและค่าธรรมเนียมศาลด้วย¹⁸ นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาของศาลในคดี People v. Municipal Court, 27 Cal . App. 3d 193, 103 Cal . Rptr. 645 (1972) พิพากษาว่า เอกชนผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากพนักงานอัยการไม่ได้ด้วยเหตุผล 2 ประการคือ

(1) ถ้าศาลรับคำร้องของผู้เสียหายจะเป็นการขัดกับหลักการแบ่งแยกอำนาจซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่มีบัญญัติในรัฐธรรมนูญ และถือเป็นการแทรกแซงอำนาจบริหาร (Executive power)

(2) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของสหรัฐอเมริกาที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น เป็นการให้หลักประกันแก่ประชาชนทุกคนที่จะไม่ถูกฟ้องทางอาญา และมาตรการสำคัญที่คุ้มครอง

¹⁷ คณิต ฒ นคร. เอกสารประกอบการบรรยายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. ม.ป.ศ., 2543, หน้า 1

¹⁸ รุ่งแสง กฤตยพงษ์. “ระบบอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ, ปีที่ 14, ฉบับที่ 162. สิงหาคม 2534, หน้า 36-37

หลักการนี้ คือ การให้พนักงานอัยการซึ่งเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้พิจารณาพยานหลักฐานว่าควรจะดำเนินคดีอาญากับประชาชนที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือไม่¹⁹

การฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการนั้นเป็นการกระทำในนามของรัฐ ซึ่งมีแนวความคิดว่าความผิดอาญาเป็นความผิดต่อสังคม โดยมีอำนาจตั้งแต่การสืบสวน จับกุมและสอบสวน ส่วนตำรวจมีอำนาจเพียงสืบสวนสอบสวนเท่านั้นไม่สามารถฟ้องร้องคดีอาญาได้ดุลพินิจของพนักงานอัยการจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ตำรวจอาจร้องขอให้พนักงานอัยการจับกุมได้หรือพนักงานอัยการจะยื่นฟ้องต่อศาล Magistrate เพื่อให้ออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาซึ่งศาล Magistrate จะไต่สวนมูลฟ้องก่อนเป็นการไต่สวนโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย โจทก์สามารถนำคำเบิกความไปใช้ในชั้นพิจารณาได้หากพยานไม่สามารถมาศาลในชั้นพิจารณา หากคดีมีมูลพนักงานอัยการก็จะยื่นฟ้องแบบ Information คือ คำฟ้องในคดีที่ไม่ซับซ้อนต่อศาล หรือตำรวจอาจจับผู้ถูกกล่าวหาแล้วนำส่ง Magistrate พนักงานอัยการก็จะไต่สวนมูลฟ้องและดำเนินคดีต่อไป

ในคดีอาญาร้ายแรงพนักงานอัยการอาจยื่นเสนอให้คณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) ไต่สวนซึ่งเป็นการไต่สวนโดยไม่เปิดเผยจำเลยไม่มีสิทธิอยู่ด้วยขณะไต่สวน โจทก์มีสิทธิขอให้ศาลออกหมายเรียกพยานแต่ลูกขุนเป็นผู้ถามคำให้การพยาน จำเลยไม่มีสิทธิซักค้านพยานและไม่มีสิทธินำพยานเข้าสืบ ถ้าลูกขุนเห็นว่าคดีมีมูล ลูกขุนจะออก Indictment หรือ True bill ให้แก่โจทก์ พนักงานอัยการก็จะยื่นฟ้องแบบ Indictment คือ คำฟ้องคดีอาญาร้ายแรงต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดี คณะลูกขุนมีหน้าที่ในการไต่สวนผู้กระทำความผิด

ดังนั้นคณะลูกขุนจะทราบการกระทำความผิดได้โดยพนักงานอัยการ ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่นั้นจะแตกต่างจากดุลพินิจของตำรวจในการจับผู้ร้าย เพราะพนักงานอัยการต้องใช้ข้อเท็จจริงทั้งหมดที่มีมาประมวลกับข้อกฎหมายที่มีและคำสั่งฟ้องของพนักงานอัยการจะมีผลต่ออิสระภาพของผู้ต้องหา ในบางกรณีจะมีผลกระทบต่อผู้ต้องหาทางการเงิน ทางด้านสังคม และชื่อเสียงของบุคคลนั้น ความเชื่อของพนักงานอัยการที่จะฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ และจะฟ้องผู้ต้องหาในฐานะความผิดฐานใดนั้นมีความสำคัญต่อผู้ต้องหาและสังคมที่ต้องได้รับผลกระทบต่อไปด้วย

การที่พนักงานอัยการจะฟ้องผู้ต้องหานั้นพนักงานอัยการจะมีความเชื่อดังนี้

- (1) เชื่อว่าผู้ต้องหา มีความผิด
- (2) เชื่อว่าพยานหลักฐานที่มีเพียงพอที่จะทำให้ศาลพิพากษาลงโทษผู้ต้องหาได้
- (3) เชื่อว่าเพื่อผลประโยชน์ของสังคมโดยรวมแล้วจะต้องฟ้องผู้ต้องหา²⁰

¹⁹ อารยา เกษมทรัพย์. “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง,” หน้า 22

ส่วนหลักเกณฑ์โดยทั่วไปที่พนักงานอัยการใช้พิจารณาก่อนฟ้องผู้ต้องหาคือหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดย The National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals: Courts 20-21 (1973) ดังนี้²¹

- (1) มีความสงสัยประการใดในการกระทำความผิดของผู้ต้องหา
- (2) ผลกระทบของกระบวนการวิธีพิจารณาความที่จะมีต่อผู้ต้องหาและบุคคลผู้ใกล้ชิดผู้ต้องหา โดยเฉพาะประเด็นปัญหาด้านการเงินของครอบครัวจะเป็นอย่างไรหากผู้ต้องหาถูกดำเนินคดี
- (3) ผลกระทบที่จะมีต่อผู้ต้องหารายอื่นที่กระทำความผิดเหมือนกันจะเป็นอย่างไรในกรณีที่มีฐานความผิดเหมือนกัน ผู้กระทำผิดรายอื่นจะเพิ่มความร้ายแรงในการก่ออาชญากรรมหรือไม่อย่างไร
- (4) กระบวนการวิธีพิจารณาที่จะดำเนินต่อไปจะมีผลเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิดดังกล่าวหรือไม่ ประวัติของผู้กระทำผิดที่ผ่านมาจะมีผลให้เขากระทำผิดอีกหรือไม่ หรือจะส่งผลให้เขาเพิ่มความรุนแรงในการประกอบอาชญากรรมอย่างไร การลงโทษผู้กระทำผิดมีทางเลือกอื่นที่จะช่วยลดการก่ออาชญากรรมในอนาคตได้หรือไม่
- (5) กระบวนการวิธีพิจารณาที่จะใช้กับผู้ต้องหารายนี้จะช่วยให้สังคมรู้สึกปลอดภัยและมั่นใจต่อกระบวนการยุติธรรมได้อย่างไร
- (6) ผลโดยตรงที่เกิดกับการฟ้องผู้ต้องหาเมื่อเทียบกับเวลาที่พนักงานอัยการใช้ในการฟ้องผู้ต้องหา เวลาที่ศาลใช้พิจารณาคดี และผลอื่นๆ ที่จะตามมา
- (7) ผู้เสียหายมีแรงจูงใจให้ฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่อย่างไร
- (8) หากไม่มีการบังคับใช้กฎหมาย หรือใช้กฎหมายกับความผิดดังกล่าวซ้ำจะมีผลอย่างไร
- (9) หากคดีนี้ดำเนินกระบวนการพิจารณาที่รัฐอื่น ผลของคดีที่ฟ้องจะเป็นอย่างไรและศาลมีแนวโน้มว่าจะตัดสินคดีอย่างไร
- (10) ผู้ต้องหาให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดี เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำผิดรายอื่นมาลงโทษหรือไม่ ผู้ต้องหามีส่วนช่วยเหลือสังคมในการป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิดต่อสังคมและผู้เสียหายอย่างไร

²⁰ Stephen A. Saltzburg. **American Criminal Procedure**. third edition. West Publishing Company, St. Paul, Minn, 1988, P. 630

²¹ Stephen A. Saltzburg. *Ibid*, p. 631

ในทางปฏิบัติแล้วสิ่งที่พนักงานอัยการให้ความสำคัญมากที่สุด ในการวินิจฉัยว่าควรสั่งฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ก็คือการที่พนักงานอัยการจะชนะคดีนั้นหรือไม่ เพราะพนักงานอัยการที่มีผลงานสั่งฟ้องผู้ต้องหาฟ้องแล้วศาลตัดสินให้ผู้ต้องหามีความผิดจะถือว่าพนักงานอัยการดังกล่าวมีความสามารถและมีแนวโน้มว่าจะถูกคัดเลือกเข้ามาเป็นพนักงานอัยการอีก ดังนั้นพนักงานอัยการจะเลือกฟ้องคดีที่เห็นว่ามีความผิดฐานพอเพียงและถ้าส่งไปศาลแล้วผู้พิพากษาและลูกขุนจะเห็นใจโจทก์และตัดสินให้โจทก์ชนะคดี²² การกระทำดังกล่าวมีผู้เห็นด้วยเป็นจำนวนมากเพราะว่าเป็นการลดปริมาณคดีที่จะไปสู่ศาลและเป็นการบังคับใช้กฎหมายที่เหมาะสมและทำให้กฎหมายมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาเกิดขึ้นกรณีกับผู้ต้องหาที่รับสารภาพเพราะมีการต่อรองกับพนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการตกลงว่าจะฟ้องผู้ต้องหาในโทษที่เบากว่าโทษที่เป็นจริงเพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับสารภาพ (Plea Bargains) การตกลงดังกล่าวอาจทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องรับสารภาพทั้งนี้อาจเนื่องจากพนักงานอัยการมีหลักฐานที่ไม่พอฟ้องผู้ต้องหา และผู้ต้องหาต้องการอิสระภาพจึงยอมตกลง ดังนั้นการที่พนักงานอัยการที่มีอัตราผู้ต้องหาให้การรับสารภาพสูงอาจไม่ใช่พนักงานอัยการที่เก่งเสมอไป เพราะผู้ที่รับสารภาพอาจไม่ใช่ผู้กระทำความผิดที่แท้จริงเสมอไปประเด็นนี้เป็นจุดอ่อนของระบบพนักงานอัยการของสหรัฐอเมริกา

หากพนักงานอัยการมีดุลพินิจไม่ฟ้องผู้ต้องหาหลังจากที่พิจารณาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงที่ปรากฏแก่พนักงานอัยการแล้วถือว่าเป็นผลดีต่อผู้ต้องหา การที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องจะทำให้คดีเสร็จไป แต่ถ้าต่อมาภายหลังพนักงานอัยการเปลี่ยนใจและตัดสินใจฟ้องคดีผู้ต้องหาคนเดิม พนักงานอัยการจะต้องกระทำภายในกำหนดอายุความตามกฎหมาย แต่ศาลจะไม่สั่งให้พนักงานอัยการฟ้องคดีผู้ต้องหาที่อัยการมีดุลพินิจไม่ฟ้องอีก

ทางเลือกอื่นในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ²³

พนักงานอัยการสหรัฐอเมริกามีทางเลือกอื่นนอกจากการส่งผู้ต้องหาไปให้ศาลพิจารณาได้อีก 2 วิธีคือ

²² Stephen A. Saltzburg. Ibid,p. 632

²³ Stephen A. Saltzburg. Ibid,p.636

(1) การตกลงแลกเปลี่ยนเงื่อนไขโดยทำสัญญากับผู้ต้องหา

ในบางกรณีที่วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีทางเลือกอื่นที่ดีกว่าการให้ผู้ต้องหาต้องถูกจำคุก เช่น การที่พนักงานอัยการที่สัญญากับผู้ต้องหาว่าจะระงับการฟ้องคดีไว้ก่อน โดยผู้ต้องหาจะต้องไปพบจิตแพทย์ หรือผู้ต้องหาต้องทำงานทดแทนให้แก่สังคม การตกลงโดยมีสัญญาระหว่างพนักงานอัยการและผู้ต้องหาคงกล่าวจะเกิดขึ้นในขั้นตอนใดระหว่างการพิจารณาคดีอาญาก็ได้ก่อนศาลพิพากษา บางมตรัฐมีกฎหมายออกมาเพื่อสนับสนุนการตกลงดังกล่าว เช่น กรณีผู้กระทำความผิดเป็นผู้เยาว์หากมีข้อตกลงระงับการฟ้องกับพนักงานอัยการ พนักงานอัยการมักใช้วิธีการลงโทษเพื่อปรับปรุงผู้เยาว์ที่เหมาะสมให้เขากลับเข้าสู่สังคมได้ในอนาคต

(2) การจัดให้มีกระบวนการพิจารณาอย่างไม่เป็นทางการ

คดีที่พนักงานอัยการมักใช้วิธีพิจารณาอย่างไม่เป็นทางการคือ คดีเกี่ยวกับครอบครัว คดีที่สมาชิกในครอบครัวหมิ่นประมาทอีกฝ่ายหนึ่งและคดีเช็ด พนักงานอัยการมักใช้วิธีไกล่เกลี่ย ความแทนที่จะนำคดีไปฟ้องศาล

หลักการที่ว่าพนักงานอัยการเท่านั้นเป็นผู้ฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญามีข้อยกเว้นที่อาจจะให้ผู้ฟ้องพิเศษ (Special Prosecutor) ดำเนินคดีแทนพนักงานอัยการคือ²⁴

(1) พนักงานอัยการเจ้าของคดีจะถูกจำกัดไม่ให้ดำเนินคดีนั้น ถ้าปรากฏว่าพนักงานอัยการผู้นั้นมีส่วนได้เสียในคดีดังกล่าว

(2) ถ้าคดีนั้นเป็นคดีที่ซับซ้อนและยากเป็นพิเศษเหนือความสามารถของพนักงานอัยการที่จะจัดการได้

(3) ในคดีที่มีการกล่าวหาว่ามีการทุจริตในขบวนการยุติธรรมบุคคลภายนอกอาจถูกแต่งตั้งเข้ามาสอบสวนและดำเนินคดีอาญาแทนเพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อประชาชนว่า ขบวนการยุติธรรมทางอาญายังสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้

สรุปได้ว่าการฟ้องร้องคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา มี 3 แบบ คือ²⁵

(1) การฟ้องร้องดำเนินคดีที่ผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการทำคำฟ้องยื่นเสนอต่ออัยการผู้แทน เพื่อไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสนอต่อศาลที่มีอำนาจเรียกว่า “Indictment”

²⁴ รุ่งแสง กฤตยพงษ์. “ระบบอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกา,” หน้า 36-37

²⁵ กิตติ บุศยพลากร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” หน้า 22-23

(2) การฟ้องคดีอาญาของคณะลูกขุน ในกรณีที่ไม่มีกรณียื่นฟ้องต่อคณะลูกขุนให้ทำการไต่สวน คณะลูกขุนก็จะไต่สวนหาพยานหลักฐานเองและเสนอฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไปซึ่งเรียกว่า การดำเนินคดีแบบ “Presentment”

(3) การฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการต่อศาลที่มีเขตอำนาจ ซึ่งเรียกว่าการดำเนินคดีแบบ “Information”

นอกจากนี้ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมาย Common Law ของประเทศอังกฤษ ซึ่งจากระบบ Common Law นี้เองอันเป็นระบบกฎหมายที่มีความยุ่งยากประกอบกับการฟ้องคดีอาญาในแต่ละมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกาก็มีความแตกต่างกัน อีกทั้งในภายหลังประเทศสหรัฐอเมริกาก็ได้รับอิทธิพลทางกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสด้วย ทำให้กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาคำหนดให้ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา คือ พนักงานอัยการในฐานะที่เป็นผู้แทนของชุมชน ผู้เสียหายจึงไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาดังเช่นแต่ก่อน²⁶

3.3.3 ประเทศฝรั่งเศส

กระบวนการพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสมีลักษณะผสมระหว่างระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา²⁷ โดยช่วงก่อนการดำเนินคดีในศาลจะเป็นระบบไต่สวนซึ่งมีพนักงานอัยการเป็นผู้เริ่มต้นคดีตั้งแต่ทำการสอบสวน วิธีพิจารณาเป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ได้เปิดเผยต่อสาธารณะ แต่เมื่อคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีจะมีลักษณะการดำเนินคดีแบบระบบกล่าวหา โดยดำเนินการพิจารณาด้วยวาจาและเปิดเผยต่อสาธารณชน ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ การฟ้องร้องคดีอาญาจึงเป็นหน้าที่ของรัฐแต่เพียงผู้เดียว โดยมีพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้โดยตรง แต่ผู้เสียหายมีอำนาจที่จะร้องทุกข์ต่อพนักงานอัยการหรือตำรวจเพื่อให้พนักงานอัยการหรือตำรวจทำการสอบสวน หรือให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาสอบสวนได้²⁸ วิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสที่แตกต่างจากวิธีพิจารณาความของสหรัฐอเมริกาคือการไต่สวนมูลฟ้องจำเลย (l'instruction) โดยผู้พิพากษาไต่สวน และการซักถาม

²⁶ กรกัญญา เอี่ยมโสภาส. “การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน,” หน้า 11

²⁷ Christan Dadomo and Susan Farran. **The French Legal System.** Second edition. Sweet & Maxwell. 1996, p. 160

²⁸ อมร จันทรสมบูรณ์. “อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้อง ในขบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย.”

(l'interrogatoire) โดยผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลที่พิจารณาคดี²⁹ หลักที่สำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณาความฝรั่งเศสซึ่งใช้ทั้งวิธีพิจารณาความแพ่งและวิธีพิจารณาความอาญาปรากฏใน มาตรา 14-17 แห่ง The nouveau Code de procedure civile (N.C.P.C)³⁰ และคู่ความแต่ละฝ่ายมีสิทธิตรวจสอบพิจารณาข้อเรียกร้อง พยานหลักฐานอื่นใดที่อีกฝ่ายนำเสนอ (มาตรา 15 N.C.P.C) ผู้พิพากษาจะตัดสินคดีโดยมิได้ฟังคู่ความเสนอความเห็นต่อศาลก่อนมิได้ (มาตรา 16 (1) N.C.P.C)³¹ ซึ่งหลักดังกล่าวนี้จะใช้ทั้งในวิธีพิจารณาความแพ่งและวิธีพิจารณาความอาญา

ก่อนที่อัยการจะพิจารณาสำนวนตำรวจจะทำการสอบสวนผู้เสียหายก่อนโดยตำรวจจะต้องมีข้อมูลให้พนักงานอัยการพอที่จะพิจารณาว่าสำนวนการสอบสวนว่าเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง นอกจากนี้ตำรวจยังมีหน้าที่ช่วยผู้พิพากษาสอบสวนคดีหลังจากที่มีการรับฟ้องคดีแล้ว³²อำนาจการสั่งฟ้องของพนักงานอัยการดังกล่าวขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพนักงานอัยการ พนักงานอัยการใช้กระบวนการวิธีการสอบสวนสำหรับตุลาการ โดยพิจารณาประเภทการกระทำความคิดว่าเป็นการกระทำผิดเล็กน้อยหรือเป็นการกระทำความผิดอาญาร้ายแรง หากเป็นความผิดเล็กน้อยพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งฟ้องผู้กระทำความผิดได้โดยตรงต่อศาล แต่ถ้าเป็นการกระทำความผิดอาญาร้ายแรงเมื่อพนักงานอัยการสอบสวนแล้วจะต้องส่งสำนวนคดีไปยังผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่สอบสวนอีกชั้นหนึ่งก่อนเรียกว่ากระบวนการสอบสวนโดยตุลาการ (judicial investigation) ซึ่งมีความซับซ้อนและยุ่งยาก³³

การที่กำหนดให้พนักงานอัยการเข้าสู่กระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาก็เพื่อประโยชน์ของสังคมและประโยชน์ของส่วนรวมเพราะฝรั่งเศสถือว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องของรัฐและใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ³⁴ ซึ่งพิจารณาได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสซึ่งบัญญัติว่า “พนักงานอัยการรับคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษ และพิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป” ซึ่งปกติแล้วพนักงานอัยการจะสั่งฟ้องก็ต่อเมื่อเห็นสมควรและสั่งไม่ฟ้องเมื่อเห็นว่าเป็นความผิดเล็กน้อย หรือไม่ก่อให้เกิดประโยชน์กับสังคม หรือผู้ต้องหาได้กระทำความผิดไปโดยมิ

²⁹ พัฒนาก พ่วงลาภหลาย และกุลพล พลวัน. “วิธีพิจารณาความอาญาในประเทศฝรั่งเศส.” วารสารอัยการ, ปีที่ 2, ฉบับที่ 24. ธันวาคม 2522, หน้า 39

³⁰ Christian Dadomo and Susan Farran, Ibid, p. 161.

³¹ “ Le juge doit, en toutes circonstances, faire observer et observer lui-meme le principe de la contradiction. ”

³² มาตรา 14 The Code de procedure penale (C.P.P.)

³³ Cristian Dadomo and Susan Farran, **The French Legal System.** supranote 27, p. 200

³⁴ มาตรา 40 (1) The Code de procedure penale (C.P.P.)

เหตุอันสมควร ซึ่งการฟ้องร้องอาจทำให้เกิดผลเสียหายต่อสาธารณะมากกว่าได้รับประโยชน์³⁵ ผลที่ตามมาคือเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลแล้วหรือคดีอยู่ในการพิจารณาของผู้พิพากษาที่ทำการสอบสวนคดีแล้วจะถอนฟ้องไม่ได้แม้ว่าพนักงานอัยการจะต้องการระงับการดำเนินคดีดังกล่าวก็ตาม และในมาตรา 1 แห่ง The Code de procedure penale (C.P.P.) กำหนดให้พนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินการฟ้องคดี พนักงานอัยการไม่อาจประนีประนอมยอมความกับผู้ถูกกล่าวหาหรือระงับกระบวนการพิจารณาไม่ว่าเวลาใด ๆ³⁶ แต่ถ้าการฟ้องคดีอาญาดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะผู้เสียหายได้ทำการร้องทุกข์และต่อมาถอนคำร้องทุกข์ พนักงานอัยการก็สามารถระงับกระบวนการพิจารณาคดีดังกล่าวได้ โดยปกติแล้วคดีอาญาจะระงับเมื่อศาลได้พิจารณาตัดสินคดีนั้นโดยวินิจฉัยเนื้อหาแห่งคดี (res judicata) หรือคดีระงับไปโดยผลของกฎหมาย เช่น คดีขาดอายุความซึ่งอัยการจะฟ้องร้องดำเนินคดีดังกล่าวมิได้ กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดว่าถ้าคดีขาดอายุความจะดำเนินคดีแก่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้และรัฐจะต้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดภายในเวลาที่กฎหมายบัญญัติ³⁷

การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายของประเทศฝรั่งเศสตามมาตรา 2 The Code de procedure penale (C.P.P.) ได้ให้คำนิยามของ “ผู้เสียหาย” ว่าหมายถึง “บุคคลผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงอันเกิดจากการกระทำของผู้ต้องหา” แม้ว่าโดยหลักแล้วจะไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้โดยตรง ในความผิดต่อส่วนตัวผู้เสียหายยังมีบทบาทอยู่โดยการขอเข้าเป็นคู่ความในคดีหรือร้องขอให้ศาลเปิดการพิจารณาคดีซึ่งตนเป็นผู้เสียหายในทางแพ่งอันเนื่องจากการกระทำความผิดอาญา เพื่อให้ตนมีสิทธิฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา หรืออาจเรียกว่า การฟ้องคดีอาญาทางอ้อม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้เรียกว่า constitution de partie civile ซึ่งแม้จะขัดกับความเห็นของพนักงานอัยการก็ตาม เมื่อผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องแล้วจะต้องยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาเพื่อสอบสวนไปพร้อมกับคำฟ้องคดีแพ่ง (action civile) ซึ่งวัตถุประสงค์ในการฟ้องคดีแพ่งก็เพื่อเยียวยาความเสียหายและทดแทนให้แก่ผู้เสียหายรวมถึงค่าใช้จ่ายค่าดำเนินคดีที่ผู้เสียหายต้องรับภาระ

ภายใต้หลักในมาตรา 5 (C.P.P.) ซึ่งห้ามผู้เสียหายนำคดีมาฟ้องต่อศาลอาญาเมื่อผู้เสียหายได้นำคดีของตนไปฟ้องต่อศาลแพ่งแล้ว เว้นแต่ศาลแพ่งจะได้ส่งคดีไปให้พนักงานอัยการพิจารณา และถ้าหากผู้เสียหายนำคดีไปฟ้องยังศาลแพ่งแล้วศาลแพ่งจะระงับการพิจารณาคดีส่วนแพ่งไว้ก่อนจนกว่าพนักงานอัยการได้สรุปสำนวนเสร็จแล้วตามมาตรา 4 (2) (C.P.P.) โดยศาลแพ่งต้องผูกพันตาม

³⁵ กรกัญญา เขียมโอกาส. “การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน,” หน้า 13

³⁶ Christian Dadomo and Susan Farran. Ibid, p. 201

³⁷ มาตรา 7,8 และ 9 The Code de procedure penale (C.P.P.) กำหนดอายุความสำหรับคดีความผิดอาญาร้ายแรงจะมีกำหนด 10 ปี คดีความผิดลหุโทษจะมีอายุความ 1 ปี และคดีความผิดมากกว่าความผิดลหุโทษอายุความ 3 ปี

คำตัดสินของศาลอาญาแต่คำตัดสินของศาลแพ่งไม่มีผลผูกพันศาลอาญา (ในกรณีที่ศาลแพ่งพิจารณาคดีส่วนแพ่งของผู้เสียหายก่อนที่ศาลอาญาจะเริ่มพิจารณาคดีส่วนอาญา)³⁸ นอกจากนี้ผู้เสียหายยังต้องวางเงินประกันตามที่ผู้พิพากษากำหนด ผู้พิพากษาที่สอบสวนก็จะส่งคำร้องทุกข์ไปยังพนักงานอัยการซึ่งมีผลให้พนักงานอัยการต้องดำเนินคดีอาญาในการกระทำครั้งเดียวกันนั้น³⁹ โดยหากผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือโดยประมาทก็อาจต้องได้รับโทษทางอาญาด้วย

การพิจารณาคดีประเภทนี้คู่ความในคดีแพ่งอาจระงับกระบวนการพิจารณาในส่วนแพ่งได้หลายวิธี เช่น การตกลงกับผู้กระทำความผิดหรือการสละสิทธิเรียกร้องก่อน หรือหลังจากที่พนักงานอัยการได้เริ่มคดีแล้ว ในกรณีดังกล่าวจะเหลือเพียงการดำเนินคดีในส่วนอาญาเท่านั้น การฟ้องคดีความผิดต่อส่วนตัวที่เกิดแก่ผู้เสียหายพนักงานอัยการจะฟ้องคดีโดยผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์มิได้ ตัวอย่างคดีดังกล่าวเช่น คดีดักฟังโทรศัพท์ คดีความผิดในครอบครัว เป็นต้น

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในฝรั่งเศสคือแทบจะไม่มีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับขบวนการหลักฐาน⁴⁰ ผู้พิพากษาฝรั่งเศสมิได้แนะนำคณะลูกขุนในแง่กฎหมายเกี่ยวกับคดีพิเศษซึ่งเขาจะต้องวินิจฉัย กระบวนการพิจารณาคดีสามารถทำได้ด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร การพิจารณาคดีเปิดให้สาธารณชนเข้าฟังการพิจารณาได้ เว้นแต่กรณีที่อาจกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนศาลอาจสั่งให้มีการพิจารณาลับได้

จึงเห็นได้ว่าการฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสนั้นโดยหลักให้อำนาจแก่พนักงานอัยการในการฟ้องคดีอาญา ส่วนผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาซึ่งเป็นการยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัดจึงไม่ยอมรับที่จะให้เอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีอาญา แต่อย่างไรก็ตามก็มีข้อยกเว้นให้ผู้เสียหายฟ้องได้เฉพาะคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญา และในความผิดต่อส่วนตัวที่ผู้เสียหายยังคงมีบทบาทอยู่บ้างโดยการขอเข้าเป็นคู่ความในคดี หรือร้องขอให้ศาลเปิดการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนเป็นผู้เสียหายในทางแพ่งอันเนื่องมาจากการกระทำผิดอาญาตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

³⁸ Christian Dadomo and Susan Faarran. **The French Legal System.** Supranote 27, p. 203

³⁹ กิตติ บุศยพลากร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” หน้า 15-16

⁴⁰ พัฒนนาถ พ่วงลาภหลาย และ กุลพล พลวัน. “วิธีพิจารณาความอาญาในประเทศฝรั่งเศส,” หน้า

3.3.4 ประเทศเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) ที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศฝรั่งเศสและใช้ระบบประมวลกฎหมาย กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเยอรมนียึดหลักว่า “มนุษย์ไม่อาจจะถูกปฏิบัติในลักษณะที่เป็นเพียงวัตถุของวิธีพิจารณา”⁴¹ ซึ่งระบบกฎหมายของประเทศเยอรมนียอมรับความเสมอภาคและค่าของมนุษย์และเห็นว่ามนุษย์ไม่อาจตกเป็นเพียงเครื่องมือของสังคมหรือถูกลดคุณค่าของชีวิตมาเป็นเพียงวัตถุของการพิจารณา ดังนั้นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไม่อาจถูกปฏิบัติในลักษณะที่เป็นเพียงวัตถุหรือเป็นเพียงเครื่องมือของการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณาคดี⁴² และรัฐจะต้องเคารพศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1 วรรคแรกแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมนี ในการคุ้มครองศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้เสียหายจะต้องใช้วิธีการสอบสวนหรือการค้นหาความจริงในลักษณะที่เคารพต่อศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้กระทำความผิดด้วย⁴³ การดำเนินคดีอาญามีการแยกการดำเนินคดีออกเป็นขั้นตอนสำคัญ ๆ เพื่อเป็นการแยกอำนาจหน้าที่ในการ “สอบสวนฟ้องร้อง” ออกจากหน้าที่ในการ “พิจารณาพิพากษา” อันเป็นขั้นตอนหลังการฟ้องคดีโดยมีองค์กรที่ทำหน้าที่แยกต่างหากจากกัน ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา คือ พนักงานอัยการ ส่วนผู้เสียหายโดยหลักแล้วไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญา แต่ก็มีข้อยกเว้นให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้บ้างภายในข้อจำกัดหรือที่เรียกว่า Private charge⁴⁴

พนักงานอัยการจะเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาในฐานะที่เป็นตัวแทนของรัฐอันสืบเนื่องมาจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนและฟ้องร้องของประเทศเยอรมนีนั้นเป็นกระบวนการเดียวกัน พนักงานอัยการจะเป็นผู้ฟ้องคดีอาญาแผ่นดินแต่เพียงผู้เดียวโดยถือว่าเป็นตัวแทนของประชาชนในการฟ้องคดี โดยเริ่มต้นจากตำรวจมีหน้าที่ติดตามการกระทำความผิดอาญาและต้องส่งเรื่องให้พนักงานอัยการโดยไม่ชักช้า การดำเนินคดีของพนักงานอัยการใช้หลักการ

⁴¹ กมลชัย รัตนสกาววงศ์. “หลักกฎหมายทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาเรื่องในชั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน: ศึกษาประวัติความเป็นมาและแนวคิดทางทฤษฎี.” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 22, ฉบับที่ 3. กันยายน 2535, หน้า 418

⁴² เรื่องเดียวกัน หน้า 419

⁴³ เรื่องเดียวกัน หน้า 420

⁴⁴ Horst Niebler. *The American Series of Foreign Penal Codes: The German Code of Criminal Procedure*, p. 87 อ้างใน อรรถพล ใหญ่สว่าง. “ผู้เสียหายในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2524, หน้า

ดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (legality principle) โดยหลักแล้วพนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินคดีอาญาเสมอ เว้นแต่กรณีที่เป็นความผิดเล็กน้อย และการฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ การกระทำความผิดในต่างประเทศ หรือในเรืออากาศยานต่างประเทศ เป็นต้น พนักงานอัยการอาจไม่ดำเนินคดีก็ได้⁴⁵ ศาลจะทำหน้าที่ชี้ขาดตัดสินคดี ในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเยอรมนี ได้กำหนดองค์กรต่าง ๆ ที่จะเข้ามามีบทบาทที่แตกต่างกัน โดยสาระหลักขององค์กรทั้งหลายคือ การช่วยกันค้นหาความจริงเพื่อบรรลุเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือ การชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหา⁴⁶ แม้ว่าประเทศเยอรมนีจะได้รับเอาระบบการถามค้านมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 239 แต่ในการปฏิบัติก็ไม่ปรากฏว่ามีการใช้กันแต่ประการใดเพราะระบบการถามค้านเป็นเรื่องของการต่อสู้กันในคดีซึ่งในเมื่อการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมนีไม่มีการต่อสู้ระหว่างโจทก์และจำเลยแล้วระบบการถามค้านจึงไม่อาจนำมาใช้กับการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ⁴⁷

องค์กรที่ทำหน้าที่ค้นหาความจริงเพื่อชี้ขาดคดีมี 2 องค์กร คือ⁴⁸

(1) พนักงานอัยการและผู้ช่วย (die Staatsanwaltschaft und ihre Gehilfen) พนักงานอัยการเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ชี้ขาดคดีชั้นเจ้าพนักงาน นอกจากรับคำร้องทุกข์แล้วยังมีหน้าที่สอบสวนคดีอาญาด้วย

(2) ศาล (Strafgerichte) องค์กรศาลทำหน้าที่ชี้ขาดตัดสินคดี

ประเทศเยอรมนีจะไม่อนุญาตให้พนักงานตำรวจนำคดีขึ้นสู่ศาลโดยตรง พนักงานตำรวจเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อมอบให้พนักงานอัยการใช้ในการวินิจฉัยคดีต่อไป ดังนั้น จึงต้องกลั่นกรองโดยพนักงานอัยการก่อน พนักงานอัยการมีบทบาทนำไปสู่การไต่สวนในชั้นก่อนศาลพิจารณาและอยู่ภายใต้หลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย ซึ่งต้องฟ้องคดีเมื่อปรากฏว่าคดีมีพยานหลักฐานพอฟ้องและพยานหลักฐานนั้นอาจนำมาใช้ลงโทษผู้ต้องหาได้ พนักงานอัยการเยอรมนีจึงทำหน้าที่เป็นเสมือนกึ่งตุลาการ (quasi-judicial) สามารถทำการสืบสวนได้อย่างอิสระ

⁴⁵ กลุขณา อนุชน. “การไต่สวนมูลฟ้องในคดีราษฎรเป็นโจทก์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534, หน้า 26-27

⁴⁶ คณิต ฌ นคร. เอกสารประกอบการบรรยายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. ม.ป.ศ., 2543, หน้า 19

⁴⁷ John H. Langbein. **Comparative Criminal Procedure Germany.** New York : West Publishing Co.,1977, p. 2

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

สำหรับข้อยกเว้นในการให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้นั้น ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ แต่เพียงคดีที่กระทบกระเทือนต่อประโยชน์ของเอกชนมากกว่าประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการแต่เป็นการฟ้องที่มีข้อจำกัดตาม §§ 374 St PO⁴⁹ โดยถูกกำหนดขอบเขตให้ฟ้องได้เฉพาะบางฐานความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น เช่น ความผิดฐานบุกรุก ความผิดฐานคูหมีน ความผิดฐานหมิ่นประมาท ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ความผิดฐานขู่เชิญผู้อื่น ความผิดฐานเปิดเผยความลับของผู้อื่น ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ความผิดอาญาเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้าโดยไม่เป็นธรรมหรือความผิดเกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยวรรณกรรม ศิลปกรรม และลิขสิทธิ์ การค้า ซึ่งเป็นความผิดลหุโทษหรือเทียบเท่ากับความผิดลหุโทษหนึ่ง ในบรรดาความผิดที่ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องได้ดังกล่าวนี้ พนักงานอัยการจะยื่นฟ้องได้ต่อเมื่อการฟ้องนั้นเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะเท่านั้น

พนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องขอเข้าร่วมในการดำเนินคดีก่อนศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพนักงานอัยการตาม §§ 153 St PO และเมื่อพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมในคดีแล้วก็จะเป็นโจทก์หลักในคดีนั้น ๆ และผู้เสียหายมีฐานะเป็นโจทก์ร่วมรองจากพนักงานอัยการ⁵⁰ ผู้เสียหายยังมีสิทธิเป็นคู่ความในคดีและมีสิทธินำพยานมาสืบ มีสิทธิในการถามพยานฝ่ายตรงข้าม มีสิทธิมีทนายความและมีสิทธิอุทธรณ์คำตัดสินของศาลชั้นต้นหากผู้เสียหายไม่พอใจต่อคำพิพากษาของศาลตาม StPO §§ 374,377,384,386,390 อย่างไรก็ตาม ผู้เสียหายจะนำคดีมาฟ้องได้ต่อเมื่อได้มีการประนีประนอมยอมความกันก่อน โดยผู้แทนของกระทรวงยุติธรรมแต่ไม่สามารถตกลงกันได้ ผู้เสียหายจึงจะได้รับอนุญาตให้ฟ้องคดีได้ โดยผู้เสียหายต้องหาหลักประกันสำหรับค่าธรรมเนียม ถ้าผู้เสียหายไม่จ่ายค่าธรรมเนียมล่วงหน้าศาลก็จะไม่รับฟ้องไว้พิจารณา⁵¹ และในการฟ้องคดีผู้เสียหายสามารถมอบอำนาจให้ผู้อื่นฟ้องคดีแทนได้ นอกจากนี้หากผู้เสียหายถูกประทุษร้ายจนถึงแก่ความตาย บุพการี ผู้สืบสันดาน พี่น้อง และคู่สมรสก็มีสิทธิขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้เช่นเดียวกันซึ่งถือเป็นหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาแผ่นดินที่ผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้อง⁵²

⁴⁹ John H. Langbein. **Comparative Criminal Procedure Germany**. New York : West Publishing Co.,1977, p.101

⁵⁰ กรกฎญา เอี่ยมโอภาส. “การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน,” หน้า 16

⁵¹ ฉันทนา เรื่องวิเศษทรัพย์. “การขอเข้าร่วมเป็นโจทก์และการรวมพิจารณาคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539, หน้า 19, John H.Labgbein supranote 35, p.102

⁵² อารยา เกษมทรัพย์. “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง,” หน้า 20

3.4 การฟ้องคดีอาญาในศาลทหารสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกามีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยแบบสหพันธรัฐ โดยแบ่งอำนาจรัฐเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ การแบ่งอำนาจและหน้าที่แต่ละฝ่ายก็เพื่อตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งควบคุมอำนาจของรัฐทั้งหมด โดยทั่วไปแล้วกฎหมายอาญาถูกตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งรัฐสภาของสหรัฐอเมริกาได้ตรากฎหมายทางอาญาที่ใช้บังคับกับฝ่ายทหารด้วยอันได้แก่ ประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice-UCMJ) ในสาระของประมวลกฎหมายยุติธรรมทหารนี้ได้บัญญัติกระบวนการยุติธรรมทหารในเรื่องต่าง ๆ เช่น การจับกุม การควบคุมตัว การดำเนินการทางวินัย การฟ้อง เขตอำนาจศาลทหาร องค์ประกอบของศาลทหาร กระบวนการก่อนการพิจารณา กระบวนการพิจารณา การพิพากษา กระบวนการหลังการพิจารณาและการทบทวนการพิพากษาของศาลทหาร ความผิดฐานต่าง ๆ และบทลงโทษ รวมถึงการอุทธรณ์และฎีกา เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาออกกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ หรือระเบียบต่าง ๆ ใช้บังคับกับฝ่ายทหารได้ เช่น ข้อบังคับสำหรับศาลทหาร (Rules for Courts-Martial) กฎหมายลักษณะพยานทหาร (Military Rules of Evidence) กระบวนการลงโทษที่ไม่ใช่ศาล หรือการลงทัณฑ์ทางวินัย (Nonjudicial Punishment Procedures-NIP.) ซึ่งทั้งหมดนี้ไม่ว่าจะเป็นประมวลกฎหมายยุติธรรมทหารที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือรัฐสภา และข้อบังคับหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ออกโดยประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาได้รวบรวมอยู่ในคู่มือศาลทหาร (Manual for Court Martial)

3.4.1 ระบบและแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารสหรัฐอเมริกาคือเป็นระบบกล่าวหา ส่วนแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยมีอัยการทหารซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐทำหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดี และทนายทหารเป็นผู้แก้ต่างให้จำเลย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากระบบและหลักการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรมสหรัฐอเมริกาคือเป็นระบบกล่าวหาและถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ศาลทหารสหรัฐอเมริกาจึงได้นำแนวความคิดในระบบและหลักการดำเนินคดีอาญาดังกล่าวมาใช้ในศาลทหารสหรัฐอเมริกาเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ระบบศาลทหารสหรัฐอเมริกาในเรื่องการปกครองบังคับบัญชาโดยผู้บังคับบัญชาและวินัยทหารเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การใช้กระบวนการลงโทษอื่นที่ไม่ใช่ศาลซึ่งผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำผิดมีอำนาจหรือดุลพินิจที่จะตัดสินใจสั่งไม่ฟ้องแต่ใช้วิธีการดังกล่าวได้หากเป็นความผิดเล็กน้อย โดยต้องได้รับความยินยอมจากทหารที่กระทำผิดก่อน ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำผิดจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นผู้กำหนดและตัดสินใจว่าจะสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องทหารที่กระทำผิดหรือไม่ หรือควรใช้กระบวนการลงโทษอื่นที่ไม่ใช่ศาล (Nonjudicial Punishment Procedures-NIP) สาเหตุที่ผู้บังคับบัญชามีอำนาจดังกล่าวเนื่องจากหลักการและภารกิจในการปฏิบัติหน้าที่ของทหารที่ต้องใช้อาวุธยุทโธปกรณ์จึงไม่เหมือนกับบุคคลพลเรือนทั่วไป การเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดจึงมีความสำคัญมาก และเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้การปฏิบัติหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปได้โดยไม่เกิดความบกพร่อง ดังนั้นการควบคุมวินัยและความประพฤติของทหารโดยผู้บังคับบัญชาจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในระบบทหารและกระบวนการยุติธรรมทหารสหรัฐอเมริกา โดยศาลทหารสหรัฐอเมริกามีกฎหมายของฝ่ายทหาร กระบวนการทางศาล และวิธีพิจารณาของตนเองสำหรับใช้บังคับกับทหารเป็นการเฉพาะ และขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางเท่านั้นไม่ว่ากำลังพลจะอยู่ในมลรัฐใดหรือที่ใด

3.4.2 บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา

ศาลทหารสหรัฐอเมริกากำหนดให้อัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ โดยทำหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีและดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล ส่วนราษฎรที่เป็นผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารสหรัฐอเมริกาได้เลย เนื่องจากหลักการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารสหรัฐอเมริกาคือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ราษฎรที่เป็นผู้เสียหายจึงไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารสหรัฐอเมริกาก็ได้เลย ซึ่งอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารสหรัฐอเมริกานั้น หมายถึง อำนาจในการตัดสินใจหรือใช้ดุลพินิจว่าจะสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องทหารที่กระทำผิด กับอำนาจหน้าที่ในการเป็นโจทก์และดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหารสหรัฐอเมริกา ซึ่งอำนาจในการตัดสินใจสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องเป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำผิด ส่วนอำนาจในการเป็นโจทก์และดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลเป็นอำนาจของอัยการทหาร

สำหรับการสอบสวนและอำนาจของผู้บังคับบัญชาในศาลทหารสหรัฐอเมริกาในระบบการดำเนินคดีของฝ่ายทหารเป็นไปตามคำสั่งของประธานาธิบดี โดยผู้บังคับบัญชาทหารจะเป็นผู้รับผิดชอบต่อการรักษาไว้ซึ่งกฎหมายและระเบียบในเขตพื้นที่ที่ตนมีอำนาจ และรับผิดชอบต่อการรักษาวินัยของกำลังรบ การรายงานและการสืบสวนอาชญากรรมของฝ่ายทหารแตกต่างไปจากที่กระทำในทางพลเรือน ซึ่งโดยปกติแล้วในทางพลเรือนนั้นส่วนใหญ่บุคคลทั่วไปจะรายงานอาชญากรรมต่อตำรวจในท้องที่ จากนั้นตำรวจก็จะดำเนินการสืบสวนและพิจารณาในชั้นต้นว่าจะดำเนินการต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งในความผิดที่เล็กน้อยเช่น โดยการออกไปตั้ง สำหรับคดีอาชญากรรมที่รุนแรงตำรวจจะเสนอเรื่องต่ออัยการท้องที่ซึ่งอัยการท้องที่นั้นก็จะพิจารณาต่อไปว่าจะฟ้องคดีหรือไม่ นอกจากนี้อัยการก็จะพิจารณาว่าดำเนินการอย่างไรต่อคดีที่เล็กน้อยและรุนแรงในศาลและศาลในท้องที่นั้นก็จะพิจารณาคดีและกำหนดโทษต่อไป แต่สำหรับการดำเนินการของฝ่ายทหารนั้นการรายงานกระทำความผิดอาญาของกำลังพลจะเข้ามาสู่ผู้บังคับบัญชาทหารได้โดยผู้บังคับใช้กฎหมาย (ตำรวจ) หรือหน่วยสืบสวนอาชญากรรม หรือโดยการรายงานของกำลังพล ในกรณีที่เป็นความผิดเล็กน้อย (Petit offense) ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดทางทหารจะไม่มี การสืบสวนคดีอาญาอย่างเป็นทางการโดยหน่วยผู้บังคับใช้กฎหมายซึ่งรวมถึงสารวัตรทหารด้วย

ในการชำระคดีผู้บังคับบัญชาจะทำการสอบสวนเบื้องต้น (Preliminary Inquiry) ในข้อกล่าวหาต่อกำลังพลก่อนตามกระบวนการที่กำหนดไว้ในข้อบังคับสำหรับศาลทหาร Rules For Courts-Martial (R.C.M.) การสอบสวนที่ไม่เป็นทางการดังกล่าวบางครั้งอาจเรียกว่าเป็นการสอบสวนตามข้อบังคับสำหรับศาลทหาร⁵³ ซึ่งผู้บังคับบัญชาอาจดำเนินการสอบสวนด้วยตนเองหรือแต่งตั้งให้ผู้อื่นที่อยู่ในการบังคับบัญชาของตนเป็นผู้ดำเนินการ และหากเป็นคดีร้ายแรง ผู้บังคับบัญชามักจะร้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยสืบสวนของพลเรือนหรือทหาร ทั้งนี้แม้ว่าโดยทั่วไปการสอบสวนดังกล่าวจะไม่เป็นทางการแต่ผู้บังคับบัญชาก็มีอำนาจที่จะให้มีการสอบสวนที่เป็นทางการ พร้อมทั้งมีการรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรได้

ดังนั้นการสืบสวนและสอบสวนในศาลทหารสหรัฐอเมริกาจึงมีทั้งพนักงานสอบสวน (ตำรวจ) และเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร โดยต้องพิจารณาว่าเป็นคดีร้ายแรงหรือไม่ การสืบสวนและสอบสวนในคดีร้ายแรงเช่น ข่มขืน การข่มขู่ ยาเสพติด หรือลักทรัพย์ ปกติแล้วหน่วยสืบสวนคดีอาญาจะเป็นผู้ดำเนินการ หน่วยเช่นว่านี้ คือ หน่วยบัญชาการสืบสวนคดีอาญาทหารบก Army's Criminal Investigation Command (CID) ส่วนในคดีที่ไม่รุนแรงพนักงานที่มีหน้าที่ดำเนินการสืบสวนได้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร สารวัตรทหาร หรือพนักงานสอบสวน (ตำรวจ) สำหรับคดีที่เป็นความผิดเล็กน้อยผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดจะเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนเบื้องต้น ซึ่ง

⁵³ Rules for Court-Martial, rule 303.

นักกฎหมายของกองทัพหรือนายทหารพระธรรมนูญจะเข้าร่วมในการให้คำแนะนำต่อผู้บังคับบัญชาตลอดกระบวนการ เมื่อเจ้าหน้าที่ดังกล่าวได้ทำการสืบสวนและสอบสวนเรียบร้อยแล้วก็ต้องแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของกำลังพลนั้น ๆ ทราบเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาของกำลังพลเป็นผู้ชี้ดุลพินิจต่อไปว่าจะสั่งฟ้องคดีหรือไม่และจะลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างไร

อำนาจของผู้บังคับบัญชาในการดำเนินคดีกับทหารที่กระทำผิด การตัดสินใจที่จะจัดการทางคดีอย่างไรนั้น เป็นการพิจารณาตัดสินใจอย่างหนึ่งที่สำคัญที่สุดและยากที่สุดของผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชามีทางเลือกหลายทางในการจัดการกับปัญหาดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

(1) ผู้บังคับบัญชาอาจเลือกที่จะไม่ดำเนินการอะไรเลย สถานการณ์แวดล้อมอาจทำให้สามารถทำเช่นนั้นได้ การสอบสวนเบื้องต้นอาจแสดงให้เห็นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือพยานหลักฐานไม่อาจรับฟังได้ หรือผู้บังคับบัญชา อาจตัดสินใจว่ามีเหตุผลอื่นที่ทำให้ไม่ดำเนินคดี

(2) ผู้บังคับบัญชาอาจดำเนินการทางการปกครองต่อทหารที่กระทำความผิด โดยอาจพิจารณาว่าการดำเนินการที่เหมาะสมที่สุด คือ การดำเนินการทางการปกครอง แทนที่จะเป็นการลงโทษ การดำเนินการทางการปกครองโดยลักษณะแล้วไม่ได้เป็นการลงโทษแต่เป็นการแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด การดำเนินการนี้รวมถึงมาตรการต่าง ๆ ตั้งแต่การให้คำปรึกษา การว่ากล่าวตักเตือนจนถึงการให้ออกจากราชการโดยไม่สมัครใจ

(3) ผู้บังคับบัญชาอาจใช้กระบวนการลงโทษที่ไม่ใช่ศาล หรือการลงทัณฑ์ทางวินัย (Nonjudicial Punishment)⁵⁴ สำหรับการจัดการกับคดีความผิดเล็กน้อยซึ่งต้องการเพียงการแก้ไขในทันที การพิจารณาคดีการลงโทษทางวินัยนั้น ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ดำเนินการพิจารณา กำลังพลที่กระทำผิดอาจร้องขอให้เป็นการพิจารณาโดยเปิดเผยหรือไม่เปิดเผยก็ได้และมีสิทธิที่จะปรึกษาทนายเกี่ยวกับคดีโดยให้ความในนามของตนและนำเสนอพยานได้ การพิจารณานี้ไม่ใช่กฎหมายลักษณะพยาน ในการที่จะแสดงให้เห็นว่ากำลังพลกระทำความผิด ผู้บังคับบัญชาจะต้องเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่ากำลังพลผู้นั้นกระทำความผิดจริง บทลงโทษสูงสุดขึ้นอยู่กับชั้นยศของผู้บังคับบัญชาในการกำหนดโทษและชั้นยศของกำลังพลที่ถูกลงโทษ กำลังพลมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำตัดสินของผู้บังคับบัญชาต่อผู้บังคับบัญชาในลำดับสูงถัดไปได้

⁵⁴ Uniform Code of Military Justice, Article 15.

(4) ผู้บังคับบัญชาอาจจัดการโดยส่งเรื่องไปยังศาลทหาร หากพิจารณาแล้วเห็นว่าความผิดที่เกิดขึ้นรุนแรงเพียงพอที่จะให้ศาลทหารเป็นผู้พิจารณา ผู้บังคับบัญชาอาจเลือกใช้หนทางนี้ โดยการกล่าวหาและส่งฟ้อง โดยผู้บังคับบัญชาอาจเลือกศาลทหารหนึ่งจากศาลทหารชั้นต้นซึ่งมีสามระดับ คือ ศาลทหารเบื้องต้น (Summary Court-martial) ศาลทหารพิเศษ (Special Court-martial) หรือศาลทหารทั่วไป (General court-martial) ซึ่งศาลทั้งสามประเภทมีความแตกต่างกัน

3.4.3 อำนาจการพิจารณาพิพากษาคดี

ศาลทหารสหรัฐอเมริกาพิจารณาจากเขตอำนาจศาลทหารทั่วไป เขตอำนาจเหนือบุคคล และเขตอำนาจเหนือการกระทำความผิดซึ่งบัญญัติอยู่ในข้อบังคับสำหรับศาลทหาร (Rules for Courts-Martial)

เขตอำนาจศาลทหารทั่วไป หมายถึง เขตอำนาจศาลในการนั่งพิจารณาคดีและมีความสามารถทางกฎหมายในการตัดสินคดี ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีอาญาและวินัยทหารทั้งปวง แต่ไม่มีอำนาจวินิจฉัยคดีแพ่งหรือสิทธิเรียกร้องในค่าเสียหายต่าง ๆ ประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice-UCMJ) ใช้บังคับได้ทุกที่โดยไม่คำนึงว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นที่ใด รวมทั้งในกรณีที่ศาลทหารนั่งพิจารณาคดีที่ใดไม่กระทบต่อเขตอำนาจศาลทหารตามประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร อำนาจการปกครองทหาร หรือกฎหมายว่าด้วยสงคราม⁵⁵

เขตอำนาจเหนือบุคคล หมายถึง บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารสหรัฐอเมริกาได้แก่ กำลังพลประจำการ ทหารเกณฑ์ นักเรียนทหาร ผู้ปลดเกษียณ บุคคลที่อยูในการคุมขัง เชลยศึก บุคคลที่กระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสงคราม และทหารกองหนุน⁵⁶ ซึ่งเขตอำนาจเหนือบุคคลหรือตามตัวบุคคลจะยังคงมีอยู่ตลอดการพิจารณา การพิพากษาลงโทษ และการลงโทษ⁵⁷ รวมทั้งมีอยู่ตลอดเวลาที่บุคคลนั้นมีสถานะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจนกว่าจะออกจากราชการ⁵⁸

⁵⁵ Rules for Courts-Martial, Rule 201. (a),(b), c.

⁵⁶ Uniform Code of Military justices, Article 2.

⁵⁷ Rules for Courts-Martial, Rule 202. (a),(b), c.

⁵⁸ Uniform Code of Military justices, Article 104,106.

เขตอำนาจเหนือการกระทำความผิด หมายถึง ศาลทหารสหรัฐอเมริกาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาความผิดใด ๆ ตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice-UCMJ) และกฎหมายว่าด้วยสงคราม เว้นแต่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น⁵⁹ เช่นกรณีศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ในคดี O'Callahan v. Parker (1969) ว่าศาลทหารสหรัฐอเมริกาไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีความผิดตามประมวลกฎหมายยุติธรรมทหารได้หากความผิดนั้น “ไม่เกี่ยวข้องกับราชการทหาร” (service-connected) และศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาได้กำหนดข้อพิจารณาอื่น ๆ อีก 9 ประการในคดี Reford ว่าจะเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ รวมทั้งคดีของ Schiesinger v. Councilman (1975) ที่กล่าวถึงความผิดอาญาอื่น ๆ ที่มีขอบเขตการพิจารณาอย่างไรว่าจะ เป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับราชการทหารหรือไม่ ตัวอย่างเช่น ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่กำลังพลเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด การใช้ การครอบครองและการแจกจ่ายถือว่าเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับราชการทหาร แต่ในกรณีที่กำลังพลลาพักหรือการแจกจ่ายยาเสพติดแก่พลเรือนเพื่อไปใช้ส่วนตัวนั้นมีจำนวนเล็กน้อยก็อาจไม่เกี่ยวข้องกับราชการทหารได้ การพิจารณาจึงขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงเป็นคดี ๆ ไป

ต่อมาได้มีการพิจารณาคดี Richard Solorio v. United States (1987) ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาได้วางหลักความผิดที่เกี่ยวข้องกับราชการทหารให้มีความหมายกว้างขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือ แต่เดิมการพิจารณาคดีจะต้องพิจารณาว่าเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับราชการทหารหรือไม่เช่นในคดี O'Callahan v. Parker (1969) ที่ผู้ต้องหาข่มขืนกระทำชำเราผู้เสียหายที่เป็นพลเรือนไม่ถือว่าเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับราชการทหาร แต่ในคดี Richard Solorio ที่ผู้ต้องหาในคดีข่มขืนกระทำชำเราผู้เสียหายที่เป็นพลเรือนเช่นเดียวกัน แต่ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ใหม่ว่า “อำนาจศาลทหารนั้นขึ้นอยู่กับ “สถานะของผู้กระทำความผิด” แต่เพียงอย่างเดียวว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ ในขณะที่กระทำความผิด โดยไม่ต้องคำนึงว่าความผิดนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่” และการตีความรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาใน Article 1,8,clause 14 อย่างตรงไปตรงมาประกอบพิจารณา ในคดีนี้ว่า “รัฐธรรมนูญให้อำนาจอย่างสมบูรณ์ต่อสภาองเกรส (Congress) ในการออกกฎหมายสำหรับรัฐบาลและออกกฎหมายสำหรับควบคุมดูแลกองกำลังทหารทั้งทางบกและทางทะเลจึงเป็นสิ่งที่ให้การสนับสนุนด้วยว่าอำนาจศาลทหารนั้นให้พิจารณาจากสถานะของผู้กระทำความผิด” ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ใหม่ในคดี Richard Solorio v. United States (1987) โดยให้พิจารณาจากสถานะของผู้กระทำความผิดเป็นหลักโดยไม่ต้องพิจารณาว่าความผิดที่กระทำนั้นเกี่ยวข้องกับราชการทหารหรือไม่จึงเป็นการกลับหลักเดิมที่วางไว้ในคดี O'Callahan v. Parker (1969)

⁵⁹ Rules for Courts-Martial, Rule 203.

ในส่วนสุดท้ายจะกล่าวถึงลำดับชั้นในศาลทหารสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีอยู่ 2 ชั้น คือ ศาลทหารชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ทหาร

ศาลทหารชั้นต้นแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ศาลทหารเบื้องต้น (Summary Court-Martial) ศาลทหารพิเศษ (Special Court-Martial) และศาลทหารทั่วไป (General Court-Martial)

อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารชั้นต้นว่าศาลทหารชั้นต้นประเภทใดเป็นศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาความผิดที่จำเลยได้กระทำความร้ายแรงมากน้อยแค่ไหน ถ้าเป็นคดีที่มีโทษเล็กน้อยก็จะอยู่ในอำนาจของศาลทหารเบื้องต้นเป็นลำดับแรก ถ้ามีความร้ายแรงระดับกลางที่มีโทษไม่ถึงประหารชีวิตอยู่ในอำนาจของศาลทหารพิเศษ ถ้าเป็นคดีที่มีความร้ายแรงมากก็จะอยู่ในอำนาจของศาลทหารทั่วไป ถ้าคู่ความประสงค์ที่จะอุทธรณ์ก็อุทธรณ์ไปที่ศาลอุทธรณ์ทหาร (Court of Military Appeals) ซึ่งถือเป็นศาลทหารสูงสุดที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีของฝ่ายทหาร หากคู่ความประสงค์ที่จะฎีกาต่อไปอีกก็ต้องฎีกาไปยังศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกา (United Supreme Court) อันเป็นศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นของรัฐบาลกลางโดยการพิจารณาพิพากษาคดีจะถือว่าถึงที่สุด ณ ชั้นนี้

บทที่ 4

การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในประเทศไทย

ในบทนี้ จะกล่าวถึงระบบและแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยทั้งในศาลยุติธรรมและในศาลทหาร เพื่อที่จะได้ทราบและเข้าใจถึงที่มาของระบบและแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และทราบถึงความแตกต่างของบุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา โดยเฉพาะบทบาทการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งรวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายด้วย

4.1 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรม

4.1.1 ระบบและแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยในสมัยโบราณใช้ระบบไต่สวน เริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัย คดีอาญาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของราษฎรที่ต้องไปร้องทุกข์ต่อผู้มีอำนาจ การดำเนินคดีไม่ค่อยมีความยุ่งยากเพียงแต่นำตัวผู้กระทำผิดมาส่งศาล ศาลจะทำหน้าที่ไต่สวนแล้วพิจารณาตัดสินคดีไปซึ่งไม่มีการสอบสวนและไม่มีการ ร้องทุกข์ฟ้องร้องเป็นใครก็ได้ไม่จำกัดว่าต้องเป็นผู้เสียหายเท่านั้น หากเป็นคดีที่สำคัญเช่นคดีที่เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ ไม่ใช่คดีเกี่ยวกับทรัพย์ หรือทำร้ายร่างกาย พระมหากษัตริย์จะทรงไต่สวนเอง¹

สมัยกรุงศรีอยุธยา การปกครองได้เปลี่ยนจากการปกครองในระบบพ่อปกครองลูกมาเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช คือ รัฐบาลมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองประเทศมากขึ้น การพิจารณาจึงมีความรัดกุมและเป็นไปตามระเบียบกฎเกณฑ์มากขึ้น ห้ามชำระความกันนอกศาลและห้ามตั้งศาลเตี้ยกันเอง การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นหน้าที่ของศาลเพียงองค์กรเดียวที่ทำหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริง การพิจารณาจึงยังคงใช้ระบบไต่สวนอยู่ การเริ่มต้นคดีจึงเป็นเรื่องที่ผู้เสียหายมาร้องทุกข์ต่อลูกขุนผู้รับคำฟ้องเอง จากนั้นลูกขุนจะเป็นผู้วินิจฉัยต่อไปว่าคดีส่งเข้าศาลของกระทรวงที่ถูกต้องหรือไม่²

¹ อรรถพล ใหญ่สว่าง. “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” หน้า 60

² กรกัญญา เอี่ยมโสภาส. “การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน,” หน้า 17

สมัยรัตนโกสินทร์ รศ.115 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เริ่มมีการปรับเปลี่ยนระบบการดำเนินคดีอาญาขึ้นซึ่งในสมัยนี้ถือเป็นยุคที่สำคัญของการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาคือยกเลิกวิธีพิจารณาจารีตนครบาล แล้วประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 แทน จึงเป็นผลให้ยกเลิกการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนมาใช้การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา³

สำหรับแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาของไทยนั้น ในอดีตตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย หน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและการควบคุมอาชญากรรมในอดีตนั้นเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายทั้งสิ้น ทั้งนี้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้เริ่มมีการจำกัดอำนาจฟ้องของผู้เสียหาย โดยให้สิทธิเฉพาะราษฎรที่ได้รับความเสียหายเท่านั้นจึงจะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ในคดีที่มีโทษความผิดต่อแผ่นดิน ส่วนคดีอาญาที่เป็นความผิดต่อแผ่นดินถ้าไม่เกี่ยวกับราษฎรก็ไม่มีอำนาจฟ้อง แต่ถ้าเกิดความเสียหายแก่ราษฎรก็มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้⁴ จึงเห็นได้ว่าเริ่มมีวิวัฒนาการการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายเกิดขึ้นแล้ว

ต่อมาเมื่อประเทศไทยมีการพัฒนามากขึ้น ในปี พ.ศ. 2435 (ร.ศ.111) รัฐจึงเริ่มเข้ามา มีบทบาทในการดำเนินคดีอาญา โดยให้เจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้ปรากฏตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลโปริสภาเป็นศาลกองตระเวนสำหรับกรุงเทพมหานคร ลงวันที่ 31 มีนาคม ร.ศ.111 ข้อ 4 ว่า “พลตระเวนจับผู้ผิดมาส่งก็ดีหรือมีโจทก์ให้พลตระเวนจับตัวมาส่งก็ดี ให้ศาลโปริสภาบังคับให้พลตระเวนซึ่งจับผู้ผิดมาหรือโจทก์ผู้ฟ้องสาบานตัวเสียก่อนแล้วบังคับให้ให้การเป็นคำฟ้องกล่าวความแต่โดยความจริงแล้ว จึงบังคับถามผู้ต้องหาจับมาหรือต้องถูกฟ้องเป็นจำเลย” การฟ้องคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ดำรงจึงมีอำนาจฟ้องคดีได้เช่นเดียวกับเอกชน⁵

ในปี พ.ศ.2439 (ร.ศ.115) ได้เปลี่ยนวิธีพิจารณาความอาญาใหม่ โดยยกเลิกกฎหมายเก่าที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาในกฎหมายตราสามดวง และบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญา เรียกว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 ซึ่งบัญญัติถึงผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีไว้ในหมวด 2 ว่าด้วยการเป็นความแผ่นดินตามมาตรา 7 โดยกำหนดให้ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา คือ ราษฎรผู้เสียหายและพนักงานอัยการ โดยคดีอาญาแผ่นดิน พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องไม่ว่าจะมีผู้ได้รับความเสียหายเป็น โจทก์ฟ้องหรือไม่ เนื่องจากคดีเหล่านี้กระทบกระเทือนต่อความปลอดภัยของประชาชน ส่วนคดีความผิดส่วนตัว ถ้าผู้เสียหายไม่ได้ร้อง

³ กฤษณา อนุชาน. “การไต่สวนมูลฟ้องในคดีราษฎรเป็นโจทก์,” หน้า 13-14

⁴ กรกัญญา เอี่ยมโอภาส. “การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน,” หน้า 27

⁵ กิตติ นุศยพลากร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” หน้า 11-12

ทุกซ์ให้นำคดีขึ้นว่ากล่าว พนักงานอัยการจะฟ้องคดีเองตามลำพังไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นคดีที่มีผลกระทบเฉพาะตัวผู้เสียหายเท่านั้น การดำเนินคดีอาญาในลักษณะเช่นนี้จึงเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐควบคุมไปกับการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนผู้เสียหาย⁶ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2478 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้บัญญัติไว้ชัดเจนให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้

4.1.2 บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้กำหนดให้บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา คือ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

(1) พนักงานอัยการ

(1.1) ความหมายของพนักงานอัยการ

พนักงานอัยการ หมายถึง เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ซึ่งพนักงานอัยการจะเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาในนามของแผ่นดิน ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็แล้ว ส่วนมากพนักงานอัยการหมายถึง พนักงานอัยการกรมอัยการ แต่มีพระราชบัญญัติฉบับที่บัญญัติไว้เป็นพิเศษให้เจ้าพนักงานมีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล เช่น อนุบาลรถไฟตามพระราชบัญญัติรถไฟ อนุบาลชลประทานตามพระราชบัญญัติชลประทาน เป็นต้น

พนักงานอัยการ ถือได้ว่าเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยแทนรัฐที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นใหม่ โดยคำว่า “อัยการ” ปรากฏขึ้นตามกฎกระทรวงว่าด้วยคนอนาถาฯ กจนฟ้องความ ลงวันที่ 9 มีนาคม ร.ศ. 111 ข้อ 12 ความว่า เจ้าพนักงานกรมอัยการอาจขอให้ศาลสั่งห้ามมิให้โจทก์ว่าความอย่างคนอนาถาได้ ถ้าปรากฏว่าโจทก์มิได้เป็นคนอนาถาจริง⁷ ซึ่งถือได้ว่าพนักงานอัยการได้ถือกำเนิดเป็นครั้งแรกเมื่อตั้งกระทรวงยุติธรรม⁸ โดยเริ่มมีพนักงานอัยการเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2435 สังกัดกองกลาง กระทรวงยุติธรรม ในปีต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็นกรม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2458 ราชการอัยการจึงมาขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของกรมอัยการ สังกัดกระทรวงยุติธรรม จนถึงปี พ.ศ. 2465 จึงถูกโอนไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย และในปี พ.ศ. 2534 กรมอัยการ

⁶ กุลพล พลวัน. “ระบบดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย.” วารสารอัยการ. ปีที่ 9. พฤษภาคม 2529, หน้า 77

⁷ อรรถไกรวัลลพ และสุข เปรุณาวิน. ระบบอัยการและศาลทหาร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2510, หน้า 55

⁸ สุรินทร์ ถั่วทอง. “จากขกระบัตร์สู่อัยการ.” วารสารอัยการ. ฉบับที่ 5. เมษายน 2525, หน้า 51

ได้แยกตัวออกจากกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานอิสระขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีโดยใช้ชื่อว่า “สำนักงานอัยการสูงสุด”⁹

อำนาจพนักงานอัยการต้องเป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับว่าด้วยอำนาจหน้าที่พนักงานอัยการ ซึ่งพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 บัญญัติว่า พนักงานอัยการหมายความว่าข้าราชการสังกัดกรมอัยการผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการดำเนินคดีและได้กำหนดฐานะของพนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดิน

พนักงานอัยการจึงยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลในฐานะพนักงานอัยการ โจทก์ และการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการต้องมีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน พนักงานอัยการมีอำนาจพิจารณาพยานหลักฐานทั้งหมดในสำนวนการสอบสวน ถ้าเห็นว่าสำนวนการสอบสวนยังบกพร่องอยู่มีอำนาจสั่งตามที่เห็นสมควรให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป และเมื่อพนักงานอัยการพิจารณาว่าสำนวนการสอบสวนครบถ้วนแล้ว พนักงานอัยการมีอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 คือ ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาเพื่อฟ้องต่อไป หรือในกรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้องให้ออกคำสั่งฟ้องและผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้สั่งไม่ฟ้อง

อำนาจของพนักงานอัยการในการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องโดยปกติมีอยู่ด้วยกัน 2 หลัก คือ หลักดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายและหลักดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ

(1) หลักดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย เจ้าพนักงานมีหน้าที่ต้องสอบสวนดำเนินคดีขึ้นเองโดยลำพัง เมื่อทราบว่ามีกรกระทำผิดเกิดขึ้น โดยมีพิกัดต้องคำนึงถึงว่าจะได้มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษหรือไม่และเมื่อได้สอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว เห็นว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริงเจ้าพนักงานก็มีหน้าที่ฟ้องร้องผู้ต้องหาต่อไป

(2) หลักดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ คือหลักที่ตรงข้ามกับหลักดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น เจ้าพนักงานอาจไม่ดำเนินการสอบสวนได้และเมื่อได้สอบสวนแล้วเห็นว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริง เจ้าพนักงานก็อาจไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลของแต่ละคดีไป¹⁰

⁹ อลงกรณ์ กลิ่นหอม. “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542, หน้า 35

¹⁰ คณิต ฌ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับพิเศษในวาระเกษียณอายุราชการ). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2540, หน้า 200

การสังคดีของพนักงานอัยการของไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ เพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้มีบทบัญญัติบังคับให้พนักงานอัยการจะต้องฟ้องผู้กระทำความผิดเมื่อมีพยานหลักฐานว่าได้กระทำความผิด แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 ให้พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับความเห็นของพนักงานสอบสวน ดังนั้น การสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องจึงเป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการ แต่โดยหลักแล้วถ้ามีพยานหลักฐานเพียงพอว่าผู้ใดกระทำความผิดพนักงานอัยการจะสั่งฟ้อง เว้นเสียแต่มีเหตุผลที่สมควรเท่านั้น จึงจะสั่งไม่ฟ้อง¹¹

(1.2) ข้อดีข้อเสียของการฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ¹²

(1.2.1) ข้อดี

(1.2.1.1) พนักงานอัยการ เป็นเจ้าพนักงานของรัฐที่มีหน้าที่ฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี โดยถือเป็นตัวแทนของรัฐในการรักษาผลประโยชน์ของแผ่นดินตามกฎหมาย ซึ่งมีได้มีส่วนได้เสียทางคดีดังเช่นการฟ้องคดีโดยเอกชนผู้เสียหายที่คำนึงถึงแต่เพียงผลประโยชน์ของตนเอง พนักงานอัยการจึงอยู่ในฐานะที่เป็นคนกลางในการดำเนินคดีอาญาที่ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมอันเป็นส่วนรวมเป็นหลัก มากกว่าที่จะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวได้เสียเฉพาะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

(1.2.1.2) การให้พนักงานอัยการเข้าควบคุมดูแล โดยยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 จะช่วยป้องกันปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายได้ เช่น ผู้เสียหายไม่เข้าใจกระบวนการวิธีพิจารณาอาญาให้ดำเนินคดีอาญาโดยผิดพลาด หรือทิ้งฟ้อง ไม่มีพยานหลักฐานมาสืบ หรือมีเจตนาฟ้องเพื่อช่วยเหลือผู้กระทำความผิด เหล่านี้เป็นเหตุให้ศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดให้ยกฟ้องได้

(1.2.1.3) การสังคดีของพนักงานอัยการ อาศัยหลักวิชาและเหตุผลในทางทฤษฎีโดยจะสั่งฟ้องก็ต่อเมื่อเห็นว่า คดีมีพยานหลักฐานครบถ้วน และสามารถนำพยานมาสืบพิสูจน์ถึงความผิดของจำเลยได้ จึงถือได้ว่าเป็นหลักประกันการล่วงละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาอย่างหนึ่ง

(1.2.2) ข้อเสีย

(1.2.2.1) บางกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีที่มีผู้กระทำความผิดได้ เพราะไม่มีกฎหมายห้าม แต่ต้องมีเหตุอันควรด้วย ซึ่งอาจถือได้ว่าทำให้ผู้กระทำความผิดกฎหมายไม่ต้องถูกฟ้อง อันเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคกันทางกฎหมาย นอกจากนี้ยังรวมถึงเรื่องการถอนฟ้อง การถอนอุทธรณ์และถอนฎีกาด้วย หากมีเหตุผลอันสมควรก็ถอนฟ้องได้ ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่

¹¹ กิตติ บุศยพลกร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” หน้า 31

¹² อลงกรณ์ กลั่นหอม. “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน,” หน้า 36-37

ต้องถูกลงโทษ ซึ่งเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคกันทางกฎหมายเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะการถอนฟ้องที่เกี่ยวกับนโยบายเพื่อประโยชน์สาธารณะ (public policy) เช่น คดีการเมือง เป็นต้น

(1.2.2.2) ปัญหาเรื่องตัวบุคคล กล่าวคือ หากใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามหลักสากล ซึ่งพนักงานอัยการมีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว อาจมีข้อครหาหรือข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่องความบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยเฉพาะผู้เสียหายอาจมองได้ว่าพนักงานอัยการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่สุจริต รับสินบนจากผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้ยุติการดำเนินคดีอาญานั้น ๆ

(2) ผู้เสียหาย

(2.1) ความหมายของผู้เสียหาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ได้นิยามคำว่าผู้เสียหายหมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนดังบัญญัติไว้ตาม มาตรา 4, 5 และ 6

จากคำนิยามความดังกล่าว ผู้เสียหายจึงหมายถึงบุคคล 2 ประเภทคือ¹³

(2.1.1) ผู้ได้รับความเสียหายที่แท้จริง ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ดังนี้

(2.1.1.1) มีการกระทำผิดทางอาญาเกิดขึ้น จะต้องพิจารณาตามกฎหมายสารบัญญัติ ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญาหรือพระราชบัญญัติ หรือ พระราชบัญญัติตามกฎหมายอื่นใดที่ระบุความผิดและกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิด รวมทั้งวิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่ผู้กระทำความผิดด้วย หากไม่มีการกระทำผิดอาญาก็ถือว่าไม่มีใครเป็นผู้เสียหาย

(2.1.1.2) บุคคลนั้นได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดนั้น มีแนวการพิจารณา ดังนี้

1) บุคคลนั้นเป็นบุคคลที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองหรือไม่ เป็นหลักสำคัญในการพิจารณาตัวผู้เสียหายและหลักนี้มาจากหลักผู้เสียหายโดยตรงนั่นเอง หากกฎหมายคุ้มครองบุคคลใดบุคคลนั้นก็เป็นผู้เสียหายโดยตรง เช่น ถ้าบทบัญญัติของกฎหมายบทใดมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความคุ้มครองบุคคลประเภทใดแล้ว การฝ่าฝืนบทบัญญัตินั้นเป็นการกระทำผิดต่อบุคคลนั้น บุคคลนั้นจึงเป็นผู้เสียหาย หากกฎหมายไม่ประสงค์จะคุ้มครองบุคคลใดแล้วบุคคลนั้นย่อมไม่เป็นผู้เสียหาย ต้องพิจารณาถึงความประสงค์ของความผิดแต่ละฐานเป็นเกณฑ์ เช่น ความผิดฐานกระทำโดยประมาท เป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจตามประมวลกฎหมายอาญา

¹³ คณิง ภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2543, หน้า 22

มาตรา 390 ผู้เสียหายที่จะฟ้องได้คือผู้ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจนั้น เจ้าของรถยนต์ที่ถูกชนไม่ใช่ผู้เสียหาย¹⁴

2) การฝ่าฝืนบทบัญญัตินั้นได้กระทำต่อผู้เสียหายหรือไม่ ความเสียหายนั้นต้องเป็นผลโดยตรงอันเกิดจากการกระทำความผิด หรือที่เรียกว่า ความเสียหายโดยตรง กล่าวคือ เมื่อได้ความว่ากฎหมายบทนั้นมุ่งประสงค์ที่จะให้ความคุ้มครองแก่บุคคลประเภทใดแล้ว และผู้เสียหายเป็นบุคคลในประเภทนั้นก็ตาม กรณีจะต้องได้ความด้วยการฝ่าฝืนกฎหมายบทนั้นได้ กระทำต่อผู้เสียหาย หากความเสียหายไม่ได้เกิดแก่ผู้นั้นแล้วย่อมไม่เป็นผู้เสียหาย หลักนี้ถือความแน่ชัดของบุคคลผู้เสียหายนั่นเอง¹⁵ แต่หมายความว่าความเสียหายนั้นต้องเป็นผลโดยตรงที่เกิดจากการกระทำผิด ถ้าไม่จำกัดเอาแต่ผลโดยตรงจากการกระทำผิดแล้วก็จะทำให้ใครก็ได้มาฟ้องคดีอาญาได้ ทั้งนี้ แม้แต่ผู้ที่ถูกกระทบกระเทือนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยทางอ้อมก็มาฟ้องได้ จึงไม่ใช่ความมุ่งหมายที่จะให้ฟ้องคดีอาญาได้อย่างมีข้อจำกัด

(2.1.1.3) บุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย กล่าวคือ ผู้เสียหายนั้นจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำผิดนั้นด้วย หรือยินยอมให้มีการกระทำผิดต่อตนเอง หรือการกระทำผิดนั้นต้องมีได้มีมูลมาจากตนเองมีเจตนาฝ่าฝืนกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หลักนี้เป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่ว่า “ผู้ที่มาพึ่งบารมีแห่งความยุติธรรมต้องมาด้วยมืออันบริสุทธิ์”¹⁶ นั่นคือศาลจะไม่ยอมให้ผู้ใดมาศาลเพื่อช่วยให้ตนได้รับประโยชน์จากการที่ตนได้กระทำผิดหรือสมัครใจยอมรับการละเมิดทำให้ไม่เป็นการละเมิด เช่น จำเลยหลอกเอาเงินขาวโดยบอกว่าสามารถติดต่อวิ่งเต้นให้เขียวเป็นเสมียนปกครองได้ตามที่สมัครสอบไว้ เท่ากับขาวใช้ให้จำเลยไปจงใจให้เจ้าพนักงานกรรมการสอบทำการอันไม่ชอบด้วยหน้าที่ อาจถือว่าขาวใช้ให้จำเลยทำผิดขาวจึงไม่ใช่ผู้เสียหายไม่มีอำนาจร้องทุกข์¹⁷

(2.1.2) ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้ได้รับความเสียหายที่แท้จริง บุคคลใดบ้างมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริง บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6¹⁸

¹⁴ อรรถพล ใหญ่สว่าง. “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” หน้า 96

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 113

¹⁶ คณิง ภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 30

¹⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 1461/2523

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6

ส่วนอำนาจของผู้จัดการแทนผู้เสียหายที่จะดำเนินการอย่างไรได้บ้างเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 ซึ่งมีอำนาจจัดการต่อไปนี้แทนผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้น ๆ

- (1) ร้องทุกข์
- (2) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ
- (3) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- (4) ถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- (5) ขอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว

แม้กฎหมายจะกำหนดให้มีอำนาจกระทำการดังกล่าวได้ก็ตาม ผู้จัดการแทนไม่ว่าในกรณีใดย่อมมีฐานะเสมือนตัวแทนของผู้เสียหายที่แท้จริงผู้เป็นตัวการ ฉะนั้นผู้จัดการแทนจะทำได้ก็ต่อเมื่อการนั้นหากผู้เสียหายทำเองได้ก็จะต้องทำได้โดยชอบด้วย ถ้าตัวการไม่เป็นผู้เสียหายเองแล้ว ผู้จัดการแทนก็ไม่มีอำนาจจัดการให้¹⁹ เช่น หึงยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูกเป็นเหตุให้หญิงนั้นถึงแก่ความตาย หึงผู้ตายยอมมีส่วนร่วมในการกระทำผิดนั้นด้วย จึงไม่เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย เมื่อหญิงผู้ตายไม่ใช่ผู้เสียหายบิดาของหญิงนั้นยอมไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยตามมาตรา 5 (2)²⁰ เมื่อพิเคราะห์คำนิยาม ผู้เสียหายไม่รวมถึงบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายเนื่องจากไม่มีปัญหาในการทำความเข้าใจเพราะมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนแล้วแต่ที่ยังมีปัญหาดกเถียงกันอยู่ คือผู้เสียหาย เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายกบัญญัติไว้เพียงกว้าง ๆ ว่าหมายความถึงบุคคลที่ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง ซึ่งจะเป็นบุคคลใดบ้างเสียหายอย่างไร ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องพิจารณาต่อไป

ในส่วนความเห็นของ ดร.คณิต ณ นคร มีความเห็นเกี่ยวกับนิยามคำว่าผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลที่คุณธรรมทางกฎหมายของเขาถูกล่วงละเมิดโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญา โดยเห็นว่าปัญหาเรื่องผู้เสียหายชอบที่จะพิจารณาในเบื้องต้นว่า อะไรคือคุณธรรมทางกฎหมายของบทบัญญัติความผิดอาญานั้น แล้วจึงพิจารณาต่อไปว่า คุณธรรมทางกฎหมายนั้นเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวมหรือเป็นส่วนเอกชน ถ้าได้ความว่าเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม เอกชนเป็นผู้เสียหาย แต่ถ้าคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนเอกชนก็จะต้องพิจารณาต่อไปอีกในที่สุดว่าใครเป็นผู้ถือหรือเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายในกรณีนั้น และการที่คุณธรรมทางกฎหมายของบุคคลใดถูกล่วงละเมิด บุคคลนั้นจึงเป็นผู้ได้รับความเสียหาย²¹

¹⁹ คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 44

²⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 954/2502

²¹ คณิต ณ นคร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา.” วารสารอัยการ. ปีที่ 1, ฉบับที่ 1. มกราคม 2521, หน้า 50

จึงอาจกล่าวได้ว่าความหมายของผู้เสียหายในปัจจุบันยังมีความเห็นแตกต่างกัน หรือยังไม่มีข้อสรุปที่แน่นอนที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

(2.2) ข้อดีข้อเสียของการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย²²

(2.2.1) ข้อดี

(2.2.1.1) แสดงให้เห็นว่ารัฐให้ความสำคัญคุ้มครองและให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้เสียหายนำคดีมาฟ้องต่อศาลได้อย่างเสรีซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเอื้ออำนวยและให้ความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 75

(2.2.1.2) คำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีนั้นอีก บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 นี้ แสดงให้เห็นว่ารัฐเปิดโอกาสให้มีการถ่วงอำนาจดุลพินิจของพนักงานอัยการ

(2.2.1.3) หากพนักงานอัยการถอนฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการฟ้องไว้แล้ว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 36 ก็ได้รับรองสิทธิของผู้เสียหายที่จะนำคดีมาฟ้องอีกได้ภายในอายุความ ซึ่งถือเป็นการถ่วงอำนาจดุลพินิจของพนักงานอัยการเช่นกัน

(2.2.2) ข้อเสีย

(2.2.2.1) ความมุ่งหมายของการฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการแตกต่างจากผู้เสียหาย กล่าวคือ ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษผู้กระทำผิดให้สาสมกับการกระทำที่ผู้กระทำผิดได้ก่อไว้และเป็นการทดแทนเพื่อให้คลายความเจ็บแค้น นอกจากนี้หากคดีที่ฟ้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาที่จะต้องมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทน ผู้เสียหายก็อาจได้รับประโยชน์ในทางทรัพย์สินจากผู้กระทำผิดได้อันเป็นการเล็งเห็นเฉพาะประโยชน์ของตนเองเท่านั้นไม่ได้พิจารณาถึงสังคมส่วนรวมว่าจะได้รับประโยชน์ด้วยหรือไม่ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบตามมาคือสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) หากพนักงานอัยการจะนำคดีนั้นมาฟ้องอีกโดยเห็นว่ายังไม่เอื้ออำนวยความยุติธรรมก็ไม่สามารถทำได้ เพราะตามหลัก ne bis in idem ที่กล่าวมาคงทำได้เพียงขอเข้าร่วมเป็นโจทก์เท่านั้นจึงทำให้เกิดผลเสียต่อสังคมส่วนรวมอย่างยิ่ง

(2.2.2.2) การที่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางและเป็นอิสระนั้น อาจทำให้ผู้เสียหายนำคดีมาฟ้องต่อศาลมากเกินไป ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาการกลั่นแกล้งฟ้องร้องกันและอาจทำให้ผู้สุจริตได้รับความเดือดร้อนไปด้วย ถึงแม้กฎหมายจะมีบทลงโทษ

²² อลงกรณ์ กลิ่นหอม. “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน,” หน้า 41-42

ผู้กระทำผิดแต่ก็มีข้อยุ่งยาก เสียเวลา ซึ่งไม่อาจลบล้างความเสื่อมเสียหรือความเสียหายต่าง ๆ จากการที่ถูกฟ้องร้องโดยไม่มีมูลได้

อนึ่ง คดีอาญาที่พนักงานอัยการและผู้เสียหายจะมีอำนาจฟ้องได้นั้น หมายถึง คดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ต้องรับโทษทางอาญา ซึ่งปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา หรือพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่กำหนดโทษในทางอาญา ดังนี้

ความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่น หรือความผิดฐานวางเพลิงเผาทรัพย์ เป็นต้น

ความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่มีโทษทางอาญา เช่น ความผิดฐานเสพยาเสพติดให้โทษ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ความผิดฐานพาอาวุธปืนติดตัวไปในหมู่บ้านโดยไม่ได้รับใบอนุญาตให้มีอาวุธปืนติดตัวและโดยไม่มีเหตุสมควร ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 หรือความผิดฐานออกเช็คโดยเจตนาจะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 เป็นต้น

4.1.3 ปัญหาการฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรม

ปัญหาการฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรมมีทั้งที่เกิดจากผู้เสียหาย บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และบทบาทของศาลกับการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1.3.1 ปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรม

การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 กำหนดให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการ ซึ่งการฟ้องคดีอาญาของของผู้เสียหายเป็นอิสระและแยกต่างหากจากการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ เช่น ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่มี การจำกัดประเภทความผิดไว้คือฟ้องได้ทั้งคดีความผิดต่อส่วนตัวและความผิดอาญาแผ่นดิน หรือหากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีผู้เสียหายสามารถนำคดีอาญานั้นมาฟ้องได้อีกไม่ถือว่าเป็นการ

ตัดสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย จึงทำให้เกิดปัญหาจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายหลาย ประการซึ่งได้แก่กรณีดังต่อไปนี้คือ

(1) ปัญหาที่เกิดจากผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาโดยขาดประสิทธิภาพ

จากการศึกษาคำพิพากษาฎีกาพบว่ามียุทธคดีที่ศาลพิพากษายกฟ้อง หรือ จำหน่ายคดีในกรณีที่ผู้เสียหายเป็น โจทก์ฟ้องเอง เนื่องจากดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ขาด ประสิทธิภาพในด้านการรวบรวมพยานหลักฐาน เพราะผู้เสียหายไม่มีมาตรการในการบังคับหรือเรียก พยาน ตลอดจนขาดความรู้และเครื่องมือในการพิสูจน์พยานหลักฐาน สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้ศาลต้อง พิพากษายกฟ้องและทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องต้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา ตามมาตรา 39 (4) จึงขอยกตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ดังนี้คือ

คำพิพากษาฎีกาที่ 687/2502 ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยหาว่าพยายาม ฆ่าคน แต่มิได้กล่าวเวลาและสถานที่ซึ่งจำเลยกระทำผิด ทั้งมิได้บรรยายให้เข้าองค์ประกอบความผิด ฐานพยายามฆ่าคน ศาลสั่งให้แก้ฟ้องให้ถูกต้องแต่โจทก์ไม่แก้ฟ้อง ศาลจึงพิพากษายกฟ้องตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 181,185 นั้น ถือว่าศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดใน ความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะฟ้องจำเลยในความผิดฐานนั้นอีกไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1996/2518 คดีก่อนผู้เสียหายฟ้องจำเลยที่ 1 ในข้อหาบุกรุก ความผิดต่อเสรีภาพและทำให้เสียทรัพย์ ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่าสิทธิครอบครองตึกพิพาทเป็นของ จำเลย คดีโจทก์ไม่มีมูล พิพากษายกฟ้อง ต่อมาพนักงานอัยการได้นำการกระทำอันเดียวกับคดีก่อนมา ฟ้องจำเลยทั้งสองเป็นคดีนี้อีกในข้อหาบุกรุก แม้คดีก่อนศาลอุทธรณ์จะพิพากษายืน คดีถึงที่สุด หลังจากพนักงานอัยการฟ้องคดีนี้ก็ตามที่ถือว่าจำเลยที่ 1 ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิด ที่ได้ฟ้องแล้ว สิทธิที่พนักงานอัยการจะนำคดีนี้มาฟ้องย่อมระงับไป และแม้จำเลยที่ 2 มิได้เป็นคู่ความ ในคดีก่อนก็ตามย่อมได้รับผลตามคำพิพากษาในคดีก่อนนั้นด้วย

คำพิพากษาฎีกาที่ 4473/2532 ผู้เสียหายเคยเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยในการ กระทำความผิดเดียวกันกับคดีนี้จนศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง แม้คดีดังกล่าวจะอยู่ในระหว่างการ พิจารณาของศาลอุทธรณ์ก็ถือว่าความผิดของจำเลยซึ่งได้ฟ้องนั้น ได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว สิทธิของพนักงานอัยการ โจทก์ที่นำคดีอาญามาฟ้องจำเลยในความผิดเกี่ยวกับเช็กพิพาทรายเดียวกับ คดีก่อนจึงระงับสิ้นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

(2) ปัญหาที่เกิดจากผู้เสียหายอาจใช้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาเป็นเครื่องมือ แสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองในลักษณะต่าง ๆ คือ

ผู้เสียหายอาจตกลงกับจำเลยโดยยอมผ่อนปรนการสืบพยานให้อ่อนลง เพื่อปล่อยให้คดียกฟ้องไป หรือผู้เสียหายกับจำเลยตกลงกันยุติคดีเพื่อไม่ให้จำเลยต้องรับโทษหรือให้ รับโทษน้อยลงหรือผู้เสียหายอาจใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาเพียงเพื่อจะเรียกเอาทรัพย์สินหรือเป็นเครื่องมือ

บีบบังคับให้มีการชำระหนี้ในทางแพ่งเท่านั้น โดยมีได้มุ่งหวังที่จะฟ้องผู้กระทำความผิดเพื่อให้ถูกลงโทษตามกฎหมาย เช่น ในคดีความผิดอันยอมความได้ หรือความผิดเกี่ยวกับเพศ หรือในคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เชือก ผู้เสียหายมักจะฟ้องเพื่อบีบบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายในทางแพ่งให้ เมื่อจำเลยยอมชดใช้ค่าเสียหายผู้เสียหายก็ถอนฟ้องคดีไปหรือยอมความทำให้คดีอาญาเรื่องนั้นระงับไป หรืออาจมีการนำพยานหลักฐานที่ไม่สมควรเข้าสืบหรือทิ้งฟ้องเสียโดยรู้เห็นเป็นใจกับจำเลยเพื่อให้ศาลยกฟ้องทำให้พนักงานอัยการฟ้องคดีอีกไม่ได้ ในบางกรณีผู้เสียหายอาจมีเจตนาที่จะดำเนินคดีให้หละหลวม เพื่อศาลจะได้ยกฟ้องแล้วไม่อุทธรณ์ต่อไป คดีถึงที่สุดพนักงานอัยการก็จะฟ้องคดีอีกไม่ได้เป็นการฟ้องซ้ำ เท่ากับเป็นการล้มคดี ทำให้เสียหายแก่การปราบปรามอาชญากรรมและกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม²³

เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5036-5038/2532 จำเลยเป็นผู้ช่วยสมุหบัญชีธนาคาร ทำปลอมสมุดเงินฝากของผู้เสียหายทั้งสาม จากนั้นนำไปอ้างต่อผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายเข้าใจว่าจำเลยนำเงินของผู้เสียหายฝากธนาคารเรียบร้อยแล้ว การปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอมแม้จะเกิดขึ้นต่างวาระกันกับความผิดฐานขักขอกก็ตาม แต่จำเลยเจตนาจะใช้เอกสารปลอมดังกล่าวเป็นหลักฐานเพื่อขักขอกเงินของผู้เสียหายการกระทำของจำเลยจึงเป็นกรรมเดียวกันเมื่อจำเลยถูกศาลพิพากษาลงโทษในความผิดฐานขักขอกคดีถึงที่สุดแล้ว สิทธิของพนักงานอัยการโจทก์ที่จะฟ้องจำเลยในความผิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอมก็ย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

4.1.3.2 ปัญหาที่เกิดจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เช่น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง แต่ถ้าเป็นความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวนเว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ” ประกอบมาตรา 2 (7) ซึ่งบัญญัติว่า “คำร้องทุกข์ หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้นจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ”

²³ อารยา เกษมทรัพย์. “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง,” หน้า 62

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การร้องทุกข์นั้นผู้เสียหายมีสิทธิร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานว่าได้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น เพื่อให้เจ้าพนักงานดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดได้ โดยเฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ การร้องทุกข์มีความสำคัญมากเนื่องจากพนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนในคดีความผิดต่อส่วนตัวก็ต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบแล้ว²⁴ ดังนั้น ในคดีความผิดต่อส่วนตัวถ้าผู้เสียหายไม่ได้ร้องทุกข์ หรือการร้องทุกข์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย พนักงานสอบสวนก็ไม่มีอำนาจสอบสวน พนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจฟ้องผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 นอกจากนี้ยังเป็นข้อในการพิจารณาปัญหาเรื่องอายุความในคดีอาญาในกรณีความผิดอันยอมความได้ หากผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด คดีเป็นอันขาดอายุความ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 96 และหากผู้เสียหายประสงค์ที่จะถอนคำร้องทุกข์ย่อมมีสิทธิถอนคำร้องทุกข์เมื่อใดก็ได้ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 126 ผลของการถอนคำร้องทุกข์ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2) ส่วนคดีความผิดอาญาแผ่นดิน การถอนคำร้องทุกข์เช่นนั้นย่อมไม่ตัดอำนาจพนักงานสอบสวนที่จะสอบสวน หรือพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีนั้น ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 126 วรรคสอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงเห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ความสำคัญกับการร้องทุกข์ของผู้เสียหายอย่างมากในคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ เพราะอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนและอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการต้องอาศัยคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายเป็นหลัก กรณีดังกล่าวจึงทำให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมเนื่องจากเจ้าพนักงานไม่สามารถเข้าไปดำเนินคดีอาญาได้ ในเรื่องนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรพิจารณาถึงหลักการดำเนินคดีอาญาของไทยที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก เนื่องจากความผิดอาญาไม่ว่าจะเป็นความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดต่อส่วนตัวย่อมเป็นการกระทำที่มีผลกระทบต่อสังคมหรือมหาชนทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นโดยทางตรงหรือทางอ้อม ดังนั้น รัฐจึงมีอำนาจดำเนินคดีอาญาและฟ้องร้องผู้กระทำผิดได้ในทุกกรณี ด้วยเหตุนี้แม้จะเป็นความผิดต่อส่วนตัวรัฐย่อมมีอำนาจเข้าไปตรวจสอบหรือดำเนินคดีอาญาและฟ้องร้องผู้กระทำผิดได้

²⁴ กิตติ บุษยพลากร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” หน้า 104

4.1.3.3 ปัญหาที่เกิดจากบทบาทของศาลกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐถือว่าในคดีอาญารัฐเป็นผู้เสียหาย เพราะรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐและเป็นภารกิจของรัฐ ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่รัฐเป็นผู้รับผิดชอบในข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน องค์การดำเนินคดีอาญาของรัฐทุกองค์จึงมีหน้าที่ตรวจสอบความจริงที่กล่าวหาและตรวจสอบความจริงแท้ของเรื่อง และต้องกระตือรือร้น (Active) ในการตรวจสอบความจริง บทบาทนี้รวมถึงศาลด้วย เช่น การที่ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 หรือการที่ระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 ได้ แต่ในทางปฏิบัติศาลได้ปฏิบัติตรงข้ามกับหลักดังกล่าวโดยนำมาใช้น้อยมาก²⁵ หรือการที่ศาลมีอำนาจรวมการพิจารณาคดีซึ่งพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างได้ยื่นฟ้องในศาลชั้นต้นศาลเดียวกันหรือต่างศาลกันได้ก่อนมีคำพิพากษา²⁶ ผลของการรวมคดีก็ถือว่ามี การพิจารณาคดีเป็นคดีเดียวกัน ผลของคดีจึงต้องเป็นอย่างเดียวกันด้วย²⁷ ซึ่งในทางปฏิบัติศาลก็นำมาใช้บ่อยมาเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องการรวมคดียังให้ถือว่าเป็นเรื่องคู่พิพาทของศาลที่จะรวมพิจารณาคดีหรือไม่ก็ได้

สำหรับคดีอาญาที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้วพนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะใดก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดได้ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 นั้น ซึ่งหากพิจารณาถึงหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐแล้วพนักงานอัยการซึ่งเป็นผู้แทนรัฐย่อมมีอำนาจเข้าควบคุมดูแลความผิดอาญาต่อแผ่นดินได้เสมอ²⁸ แต่การที่พนักงานอัยการจะมีโอกาสพิจารณาว่าสมควรจะเข้าร่วมเป็นโจทก์หรือไม่ ในเบื้องต้นต้องทราบก่อนว่าผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีอาญาแผ่นดินไว้ เช่น กรณีพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้วศาลสั่งประทับฟ้องและถามคำให้การจำเลย จำเลยให้การปฏิเสธ ศาลจึงสั่งนัดสืบพยานโจทก์ต่อไป ซึ่งข้อเท็จจริงกรณีนี้ผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องจำเลยคนเดียวกันนี้ต่อศาลเดียวกันด้วย โดยในวันนัดไต่สวนมูลฟ้องคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์เป็นวันก่อนวันนัดสืบพยานคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ปรากฏว่าผู้เสียหายไม่มาศาลโดยไม่ปรากฏเหตุ ศาลจึงพิพากษายกฟ้องและจำหน่ายคดีของพนักงานอัยการ²⁹

²⁵ คณิต ฌ นคร. “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” หน้า 54

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 33

²⁷ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ฉบับอ้างอิง, หน้า 83

²⁸ คณิต ฌ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับพิเศษในวาระเกษียณอายุราชการ), หน้า 255

²⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 682/2537

กรณีนี้ถือได้ว่าศาลได้พิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้วมีผลให้สิทธิภาคีอาญามาฟ้องระงับไป พนักงานอัยการจะนำคดีมาฟ้องอีกไม่ได้เป็นฟ้องซ้ำ ดังนั้น แม้กฎหมายจะไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรงให้ศาลแจ้งการฟ้องคดีของผู้เสียหายให้พนักงานอัยการทราบ แต่โดยเหตุผลของเรื่อง (nature of thing) ศาลที่รับฟ้องคดีความผิดอาญาแผ่นดินโดยผู้เสียหายก็มีหน้าที่ที่จะต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบ แต่ในทางปฏิบัติศาลไม่เคยแจ้งเรื่องให้พนักงานอัยการทราบเลย เมื่อศาลไม่ได้กระทำหน้าที่ตามที่ต้องกระทำ ความเสียหายต่อส่วนรวมจึงเกิดขึ้น³⁰

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ปัญหาของการฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรมมีทั้งที่เกิดจากผู้เสียหาย บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และบทบาทของศาลกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายอาจทำให้ผู้กระทำความผิดต้องหลุดพ้นไปได้ และหากพิจารณาตรวจสอบดูก็จะพบว่าคดีในลักษณะดังกล่าวได้เกิดมาแล้วในอดีตเป็นจำนวนมาก แต่ก็หาไม่มีใครสนใจในมูลฐานของการปลดปล่อยคดีประเภทนี้ไม่คิดว่าเป็นเพียงหลักกฎหมายที่ต้องปล่อยผู้กระทำความผิดไปเท่านั้น ทั้งที่ความจริงแล้วเป็นความบกพร่องของวิธีพิจารณาความอาญาที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางและเป็นอิสระ โดยไม่มีการจำกัดอำนาจฟ้องของผู้เสียหายไว้ดังเช่นในต่างประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดช่องให้ผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจใช้ช่องว่างของกฎหมายดังกล่าวทำให้ตนหลุดพ้นจากการถูกดำเนินคดีอาญาและถูกลงโทษไปได้เพียงอาศัยจังหวะและทำความตกลงกับผู้เสียหายได้สำเร็จเท่านั้น ผลที่ตามมาคือการปล่อยผู้กระทำความผิดไปย่อมเป็นภัยและกระทบกระเทือนต่อสังคม เพราะความเป็นธรรมที่จะมีต่อสังคมนั้นขาดหายไป ด้วย เมื่อมีการกระทำความผิดแล้วก็สมควรที่ผู้กระทำความผิดต้องชดใช้กรรมของตน³¹ นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องการร้องทุกข์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ ซึ่งมีผลให้เจ้าพนักงานไม่สามารถเข้าไปดำเนินคดีอาญาได้หากผู้เสียหายไม่ยอมร้องทุกข์ตามระเบียบ และบทบาทของศาลกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่ศาลจะต้องมีความกระตือรือร้นในการตรวจสอบความจริงให้มากขึ้น มิฉะนั้นแล้วจะทำให้คดีของรัฐเสียหาย และเกิดความเสียหายต่อสังคมส่วนรวม รวมถึงกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น ในการดำเนินคดีอาญาควรคำนึงถึงหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักไม่ว่าจะโดยพนักงานอัยการหรือผู้เสียหาย หรือบทบาทของศาล เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปด้วยความถูกต้องและสอดคล้องต่อแนวความคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งจะทำให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

³⁰ คณิต ฌ นคร. “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” หน้า 55

³¹ จิตติ เจริญถ้ำ. “การแก้ไขวิธีการที่ผู้เสียหายฟ้องคดี แล้วศาลยกฟ้อง.” วารสารอัยการ, ปีที่ 17, ฉบับที่ 200. ตุลาคม 2537, หน้า 43

4.2 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารโดยพิจารณาจากระบบและแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา รวมถึงบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาและอำนาจหน้าที่ของบุคคลดังกล่าว ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการฟ้องคดีโดยผู้เสียหายว่ามีประการใดบ้าง ทั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจถึงระบบการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ชัดเจนขึ้น

4.2.1 ระบบและแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารเป็นระบบกล่าวหา และหลักการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารก็ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกับศาลยุติธรรม ซึ่งบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารเวลาปกติ คือ อัยการทหาร และผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ส่วนผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก

สำหรับศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึกผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตามไม่สามารถฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคสอง เหตุที่กำหนดให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เฉพาะในเวลาปกติก็เนื่องมาจากในช่วงเวลานั้นเหตุการณ์บ้านเมืองอยู่ในภาวะที่มีศึกสงครามจึงจำเป็นต้องใช้กำลังทหารในการรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความมั่นคงของประเทศ การให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีในศาลทหารได้ในช่วงเวลานั้นจึงอาจเกิดความยุ่งยากและทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินคดี จึงกำหนดให้เฉพาะอัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจฟ้องคดีในศาลทหารในเวลาไม่ปกติได้

เหตุผลที่ศาลทหารให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารในเวลาปกติได้นั้นก็เป็นเหตุผลเช่นเดียวกับศาลยุติธรรม อันเนื่องมาจากแนวความคิดดั้งเดิมตั้งแต่สมัยโบราณที่ให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ โดยถือว่าการฟ้องคดีอาญาในขณะนั้นเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายเนื่องจากผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำของผู้กระทำความผิด ซึ่งรัฐเองก็ยังไม่สามารถเข้ามาบีบบทบาทในการควบคุมและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมมากนัก ต่อมาเมื่อบ้านเมืองมีการพัฒนามากขึ้นความผิดอาญาจึงถือเป็นความผิดที่มีผลกระทบต่อสังคมโดยรวมและต่อรัฐ การควบคุมความสงบเรียบร้อยจึง

เปลี่ยนแปลงไปโดยถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐแทน ดังนั้นจึงได้มีอัยการทหารเกิดขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็น
โจทก์ฟ้องทหารที่กระทำความผิด

ข้อพิจารณาที่สำคัญเกี่ยวกับการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย คือ ผู้เสียหายที่จะมีสิทธิฟ้อง
คดีอาญาในศาลทหารได้จะต้องเป็นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น ตรงจุดนี้
จึงเป็นข้อแตกต่างจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรม เพราะคำว่า “ผู้เสียหายซึ่งเป็น
บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร” หมายถึง ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
มาตรา 2 (4) หรือบุคคลผู้มีอำนาจจัดการแทนดังบัญญัติไว้ในตามมาตรา 4, 5 และ 6 และต้องเป็น
บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 ด้วย

เหตุที่กำหนดคุณสมบัติของผู้เสียหายที่จะมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ดังกล่าว
ข้างต้นนั้น เนื่องมาจากหลักการที่ต้องมีศาลทหารและด้วยภาระหน้าที่ของทหาร กล่าวคือ ทหารคือ
ประชาชนส่วนหนึ่งซึ่งกำลังสำคัญของชาติ ได้รับมอบหมายให้เป็นบุคคลที่มีหน้าที่ใช้อาวุธเพื่อ
ปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จึงจำเป็นต้องควบคุมทางวินัยอย่างเข้มงวดทั้งในเวลาสงบและ
มีศึกสงคราม กองทหารจะมีสมรรถภาพพร้อมรบและปฏิบัติหน้าที่ที่ดีได้ ย่อมขึ้นอยู่กับวินัยและ
ขวัญของทหารเป็นสำคัญ จึงต้องอยู่ในวินัยมีขวัญดี เชื้อพึงคำสั่งผู้บังคับบัญชา ต้องยึดถืออยู่เสมอว่า
คำสั่งของผู้บังคับบัญชามีค่ายิ่งกว่าตัวทหาร ดังนั้นผู้บังคับบัญชาจึงต้องควบคุมดูแลตลอดจนต้อง
กวดขันวินัยของทหารโดยใกล้ชิดไม่ว่ากองทหารจะไปปฏิบัติหน้าที่ในหรือนอกราชอาณาจักรและมี
อำนาจลงทัณฑ์ได้ เพราะถือว่าเป็นผู้รับผิดชอบปกครองทหารให้มีระเบียบวินัย เมื่อทหารกระทำผิด
อาญาย่อมเป็นการผิดวินัยด้วยเสมอ จึงจำเป็นที่ผู้บังคับบัญชาทหารจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับการ
พิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวเพื่อที่จะได้ทราบสาเหตุของการกระทำผิด แล้วนำไปใช้แก้ไขการ
ปกครองทหารให้มีระเบียบวินัยดีขึ้น และด้วยภารกิจของทหารที่ต้องไปปฏิบัติหน้าที่นอก
ราชอาณาจักร ทำให้ไม่สะดวกและเหมาะสมที่จะส่งตัวทหารซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดนอก
ราชอาณาจักร กลับมาพิจารณาพิพากษาคดีในศาลยุติธรรมซึ่งมีอยู่เฉพาะในราชอาณาจักรเท่านั้น
นอกจากนี้หากสถานการณ์บ้านเมืองอยู่ในภาวะที่มีศึกสงครามหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก การ
กระทำผิดอาญาในเขตพื้นที่ดังกล่าวย่อมเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อความสะดวกจึง
จำเป็นต้องมีการพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งเกิดในพื้นที่ดังกล่าวได้³² ด้วยเหตุผลและหลักการที่ต้องมี
ศาลทหารและภาระหน้าที่ของทหารจึงได้กำหนดให้บุคคลที่จะมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารต้อง
เป็นบุคคลที่เป็นทหารหรือบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารเท่านั้น

³² ประทีน พัฒนธรรม. การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร. กรมพระธรรมนูญ. ม.ป.ศ., 2524, หน้า 1-

เหตุผลอีกประการหนึ่งคือหากปล่อยให้บุคคลที่ไม่ใช่ทหารหรือไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้แล้วก็อาจทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้ ดังข้อความที่ว่า “ศาลทหารจัดตั้งขึ้นไว้เนื่องด้วยการปกครองทัพสยามโดยตรง ถ้าจะปล่อยให้ผู้ที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ได้แล้วก็จะเกิดความเสียหายด้วยประการต่าง ๆ เช่นอาจบอกล่วงรู้ความลับในราชการทหารได้” ดังนั้น ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นในระบบศาลทหารจึงกำหนดให้บุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร คือ อัยการทหาร และผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจึงจะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้

4.2.2 บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก บัญญัติว่า “ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์” ดังนั้นบุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารในเวลาปกติได้แก่

- (1) อัยการทหาร
- (2) ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

(1) อัยการทหาร หมายถึง ผู้ที่มีตำแหน่งอัยการทหาร รวมทั้งอัยการผู้ช่วยศาลทหารซึ่งเป็นผู้ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอนุมัติให้ฝึกหัดดำเนินคดีในศาลทหารได้ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 12 กำหนดว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติจบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมาย หรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี

องค์กรทำหน้าที่กำกับดูแลอัยการทหารทางสายวิทยาการได้แก่ สำนักงานอัยการทหาร ส่วนอัยการทหารจะทำหน้าที่ฟ้องคดียังศาลทหารใดก็ขึ้นอยู่กับว่าอัยการทหารนั้นเป็นอัยการทหารของศาลทหารใด เช่น อัยการศาลทหารกรุงเทพมีอำนาจฟ้องคดียังศาลทหารกรุงเทพ

อำนาจหน้าที่ของอัยการทหารบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 11 วรรคสอง ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499 ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 11 วรรคสอง บัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติ พื้นความรู้ และอำนาจหน้าที่ของอัยการทหารให้เป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

ส่วนข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499 ข้อ 5 ที่บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของอัยการทหารมีดังนี้

- (1) ตรวจสอบการสอบสวนคดีอาญา แล้วเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรือสั่งการอย่างอื่นแล้วแต่กรณี
- (2) เป็นโจทก์ฟ้อง และดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร
- (3) ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจให้พิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ไร่ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาล ในกรณีที่จำเลยมีเจตนากระทำผิดต่อทรัพย์สินนั้น โดยตรง
- (4) ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจเกี่ยวกับการยึดทรัพย์สินจำเลยเพื่อชำระหนี้ ตามคำพิพากษาศาลทหารให้แก่รัฐบาล
- (5) ตรวจสอบคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา
- (6) ตรวจสอบเพิ่มเติม หรือจะสั่งให้ผู้มีหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้
- (7) ออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสารวัตถุ หรือสิ่งอื่นใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้
- (8) ส่งสำนวนการสอบสวนคดีอาญาให้พนักงานอัยการ เมื่อเห็นว่าคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และแจ้งให้ผู้สอบสวนคดีนั้นทราบ
- (9) ในคดีที่ศาลทหารชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลทหารกลางพิพากษาให้ปล่อยผู้นั้น เมื่ออัยการทหารเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้
- (10) นอกจากนี้ให้มีอำนาจและหน้าที่อื่น ๆ ตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ และระเบียบซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของอัยการทหาร

สำหรับระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 หรือเรียกย่อว่า “รอท.01” ได้กำหนดการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหารไว้ตั้งแต่ข้อ 3 ถึงข้อ 28 จึงขอยกตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

ข้อ 5 (2) กำหนดแนวทางการตรวจสอบสำนวนไว้ว่า “...ให้พิจารณาว่าเป็นคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าเป็นคดีในอำนาจศาลทหารให้รายงานการคดีเสนอผู้บังคับบัญชาสั่งให้ส่งสำนวนการสอบสวนคืน ดังนี้

- (1) ถ้าสำนวนการสอบสวนนั้นพนักงานสอบสวนส่งมาก็ให้คืนพนักงานสอบสวนเพื่อให้ส่งไปยังพนักงานอัยการ

(2) ถ้าสำนวนนั้นพนักงานอัยการส่งมา โดยมีความเห็นว่าคดีนี้อยู่ในอำนาจศาลทหารแต่อัยการทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ให้เสนอผู้บังคับบัญชาสั่งให้อัยการทหารส่งสำนวนคืน ไปให้พนักงานอัยการดำเนินคดี...”

อย่างไรก็ดี แม้พนักงานอัยการจะมีความเห็นยืนยันว่าเป็นคดีอยู่ในอำนาจศาลทหาร และจะส่งสำนวนกลับคืนมายังอัยการทหารเพื่อให้ดำเนินคดีนั้นอีกไม่ได้ เพราะต้องห้ามตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 50 ซึ่งเมื่อพิจารณาบทบัญญัติแห่งมาตรานี้ ประกอบกับมาตรา 15 ด้วยแล้ว³³ แม้พนักงานอัยการจะเห็นว่าคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารก็จะต้องฟ้องยังศาลยุติธรรม เพราะจะส่งสำนวนกลับคืนมายังอัยการทหารไม่ได้ และเมื่อศาลยุติธรรมรับฟ้องไว้แล้วแม้จะปรากฏตามทางพิจารณาในภายหลังว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ศาลยุติธรรมก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปได้

(3) ถ้าเป็นสำนวนที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารส่งมา ก็ให้เสนอผู้บังคับบัญชาสั่งให้ส่งสำนวนคืนหน่วยที่ส่งมาเพื่อดำเนินการต่อไปตามควรแก่กรณี

มีข้อสังเกตว่า แม้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 วรรคสองจะบัญญัติให้ถือว่า การสอบสวนซึ่งสอบสวนโดยนายทหารพระธรรมนูญ หรืออัยการทหาร หรือนายทหารสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้สอบสวนเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ตาม แต่บทบัญญัติดังกล่าวให้ถือว่ามีการสอบสวนคดีนั้น โดยถูกต้องตามกฎหมายและดำเนินคดีอาญาในศาลทหารได้เท่านั้น มิใช่ว่าสำนวนการสอบสวนนั้นจะส่งไปดำเนินคดีในศาลยุติธรรมได้ ดังนั้นเมื่ออัยการทหารพิจารณาแล้วว่าสำนวนที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารสอบสวนส่งมานั้น ปรากฏว่าเป็นคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ต้องเสนอผู้บังคับบัญชาสั่งให้ส่งสำนวนคืนหน่วยที่ส่งมาเพื่อดำเนินการตามควรแก่กรณี โดยหน่วยอาจดำเนินการประการใด ๆ ให้พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายทำการสอบสวนคดีนั้น และส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการเพื่อดำเนินคดีในศาลพลเรือนต่อไป

ข้อ 5 (3) กำหนดว่า “...เมื่อพิจารณาเห็นว่าคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารแห่งนั้น ให้อัยการทหารตรวจสำนวนการสอบสวนว่ามีพยานหลักฐานสมบูรณ์พอหรือไม่ ถ้าพอก็ให้รายงานคดีเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาสั่งคดี ถ้าพยานหลักฐานยังไม่สมบูรณ์ก็ให้ติดต่อหรือจัดให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานเพิ่มเติม”

³³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 50,15

เมื่ออัยการทหารเห็นว่าคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแห่งนั้น ต้องตรวจสอบสำนวนการสอบสวนว่ามีพยานหลักฐานสมบูรณ์พอหรือไม่ กล่าวคือ พยานหลักฐานพอจะฟ้องและไม่ฟ้องนั่นเอง ถ้าหากเห็นว่าพยานหลักฐานพอสังคดีได้แล้ว ก็มีความเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องต่อไป

ข้อ 7 การรายงานการคดี มีหลักว่าให้อัยการทหารรายงานการคดีต่อผู้บังคับบัญชาตามแบบ ธน.56 ภายใน 7 วัน เว้นแต่กรณีจำเป็น เช่น จะขาดอายุความ ต้องรายงานโดยด่วน หรือ ถ้าคดีใดรายงานไม่ทันก็ให้รายงานเหตุขัดข้องต่อผู้บังคับบัญชา เพื่อสั่งขยายเวลาเป็นคราว ๆ ตามความจำเป็น หรือรายงานการคดีนั้นต้องมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายให้ผู้บังคับบัญชาเข้าใจได้โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับสำนวนการสอบสวนว่ามาจากที่ใด เมื่อใด ผู้ใดกล่าวหาว่าใครกระทำความผิดฐานใด วันเวลากระทำความผิดและสถานที่เกิดเหตุ พยานหลักฐานตามที่ส่งมาโดยสังเขป สรุปข้อเท็จจริงและมีความเห็นควรฟ้องฐานใดหรือไม่ เพราะเหตุใด

ข้อ 10 การสังคดี มีหลักว่า

(1) อัยการทหารของศาลทหารกรุงเทพให้เสนอรายงานการคดีต่อหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้พิจารณาสังคดี ถ้ามีความเห็นควรสั่งฟ้อง ก็ให้เสนอร่างฟ้องไปด้วยเพื่อให้หัวหน้าอัยการทหารมีโอกาสตรวจแก้ร่างฟ้องได้

(2) อัยการทหารแห่งอื่นให้เสนอรายงานการคดีตรงต่อผู้บังคับบัญชาเป็นผู้พิจารณาสังคดี

ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาสังคดีแย้งความเห็นของอัยการทหาร ให้รีบส่งสำนวนพร้อมกับความเห็นที่แย้งกันไปยังเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาด แต่ถ้าคดีจะขาดอายุความหรือมีเหตุอย่างอื่นอันจำเป็นจะต้องรีบฟ้องก็ให้ฟ้องคดีนั้นตามความเห็นของอัยการทหารหรือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารแล้วแต่กรณีไปก่อน

ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาสังคดีตามมาตรา 8 และมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแย้งความเห็นของอัยการทหาร ไม่ต้องส่งสำนวนพร้อมกับความเห็นที่แย้งกันไปยังเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาด

(3) ถ้าปรากฏว่าผู้มีอำนาจสังคดียังสังคดีไม่ครบถ้วนทุกข้อหาที่เสนอให้อัยการทหารดำเนินการให้ผู้มีอำนาจสังคดีพิจารณาสั่งการให้ครบถ้วน

จากบทบัญญัติข้างต้นจะเห็นได้ว่าการสังคดีของอัยการทหารนั้น อัยการทหารไม่มีอำนาจในการสังคดีได้โดยตรง มีแต่เพียงอำนาจในการทำความเห็นในทางคดีเท่านั้นว่าเห็นควรจะ

สั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องอย่างไร เมื่อทำความเห็นในทางคดีแล้วก็จะเสนอให้ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเป็นผู้สั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องต่อไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าอัยการทหารอยู่ในศาลทหารใดด้วย เช่น ถ้าเป็นอัยการทหารกรุงเทพ ผู้มีอำนาจสั่งคดีก็คือหัวหน้าอัยการทหาร

ส่วนสำนวนการสอบสวนที่ส่งมายังอัยการทหาร ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่ามี 2 ทาง คือ จากพนักงานสอบสวนและจากฝ่ายทหาร การสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญ หรืออัยการทหาร หรือนายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งผู้บังคับบัญชาสั่งให้ทำการสอบสวนตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 ผู้บังคับบัญชาที่สั่งให้ทำการสอบสวนนั้นต้องเป็นผู้บังคับบัญชาทั้งของผู้สอบสวนและผู้ต้องหาด้วย ส่วนงานสอบสวนที่ฝ่ายทหารสอบสวนก็ต้องส่งให้อัยการทหารก่อนวันครบกำหนดควบคุมตัวอย่างน้อย 7 วัน เช่นกัน เมื่ออัยการทหารรับสำนวนการสอบสวนมาแล้วไม่ว่าจะส่งมาจากพนักงานสอบสวนหรือฝ่ายทหารก็ตาม ให้อัยการทหารพิจารณาและตรวจสอบสำนวนในการพิจารณาของอัยการทหารว่า คดีนั้นเป็นคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ให้พิจารณาตรวจสอบว่าสำนวนคดีนั้นอยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายใด เช่น ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารฯ หรือคำสั่งของคณะปฏิวัติ และเป็นคดีใช้กฎอัยการศึกหรือคดีปกตินอกจากนี้ให้ตรวจสอบด้วยว่าอยู่ในเขตอำนาจของอัยการทหารแห่งนั้น ๆ จะดำเนินการได้หรือไม่

ในเรื่องของการเปรียบเทียบในศาลทหารนั้น เฉพาะสำนวนที่พนักงานสอบสวนส่งมาเท่านั้น ถ้าความผิดของผู้ต้องหาอยู่ในอำนาจที่จะทำการเปรียบเทียบได้ตามกฎหมาย ซึ่งข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทยเรื่องการปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ. 2498 อัยการทหารย่อมมีอำนาจเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อสั่งให้ส่งสำนวนการสอบสวนคดีนั้นไปให้พนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบ หรือจะเสนอขอให้ผู้บังคับบัญชาส่งลงทัณฑ์ทางวินัยก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นสำนวนที่ฝ่ายทหารทำการสอบสวนแล้ว แม้ว่าความผิดของผู้ต้องหาจะอยู่ในหลักเกณฑ์ที่เปรียบเทียบได้ อัยการทหารก็ไม่มีอำนาจที่จะส่งสำนวนไปให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่ทำการสอบสวนทำการเปรียบเทียบคดีนั้นได้ เนื่องจากสำนวนการสอบสวนที่สอบสวนโดยฝ่ายทหารนี้ผู้สอบสวนต้องเสนอให้ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหาร หรือเสนอให้ลงทัณฑ์ผู้ต้องหาทางวินัยเท่านั้น ดังนั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมิใช่พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจเปรียบเทียบคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2. ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

“ผู้เสียหาย” ตามบทวิเคราะห้ศัพท์ มาตรา 2 (4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายความว่า บุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่งรวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6

บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หมายถึง บุคคลตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 ดังนั้น “ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร” จึงหมายถึง ผู้เสียหายที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) มาตรา 4, 5 และ 6 ประกอบกับต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 (1)- (8) ซึ่งได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

(1) นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ ความหมายของนายทหารชั้นสัญญาบัตรคือผู้ซึ่งได้รับยศทหารตั้งแต่ร้อยตรี เรือตรี หรือเรืออากาศตรีขึ้นไป และหมายความตลอดถึงผู้ซึ่งได้ว่าเป็นยศชั้นนั้น ๆ ด้วย ตามข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งประเภทนายทหารสัญญาบัตร มาตรา 1 ข้อ 1 ส่วนความหมายของนายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการก็คือ นายทหารสัญญาบัตรที่อยู่ในประเภทนายทหารประจำการ ตามข้อบังคับทหารดังกล่าวมาตรา 1 ข้อ 2 (1) ซึ่งก็จะต้องเป็นข้าราชการทหารมีตำแหน่งหน้าที่ตามอัตราการจัดโดยได้รับเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดินประเภทเงินเดือน ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พ.ศ. 2497

(2) นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการเฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีได้เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งประเภทนายทหารสัญญาบัตร มาตรา 1 ข้อ 2 (2), (3), (4), (5) และ (6) ซึ่งได้กำหนดไว้ 5 ประเภท คือ นายทหารนอกกอง นายทหารพิเศษและผู้บังคับการพิเศษ นายทหารกองหนุน นายทหารนอกราชการและนายทหารพันราชการ แต่ทั้งนี้ นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ จะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ก็ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าได้กระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับ ตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

(3) นายทหารชั้นประทวนและพลทหารกองประจำการ หรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการ

(3.1) นายทหารประทวนประจำการ มีลักษณะเช่นเดียวกับนายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ ตามมาตรา 16 (1) กล่าวคือ เป็นข้าราชการทหารมีตำแหน่งหน้าที่ตามอัตราการจัดโดยได้รับเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดินประเภทเงินเดือน แต่มียศทหารต่ำกว่านายทหารชั้นสัญญาบัตร ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พ.ศ. 2497

(3.2) นายทหารประทวนกองประจำการ คือ บุคคลที่เข้ารับราชการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 โดยได้รับยศเป็นนายทหารประทวนในระหว่างที่รับราชการยังไม่ครบกำหนด ซึ่งตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 9 บัญญัติให้รับ

ราชการในกองประจำการมีกำหนดสองปี ซึ่งตามปกติก็จะได้แก่พลทหารกองประจำการที่มีความดีความชอบจนได้รับการแต่งตั้งยศทหารเป็นนายสิบ ขณะที่ยังรับราชการไม่ครบกำหนดสองปี

(3.3) พลทหารกองประจำการ ได้แก่ ทหารกองเกินที่เข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการโดยขึ้นทะเบียนกองประจำการแล้วและได้รับราชการในกองประจำการจนกว่าจะได้ปลดจากกองประจำการ ตามความหมายที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 4 (3) ซึ่งอาจเข้ากองประจำการด้วยการสมัครเข้ามาหรือผ่านการตรวจเลือกโดยจับใบดำใบแดงก็ได้

(3.4) พลทหารประจำการ ได้แก่ ทหารที่ไม่มียศทหารแต่ก็ถือเป็นข้าราชการทหาร เพราะได้รับเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดินประเภทเงินเดือนซึ่งเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “พลอาสาสมัคร” ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 12 ทวิ (2) สำหรับพลอาสาสมัครนั้น ตามปกติแล้วมีตำแหน่งอัตราที่จะบรรจุได้ก็เฉพาะแต่ตำแหน่งสารวัตรทหาร หรือตำแหน่งผู้คุมในเรือนจำทหาร

(3.5) บุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร ได้แก่ ทหารกองเกิน ทหารกองหนุน และทหารกองประจำการเท่านั้น แต่เนื่องจากทหารกองประจำการได้บัญญัติไว้แล้วในอนุมาตรา 3 นี้ และทหารกองเกินก็มีบัญญัติไว้ในอนุมาตรา 5 ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป ดังนั้น จึงยังคงเหลือเฉพาะทหารกองหนุนที่จะอยู่ในความหมายของบุคคลประเภทนี้ ตามปกติทหารกองหนุน ก็คือ บุคคลพลเรือน เพราะไม่ได้อยู่ในปกครองบังคับบัญชาของฝ่ายทหาร แต่ทหารกองหนุนก็มีหน้าที่เข้ารับราชการทหารในการเรียกพลเพื่อตรวจสอบ เพื่อฝึกวิชาการหรือเพื่อทดลองความพร้อมพร้อมและในการระดมพล ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหารฯ มาตรา 36 วรรคแรก ดังนั้น เมื่อทหารกองหนุนได้เข้ารายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารในการดังกล่าวแล้ว ก็จะต้องตกอยู่ในบังคับบัญชาของฝ่ายทหารเมื่อได้กระทำความผิด ก็ถือว่าอยู่ในฐานะที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามความหมาย แห่งอนุมาตรา 3 นี้

(4) นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ซึ่งอันที่จริงแล้วกระทรวงกลาโหมมิได้กำหนดว่าอย่างไรจึงจะเรียกได้ว่าเป็นนักเรียนทหารกระทรวงกลาโหมกำหนดไว้แต่ในเรื่องของโรงเรียนทหาร ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วย โรงเรียนทหาร พ.ศ. 2492 ข้อ 5 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมครั้งหลังสุด โดยข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยโรงเรียนทหาร (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2534 ข้อ 3 ได้กำหนดไว้ว่าโรงเรียนทหาร มีดังนี้ คือ

1. โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
2. โรงเรียนนายเรือ
3. โรงเรียนนายเรืออากาศ

4. โรงเรียนแผนที่ ของกรมแผนที่ทหาร
5. วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า
6. โรงเรียนเตรียมทหาร
7. โรงเรียนประจำเหล่าชั้นนักเรียนนายสิบ
8. โรงเรียนนายสิบทหารบก
9. โรงเรียนจำ
10. โรงเรียนจำอากาศ

แม้ว่ากระทรวงกลาโหม จะไม่ได้กำหนดว่านักเรียนทหาร ได้แก่บุคคลเช่นใดบ้างก็ตาม แต่ในข้อบังคับกระทรวงกลาโหมดังกล่าว ได้เรียกผู้ที่เข้ารับการศึกษานในโรงเรียนทหารว่า นักเรียนทหารดังนั้น นักเรียนทหารตามความในมาตรา 16 (4) ก็จะต้องหมายถึงผู้ที่เข้ารับการศึกษานในโรงเรียนทหารที่กระทรวงกลาโหมได้กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนทหารนั้นถึงแม้จะได้กำหนดไว้ให้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ตาม หากได้กระทำความผิดในขณะที่อายุยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์แล้ว ก็จะต้องถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว

(5) ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อเข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร

ในการที่ทหารกองเกินถูกเข้ากองดังกล่าวนี้ตามปกติเมื่อทหารกองเกินได้รับการตรวจเลือกเข้ากองประจำการแล้ว ทางอำเภอก็จะออกหมายนัดกำหนดวันเวลานัดให้ไปที่อำเภอ และเมื่อถึงกำหนดนัดทางอำเภอก็จะนำตัวทหารกองเกินทุกรายที่ไปรายงานตัว ส่งต่อไปให้จังหวัดทหารบกดำเนินการขึ้นทะเบียนกองประจำการซึ่งทางจังหวัดทหารบกจะดำเนินการจัดแบ่งทหารกองเกินเข้ารับราชการตามหน่วยทหารต่าง ๆ ตามที่กองทัพแต่ละกองพันต้องการและทางหน่วยทหารที่ทหารกองเกินจะต้องเข้าไปอยู่ในสังกัดนั้น ก็จะจัดเจ้าหน้าที่ไปรับตัวทหารกองเกินดังกล่าวไปอีกทอดหนึ่ง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะเสร็จสิ้นภายในวันเดียวกัน

(6) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำความผิดในหน้าที่ราชการทหารหรือกระทำความผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

บุคคลพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร ซึ่งจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ก็แต่เฉพาะคดีที่ได้กระทำความผิดตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดโดยกฎหมายถือเอาประเภทของคดี

กับพื้นที่ที่กระทำความผิดมาเป็นตัวกำหนด กล่าวคือ พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหารจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ดังนี้ คือ

(6.1) ได้กระทำความผิดในหน้าที่ราชการทหาร โดยไม่จำกัดพื้นที่ว่ากระทำความผิด ณ ที่ใด

(6.2) ได้กระทำความผิดทางอาญาใด ๆ ก็ตามที่มีได้เกี่ยวข้องกับหน้าที่ราชการทหาร แต่จำกัดพื้นที่ที่กระทำความผิด โดยผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดเฉพาะในอาคาร ที่ตั้งหน่วยทหารที่พักผ่อน ที่พักแรม หรือในบริเวณสถานที่ดังกล่าว ซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ตลอดจนในเรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหารตามความหมายของมาตรา 16 (6) นั้น ได้แก่ บุคคลดังต่อไปนี้คือ

(1) ข้าราชการกลาโหมพลเรือน ได้แก่ บุคคลที่เข้ารับราชการทหารตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พ.ศ. 2497 แต่ยังไม่ได้รับการแต่งตั้งยศหรือมีจะนั้นก็ขาดคุณสมบัติที่จะได้รับการแต่งตั้งยศ

(2) ลูกจ้างประจำ ได้แก่ บุคคลที่ได้รับการบรรจุเข้ามาสังกัดในราชการทหาร ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยลูกจ้างประจำ พ.ศ.2528 ซึ่งมีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ตามหลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ในคำสั่งกระทรวงกลาโหม ที่ 798/2528 ลงวันที่ 16 กันยายน 2528

(3) ลูกจ้างชั่วคราว ได้แก่ บุคคลที่ได้รับการบรรจุเข้ามาทำงานในส่วนราชการของกระทรวงกลาโหม เป็นการชั่วคราว มีระยะเวลาการจ้างไม่เกินหนึ่งปีงบประมาณ

ทั้งลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว ต่างก็อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาทหารโดยจะต้องปฏิบัติงานที่เป็นงานของทางราชการทหาร จึงถือได้ว่าเป็นบุคคลพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร

กรณีที่ลูกจ้างผู้นั้นเป็นชาวต่างประเทศ ที่กองทัพเรือ หรือกองทัพอากาศจ้างเข้ามาในลักษณะสัญญาจ้างแรงงานในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เป็นที่ปรึกษา หรือกำกับดูแลให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องโรงงานผลิตอาวุธ ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีระบบสื่อสารดาวเทียม ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ที่ใช้ในเรือรบรุ่นใหม่ กรณีเช่นนี้จะเห็นได้ว่าบุคคลที่ถูกจ้างมาดังกล่าวนี้ มิใช่บุคคลพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เนื่องจากไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหาร เพียงแต่จะต้องปฏิบัติในทางการที่จ้างตามสัญญาจ้างเท่านั้น หากต้องปฏิบัติงานอยู่ในที่ตั้งหน่วยทหารและได้กระทำความผิดทางอาญาขึ้นมา ก็จะต้องถูกดำเนินคดีในศาลยุติธรรม

(4) อาสาสมัครทหารพราน ที่เรียกย่อว่า “อ.ส.ท.พ.” ถือว่าเป็นบุคคลพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เพราะได้รับการบรรจุเข้ามาเช่นเดียวกับการบรรจุลูกจ้างชั่วคราวมีตำแหน่งหน้าที่ในหน่วยทหารพรานที่ต้นสังกัด ตามปกติแล้วหน่วยทหารพรานแต่ละหน่วยจะประกอบด้วยทหารประจำการส่วนหนึ่ง และอาสาสมัครทหารพรานอีกส่วนหนึ่ง อาสาสมัครทหารพราน ได้รับการบรรจุเข้ามาโดยได้รับค่าตอบแทนตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยการเบิกจ่ายค่าตอบแทนอาสาสมัครทหารพราน พ.ศ.2527 สำหรับคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับการบรรจุเข้ามาเป็นอาสาสมัครทหารพรานก็ต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในคำสั่งกองทัพบก (เฉพาะ) ที่ 148/22 ลงวันที่ 15 พฤศจิกายน 2522

(7) บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย

บุคคลดังกล่าวเช่นบุคคลที่ต้องถูกจำคุกฐานละเมิดอำนาจศาลตามคำสั่งของศาลทหาร ได้กระทำความผิดอาญาขณะต้องโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำทหาร ผู้ที่ถูกกักตัวไว้เพื่อสอบถามตามพระราชบัญญัติกฏอัยการศึก มาตรา 15 ทวิ พยานที่ถูกออกหมายจับและถูกจับตัวมาได้ โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้กักขังไว้ก่อนเข้าเบิกความในศาลทหาร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 111 (2) เมื่อได้กระทำความผิดขณะที่ถูกกักขัง

(8) เชลยศึก หรือชนชาติศัตรูที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารซึ่งเป็นอนุมาตราสุดท้าย ของบทบัญญัติที่ว่าด้วยบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

“เชลยศึก” ก็คือ ราชศัตรูหรือข้าศึก ที่ฝ่ายทหารของเราจับตัวมาได้จากการสู้รบ

“ชนชาติศัตรู” ได้แก่ ชนชาติแห่งรัฐที่เป็นศัตรูหรือมีกรณีพิพาทกับรัฐบาลของเรา อาจจะยังไม่ถึงขั้นสู้รบกัน อาจจะอยู่ในขั้นที่ตัดสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันก็ได้ ตัวอย่างเช่น หลังจากที่เกิดกองทัพญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกในประเทศไทย เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 รัฐบาลของเราอยู่ในสภาพถูกบีบบังคับให้ต้องร่วมเป็นฝ่ายเดียวกับกองทัพญี่ปุ่น

ในการฟ้องคดีของผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. มาตรา 49 จะเหมือนกับผู้เสียหายในศาลยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 กล่าวคือ มีสิทธิฟ้องคดีด้วยตนเอง หรือจะมอบคดีให้อัยการทหารฟ้องคดีให้ก็ได้ ซึ่งการฟ้องคดีของผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับอัยการทหารเป็นอิสระและเป็นเอกเทศ ดังนั้น การดำเนินการฟ้องคดีและขั้นตอนต่าง ๆ จึงเหมือนกับการฟ้องคดีในศาลยุติธรรม

อนึ่ง คดีอาญาที่อัยการทหารและผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจฟ้องในศาลทหารได้นั้น คือ คดีอาญาทั่วไปและคดีอาญาที่เกี่ยวกับกฎหมายของฝ่ายทหาร

คดีอาญาทั่วไป หมายถึง คดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ต้องรับโทษทางอาญาซึ่งปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา หรือพระราชบัญญัติอื่น ๆ ที่มีโทษทางอาญา ซึ่งในเรื่องนี้ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ 4.1.2 บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรม

คดีอาญาที่เกี่ยวกับกฎหมายของฝ่ายทหาร หมายถึง คดีอาญาที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำการฝ่าฝืนต่อกฎหมายของฝ่ายทหาร กล่าวคือ ฝ่าฝืนต่อกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับของฝ่ายทหาร ซึ่งได้แก่

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร เช่น ผู้ใดเป็นทหาร และมันขัดขืน หรือละเลยมิกระทำตามคำสั่งอย่างใด ๆ ท่านว่ามันมีความผิด³⁴ ผู้ใดเป็นทหาร ท่านใช้ให้เปนยามรักษาการ หรืออยู่ยามประจำหน้าที่ และมันหลับเสียในหน้าที่กึ่งดี หรือเมาสุราในหน้าที่กึ่งดี ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษ³⁵ หรือผู้ใดเป็นทหาร และมันบังอาจกระทำการประทุษร้ายด้วยกำลังกายแก่ผู้ซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเหนือมันใช้ ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษ³⁶ เป็นต้น

ความผิดตามพระราชบัญญัติวินัยทหาร พ.ศ. 2476 ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ หมายถึง ผู้ที่เป็นทหารไม่ประพฤติตามแบบธรรมเนียมของฝ่ายทหาร³⁷ เพราะวินัยเป็นหลักสำคัญที่สุดสำหรับทหาร ทหารทุกคนจึงต้องรักษาวินัยโดยเคร่งครัด ผู้ใดฝ่าฝืนถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดตัวอย่างการกระทำความผิดวินัยทหารมีดังต่อไปนี้

- (1) คือ ขัดขืน หลีกเลียง หรือละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน
- (2) ไม่รักษาระเบียบการเคารพระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อย
- (3) ไม่รักษามรรยาทให้ถูกต้องตามแบบธรรมเนียมของทหาร
- (4) ก่อให้แตกความสามัคคีในคณะทหาร

³⁴ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร ร.ศ.131 มาตรา 30

³⁵ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร ร.ศ.131 มาตรา 34

³⁶ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร ร.ศ.131 มาตรา 38

³⁷ พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช.2476 มาตรา 4

³⁸ พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มาตรา 5

- (5) เกียจคร้าน ละทิ้ง หรือเลินเล่อต่อหน้าที่ราชการ
- (6) กล่าวคำเท็จ
- (7) ใช้กิริยาวาจาไม่สมควร หรือประพฤติไม่สมควร
- (8) ไม่ตักเตือนสั่งสอน หรือลงทัณฑ์ผู้ใต้บังคับบัญชาที่กระทำผิดตามโทษานุโทษ
- (9) เสพเครื่องดองของเมาจนถึงเสียกิริยา³⁸

ความผิดตามข้อบังคับทหารที่ 4/7536 พ.ศ.2475 เรื่องผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจลงอาญาโดยพลการ ข้อ 1 บัญญัติว่า “เมื่อปรากฏว่า ผู้บังคับบัญชาคนใดใช้อำนาจลงอาญาแก่ผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาโดยพลการ เช่น ทบตีตบต้อยผิดวิธีลงอาญาตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร ให้ผู้บังคับบัญชาของผู้นั้นจัดการไต่สวนรายงานพฤติการณ์ละเอียดต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น จนถึงตำแหน่งที่เทียบชั้นผู้บัญชาการกองพลโดยเร็ว...”

ความผิดตามกฎหมายทหารที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นนี้เป็นประมวลยุติธรรมทหาร ว่าด้วยความผิดและบทกำหนดโทษ ในส่วนที่เป็นประมวลยุติธรรมทหาร ว่าด้วยศาลทหารและวิธีพิจารณาความในศาลทหารก็มีบัญญัติไว้ เช่น พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดและศาลมณฑลทหาร พ.ศ. 2533 หรือระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 เป็นต้น ในส่วนที่เป็นประมวลยุติธรรมทหาร ว่าด้วยเรือนจำ เช่น พระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พ.ศ. 2479 หรือข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยเบี้ยเลี้ยงผู้ต้องขัง พ.ศ. 2535 เป็นต้น และสุดท้ายเป็นประมวลยุติธรรมทหาร ว่าด้วยกฎอัยการศึกและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 16 คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 30 หรือพระราชบัญญัติการเกณฑ์ช่วยราชการทหาร พ.ศ. 2530 เป็นต้น

4.2.3 ปัญหาการฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร

การฟ้องคดีอาญาในศาลทหารก็มีปัญหาที่เกิดขึ้นเช่นกัน โดยมีทั้งปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และบทบาทของศาลตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งในส่วนของปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีโดยผู้เสียหายนั้นมีสองส่วน คือ ปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีของผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร สำหรับปัญหาที่เกิดจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และบทบาทของศาลตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในศาลทหารก็เหมือนกับปัญหาที่เกิดขึ้นในศาลยุติธรรมดังที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อ 4.1.3

ดังนั้น ในส่วนนี้จึงขอกล่าวถึงเฉพาะปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารเท่านั้น คือ

4.2.3.1 ปัญหาที่เกิดจากผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร

การฟ้องคดีอาญาในศาลทหารเวลาปกติกำหนดให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 เท่านั้นที่ฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ ส่วนผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก การจำกัดสิทธิการฟ้องคดีของผู้เสียหายเช่นนี้นอกจากจะทำให้ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีในศาลทหารแล้วยังก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ เช่น การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร การจัดการแทนผู้เสียหาย การรับมรดกความ คำสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการทหารตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเอง รวมถึงการอุทธรณ์และฎีกาด้วย ดังนั้น หากเป็นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้วย่อมฟ้องคดีหรือดำเนินการใด ๆ ตามที่กล่าวมาได้ จึงเห็นได้ว่าบทบัญญัติมาตรานี้ยังไม่อำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารอย่างเพียงพอ จึงขออธิบายถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(1) ปัญหาการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร

เมื่อผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารโดยหลักแล้วไม่มีสิทธิฟ้องจึงไม่สามารถขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหารไปด้วย ซึ่งในกรณีนี้มีปัญหาขึ้นมาสู่การพิจารณาของศาลทหาร และได้มีคำสั่งศาลทหารสูงสุดที่ 2/2532 เรื่อง ขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการศาลทหารกรุงเทพ วางเป็นแนวทางวินิจฉัยไว้ดังนี้

คดีนี้โจทก์ฟ้องจำเลยในความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ซ่อนเร้น หรือย้ายศพ เพื่อปิดบังการตาย หรือเพื่อปกปิดความผิดผู้อื่นของตน จำเลยให้การปฏิเสธ คดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลทหารกรุงเทพ ผู้ร้องอ้างว่า เป็นสามีโดยชอบด้วยกฎหมายของพันจ่าอากาศเอกหญิง ประทุม สุภวิรุฒน์ ผู้ตาย ได้ยื่นคำร้องต่อศาลทหารกรุงเทพ ขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการศาลทหารกรุงเทพ โดยนัยแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (2) ศาลทหารกรุงเทพมีคำสั่งไม่อนุญาตเพราะผู้ร้องเป็นบุคคลพลเรือนไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16,49 จึงไม่มีสิทธิเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีนี้ ผู้ร้องอุทธรณ์คำสั่งของศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลางมีคำสั่งให้ยกอุทธรณ์ของผู้ร้อง ผู้ร้องฎีกาคัดค้านคำสั่งศาลทหารกลาง

พิเคราะห์แล้วเห็นว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) บัญญัติว่า ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 ฉะนั้น ผู้ร้องซึ่งยื่นคำร้องเข้ามาเป็นผู้จัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 5 (2) จึงมีฐานะเป็นผู้เสียหายด้วย แต่คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารผู้ร้องจะมีสิทธิเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการทหารได้หรือไม่นั้นจะต้องพิจารณาพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่า ศาลทหารเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ เมื่อผู้ร้องซึ่งอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารที่บัญญัติไว้ในมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ผู้ร้องจึงไม่มีอำนาจเป็นโจทก์หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการทหารกรุงเทพได้ ที่ศาลทหารกลางมีคำสั่งยกอุทธรณ์ของผู้ร้องนั้นชอบแล้ว ให้ยกฎีกาของผู้ร้อง

จากคำสั่งศาลทหารสูงสุดดังกล่าวเห็นได้ว่า อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องคดี โดยผู้เสียหายไม่ได้เป็นโจทก์ฟ้องเอง ต่อมาผู้เสียหายตายลงในระหว่างพิจารณาสามิโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ตายจึงร้องขอเข้ามาจัดการแทนโดยขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร ซึ่งศาลทหารได้สั่งยกคำร้องของผู้ร้องตามคำสั่งของศาลทหารสูงสุดข้างต้น ด้วยเหตุผลที่ผู้ร้องแม้จะเป็นผู้เสียหายตาม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (2) ก็ตาม แต่ผู้ร้องก็เป็นเพียงบุคคลพลเรือนมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 ผู้ร้องจึงไม่มีอำนาจเป็นโจทก์หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการทหารกรุงเทพได้จึงเห็นได้ชัดเจนว่าบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก ได้จำกัดอำนาจการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารทำให้ไม่สามารถฟ้องคดีอาญาในศาลทหารและขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหารได้ กรณีนี้หากพิจารณาในทางกลับกันถ้าเป็นผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือผู้เสียหายที่มีอำนาจจัดการแทนซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้วก็เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาหรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการทหารในศาลทหารได้ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการรื้อถอนสิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายที่เป็นบุคคลพลเรือนอย่างยิ่ง ทำให้ไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารและทำให้สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายที่เป็นบุคคลพลเรือนกับผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่เท่าเทียมกัน จึงก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าว

(2) ปัญหาการรับมรดกความ

ปัญหาการรับมรดกความ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 บัญญัติว่า เมื่อผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องแล้วตายลง ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา จะดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปก็ได้ บทบัญญัติมาตรานี้เป็นกรณีที่ผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีไว้แล้วตายลง กฎหมายเปิดโอกาสให้บุคคลบางประเภท คือ ผู้บุพการีตามความเป็นจริง ผู้สืบสันดานตามความเป็นจริง สามีหรือภริยาตามกฎหมาย สามารถดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปได้ และต้องเป็นกรณีที่ผู้เสียหายที่แท้จริงได้ยื่นฟ้องคดีไว้ก่อนแล้วบุคคลดังกล่าวจึงจะดำเนินคดีต่อไป กล่าวคือ ผู้เสียหายยังมีชีวิตอยู่ในขณะฟ้องนั่นเอง³⁹

ข้อพิจารณาคือ กรณีที่ผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแต่เป็นบุคคลตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 จะมีอำนาจรับมรดกความและมีอำนาจดำเนินการใด ๆ ในศาลทหาร ในกรณีที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีไว้แล้วและตายลงระหว่างพิจารณาได้หรือไม่

³⁹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง.

ตามความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า การรับมรดกความเป็นเรื่องที่บุคคลบางประเภทตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 29 มีสิทธิที่จะเข้าดำเนินคดีแทนผู้ตายต่อไปได้โดยใช้สิทธิของผู้เสียหายที่ตายซึ่งได้ฟ้องคดีต่อศาลไว้แล้วเพื่อดำเนินคดีแทนผู้ตายต่อไป มิได้เข้าไปดำเนินการในนามของตนเองแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตามการรับมรดกความก็ต้องอยู่ภายใต้บังคับพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรกด้วย กล่าวคือ ต้องเป็นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นจึงจะเป็นโจทก์ฟ้องคดีได้ ดังนั้น ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจึงไม่สามารถที่จะรับมรดกความเพื่อเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทนผู้ตายได้

(3) ปัญหาการจัดการแทนผู้เสียหาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 กำหนดให้บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(3.1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

(3.2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

(3.3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้น หากเป็นผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารย่อมไม่มีอำนาจจัดการแทนเพื่อดำเนินการใด ๆ ในศาลทหารได้เลย เพราะถือว่าไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16

(4) ปัญหาคำสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการทหาร

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 บัญญัติว่า คำสั่งไม่ฟ้องคดี หาดัดสิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีโดยตนเองไม่ มาตรานี้เป็นการยืนยันว่า อำนาจฟ้องคดีของพนักงานอัยการและ

ผู้เสียหายเป็นเอกเทศแก่กัน ดังนั้น แม้นักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องคดีผู้เสียหายก็สามารถฟ้องคดีเองได้⁴⁰

อำนาจหน้าที่การสั่งคดีเป็นของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 10 ประกอบพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 45 ดังนั้น ภายใต้บังคับพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 เมื่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี หากคดีที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะฟ้องคดีโดยตนเองไม่ เพราะฉะนั้นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีสิทธิที่จะฟ้องคดีเองได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 ประกอบพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 45 แต่หากเป็นผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้วไม่สามารถที่จะฟ้องคดีเองได้เลย เพราะผู้เสียหายที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีในศาลทหารต้องเป็นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 เท่านั้น ดังนั้น หากผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีย่อมตัดอำนาจฟ้องของผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารทันที

(5) การอุทธรณ์และฎีกา

ผู้เสียหายที่จะใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาได้นั้น ต้องเข้ามาเป็นคู่ความในฐานะเป็นโจทก์มาแล้วตั้งแต่ในศาลทหารชั้นต้น หากไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีแล้วอำนาจในการใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้น การที่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารถูกจำกัดอำนาจฟ้องไว้โดยไม่สามารถที่จะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก ย่อมทำให้ไม่มีอำนาจอุทธรณ์และฎีกาต่อไปด้วย

อนึ่ง ปัญหาการรับมรดกความ การจัดการแทนผู้เสียหาย คำสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการทหาร รวมถึงการอุทธรณ์และฎีกายังไม่มีคำพิพากษาศาลทหารสูงสุดวินิจฉัยเป็นแนวทางไว้

4.2.3.2 ปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

⁴⁰ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง, หน้า 84

ปัญหาดังกล่าวคือ ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญา โดยขาดประสิทธิภาพในการรวบรวมพยานหลักฐาน เนื่องจากไม่มีมาตรการในการบังคับที่จะเรียกพยานมาสืบ หรือขาดความรู้และเครื่องมือในการพิสูจน์พยานหลักฐาน กรณีเหล่านี้จึงเป็นเหตุให้ศาลพิพากษายกฟ้อง หรืออาจมีการตกลงกับจำเลยเพื่อให้ได้รับชดเชยค่าเสียหายแล้วก็ถอนฟ้องคดีไป การฟ้องในลักษณะนี้ย่อมทำให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทหาร เพราะเป็นการตัดอำนาจฟ้องของบุคคลอื่นที่จะฟ้องคดีอาญาเป็นผลให้ผู้กระทำผิดหลุดพ้นจากการถูกลงโทษไปได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้เหมือนกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรม

ผู้เขียนได้ตรวจสอบสถิติจำนวนคดีที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองเฉพาะในศาลทหารกรุงเทพ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535-2545 ซึ่งจะกล่าวต่อไปในส่วนของภาคผนวก ดังนั้นในที่นี้จึงขอยกตัวอย่างเพียง 3 กรณี เฉพาะคดีที่ศาลทหารกรุงเทพมีคำสั่งยกคำร้องหรือจำหน่ายคดี พร้อมทั้งเหตุผลของศาลทหารกรุงเทพที่มีคำสั่งดังกล่าวด้วย

1. คดีแดงที่ 106/36 ระหว่าง พันจ่าอากาศ ทานู บุญยืน โจทก์ จ่าอากาศเอกอรุณ เสมียนชัยศรี จำเลย ขอให้ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2497 ศาลทหารกรุงเทพมีคำสั่งยกฟ้องโจทก์ เนื่องจากจำเลยได้ตกลงผ่อนชำระหนี้ให้แก่โจทก์แล้ว โจทก์จึงไม่คิดใจที่จะดำเนินคดีกับจำเลย โจทก์มีความประสงค์ขออนุญาตฟ้องคดีต่อศาล ศาลทหารกรุงเทพจึงอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องกับให้จำหน่ายคดี

2. คดีแดงที่ 546/41 ระหว่าง นาวาอากาศโทหญิง สมพร อุ่นเสณีย์ และนาวาอากาศตรี ชลทิศ อุ่นเสณีย์ โจทก์ นาวาอากาศหญิง บุญสม วานิชโช จำเลย ขอให้ ออกเช็คโดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น และในขณะที่ออกเช็คนั้นไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ ศาลทหารกรุงเทพมีคำสั่งยกฟ้องโจทก์ เนื่องจากโจทก์ได้ตกลงยอมความกับจำเลยในมูลหนี้ตามเช็คโดยชอบแล้วจึงไม่ประสงค์จะดำเนินคดี และคดีนี้เป็นความผิดต่อส่วนตัว สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2)

3. คดีแดงที่ 24/42 ระหว่าง พันจ่าอากาศเอก สينا สว่างวงศ์ พันจ่าอากาศเอก เทียนชัย สว่างวงศ์ และพันจ่าอากาศเอก โจษธรรม สว่างวงศ์ โจทก์ ขอให้ ยกยกทรัพย์ โจทก์ถอนฟ้อง ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดี เนื่องจากวันนัดไต่สวนมูลฟ้อง โจทก์ทั้งสามไม่มีความประสงค์จะดำเนินคดีนี้อีกต่อไปจึงขออนุญาตฟ้อง ศาลทหารกรุงเทพจึงอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องกับให้จำหน่ายคดี

4.3 เปรียบเทียบการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในประเทศไทยและต่างประเทศ

4.3.1 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมไทยและศาลทหารไทย

4.3.1.1 ระบบและหลักการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรมไทยและศาลทหารไทย เป็นระบบกล่าวหา (Accusatorial System) คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่แยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน ให้ศาลรับผิดชอบเฉพาะการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนการสอบสวนอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนที่จะแสวงหาข้อเท็จจริง รวบรวมพยานหลักฐานเป็นสำนวนคดี สำหรับการฟ้องร้องให้พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบในการนำเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเข้าสู่ศาล เพื่อให้ศาลเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริง ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยก็มีสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ หรือจะแก้ข้อหาโดยวิธีต่อสู้คดีด้วยการนำพยานหลักฐานมาสู้หักล้างพยานโจทก์เพื่อให้ศาลไม่เชื่อพยานโจทก์ ในส่วนของการรับฟังพยานหลักฐานของศาลก็คือฟังพยานหลักฐานของโจทก์เป็นหลัก ถ้าโจทก์นำสืบจนเป็นที่ปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำผิดจริง ศาลจึงจะลงโทษจำเลยได้ตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227

ส่วนหลักการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรมไทยและศาลทหารไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกัน ซึ่งมีแนวความคิดว่ารัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นรัฐจึงเป็นผู้เสียหาย โดยมีพนักงานอัยการซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของรัฐทำหน้าที่เป็น โจทก์ฟ้องคดี และพนักงานสอบสวนทำหน้าที่ในการสอบสวนซึ่งในชั้นสอบสวนฟ้องร้องนี้ได้แยกหน้าที่รับผิดชอบออกจากกันระหว่างพนักงานอัยการกับพนักงานสอบสวน นอกจากนี้ยังให้สิทธิแก่เอกชนฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการ เนื่องจากแต่เดิมตั้งแต่สมัยโบราณการดำเนินคดีอาญาของไทยให้สิทธิแก่เอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ เพราะเห็นว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำผิด และเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนให้สาสมกับการกระทำของผู้กระทำผิดที่ได้ก่อไว้ ผู้เสียหายจึงเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ต่อมาเมื่อประเทศมีการพัฒนาและเจริญก้าวหน้ามากขึ้น จึงเปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักโดยถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะเป็นผู้รับผิดชอบดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง แต่ก็ยังคงให้สิทธิแก่เอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดิม

ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาของไทยบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาจึงมีทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหาย ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะให้ความสำคัญกับการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการเป็นหลัก เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 บัญญัติให้ผู้เสียหายขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการได้ก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้น หรือมาตรา 32 บัญญัติถึงกรณีที่พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำผิดของอัยการเสียหายโดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใด ๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้น ๆ ได้ อย่างไรก็ตามการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ รัฐก็ไม่ได้ก้าวล่วงเข้าไปดำเนินคดีอาญาเสียทั้งหมด โดยได้จัดแบ่งประเภทความผิดออกเป็น 2 ประเภท คือ ความผิดอันยอมความได้กับความผิดอาญาแผ่นดิน ซึ่งความผิดอันยอมความได้นั้นถ้าเอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหายไม่ประสงค์ที่จะดำเนินคดีรัฐก็จะเข้ายุ่งเกี่ยวไม่ได้

4.3.1.2 บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา

สำหรับบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรมไทยและศาลทหารไทยมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ

บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

- (1) พนักงานอัยการ
- (2) ผู้เสียหาย

ตามบทบัญญัติมาตรานี้ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการและผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ กล่าวคือ ความผิดที่กระทำลงโดยผู้กระทำคนเดียวกับพนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ ในขณะที่ผู้เสียหายก็มีสิทธิฟ้องผู้กระทำความผิดคนเดียวกัน ในข้อหาเดียวกันนั้นได้อีก หรือจะขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการก็ได้ไม่เป็นฟ้องซ้อน เนื่องจากการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างก็เป็นอิสระต่อกันจึงต่างคนต่างฟ้องได้

การฟ้องคดีของพนักงานอัยการนั้น พนักงานอัยการจะฟ้องคดีอาญาได้ก็ต่อเมื่อได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 และมาตรา 121 หากไม่มีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการก็จะฟ้องคดีอาญาไม่ได้ การสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (2) ซึ่งศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องในกรณีที่

พนักงานอัยการเป็นโจทก์⁴¹ และสำนวนการสอบสวนที่ส่งมายังพนักงานอัยการมาจากพนักงานสอบสวนเท่านั้น

ในเรื่องการสั่งคดีของพนักงานอัยการนั้น พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องได้เอง ไม่ต้องขึ้นอยู่กับผู้บังคับบัญชาของตนอย่างเช่นกรณีของศาลทหาร นอกจากนี้ที่กล่าวมานี้ในเรื่องอื่น ๆ ก็ใช้วิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับเช่นเดียวกัน

สำหรับผู้เสียหายก็จะต้องเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) หรือตามมาตรา 4, 5 และ 6 ซึ่งในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ศาลจะประทับรับฟ้องก็ต่อเมื่อศาลได้ไต่สวนมูลฟ้องแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (1)

ส่วนบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 ซึ่งบัญญัติว่า “ศาลทหารในเวลาปกติ ให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความใน มาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์”

ดังนั้นบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร คือ

- (1) อัยการทหาร
- (2) ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

เหตุผลที่ศาลทหารไทยให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ เนื่องจากแนวความคิดดั้งเดิมของการดำเนินคดีอาญาของไทยที่ให้สิทธิแก่เอกชนที่เป็นผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ ประกอบกับเหตุผลในระบบของทหารที่มองถึงภารกิจในการปฏิบัติหน้าที่ของทหารที่จะต้องปกป้องเอกราชและรักษาความมั่นคงแห่งชาติ การรักษาวินัย การปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด⁴² และแนวความคิดที่ว่าศาลทหารเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อปกครองทัพบกโดยตรง ถ้าจะปล่อยให้ผู้เสียหายที่ไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ฟ้องคดีได้ก็อาจจะล่วงรู้ความลับของราชการทหารได้ เพราะอาจจะต้องมีการ

⁴¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง, หน้า 78

⁴² นิติธร เกรือครุฑ. “การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารในเวลาปกติ.” วิทยานพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542, หน้า 11-12

สอบสวนหากเหตุที่เกิดขึ้นอยู่ในสถานที่ของทางราชการทหาร ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวจึงนำมาเป็นหลักในการบัญญัติกฎหมายของฝ่ายทหารในเรื่องสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายว่า จะต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นจึงจะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ จึงมีความแตกต่างจากการฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรมเนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติให้บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล คือ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย ซึ่งในส่วนของผู้เสียหายไม่ได้จำกัดว่าจะเป็นบุคคลประเภทใด หากเป็นผู้เสียหายตามความในมาตรา 2 (4) หรือตาม มาตรา 4, 5 และ 6 แล้วก็ตามถือว่าเป็นผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรมได้

สำหรับการฟ้องคดีของอัยการทหารนั้น อัยการทหารจะฟ้องคดีได้ก็ต่อเมื่อมีการสอบสวนในคดีนั้นมาก่อนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 และมาตรา 121 หากไม่มีการสอบสวนแล้วจะฟ้องคดีอาญาไม่ได้ซึ่งเหมือนกับศาลยุติธรรม ส่วนสำนวนการสอบสวนที่ส่งมายังอัยการทหารนั้นมีสองทาง คือ จากพนักงานสอบสวน และจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ได้แก่ นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร หรือนายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งผู้บังคับบัญชาสั่งให้สอบสวน ซึ่งผู้บังคับบัญชาที่สั่งให้ทำการสอบสวนจะต้องเป็นผู้บังคับบัญชาของทั้งผู้สอบสวนและผู้ต้องหาด้วย ทั้งนี้การสอบสวนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ถือว่าเป็นการตัดอำนาจพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁴³

การสั่งฟ้องคดี อัยการทหารไม่สามารถสั่งฟ้องคดีได้เองจะต้องให้ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเป็นผู้พิจารณาสั่งฟ้องคดี อัยการทหารมีหน้าที่เพียงทำความเห็นในทางคดีในรายงานการคดีเท่านั้นว่าเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง จากนั้นจึงนำรายงานการคดีนั้นเสนอต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อสั่งคดีต่อไป ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าอัยการทหารอยู่ในศาลทหารแห่งใด เช่น อัยการศาลทหารกรุงเทพ ผู้มีอำนาจสั่งคดี คือ หัวหน้าอัยการทหารศาลทหารกรุงเทพ อัยการศาลจังหวัดทหาร ผู้มีอำนาจสั่งคดี คือ ผู้บังคับการจังหวัดทหาร และอัยการศาลมณฑลทหาร ผู้มีอำนาจสั่งคดีคือ ผู้บัญชาการมณฑลทหาร⁴⁴ ในกรณีที่อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องนี้ศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง⁴⁵ เพราะถือว่าเป็นตัวแทนของรัฐได้ผ่านขั้นตอนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนมาแล้ว

⁴³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47.

⁴⁴ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 7 และ ข้อ 10.

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (2).

ส่วนผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้จะต้องเป็นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร กล่าวคือ นอกจากจะเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) หรือตามมาตรา 4, 5 และ 6 แล้วต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 (1) – (8)

4.3.1.3 ปัญหาการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมไทยและศาลทหารไทย

(1) ปัญหาการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรม และปัญหาการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในศาลทหาร มีลักษณะที่คล้ายกัน คือ ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาโดยขาดประสิทธิภาพ ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการวิธีพิจารณา ไม่มีพยานหลักฐานมาสืบและไม่สามารถติดตามพยานมาเบิกความเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย หรืออาจตกลงกับจำเลยยุติคดีเพื่อไม่ให้จำเลยต้องรับโทษหรือให้รับโทษน้อยลงหรือยอมผ่อนปรนสืบพยานให้อ่อนลงเพื่อปล่อยให้คดียกฟ้องไป หรืออาจใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายในทางแพ่งเมื่อจำเลยยอมชดใช้ค่าเสียหายก็ถอนฟ้องหรือยอมความทำให้คดีอาญาระงับไป กรณีต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแต่ทำให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างยิ่ง และมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยผู้เสียหายเองเป็นผู้ที่มีส่วนก่อให้เกิดสังคมเดือดร้อนและวุ่นวาย ทำให้ผู้กระทำความผิดต้องหลุดพ้นจากเงื้อมมือของกฎหมายโดยใช้ช่องว่างของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าว

(2) ปัญหาที่เกิดจากผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร

การที่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารนั้น นอกจากจะทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับการฟ้องแล้วยังทำให้เกิดปัญหาในเรื่องอื่น ๆ อีก เช่น การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร การรับมรดกความ การจัดการแทนผู้เสียหาย คำสั่งของอัยการทหารตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเอง รวมถึงการอุทธรณ์และฎีกาคด้วย กล่าวคือ โดยหลักแล้วผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารก็ย่อมทำให้ไม่มีสิทธิดำเนินการใด ๆ ตามที่กล่าวมาด้วย ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร ตามคำพิพากษาศาลทหารสูงสุดที่ 2/2532 ซึ่งวินิจฉัยว่า เมื่อผู้ร้องเป็นสามีโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยนัยแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (2) ผู้ร้องย่อมขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหารได้ แต่การที่ผู้ร้องไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารผู้ร้องจึงขอ

เข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหารไม่ได้ สำหรับปัญหาในเรื่องอื่น ๆ ตามที่กล่าวมายังไม่มีคำพิพากษา ศาลทหารสูงสุดวินิจฉัยเป็นแนวทางไว้

4.3.1.4 คดีอาญาที่ฟ้องได้ในศาลยุติธรรมไทยและศาลทหารไทย

(1) คดีอาญาที่ฟ้องได้ในศาลยุติธรรม

คดีอาญาที่พนักงานอัยการและผู้เสียหายจะมีอำนาจฟ้องได้นั้น หมายถึง คดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ต้องรับโทษทางอาญา ซึ่งปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา หรือพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่กำหนดโทษในทางอาญา ดังนี้

ความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่น หรือความผิดฐานวางเพลิงเผาทรัพย์ เป็นต้น

ความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่มีโทษทางอาญา เช่น ความผิดฐานเสพยาเสพติดให้โทษ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ความผิดฐานพาอาวุธปืนติดตัวไปในหมู่บ้านโดยไม่ได้รับใบอนุญาตให้มีอาวุธปืนติดตัวและโดยไม่มีเหตุสมควร ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 หรือความผิดฐานออกเช็คโดยเจตนาจะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 เป็นต้น

(2) คดีอาญาที่ฟ้องได้ในศาลทหาร

คดีอาญาที่อัยการทหารและผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจฟ้องในศาลทหารได้นั้น คือ คดีอาญาทั่วไปและคดีอาญาที่เกี่ยวกับกฎหมายของฝ่ายทหาร

คดีอาญาทั่วไป หมายถึง คดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ต้องรับโทษทางอาญาซึ่งปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาหรือพระราชบัญญัติอื่น ๆ ที่มีโทษทางอาญา

คดีอาญาที่เกี่ยวกับกฎหมายของฝ่ายทหาร หมายถึง คดีอาญาที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำการฝ่าฝืนต่อกฎหมายของฝ่ายทหาร กล่าวคือ ฝ่าฝืนต่อกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับของฝ่ายทหาร ซึ่งได้แก่

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร เช่น ผู้ใดเป็นทหาร และมันขัดขึ้น หรือละเลยมิกระทำตามคำสั่งอย่างใด ๆ ท่านว่ามันมีความผิด⁴⁶ ผู้ใดเป็นทหาร ท่านใช้ให้เป็นยามรักษาการ หรืออยู่ยามประจำหน้าที่ และมันหลับเสียในหน้าที่ก็ดี หรือเมาสุราในหน้าที่ก็ดี ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษ⁴⁷ หรือผู้ใดเป็นทหาร และมันบังอาจกระทำการประทุษร้ายด้วยกำลังกายแก่ผู้ซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเหนือมันใช้ ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษ⁴⁸ เป็นต้น

ความผิดตามพระราชบัญญัติวินัยทหาร พ.ศ. 2476 ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ หมายถึง ผู้ที่เป็นทหารไม่ประพฤติตามแบบธรรมเนียมของฝ่ายทหาร⁴⁹ เพราะวินัยเป็นหลักสำคัญที่สุดสำหรับทหาร ทหารทุกคนจึงต้องรักษาวินัยโดยเคร่งครัด ผู้ใดฝ่าฝืนถือว่าเป็นผู้กระทำความผิด ตัวอย่างการกระทำความผิดวินัยทหารมีดังต่อไปนี้

- (1) คือ ขัดขึ้น หลีกเลียง หรือละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน
- (2) ไม่รักษาระเบียบการเคารพระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อย
- (3) ไม่รักษามรรยาทให้ถูกต้องตามแบบธรรมเนียมของทหาร
- (4) ก่อให้เกิดความสามัคคีในคณะทหาร
- (5) เกียจคร้าน ละทิ้ง หรือเลินเล่อต่อหน้าที่ราชการ
- (6) กล่าวคำเท็จ
- (7) ใช้กิริยาจาไม่สมควร หรือประพฤติไม่สมควร
- (8) ไม่ตักเตือนสั่งสอนหรือลงทัณฑ์ผู้ใต้บังคับบัญชาที่กระทำความผิดตาม

โทษานุโทษ

- (9) เสพเครื่องดองของเมาจนถึงเสียกิริยา⁵⁰

⁴⁶ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร ร.ศ. 131 มาตรา 30

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 34

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 38

⁴⁹ พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มาตรา 4

⁵⁰ พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มาตรา 5

ความผิดตามข้อบังคับทหารที่ 4/7536 พ.ศ. 2475 เรื่องผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจลงอาญาโดยพลการ ข้อ 1 บัญญัติว่า “เมื่อปรากฏว่า ผู้บังคับบัญชาคนใดใช้อำนาจลงอาญาแก่ผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาโดยพลการ เช่น ทบตีตบต้อยผิดวิธีลงอาญาตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร ให้ผู้บังคับบัญชาของผู้นั้นจัดการไต่สวนรายงานพฤติการณ์ละเอียดยกต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น จนถึงตำแหน่งที่เทียบชั้นผู้บัญชาการกองพลโดยเร็ว...”

ความผิดตามกฎหมายทหารที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นนี้เป็นประมวลยุติธรรมทหาร ว่าด้วยความผิดและบทกำหนดโทษ ในส่วนที่เป็นประมวลยุติธรรมทหาร ว่าด้วยศาลทหารและวิธีพิจารณาความในศาลทหารก็มีบัญญัติไว้ เช่น พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดและศาลมณฑลทหาร พ.ศ. 2533 หรือระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 เป็นต้น ในส่วนที่เป็นประมวลยุติธรรมทหาร ว่าด้วยเรือนจำ เช่น พระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พ.ศ. 2479 หรือข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยเบี้ยเลี้ยงผู้ต้องขัง พ.ศ. 2535 เป็นต้น และสุดท้ายเป็นประมวลยุติธรรมทหาร ว่าด้วยกฎอัยการศึกและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 16 คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 30 หรือพระราชบัญญัติการเกณฑ์ช่วยราชการทหาร พ.ศ. 2530 เป็นต้น

4.3.2 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมไทยและศาลยุติธรรมต่างประเทศ

จากการศึกษาหลักกฎหมายการฟ้องคดีอาญาของประเทศต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเมื่อเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายของประเทศไทยแล้วมีข้อเหมือนและข้อแตกต่างกัน ดังนี้

4.3.2.1 ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีต่อศาลไทย

จากที่ศึกษามาแต่แรกจะเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติให้สิทธิทั้งผู้เสียหายและพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีได้ แต่กรณีผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีนั้นกฎหมายไม่ได้กำหนดเงื่อนไขก่อนฟ้องไว้แต่อย่างใด ดังนั้น ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์จึงเพียงแต่ทำการรวบรวมพยานหลักฐานและบรรยายฟ้องให้ถูกต้องตามมาตรา 158 และยื่นต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีตามมาตรา 22 และมาตรา 24 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น

4.3.2.2 ขั้นตอนหลังการฟ้องคดีในศาลไทย

เมื่อโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลชั้นต้นแล้วศาลจะทำการตรวจคำฟ้องว่าถูกต้องตาม มาตรา 158 หรือไม่และพิจารณาเขตอำนาจฟ้องของศาล จากนั้นศาลจึงประทับฟ้อง ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ศาลจะประทับฟ้องโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ แต่ถ้าเป็นคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนจึงจะประทับฟ้องได้ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 162 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การไต่สวนมูลฟ้องเป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์ โดยปกติศาลมักจะไต่สวนมูลฟ้องเฉพาะคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์เท่านั้นเพื่อเป็นการถ่วงดุลไม่ให้ราษฎรแก่งัดฟ้องกันเองจึงเห็นว่ามีข้อเหมือนและแตกต่างกันเมื่อเปรียบเทียบกับการฟ้องคดีในต่างประเทศดังนี้

(1) ข้อเหมือน

(1.1) การมีพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจดำเนินคดีอาญาและสั่งฟ้องคดี ในประเทศสหรัฐอเมริกา เยอรมนี และฝรั่งเศส ถือว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นหน้าที่ของรัฐ ในระบบการฟ้องคดีของประเทศสหรัฐอเมริกาการดำเนินการสอบสวนเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเมื่อสอบสวนเสร็จก็จะสรุปสำนวนส่งให้พนักงานอัยการพิจารณาใช้ดุลพินิจว่าจะฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี พนักงานอัยการจะต้องเสนอเรื่องให้แก่ Grand Jury หรือลูกขุนใหญ่เพื่อดำเนินการสอบสวนคดีที่เกิดขึ้นว่ารูปคดีเป็นอย่างไร ลูกขุนใหญ่จะเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะจับตัวผู้ต้องหาดำเนินคดีหรือไม่ และลูกขุนใหญ่เป็นผู้พิจารณาว่าคดีมีมูลพอที่จะฟ้องในชั้นศาลต่อไป⁵¹

⁵¹ คณิต ฒ นคร. “เอกสารประกอบการบรรยายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา,” หน้า 14.

(1.2) ผู้พิพากษาในศาลจะวางเฉยเป็นกลางและมีบทบาทน้อยในการดำเนินคดี เพราะจะต้องเน้นหลักความเสมอภาคและยุติธรรม หลักข้อนี้ปรากฏในระบบศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา ไทย และอังกฤษ

(1.3) การพิจารณาคดีจะต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยการพิจารณาเปิดโอกาสให้สาธารณชนเข้ารับฟังได้เว้นแต่คดีที่จะกระทบกระเทือนต่อความมั่นคง ความสงบและศีลธรรมอันดีของประชาชนศาลอาจสั่งให้มีการพิจารณาลับได้

(1.4) หลักพิสูจน์จนสิ้นข้อสงสัย (Proof beyond reasonable doubt) หลักนี้ปรากฏในระบบกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา เยอรมนี ฝรั่งเศส และไทย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227)

(1.5) การดำเนินคดีอาญาได้มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกันโดยให้องค์กรต่างกันทำหน้าที่ดำเนินคดีอาญาทั้งสองในที่นี้คือพนักงานอัยการและศาล ทั้งนี้เพื่อตัดอำนาจมิให้ผู้พิพากษามีอำนาจมากเกินไปอันเป็นการผูกขาดการดำเนินคดีอาญา ศาลจะดำเนินคดีได้ก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้อง นอกจากนี้ศาลจะพิพากษาเกินคำฟ้องมิได้

(2) ข้อแตกต่าง

(2.1) ประเทศไทยผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางไม่มีข้อจำกัดเหมือนผู้เสียหายในประเทศเยอรมนีซึ่งมีการจำกัดสิทธิในการดำเนินคดีอาญาได้เฉพาะกรณีความผิดเล็กน้อยหรือเฉพาะคดีที่กระทบกระเทือนต่อประโยชน์ของเอกชนไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณะ (§§374 St PO)⁵² ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน §§ 377 St PO บุคคลผู้เสียหายจากการกระทำผิดอาญาร้ายแรงสามารถเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการในการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้ ในกรณีนี้ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงสำนวนของพนักงานอัยการได้เช่นเดียวกับสิทธิในการได้ใช้ประโยชน์จากพยานหลักฐานที่มีการรับรองแล้วและสิทธิในการอุทธรณ์

(2.2) ผู้เสียหายที่ฟ้องคดีต่อศาล ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4)ให้ความหมายว่า หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งรวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ใน มาตรา 4 , 5 และ 6 ในความหมายนี้ผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีได้จะต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยและได้รับความเสียหายจากการที่ถูกกระทำผิดอาญาในฐานนั้นโดยตรง อีกทั้งต้องไม่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำผิด หรือไม่เป็นผู้ยินยอมให้มีการ

⁵² Werner F.Ebke and Matthew W. Finkin. **Introduction to German Law.** Netherlands : Lluwer law International, 1996, pp 425-426

กระทำผิดต่อตน หรือการกระทำผิดนั้นจะต้องมิได้มีมูลมาจากการที่ตนเองมีเจตนาฝ่าฝืนกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน⁵³

ส่วนหลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษนั้น ประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหาย และมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ ต่อมาจึงมีหน่วยงานอัยการที่เรียกว่า Crown Prosecution Service (CPS) โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบการฟ้องคดีอาญาและตำรวจเป็นผู้สอบสวน การฟ้องคดีของเอกชนผู้เสียหายจะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPS⁵⁴

(2.3) การดำเนินคดีโดยผู้เสียหายของประเทศไทยเมื่อผู้เสียหายเขียนคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 แล้ว ศาลจะพิจารณาคำฟ้องของผู้เสียหายว่าจะรับฟ้องหรือไม่อย่างไรขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161 แต่กรณีของประเทศเยอรมนีผู้เสียหายที่จะนำคดีมาฟ้องได้ต่อเมื่อได้มีการประนีประนอมยอมความกันก่อนแต่ไม่สามารถตกลงกัน ผู้เสียหายจึงจะได้รับอนุญาตให้ฟ้องคดีและผู้เสียหายต้องหาหลักประกันสำหรับค่าฤชาธรรมเนียม ถ้าผู้เสียหายไม่จ่ายค่าธรรมเนียมล่วงหน้า ศาลก็จะไม่รับฟ้องไว้พิจารณา วิธีการดังกล่าวมีข้อดี คือ ช่วยลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาล

⁵³ ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. หน้า 65

⁵⁴ คณิศ ณ นคร. “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” หน้า 50-51

4.3.3 การฟ้องคดีอาญาในศาลทหารไทยและศาลทหารสหรัฐอเมริกา

ระบบการดำเนินคดีอาญาของศาลทหารไทยและศาลทหารสหรัฐอเมริกา เป็นระบบ กล่าวหาและใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกัน แต่ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐของศาลทหารสหรัฐอเมริกานั้นถือได้ว่าเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยแท้ กล่าวคือ กำหนดให้อัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ ส่วนผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารสหรัฐอเมริกาได้เลยจึงมีความแตกต่างจากการฟ้องคดีอาญาของศาลทหารไทย เนื่องจาก กำหนดให้อัยการทหารและผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้

อำนาจฟ้องของอัยการทหารสหรัฐอเมริกจะทำหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีและดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลเริ่มตั้งแต่การร่างฟ้อง การสืบพยาน และการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ในศาล แต่ไม่มีอำนาจตัดสินใจที่จะสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องทหารที่กระทำความผิดเพราะอำนาจในการสั่งฟ้องคดีเป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดเป็นผู้ใช้ดุลพินิจว่าเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องทหารที่กระทำความผิดซึ่งอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของตนหรือไม่ อัยการทหารจึงเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลให้เท่านั้น

ส่วนอำนาจฟ้องอัยการทหารไทยนั้นไม่มีอำนาจในการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดีเช่นกัน โดยจะต้องให้ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเป็นผู้พิจารณาสั่งฟ้องคดี อัยการทหารมีหน้าที่เพียงทำความเข้าใจในทางคดีในรายงานการคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง จากนั้นจึงนำรายงานการคดีเสนอต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อสั่งคดีต่อไป ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าอัยการทหารอยู่ในศาลทหารแห่งใด เช่น อัยการศาลทหารกรุงเทพ ผู้มีอำนาจสั่งคดี คือ หัวหน้าอัยการทหารศาลทหารกรุงเทพ อัยการศาลจังหวัดทหาร ผู้มีอำนาจสั่งคดี คือ ผู้บังคับการจังหวัด และอัยการทหารศาลมณฑลทหาร ผู้มีอำนาจสั่งคดี คือ ผู้บัญชาการมณฑล

การดำเนินคดีในศาลทหารสหรัฐอเมริกาเริ่มแรกผู้เสียหายอาจแจ้งการกระทำผิดต่อพนักงานตำรวจหรือผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิด จากนั้นเป็นหน้าที่ของผู้บังคับใช้กฎหมาย (พนักงานตำรวจ) หรือผู้บังคับบัญชาดำเนินการสอบสวนเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษต่อไป เนื่องจากราษฎรซึ่งเป็นผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารสหรัฐอเมริกา ซึ่งการสอบสวนในศาลทหารสหรัฐอเมริกามีทั้งพนักงานตำรวจและเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเช่นเดียวกับศาลทหารไทย สำหรับคดีอาญาที่ไม่ร้ายแรงผู้มีอำนาจสอบสวน ได้แก่ ผู้บังคับใช้กฎหมาย (พนักงานตำรวจ) สารวัตรทหาร หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมาย (นายทหารพระธรรมนูญ) ที่ประจำเหล่าทัพสอบสวนได้ ส่วนคดีอาญาที่ร้ายแรงผู้มีอำนาจสอบสวน คือ หน่วยสืบสวนอาชญากรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับ

หน่วยบัญชาการสืบสวนคดีอาญาทหารบก (Army's Criminal Investigation Command-CID) เมื่อเจ้าหน้าที่ดังกล่าวสอบสวนเสร็จแล้วจะรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทหารที่กระทำผิดทราบเพื่อให้สั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องต่อไป หรืออาจใช้กระบวนการลงโทษอื่นที่ไม่ใช่ศาลหรือการลงโทษทางวินัย (Nonjudicial Punishment Procedures-NIP) โดยต้องได้รับความยินยอมจากทหารที่กระทำผิดก่อน

ส่วนการดำเนินคดีของศาลทหารไทยจะเริ่มที่มีการสอบสวนคดีโดยผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายที่เป็นบุคคลพลเรือนทั่วไป หรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารร้องทุกข์โดยชอบด้วยกฎหมายต่อพนักงานสอบสวนโดยประสงค์ที่จะดำเนินคดีกับทหารที่กระทำความผิด เมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนแล้วเห็นว่าคดีมีหลักฐานพอฟ้องก็นำสำนวนส่งให้อัยการทหารเพื่อพิจารณาต่อไป นอกจากนี้การร้องทุกข์โดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารสามารถร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำผิดได้หากเป็นคดีที่กำหนดไว้ให้ฝ่ายทหารมีอำนาจสอบสวน เช่น คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือคดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหาร เป็นต้น⁵⁵ โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่ทำการสอบสวน ได้แก่ นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร หรือนายทหารสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชามอบหมายให้สอบสวน เมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารดังกล่าวสอบสวนเสร็จแล้วเห็นว่าคดีมีมูลก็รายงานให้ผู้บังคับบัญชาทหารทราบ โดยหลักแล้วผู้บังคับบัญชาก็จะส่งสำนวนการสอบสวนให้อัยการทหารเพื่อสั่งฟ้องต่อไป แต่ในกรณีที่เห็นว่าเป็นความผิดเล็กน้อยไม่สำคัญ ผู้บังคับบัญชาทหารมีอำนาจลงทัณฑ์ทหารที่กระทำผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พ.ศ. 2476 ตามมาตรา 7, 8 และ 9 ได้โดยไม่ต้องส่งให้อัยการทหารฟ้องคดี เช่น ความผิดที่ทหารขัดขืน หรือละเลยไม่กระทำตามคำสั่งอย่างใด ๆ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากทหารที่กระทำความผิดก่อน

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารสหรัฐอเมริกาตามประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice-UCMJ) ข้อบังคับสำหรับศาลทหาร (Rules for Courts-Martial) และรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา พิจารณาจากเขตอำนาจศาลโดยทั่วไป เขตอำนาจเหนือบุคคล เขตอำนาจเหนือการกระทำผิดเป็นหลัก รวมถึงคำพิพากษาศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาประกอบการพิจารณาด้วย กล่าวคือ ศาลทหารสหรัฐอเมริกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีอาญาและวินัยทหารทั้งปวง แต่ไม่มีอำนาจวินิจฉัยคดีแพ่งหรือสิทธิเรียกร้องในค่าเสียหายต่าง ๆ ซึ่งในประมวลกฎหมายยุติธรรมทหารบัญญัติความผิดฐานต่าง ๆ รวมถึงความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยสงครามที่ใช้บังคับได้ทุกที่

⁵⁵ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิด อาญา พ.ศ.2544 ข้อ 23

โดยไม่คำนึงว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นที่ใด ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อตกลงที่ประเทศสหรัฐอเมริกาทำไว้กับประเทศเหล่านั้นด้วย

ส่วนศาลทหารไทยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั่วไปตามประมวลกฎหมายอาญา และคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร หรือพระราชบัญญัติอื่น ๆ ที่มีโทษทางอาญาซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 13 รวมถึงความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยสงคราม ซึ่งผู้กระทำความผิดดังกล่าวจะต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิดด้วย นอกจากนี้ศาลทหารไทยยังมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่ละเมิดอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาโดยให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ไร่ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาล โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิดหรือไม่ หรือกรณีที่ผิดสัญญาประกันก็มีอำนาจสั่งปรับหรือยึดทรัพย์สินนายประกันได้ รวมทั้งกรณีที่จำเลยต้องโทษปรับและไม่ชำระค่าปรับภายใน 30 วันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา ศาลทหารจะบังคับโทษปรับด้วยการยึดทรัพย์สินของจำเลยใช้ค่าปรับได้ ซึ่งผู้กระทำความผิดในกรณีดังกล่าวนี้อาจจะเป็นทหารหรือบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือเป็นบุคคลพลเรือนทั่วไปก็ได้ ในส่วนนี้จึงเป็นข้อแตกต่างจากศาลทหารสหรัฐอเมริกาดังที่กล่าวแล้วว่าไม่มีอำนาจวินิจฉัยคดีแพ่งหรือสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายต่าง ๆ แต่อย่างใด

การพิจารณาถึงผู้กระทำความผิดว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารสหรัฐอเมริกาหรือไม่ เดิมศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ในคดี O'Callahan v. Parker (1969) ว่าคดีที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาของศาลทหารสหรัฐอเมริกาให้พิจารณาว่าเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับราชการทหาร (service-connected) หรือไม่ หากเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับราชการทหารศาลทหารสหรัฐอเมริกาก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษา ต่อมาศาลฎีกาได้วางหลักไว้ใหม่ในคดี Richard Solorio v. United States (1987) ว่า คดีที่เข้ามาสู่การพิจารณาของศาลทหารสหรัฐอเมริกาให้ดูที่ “สถานะของบุคคล” เป็นหลักกล่าวคือถ้าเป็นทหารหรือบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้วก็คือว่าอยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลทหารสหรัฐอเมริกา จึงไม่ต้องพิจารณาอีกต่อไปว่าการกระทำความผิดของบุคคลดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับราชการทหารด้วยหรือไม่ จึงเห็นได้ว่าเป็นการกลับหลักเดิมที่วางไว้ ในคดี O'Callahan v. Parker (1969) ส่วนศาลทหารไทยพิจารณาได้จากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 13, 14 ประกอบมาตรา 16 ก็อาจตีความได้ว่าศาลทหารไทยพิจารณาจากสถานะของบุคคลเป็นหลักเช่นเดียวกันว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ในการกำหนดให้เป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไทย

ดังนั้น การที่ศาลทหารสหรัฐอเมริกาและศาลทหารไทยจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี นอกจากพิจารณาถึงประเภทความผิดแล้วต้องพิจารณาจากสถานะของบุคคลด้วยว่าเป็นทหารหรือ บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่

สาเหตุที่บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารไทยและศาลทหารสหรัฐอเมริกามี ความแตกต่างกันแม้จะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกันก็ตาม เนื่องจากศาลทหาร สหรัฐอเมริกาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการยึดถือหลักการดำเนินคดี อาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัด ซึ่งถือว่าความผิดอาญาเป็นความผิดที่มีผลกระทบต่อสังคมทำให้สังคม เดือดร้อนและได้รับความเสียหายจึงเป็นหน้าที่ของรัฐเท่านั้นที่ต้องควบคุมความสงบเรียบร้อยของ สังคมและดำเนินการฟ้องร้องผู้กระทำผิด ส่วนผู้เสียหายไม่ถือว่ามีความหน้าที่ควบคุมความสงบเรียบร้อย ของบ้านเมืองจึงไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญา ส่วนศาลทหารไทยได้นำหลักการดำเนินคดีอาญาในศาล ยุติธรรมไทยมาใช้ในระบบศาลทหารไทย กล่าวคือ ศาลยุติธรรมไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญา โดยผู้เสียหายมาตั้งแต่แรกจึงเป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีอาญาได้ แม้ต่อมาจะเปลี่ยนมาใช้ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐแล้วซึ่งถือว่ารัฐเท่านั้นมีความหน้าที่ควบคุมความสงบเรียบร้อยของสังคม และดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดแต่สิทธิพลของการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายก็ยังคงอยู่จึงให้สิทธิแก่ ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาต่อไปได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงเหตุผลที่ต้องการให้มีการถ่วงดุลอำนาจรัฐคือ อำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีผู้เสียหายย่อมฟ้องคดีเองได้ ซึ่ง การให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีได้ถือเป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างหนึ่ง ด้วย เหตุผลดังกล่าวศาลทหารไทยจึงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาในศาลทหารเวลาปกติได้

แต่สาเหตุที่ต้องจำกัดว่าผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารไทยได้ต้องเป็นบุคคลที่ อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยก็เนื่องมาจากภาระกิจและหน้าที่ของทหารที่ไม่เหมือนกับบุคคลพลเรือน ทั่วไปที่ทหารต้องใช้อาวุธยุทธโศปกรณ์เพื่อปกป้องประเทศชาติจึงจำเป็นต้องควบคุมวินัยทหารอย่าง เข้มงวด การเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับทหาร ผู้บังคับบัญชาทหารจึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้กองกำลังทหารอยู่ในระเบียบวินัยทั้งในเวลาสงบและมีศึก สงคราม ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องกำหนดให้ผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารต้องเป็นบุคคลที่ อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น

ดังนั้น ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ที่กล่าวมาจึงทำให้ศาลทหารไทยและศาลทหารสหรัฐอเมริกา กำหนดบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาไว้แตกต่างกัน

4.4 วิเคราะห์การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในประเทศไทย

4.4.1 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมไทย

ประเทศที่ยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ส่วนใหญ่แล้วมีแนวความคิดพื้นฐานว่า ความผิดอาญาเป็นความผิดที่มีผลกระทบต่อชุมชนหรือสังคม รัฐจึงมีหน้าที่ควบคุมอาชญากรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและถือว่าเป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิด ส่วนประชาชนหรือเอกชน ไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหายและไม่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองจึงไม่มีสิทธิฟ้องผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนี้ก็มีการผ่อนคลายเป็นให้เอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ ซึ่งแต่ละประเทศก็มีการจำกัดสิทธิการฟ้องคดีของเอกชนผู้เสียหายไว้แตกต่างกัน

สำหรับการดำเนินคดีอาญาของไทยนั้นใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก โดยเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 เหตุผลที่ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้มีหลายสาเหตุด้วยกัน คือ เหตุผลทางด้านประวัติศาสตร์ เนื่องจากแต่เดิมการดำเนินคดีอาญาของไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย การฟ้องร้องผู้กระทำความผิดเพื่อเอาตัวมาลงโทษจึงเป็นหน้าที่ของผู้เสียหาย ต่อมาเมื่อบ้านเมืองมีการพัฒนามากขึ้นจึงเปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งมีแนวความคิดว่ารัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และมีอำนาจดำเนินการฟ้องร้องผู้กระทำความผิด โดยให้พนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวกและเป็นผู้ควบคุมและดำเนินการฟ้องคดีอาญา สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายจึงมีมาตั้งแต่ดั้งเดิมก่อนที่ระบบพนักงานอัยการจะเกิด ประกอบกับระบบอัยการในขณะนั้นยังอยู่ในระยะเริ่มต้นทำให้ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะรับภาระเป็นผู้รับผิดชอบในการฟ้องคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้น จึงยังคงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดิม นอกจากนี้การที่ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ยังถือเป็นการถ่วงดุลและกานอำนาจของพนักงานอัยการหรืออำนาจรัฐเพื่อป้องกันมิให้รัฐใช้อำนาจไปในทางที่มีขอบตลอดจนเหตุผลทางด้านการปกครองประเทศ เนื่องจากในช่วงที่มีการร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นเป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยซึ่งให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน สิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายจึงต้องสงวนไว้เพื่อแสดงถึงสิทธิและเสรีภาพอันเป็นสิทธิขั้นมูลฐานของประชาชนอย่างหนึ่ง และยังคงคล้องกับหลักนิติธรรมด้วย (Rule of law) ดังนั้น สิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายจึงยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

การฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการและผู้เสียหายนั้นมีวัตถุประสงค์ของการฟ้องคดีอาญาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐหรือตัวแทนของรัฐอยู่ในฐานะที่เป็นคนกลางจึงต้องคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมส่วนรวมเป็นหลักมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวได้เสียเฉพาะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะการฟ้องคดีของพนักงานอัยการเป็นมาตรการทางอาญาของรัฐในการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ส่วนผู้เสียหายมุ่งถึงประโยชน์ของตนเป็นหลักมิได้คำนึงถึงสังคมส่วนรวมว่าจะได้ประโยชน์ด้วยหรือไม่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงให้ความสำคัญแก่การฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการมากกว่าผู้เสียหาย พิจารณาได้จากบทบัญญัติในมาตรา 32 หากผู้เสียหายกระทำด้วยประการใด ๆ ให้คดีของอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นการกระทำใด ๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้น ๆ ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ความสำคัญแก่การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมากกว่าการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน

สำหรับสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายนั้นมีอยู่อย่างกว้างขวางและเป็นอิสระแยกต่างหากจากการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ยกตัวอย่างเช่น ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ในความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ หรือกรณีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีไว้แล้วผู้เสียหายมีสิทธิยื่นฟ้องคดีเรื่องเดียวกันนี้อีกได้หรือขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้ไม่เป็นฟ้องซ้อน หรือตามมาตรา 34 หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีผู้เสียหายก็มีสิทธิฟ้องคดีอาญาเรื่องเดียวกันนี้อีกได้ การที่ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาดังกล่าวนี้จึงก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ หลายประการ คือ ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาโดยขาดประสิทธิภาพ ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการพิจารณา เช่น ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาแผ่นดินในความผิดฐานพยายามฆ่าผู้อื่นแต่บรรยายฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิด ศาลสั่งให้แก้ฟ้องให้ถูกต้อง ผู้เสียหายไม่ยอมแก้ ศาลจึงพิพากษายกฟ้อง⁵⁶ และถือว่ามีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 687/2502) หรือผู้เสียหายอาจตกลงกับจำเลยยุติคดีเพื่อไม่ให้จำเลยต้องรับโทษ หรือยอมผ่อนปรนสืบพยานให้อ่อนลงเพื่อปล่อยให้คดียกฟ้องไป หรือเรียกกันว่า “ลุ่มคดี” นั่นเอง หรือผู้เสียหายอาจฟ้องคดีอาญาเพื่อเรียกทรัพย์สินจากจำเลย โดยเรียกร้องค่าเสียหายในทางแพ่งเมื่อจำเลยยอมชดเชยค่าเสียหายให้ก็ถอนฟ้องคดีหรือยอมความทำให้คดีอาญาระงับไป ซึ่งมีผลทำให้เป็นการตัดอำนาจการฟ้องคดีอาญาของบุคคลอื่นทั้งหมดที่จะฟ้องผู้กระทำผิด เนื่องจากหลักกฎหมายอาญาที่ว่า จำเลยในคดีอาญาไม่ควรถูกพิจารณาเพื่อลงโทษถึงสองครั้งในความผิดครั้งเดียว (Ne bis in idem) ซึ่งมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 39 (4) ว่า “สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง” ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นผลมาจากตัวผู้เสียหายทั้งสิ้นที่มี

⁵⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161 และ 185.

ส่วนก่อให้เกิดสังคมเดือดร้อน ทำให้คดีอาญาของรัฐได้รับความเสียหายได้และมีผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณาในศาลทำให้เกิดความล่าช้าซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่คู่ความฝ่ายใดเลย ตลอดจนทำให้ผู้กระทำความผิดต้องหลุดพ้นจากเงื้อมมือของกฎหมายไม่ต้องรับโทษจากการกระทำความผิดที่ตัวเองได้ก่อไว้ ซึ่งล้วนแต่เป็นภัยต่อสังคมและเป็นผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้จำกัดสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายไว้เช่นกัน เช่น การให้คำจำกัดความของคำว่า ผู้เสียหาย ตามมาตรา 2 (4) รวมทั้งแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่วางหลักว่า ผู้เสียหายจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หรือยินยอมให้มีการกระทำความผิด หรือพัวพันกับการกระทำความผิดนั้น เพื่อต้องการตีกรอบมิให้ประชาชนอ้างว่าตนเองเป็นผู้เสียหายแล้วนำคดีไปฟ้องร้องได้อย่างเสรีจนคดีต้องล้นศาลซึ่งคำพิพากษาดังกล่าวได้กลายเป็นบรรทัดฐานทางกฎหมายไปในที่สุด หรือการควบคุมโดยพนักงานอัยการ ตามมาตรา 31 ซึ่งตามมาตรา 31 พนักงานอัยการไม่เคยร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายเลย ทั้งนี้กฎหมายก็มิได้กำหนดให้ศาลแจ้งให้พนักงานอัยการทราบว่าผู้เสียหายได้ฟ้องคดีเรื่องใดบ้าง ซึ่งหากประสานงานกันในทางบริหารระหว่างศาลกับพนักงานอัยการแล้ว มาตรา 31 ก็อาจนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากกว่านี้ หรือการควบคุมโดยศาลตามมาตรา 162 (1) ที่กำหนดให้ศาลต้องได้สวนมูลฟ้องเสมอในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้อง หรือมาตรา 33 เรื่องการรวมคดีซึ่งศาลมีอำนาจรวมการพิจารณาคดีซึ่งพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างได้ยื่นฟ้องในศาลชั้นต้นศาลเดียวกันหรือต่างศาลกันได้ก่อนมีคำพิพากษา ซึ่งมีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาวางหลักไว้ว่า เป็นเรื่องดุลพินิจของศาลที่จะสั่งให้รวมคดีหรือไม่ก็ได้ ในทางปฏิบัติแล้วศาลนำมาใช้น้อยมากจึงทำให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรม เพราะหากผู้เสียหายฟ้องคดีไว้และทำให้เกิดความเสียหายแก่คดีจนศาลต้องยกฟ้องคดีไป เช่นนี้พนักงานอัยการไม่สามารถนำคดีนี้มาฟ้องได้อีก เพราะเป็นการขัดต่อหลัก (Ne bis in idem)

ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายของไทยกับการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในต่างประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกันแล้ว จึงเห็นได้ว่าสิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายของไทยมีมากกว่า ด้วยเหตุนี้ ปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีโดยผู้เสียหายยังคงมีอยู่ เนื่องจากรัฐไม่สามารถควบคุมบทบาทการฟ้องคดีโดยผู้เสียหายได้ จึงควรที่จะนำบทบัญญัติดังกล่าวมาใช้ในทางปฏิบัติให้มากขึ้น รวมทั้งควรวางหลักเกณฑ์และจำกัดสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายให้มากขึ้นด้วย เพื่อลดปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ทั้งนี้โดยอาศัยแนวความคิดของผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายดังต่อไปนี้มาเป็นข้อพิจารณา

ตามความเห็นของท่านศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฌ นคร เห็นว่า ควรพิจารณาสิ่งที่กฎหมาย ประสงค์จะคุ้มครองหรือคุณธรรมทางกฎหมายเสียก่อน ถ้าสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองเป็นเรื่อง ของส่วนรวมหรือเป็นประโยชน์ของสาธารณชน ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาขอมไม่อาจฟ้อง คดีอาญาในความผิดฐานนั้น ๆ ได้ ต้องให้รัฐเข้ามาดำเนินการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของรัฐ แต่ถ้า คุณธรรมทางกฎหมายเป็นเรื่องส่วนเอกชนซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นเจ้าของสิทธิหรือทรัพย์สินนั้น บุคคลที่ชอบ ที่จะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายอาญาซึ่งบุคคลดังกล่าวเป็นผู้เสียหายและดำเนินการฟ้อง คดีอาญาได้เองโดยตรงในคดีความผิดต่อส่วนตัว

ตามความเห็นของท่านศาสตราจารย์หยุด แสงอุทัย เห็นว่า เจตนารมณ์ของประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ต้องการให้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับเพราะ ความประสงค์ของกฎหมายอาญาที่กำหนดให้มี “ความผิดต่อส่วนตัว” ก็เพื่อให้ผู้เสียหายมีทาง ประรองดองกับผู้กระทำผิด ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นแต่กำหนดวิธีการให้ความ มุ่งหมายของกฎหมายอาญาเป็นไปได้นั้น จึงเห็นว่าในคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอม ความกันได้ควรให้ผู้เสียหายฟ้องคดีได้เองเพราะเป็นเรื่องสิทธิส่วนบุคคลที่จะดำเนินคดีหรือยอม ความทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปและการกระทำของผู้เสียหายไม่กระทบถึงผลประโยชน์ ของสาธารณะ

ตามความเห็นของ ท่านอาจารย์ จิตติ เจริญญา เห็นว่า ในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีเองและทำ ให้คดีเสียหายจนศาลต้องยกฟ้องไป ถือว่าสังคมเสียหายแล้ว รัฐจึงต้องเข้าไปควบคุมและมีสิทธิ ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ ดังนั้นการที่ยอมให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้จึงต้องมีระบบการ ควบคุมการดำเนินคดีของผู้เสียหายขึ้น ระบบการควบคุมนั้นก็คงไม่พ้นรัฐที่ต้องเข้าไปดำเนินการ โดยจะใช้วิธีการควบคุมอย่างใดก็ได้ เช่น การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายจะต้องได้รับความยินยอม จากรัฐก่อน เพราะรัฐได้ดำเนินการในเรื่องนี้โดยทางระบบพนักงานอัยการอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อเอกชนจะ ฟ้องคดีเองก็ควรได้รับความยินยอมจากพนักงานอัยการด้วย เพราะจะได้ทราบว่าเอกชนกำลังฟ้องคดี และจะได้มีโอกาสเรียกมาซักถามถึงลักษณะของพยานได้อย่างชัดเจน หรือให้พนักงานอัยการเป็นฝ่าย ฟ้องเรื่องนั้นเองโดยเอกชนอาจจะขอเข้าร่วมโดยไม่ต้องฟ้องเองก็ได้ซึ่งเป็นการช่วยบรรเทาความ เสียหายได้ทางหนึ่ง ลักษณะนี้จะเท่ากับคดีอาญาที่ยอมความได้ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ก่อนนั่นเองผล จะมีลักษณะเท่าเทียมกัน หรือให้ถือเป็นหน้าที่ของเอกชนที่จะต้องมีวิธีการแจ้งให้พนักงานอัยการ ทราบก่อนที่จะมีการไต่สวนมูลฟ้องเพื่อให้พนักงานอัยการเข้าช่วยเหลือได้ทัน ลักษณะนี้ถือเป็นการ ให้ความร่วมมือระหว่างรัฐกับเอกชน⁵⁷

⁵⁷ จิตติ เจริญญา. “การแก้ไขวิธีการที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแล้วศาลยกฟ้อง,” หน้า 44-45

ตามความเห็นของ นคร ผกามาต ซึ่งวิเคราะห์จากคำพิพากษาฎีกาที่ 687/2502 เห็นว่า การที่ปล่อยให้ราษฎรซึ่งเป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องได้ทั้งในความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดต่อส่วนตัว หรือความผิดอันยอมความได้ ซึ่งหากเกิดผลเสียหายขึ้นในความผิดต่อแผ่นดินย่อมจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมส่วนรวมเป็นอย่างยิ่ง เพราะราษฎรซึ่งเป็นผู้เสียหายไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะทำการทางคดีเพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดินแต่อย่างใด หรืออาจทำได้แต่ไม่รู้แง่มุมของกฎหมายดีพอ หรืออาจคำนึงถึงแต่ประโยชน์ส่วนตัวเสียของตนเป็นสำคัญยิ่งกว่าประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ดังนั้นหากปล่อยให้เป็นเช่นนี้แสดงให้เห็นได้ว่ารัฐไม่อาจคุ้มครองส่วนได้เสียของสังคมอันเป็นส่วนรวม จึงเสนอว่าผู้ที่จะดำเนินคดีอาญาแผ่นดินคือพนักงานอัยการ ส่วนผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินการที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว โดยแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 เป็นว่า ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล ได้แก่ (1) พนักงานอัยการ (2) ผู้เสียหาย เฉพาะแต่คดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ หรืออีกแนวทางหนึ่งคือ ตามมาตรา 39 (4) ทำนองว่า ในคดีอาญาแผ่นดินเมื่อราษฎรซึ่งเป็นผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องต่อศาลโดยลำพัง หากศาลพิพากษายกฟ้อง กรณีเช่นนี้ไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ภายในอายุความ แนวทางนี้อาจขัดกับหลัก (ne bis in idem) ได้จึงเป็นแนวทางที่ไม่สมควร⁵⁸

ตามความเห็นของ อุดม รัฐอมฤต มีความเห็นว่า สิทธิในการฟ้องคดีอาญาถูกกำหนดขึ้นจากข้อพิจารณาในเรื่องส่วนได้เสียที่ถูกกระทบเนื่องจากการกระทำความผิด ซึ่งมีทั้งส่วนได้เสียของสังคมและส่วนได้เสียของเอกชน ด้วยเหตุนี้ แม้จะได้จัดตั้งองค์กรของรัฐเพื่อฟ้องคดีอาญาในฐานะตัวแทนของสังคมก็ไม่ได้ทำให้การฟ้องคดีอาญาโดยเอกชนหมดความสำคัญลงไป ปัญหาคงมีอยู่เพียงว่าจะกำหนดสิทธิในการฟ้องคดีของรัฐและเอกชนให้สอดคล้องกัน โดยไม่มีการละเลยส่วนได้เสียของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้อย่างไร โดยเฉพาะในกรณีที่ส่วนได้เสียของเอกชนและส่วนได้เสียของสังคมไม่ไปในแนวเดียวกัน และจำต้องกำหนดให้ส่วนได้เสียของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหลัก ในปัญหานี้มีการหาทางออกด้วยการพิจารณาผลกระทบมากขึ้นจากการกระทำความผิดนั่นเอง ความผิดอาญาบางประเภทอาจก่อความเดือดร้อนเสียหายอย่างมากให้แก่ผู้ถูกระทำ แต่สาธารณชนทั่วไปเกือบจะไม่รู้สึกรถึงผลของการกระทำความผิดนั้นเลย การฟ้องคดีอาญาประเภทนี้จึงขึ้นอยู่กับเอกชนผู้เสียหายเป็นหลัก ในทางตรงกันข้าม หากเกิดการกระทำความผิดร้ายแรง ส่วนได้เสียของสังคมจะอยู่ในฐานะที่สูงกว่า สิทธิในการฟ้องคดีย่อมตกอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐเป็นหลัก⁵⁹

⁵⁸ นคร ผกามาต. “การฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน (แ่งคิดจากคำพิพากษาฎีกา).” วารสารอัยการ. ปีที่ 1, ฉบับที่ 7. กรกฎาคม 2521, หน้า 17-23

⁵⁹ อุดม รัฐอมฤต. “การฟ้องคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 22, ฉบับที่ 2. มิถุนายน 2535, หน้า 250-251

ด้วยแนวความคิดของผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าสิทธิในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายเป็นสิทธิที่บุคคลพึงมีการที่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้นั้นเป็นการรับรองสิทธิบุคคลประเภทหนึ่ง ผู้เสียหายจึงเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายที่จะฟ้องคดีอาญา ส่วนวัตถุประสงค์ของสิทธิคือสิ่งที่เป็นประโยชน์อันจะคุ้มครองรักษาซึ่งก็คือการฟ้องคดีอาญานั้นเอง ทั้งนี้จะต้องกำหนดขอบเขตการฟ้องคดีอาญาไว้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งดังต่อไปนี้คือ

(1) ให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาเฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ เพราะโดยปกติแล้วเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับผู้เสียหายโดยเฉพาะไม่ได้มีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม แต่อย่างไรก็ตามความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้นั้นถือเป็นความผิดอาญาอย่างหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อสังคมหรือมหาชนเช่นกันไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งหากรัฐประสงค์ที่จะเข้าไปดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว เนื่องจากเห็นว่ามีผลกระทบต่อสาธารณะด้วยรัฐก็ย่อมมีอำนาจเข้าไปดำเนินคดีอาญาในคดีความผิดต่อส่วนตัวได้ โดยนำแนวความคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งถือเป็นหน้าที่ของรัฐในการควบคุมความสงบเรียบร้อยของสังคมมาพิจารณา ดังนั้นจึงควรให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้เฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ โดยมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้ด้วยคือ

(1.1) ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐด้วย โดยต้องขอความยินยอมจากพนักงานอัยการก่อนจึงจะมีสิทธิฟ้องคดีได้ เพื่อให้พนักงานอัยการเข้าควบคุมและตรวจสอบจะได้ไม่ทำให้คดีอาญาได้รับความเสียหาย หรือ

(1.2) ให้ถือเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายที่จะต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบก่อนฟ้อง เพื่อให้พนักงานอัยการเข้าช่วยเหลือได้ทัน ซึ่งลักษณะนี้ถือเป็นการให้ความร่วมมือระหว่างรัฐกับเอกชน

(2) พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องคดีอาญาแผ่นดินและคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ โดยความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้นั้นแม้จะมีข้อจำกัดในเรื่องการร้องทุกข์ว่าหากผู้เสียหายไม่ยอมร้องทุกข์ตามระเบียบ พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสอบสวน และพนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจฟ้องคดี รวมถึงข้อจำกัดในเรื่องอายุความที่ต้องร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดก็ตาม ซึ่งตามความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) ประกอบมาตรา 125 ได้บัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนจัดการให้มีคำร้องทุกข์ตามระเบียบได้ การจัดการให้มีคำร้องทุกข์ตามระเบียบของพนักงานสอบสวนเป็นมาตรการบังคับอย่างหนึ่งซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน โดยเฉพาะจึงเป็นการแก้ไขปัญหาในเรื่องการร้องทุกข์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ในระดับหนึ่งแล้ว ดังนั้น หากมีการนำบทบัญญัติดังกล่าวมาใช้ในทางปฏิบัติให้มากขึ้นก็จะทำให้ปัญหาการร้องทุกข์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้หมดไปได้

จะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีอาญาไม่ว่าในระบบกฎหมายใดจะกระทบส่วนสำคัญสองส่วน อยู่เสมอ คือ ประโยชน์ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยและสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งการดำเนินคดีอาญาต้องพยายามให้ส่วนสำคัญสองส่วนนี้มีความสมดุลกัน หากมีส่วนใดส่วนหนึ่งมากเกินไป เช่น หากรัฐมุ่งดำเนินถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป ประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมของสังคมก็จะลดน้อยลงทำให้สังคมส่วนรวมเดือดร้อนได้ หรือหากรัฐมุ่งปราบโจรผู้ร้ายมากเกินไปก็จะกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น การให้สิทธิเสรีภาพแก่ผู้เสียหายโดยให้ฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางก็อาจที่จะไปกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นในสังคม ทำให้สังคมเดือดร้อนได้

4.4.2 การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารไทย

สำหรับการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารนั้นใช้ระบบกล่าวหาและถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกับศาลยุติธรรม โดยกำหนดให้อัยการทหาร และผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารในเวลาปกติได้ ส่วนผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร ทำได้เพียงให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก

คำว่า ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หมายถึง ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) หรือบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนตามมาตรา 4, 5 และ 6 และต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 ด้วย

เหตุผลที่ศาลทหารเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ เนื่องจากแต่เดิมการดำเนินคดีอาญาของไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย การดำเนินคดีฟ้องร้องผู้กระทำผิดจึงเป็นหน้าที่ของผู้เสียหาย แม้ต่อมาจะเปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก อิทธิพลของการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายยังคงมีอยู่ แนวความคิดดังกล่าวได้นำมาใช้เป็นหลักในการร่างกฎหมายของฝ่ายทหารด้วย โดยให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ซึ่งปรากฏในสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลพระอัฐมรามาธิบดินทร ร.ศ.126 มาตรา 50 ที่บัญญัติให้อัยการทหารบก หรือผู้ใดซึ่งถูกบาดเจ็บหรือเสียหาย มีอำนาจที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลทหารบก แต่ผู้ที่ถูกบาดเจ็บหรือเสียหายนั้น ต้องเป็นผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหารบกด้วย ถ้าแม้ว่าไม่เป็นผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารบกแล้ว ผู้ต้องบาดเจ็บหรือเสียหายนั้นจะต้องมอบคดีให้อัยการทหารบกเป็นโจทก์ซึ่งสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายนี้มีต่อมาจนกระทั่งปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้พระราชบัญญัติ

ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ก็ยังคงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า เหตุผลที่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เหมือนกับเหตุผลที่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรม สำหรับในส่วนที่แตกต่างจากศาลยุติธรรมก็คือ ผู้เสียหาย เนื่องจากผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น

สาเหตุที่ต้องจำกัดคุณสมบัติของผู้เสียหายว่าต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจึงจะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ เนื่องมาจากหลักการและภาระหน้าที่ของทหาร กล่าวคือ ทหารเป็นบุคคลที่มีหน้าที่ใช้อาวุธเพื่อปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์จึงจำเป็นต้องควบคุมทางวินัยทหารอย่างเข้มงวดทั้งในเวลาสงบและมีศึกสงคราม และต้องยึดถือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเป็นสิ่งสำคัญมีค่ายิ่งกว่าตัวทหาร ผู้บังคับบัญชาจึงต้องควบคุมดูแลตลอดจนต้องควบคุมวินัยของทหารโดยใกล้ชิดไม่ว่ากองทหารจะไปปฏิบัติหน้าที่ในหรือนอกราชอาณาจักร และมีอำนาจลงทัณฑ์ได้เพราะถือว่าเป็นผู้รับผิดชอบปกครองทหารให้มีระเบียบวินัย เมื่อทหารกระทำผิดอาญาข่มเป็นการผิดวินัยด้วยเสมอ ผู้บังคับบัญชาทหารจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวเพื่อที่จะได้ทราบสาเหตุของการกระทำผิด แล้วนำไปใช้แก้ไขการปกครองทหารให้มีระเบียบวินัยดีขึ้น หรือกรณีอาจเป็นไปได้ว่า หากปล่อยให้บุคคลที่ไม่ใช่ทหารหรือไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารก็อาจเกิดปัญหาขึ้นได้ เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาต้องมีการสืบสวนสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด หากสถานที่เกิดเหตุอยู่ในบริเวณที่ตั้งหน่วยทหารอันเป็นสถานที่ต้องห้าม หรือเป็นสถานที่เก็บอาวุธ หรือในบริเวณคลังแสงก็อาจเกิดความเสียหายด้วยประการต่าง ๆ เช่นอาจลวงรู้ความลับในราชการทหารได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงจำเป็นต้องกำหนดให้ผู้เสียหายที่จะมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารต้องเป็นบุคคลที่เป็นทหารหรือบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารเท่านั้น

สิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้นมีอยู่อย่างกว้างขวางและเป็นอิสระแตกต่างหากจากการฟ้องคดีของอัยการทหาร จึงก่อให้เกิดปัญหาขึ้นหลายประการ เช่น ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาโดยขาดประสิทธิภาพ ไม่มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการวิธีพิจารณา หรืออาจตกลงกับจำเลยเรียกร้องค่าเสียหายเมื่อได้รับชดเชยแล้วก็ถอนฟ้องไปซึ่งล้วนเป็นเหตุให้ศาลต้องยกฟ้องหรือไม่ประทับฟ้อง ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมทหารอย่างยิ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่าปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเหมือนกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรม

นอกจากนี้การที่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารถูกจำกัดสิทธิทำให้ไม่สามารถฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นเช่นกัน คือ ปัญหาการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร การรับมรดกความ การจัดการแทนผู้เสียหาย คำสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการทหารตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเอง รวมไปถึงการอุทธรณ์และฎีกาด้วย เช่น หากผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (4) หรือผู้เสียหายที่มีอำนาจจัดการแทน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 4, 5 และ 6 ก็ตาม เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 แล้วก็ย่อมฟ้องคดีอาญาหรือขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร หรือขอเข้ารับมรดกความในศาลทหารได้ แต่หากเป็นเพียงบุคคลพลเรือนมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจะไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาและดำเนินการใด ๆ ในศาลทหารตามที่กล่าวมาได้เลย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การฟ้องคดีอาญาในศาลทหารในส่วนที่ก่อให้เกิดปัญหา คือ การจำกัดสิทธิผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารทำให้ไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร และการให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ แสดงให้เห็นว่าในระบบศาลทหารการที่ผู้เสียหายจะฟ้องคดีได้หรือไม่พิจารณาจากสถานะของผู้เสียหายเป็นหลัก โดยอาศัยเหตุผลจากแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่อดีตที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายจึงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ และแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันซึ่งแม้ว่าเปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐแล้วแต่ก็ยังคงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ ประกอบกับเหตุผลจากหลักการและภาระกิจหน้าที่ของทหารที่ไม่เหมือนกับบุคคลพลเรือนจึงทำให้ต้องจำกัดเฉพาะผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นจึงจะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้

ดังนั้น ด้วยเหตุผลจากหลักการดำเนินคดีอาญาที่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ แม้จะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักซึ่งในศาลทหารก็ยังคงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกันจึงเป็นการเหมาะสมแล้ว เพราะการที่รัฐให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ถือเป็นการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างหนึ่ง

แต่การที่จำกัดว่าต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยจึงจะมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ โดยอ้างเหตุผลจากหลักการและภาระกิจหน้าที่ของทหารที่ไม่เหมือนกับบุคคลพลเรือนตรงจุดนี้ยังไม่น่าที่จะมีเหตุผลเพียงพอ เพราะเป็นการพิจารณาที่สถานะของผู้เสียหายเป็นหลัก จึงทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันและเกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นในสังคม ทำให้สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารถูกรีดรอน เนื่องจากไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาใน

ศาลทหาร นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาดังที่ได้กล่าวไป เช่น การขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการทหาร การรับมรดกความ การจัดการแทนผู้เสียหาย คำสั่งไม่ฟ้องคดีตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเอง รวมถึงการอุทธรณ์และฎีกา ซึ่งเป็นการบ่งชี้ว่ารัฐยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน อันเป็นการไม่สอดคล้องต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 75 และมาตรา 6 และแม้ว่าจะกำหนดทางแก้ไขให้อัยการทหารฟ้องคดีแทนผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ตาม แต่อัยการทหารก็เป็นเพียงตัวแทนของรัฐเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองไม่ได้เป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายโดยตรงจากการกระทำความผิด จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะเปิดโอกาสเพื่อให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เช่นเดียวกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

อย่างไรก็ตาม การที่จะเปิดโอกาสเพื่อให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ดังเช่นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น ควรพิจารณาหรือข้อจำกัดควบคุมการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายไว้ด้วยเพราะมีปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหลายประการซึ่งเหมือนกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรม จึงจำเป็นต้องนำแนวความคิดของผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมายและผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อ 4.4.1 มาใช้กับการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารและผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วย เพื่อให้การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยไม่ทำให้กระบวนการยุติธรรมทหารเสียหาย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การดำเนินคดีอาญาในศาลทหารนั้นใช้ระบบกล่าวหาในการค้นหาความจริงและใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกับศาลยุติธรรม โดยกำหนดให้อัยการทหาร และผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารในเวลาปกติได้ ส่วนผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารต้องให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก สาเหตุที่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เนื่องจากศาลทหารได้นำระบบและหลักการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรม ซึ่งใช้ระบบกล่าวหาและหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมาใช้ในระบบศาลทหารด้วย กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาของไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายมาตั้งแต่แรกจึงถือเป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีอาญาได้ แม้ต่อมาจะเปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐแล้วอิทธิพลของการฟ้องคดีโดยผู้เสียหายก็ยังคงมีอยู่ นอกจากนี้ยังรวมถึงเหตุผลที่ต้องการให้มีการถ่วงดุลและคานอำนาจของพนักงานอัยการเพื่อป้องกันมิให้รัฐใช้อำนาจไปในทางที่มิชอบและเหตุผลที่ต้องการให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนตามระบอบการปกครองประชาธิปไตยโดยผู้เสียหายจึงยังคงมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ ด้วยเหตุดังกล่าวศาลทหารไทยจึงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เช่นเดียวกับศาลยุติธรรม

ส่วนสาเหตุที่ต้องจำกัดคุณสมบัติของผู้เสียหายว่าต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจึงจะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ เนื่องมาจากหลักการและภาระหน้าที่ของทหารที่ไม่เหมือนกับบุคคลพลเรือนทั่วไปซึ่งทหารมีหน้าที่ต้องใช้อาวุธยุทธโศปกรณ์เพื่อปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การอยู่ในระเบียบวินัยและปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดจึงถือเป็นสิ่งสำคัญมีค่ายิ่งกว่าตัวทหาร ด้วยเหตุนี้ ผู้บังคับบัญชาจึงต้องควบคุมดูแล กวดขันวินัยของทหาร และรับผิดชอบปกครองทหารให้มีระเบียบวินัยอยู่เสมอไม่ว่าในเวลาสงบหรือมีศึกสงคราม ทำให้ผู้บังคับบัญชาต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อที่จะได้ทราบสาเหตุของการกระทำผิด และนำไปปรับปรุงปกครองทหารให้มีระเบียบวินัยยิ่งขึ้น หรืออีกเหตุผลหนึ่งคือ กรณีอาจเป็นไปได้ว่าหากปล่อยให้บุคคลที่ไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารก็อาจเกิดปัญหาขึ้นได้ เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาต้องมีการสืบสวน สอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด หากสถานที่เกิดเหตุอยู่ในบริเวณที่ตั้งหน่วยทหาร

อันเป็นสถานที่ต้องห้ามของทางราชการทหาร หรือเป็นสถานที่เก็บอาวุธ หรือในบริเวณคลังแสงก็อาจล่วงรู้ความลับในราชการทหารทำให้เกิดความเสียหายและความไม่ปลอดภัยต่อประเทศชาติได้ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงจำเป็นต้องกำหนดให้ผู้เสียหายที่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารต้องเป็นบุคคลที่เป็นทหารหรือบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น

จากการที่ศาลทหารกำหนดหลักเกณฑ์ของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารว่าต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น จึงก่อให้เกิดปัญหาขึ้น โดยแยกออกเป็น 2 กรณีคือ

1. ปัญหาที่เกิดจากผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร เช่น ปัญหาการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร การจัดการแทนผู้เสียหาย การรับมรดกความ คำสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการทหารตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเอง รวมถึงการอุทธรณ์และฎีกา กล่าวคือ หากเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) หรือเป็นบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 ก็ตาม เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 แล้วย่อมมีอำนาจดำเนินการต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาได้ แต่หากไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ไม่มีอำนาจดำเนินการอย่างใด ๆ เลย

2. ปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เนื่องจากสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้นมีอยู่อย่างกว้างขวางและเป็นอิสระแยกต่างหากจากอำนาจฟ้องของอัยการทหาร จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาโดยขาดประสิทธิภาพ ไม่มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการวิธีพิจารณา ไม่มีเครื่องมือหรือกลไกในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด หรืออาจตกลงกับจำเลยเรียกร้อยค่าเสียหายเมื่อได้รับชดใช้แล้วก็ถอนฟ้องไป กรณีเหล่านี้ทำให้ศาลต้องยกฟ้องหรือไม่ประทับฟ้องซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมทหารอย่างยิ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่าปัญหาดังกล่าวเหมือนกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการฟ้องคดีโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรม

จึงเห็นได้ว่าในระบบศาลทหารพิจารณาจากสถานะของผู้เสียหายเป็นหลักในการกำหนดบุคคลที่จะฟ้องคดีในศาลทหารว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ หากเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้วก็ย่อมมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ ซึ่งตามความเห็นของผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดที่จำกัดสิทธิการฟ้องคดีของผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากการไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เพราะบุคคลดังกล่าวก็ถือได้ว่าเป็นผู้เสียหายที่ได้รับผลร้ายโดยตรงจากการกระทำความผิด ซึ่งอาจจะต้องสูญทั้งชีวิต ร่างกาย ชื่อเสียง และทรัพย์สิน เช่นเดียวกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่กลับถูกจำกัดสิทธิห้ามฟ้องคดีอาญาในศาลทหารเพียงเพราะไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ใน

ในอำนาจศาลทหารจึงทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันอย่างยิ่งและทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาหลายประการดังที่ได้กล่าวไปแล้ว และแม้ว่าจะกำหนดแนวทางให้อัยการทหารฟ้องคดีแทนก็ตาม แต่อัยการทหารก็เป็นเพียงตัวแทนของรัฐที่มีหน้าที่ดำเนินการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดไม่ได้เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือสูญเสียดังเช่นตัวผู้เสียหาย และหากเปรียบเทียบกับการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลยุติธรรมแล้วก็ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่ได้มีการจำกัดสถานะของผู้เสียหายไว้ดังเช่นในศาลทหาร จึงกล่าวได้ว่าในระบบศาลทหารยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน อันเป็นการไม่สอดคล้องต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 75 จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เช่นเดียวกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เพื่อให้สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารมีความเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ตาม การเปิดโอกาสเพื่อให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ดังเช่นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น ควรพิจารณาหรือข้อจำกัดการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายตามที่ได้ศึกษาวิเคราะห์มาแล้วในหัวข้อปัญหาการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและทำให้การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสรุปแนวทางแก้ไขได้ดังนี้คือ

(1) ให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ เพราะโดยปกติแล้วเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับผู้เสียหายโดยเฉพาะไม่ได้มีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม แต่อย่างไรก็ตามความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้นั้นถือเป็นความผิดอาญาอย่างหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อสังคมหรือมหาชนเช่นกัน ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งหากรัฐประสงค์ที่จะเข้าไปดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวเนื่องจากเห็นว่ามีผลกระทบต่อสาธารณะด้วย รัฐก็ย่อมมีอำนาจเข้าไปดำเนินคดีอาญาในคดีความผิดต่อส่วนตัวได้ โดยนำแนวความคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งถือเป็นหน้าที่ของรัฐในการควบคุมความสงบเรียบร้อยของสังคมมาพิจารณา ดังนั้น จึงควรจำกัดการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้เท่านั้น โดยมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้ด้วยคือ

(1.1) ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐด้วย โดยต้องขอความยินยอมจากอัยการทหาร ก่อนจึงจะมีสิทธิฟ้องคดีได้ เพื่อให้อัยการทหารเข้าควบคุมและตรวจสอบจะได้ไม่ทำให้คดีอาญา ได้รับความเสียหาย หรือ

(1.2) ให้ถือเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายที่จะต้องแจ้งให้อัยการทหารทราบก่อนฟ้อง เพื่อให้อัยการทหารเข้าช่วยเหลือได้ทันที ซึ่งลักษณะนี้ถือเป็นการให้ความร่วมมือระหว่างรัฐกับ เอกชน

(2) อัยการทหารมีอำนาจฟ้องคดีอาญาแผ่นดินและคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอัน ยอมความได้ โดยความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้นั้นแม้จะมีข้อจำกัดในเรื่องการร้อง ทุกข์ว่าหากผู้เสียหายไม่ยอมร้องทุกข์ตามระเบียบ พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสอบสวน และ พนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจฟ้องคดี รวมถึงข้อจำกัดในเรื่องอายุความที่ต้องร้องทุกข์ภายในสาม เดือนนับแต่วันรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดก็ตาม ซึ่งตามความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) ประกอบมาตรา 125 ได้บัญญัติให้อำนาจ พนักงานสอบสวนจัดการให้มีคำร้องทุกข์ตามระเบียบได้ การจัดการให้มีคำร้องทุกข์ตามระเบียบของ พนักงานสอบสวนเป็นมาตรการบังคับอย่างหนึ่งซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน โดยเฉพาะ จึงเป็นการแก้ไขปัญหาในเรื่องการร้องทุกข์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอม ความได้ในระดับหนึ่งแล้ว ดังนั้น หากมีการนำบทบัญญัติดังกล่าวมาใช้ในทางปฏิบัติให้มากขึ้นก็จะ ทำให้ปัญหาการร้องทุกข์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้หมดไปได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์ที่กล่าวมาทั้งหมดเห็นควรแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญา โดยผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติ โดยปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก ดังนี้

1. เดิมผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ ในความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ ควรจำกัดให้ฟ้อง คดีอาญาได้เฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้เท่านั้น

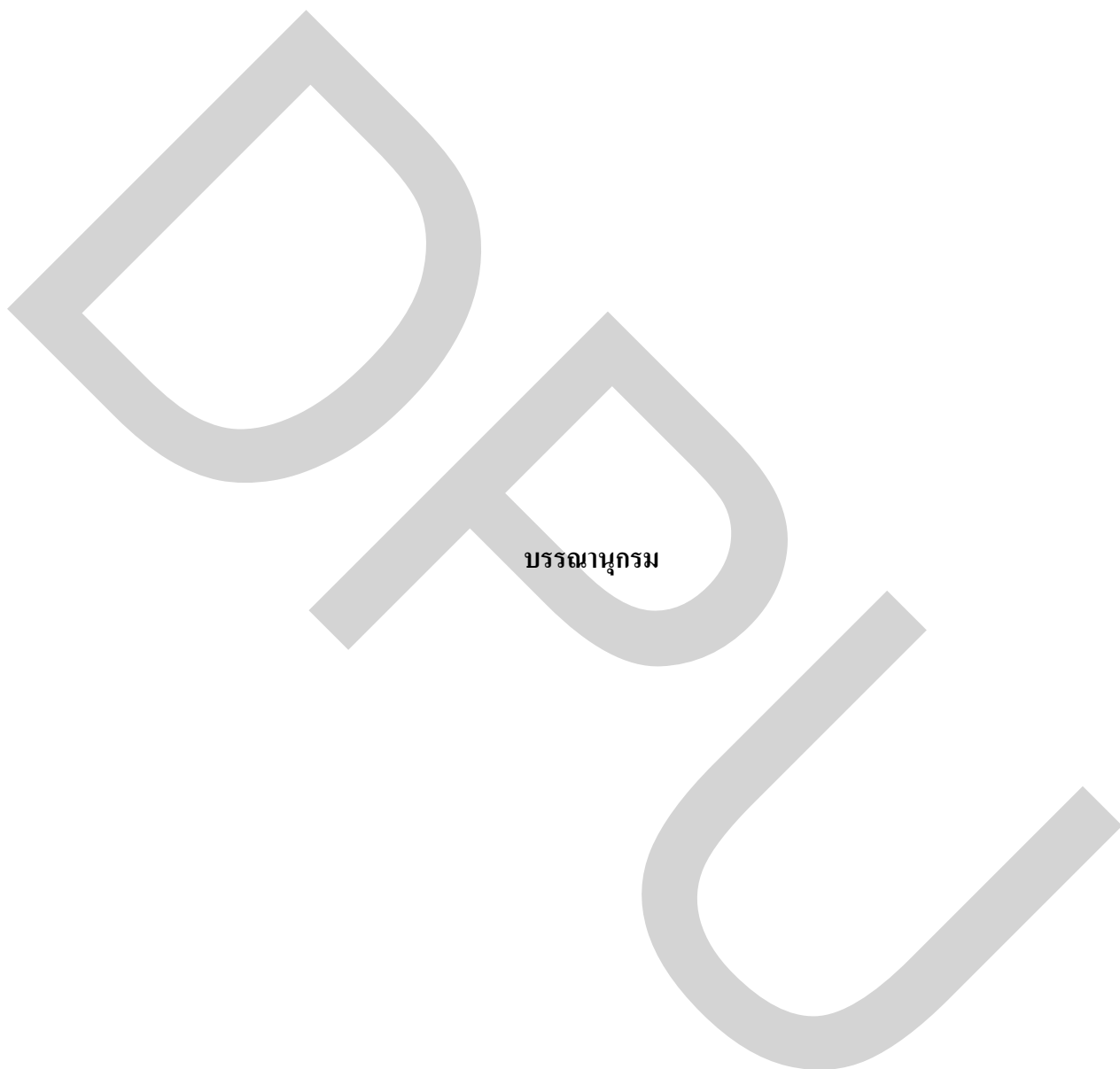
2. เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีสิทธิฟ้องคดีอาญา ในศาลทหารได้ดังเช่นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร โดยให้ฟ้องได้เฉพาะความผิด ต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้เช่นเดียวกัน

3. การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และผู้เสียหายซึ่ง ไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น ต้องมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้ด้วยคือ

(1) ต้องขอความยินยอมจากอัยการทหารก่อนจึงจะฟ้องคดีได้ เพื่อให้อัยการทหารเข้าควบคุมและตรวจสอบ หรือ

(2) ให้ถือเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายที่จะต้องแจ้งให้อัยการทหารทราบก่อนฟ้อง เพื่อให้อัยการทหารเข้าช่วยเหลือได้ทัน

ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้จะทำให้สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหารนอกจากจะมีความเท่าเทียมกันแล้วยังทำให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อกระบวนการยุติธรรมทหารต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กุศล บุญยืน. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
บริษัท ประชูปวงศ์ จำกัด, 2533.

โกเมน ภักธริรมย์. “อัยการฝรั่งเศส.” ระบบอัยการสากล. กรุงเทพมหานคร : กองทุนสวัสดิการ
ศูนย์บริการทางวิชาการ กรมอัยการ, 2526.

คณิง ฉายชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2543.

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติ
ธรรม, 2536.

_____. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
วิญญูชน, 2544.

_____. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับพิเศษในวาระเกษียณอายุราชการ). กรุงเทพ
มหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2540.

จิตติ เจริญจำ. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
ประชูปวงศ์ จำกัด, 2531.

ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน,
2544.

ธานินทร์ ไกรวิเชียร. การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระปิยะมหาราช. กระทรวงยุติธรรม. ม.ป.ศ., 2511.

ประพาฬ กุลพิจิตร. “จดหมายเหตุกรมพระธรรมนุญ.” หนังสือครบรอบ 90 ปี กรมพระธรรมนุญ.
ม.ป.ศ., 2539.

พระจรเนติยุทธ. กฎหมายอาญาพิศดาร (พระธรรมนุญศาลทหาร). คำสอนชั้นปริญญาโท
ทางนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ม.ป.ศ., 2478.

พิพัฒน์ จักรางกูร. คำพิพากษาฎีกาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2543.

ไพบูลย์ ชันตระพร. หนังสือครอบครัว 90 ปี กรมพระธรรมมูญ. ม.ป.ศ., 2539.

_____. “ประวัติกรมพระธรรมมูญและเหล่าทหารพระธรรมมูญ.” การประชุมทางวิชาการของเหล่าทหารพระธรรมมูญ (ที่ระลึกคล้ายวันสถาปนากรมพระธรรมมูญ ครบ 84 ปี). พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2533.

วรศักดิ์ อารีเปี่ยม. การบริหารกระบวนการยุติธรรมทางทหาร. กรมพระธรรมมูญ. ม.ป.ศ., 2543.

วัชรระ โชคเหมาะ. คำอธิบายกฎหมายทหาร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด กิ่งจันทร์การพิมพ์, 2529.

สุข เปรุनावิน. ศาลทหาร. กระทรวงยุติธรรม. ม.ป.ศ., 2512.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล.ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2540.

สมิง ไตลังคะ. ศาลทหารไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิชการพิมพ์ จำกัด, 2519.

อรรถไคว้ววที และสุข เปรุनावิน. ระบบอัยการและศาลทหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมาคม สังกมสงเคราะห์ศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2510.

วิทยานิพนธ์

กรกัญญา เอี่ยมโสภาส. “การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

กฤษณา ออนุชน. “การไต่สวนมูลฟ้องในคดีราษฎรเป็นโจทก์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

กิตติ บุศยพลากร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

ฉันทนา เรื่องวิเศษทรัพย์. “การขอเข้าเป็นโจทก์และการรวมพิจารณาคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

ชนัญญา ชัยสุวรรณ. “การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

- จิตาวดี ธรรมมาเสถียร. “ปัญหากฎหมายเกี่ยวเนื่องอัยการตั้งคดีของพนักงานอัยการ.” วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- นพรัตน์ อักษร. “ความผิดอันยอมความได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- นิติธร เครือครุฑ. “การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารในเวลาปกติ.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.
- วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. “ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย
ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- อรรถพล ใหญ่สว่าง. “ผู้เสียหายในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- อลงกรณ์ กลิ่นหอม. “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.
- อารยา เกษมทรัพย์. “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่
ฟ้อง.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2537.
- อดิสร ไชยคุปต์. “ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- อุดม สิทธิวิรัชธรรม. “การดำเนินคดีในศาลยุติธรรมซึ่งเป็นศาลทหาร.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- อนันต์ ยมจินดา. “การไต่สวนมูลฟ้องในกรณีพนักงานอัยการเป็นโจทก์.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

วารสาร

- กมลชัย รัตนสกาววงศ์. “หลักกฎหมายทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาเรื่องในชั้นเจ้าหน้าที่ฝ่าย
ปกครองของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน : ศึกษาประวัติความเป็นมาและแนว
ความคิดทางทฤษฎี.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 22, ฉบับที่ 3. กันยายน 2535.
- กุลพล พลวัน. “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย.” วารสารอัยการ. ปีที่ 9,
ฉบับที่ 101. พฤษภาคม 2529.

โกศล มีจุล. “คำพิพากษาศาลทหารสูงสุดที่น่าสนใจ.” วารสารพระธรรมนูญ. ฉบับที่ 35.

เมษายน 2532.

โกวิท มัชฌมจันทร์ และพัลลภ โชติเลขา. “กิจกรรมของศาลทหารไทยระหว่าง พ.ศ. 1800-2498.”

วารสารพระธรรมนูญ. เล่มที่ 37. กันยายน 2535.

คณิต ฌ นคร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา.” วารสารอัยการ. ปีที่ 1, ฉบับที่ 1. มกราคม 2521.

_____. “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 3, ปีที่ 15. กันยายน 2528.

_____. “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์. ปีที่ 1, ฉบับที่ 1.

มกราคม-มิถุนายน 2544.

_____. “ปัญหาการใช้ดุลพินิจของอัยการ.” วารสารอัยการ. ปีที่ 5, ฉบับที่ 57. กันยายน 2525.

_____. “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 9, ฉบับที่ 2. กันยายน-พฤศจิกายน 2520.

จิตติ เจริญฉ่ำ. “การแก้ไขวิธีการที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแล้วศาลยกฟ้อง.” วารสารอัยการ. ปีที่ 17,

ฉบับที่ 200. ตุลาคม 2537.

นคร ผกามาศ. “การฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน (แ่งคิดจากคำพิพากษาฎีกา).” วารสารอัยการ. ปีที่ 1,

ฉบับที่ 7. กรกฎาคม 2521.

เพ็ญ ญาณประสาท. “ศาลอาญากับกฎหมายในการปฏิบัติ.” ดุลพาท. เล่ม 1, ปีที่ 11. มกราคม 2507.

พัฒนาต พ่วงลาภหลาย และกุลพล พลวัน. “วิธีพิจารณาความอาญาในประเทศฝรั่งเศส ตอนที่ 1.”

วารสารอัยการ. ปีที่ 2, ฉบับที่ 24. ธันวาคม 2522.

รุ่งแสง กฤตยพงษ์. “ระบบอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ. ปีที่ 14, ฉบับที่ 162.

สิงหาคม 2534.

วงษ์ วีระพงศ์. “การไต่สวนมูลฟ้อง.” ดุลพาท. เล่ม 3, ปีที่ 1. มิถุนายน 2497.

วิจักษ์ สัจจะเวท. “บทบาทของกระบวนการยุติธรรมทหารในการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ.”

วารสารพระธรรมนูญ. กันยายน 2534.

วุฒิ มีช่วย. “กฎหมายฝ่ายทหารที่นำมาใช้บังคับในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหาร.” วารสาร

พระธรรมนูญ. เล่มที่ 41, ฉบับที่ 2. มกราคม-เมษายน. 2539.

ศานิต สร้างสมวงษ์. “ข้อเสนอแนะอัยการทหาร.” วารสารพระธรรมนูญ. เล่มที่ 40, ฉบับที่ 1.

มกราคม-เมษายน 2539.

_____. “ข้อเสนอแนะอัยการทหาร.” วารสารพระธรรมนูญ. เล่มที่ 43, (ฉบับพิเศษ).

2541.

อมร จันทรมบูรณ์. “อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้องในขบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย.”

วารสารอัยการ. เล่มที่ 30, ตอนที่ 4. ธันวาคม 2516.

อุดม รัฐอมฤต. “การฟ้องคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 22, ฉบับที่ 2. มิถุนายน 2535.

เอกสารอื่น ๆ

กฤษฎา เจริญพานิช. เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการระเบียบราชการศาลทหาร และการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร. โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ. กรมพระธรรมนูญ, 2543.

กระทรวงกลาโหม. “การปฏิบัติเกี่ยวกับการขอย้ายนักโทษจากเรือนจำของทหารไปยังเรือนจำของฝ่ายพลเรือน พ.ศ.2510.” ในหนังสือกระทรวงกลาโหมที่ 1889/2492 ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย, 22 ธันวาคม 2492.

คณิต ฒ นคร. เอกสารประกอบการบรรยายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2543.

_____. “วิธีพิจารณาความอาญาของไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” **รวมบทความทางวิชาการของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฒ นคร. อัยการสูงสุด, 2540.**

ชาติ ศรีสัมฤทธิ์. “ราษฎรเป็นผู้เสียหายในศาลทหาร.” **เอกสารวิจัยโรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ. กรมพระธรรมนูญ, 2535.**

ชานินทร์ ทนทุสวัคดี. คู่มือประกอบการบรรยายวิชากฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร. โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ. กรมพระธรรมนูญ, 2543.

ประดิษฐ์ สุนทรารชุน. “กระบวนการยุติธรรมทหาร.” **เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาสังคมศาสตร์. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2506.**

วิจักษ์ สัจจะเวทะ. “ศาลทหาร.” **เอกสารประกอบการบรรยายตามโครงการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาภาควิทยาการ รุ่นที่ 30. สำนักตุลาการทหาร. กรมพระธรรมนูญ, 2530.**

_____. การประชุมทางวิชาการ นายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญ. กรมพระธรรมนูญ, 2533.

สาขันธ์ อรรถเกษม. “กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร.” **เอกสารประกอบการบรรยายวิชากฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร. โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ. กรมพระธรรมนูญ, 2539.**

กฎหมาย

ข้อตกลงกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหาย หรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ. 2498.

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยทนาย พ.ศ. 2499.

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยสารวัตรทหาร พ.ศ. 2519 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2521.

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาทหาร ร.ศ. 131.

พระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พ.ศ. 2479.

พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476.

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498.

พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2506.

พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2503.

ระเบียบกรมพระธรรมนูญว่าด้วยการสงเคราะห์ทางกฎหมาย พ.ศ. 2528.

ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ. 2531.

ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา พ.ศ. 2544.

ภาษาต่างประเทศ

Books

Catherine Elliott & Frances Quinn. **English Legal System**. third edition. Pearson Education Limited, 2000.

Christan Dadomo and Susan farran. **The French Legal System**. Second edition, Sweet & Maxwell, 1996.

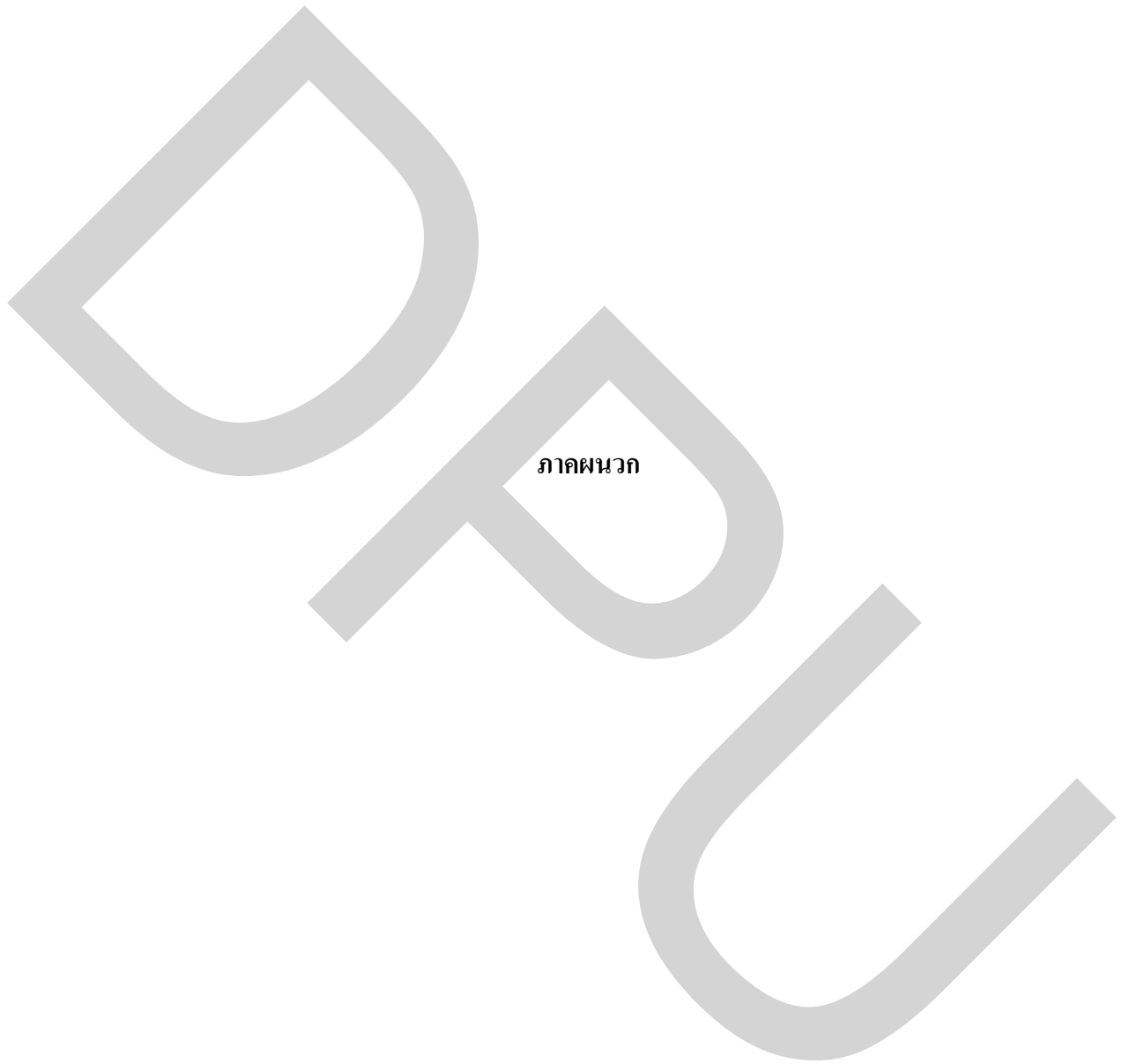
John H. Langbein. **Comparative Criminal Procedure Germany**. New York : West Publishing Co.,1977

John Sparack. **Emmins on Criminal Procedure**. Fifth edition. Worcester : Blackstone Press, Ltd., 1992.

Joint Service Committee on Military Justice. **Manual for Courts-Martial United States (2000 Edition)**. U.S government Printing Office : Washington, Dc, 2000.

Stephen A. Saltzburg. **American Criminal Procedure**. Third edition. West Publishing Company, St. Paul, Minn, 1988.

Werner F.Ebke and Matthew W. Finkin. **Introduction to German Law**. Netherlands : Lluwer law International, 1996.

ภาคผนวก ก.

สถิติคดีที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ฟ้องในศาลทหารกรุงเทพ
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535-2545

1. คดีดำที่ 45/2534 พันเอกชัยรัตน์ มัชฌมจันทร์ โจทก์ พันโทศิริระ สังขวิศิษฏ์ จำเลย ขอให้พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เชือก พ.ศ. 2497 ศาลทหารกรุงเทพมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความเนื่องจากจำเลยถึงแก่ความตาย
2. คดีดำที่ 46/2534 พันเอกชัยรัตน์ มัชฌมจันทร์ โจทก์ พันโทศิริระ สังขวิศิษฏ์ จำเลย ขอให้พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เชือก พ.ศ. 2497 ศาลทหารกรุงเทพมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความเนื่องจากจำเลยถึงแก่ความตาย
3. คดีดำที่ 199/ 2534 พันจ่าอากาศเอก สุเทพ ถวิลเมธราชันต์ โจทก์ จ่าอากาศโท โกรธ วัชรวิริยะ จำเลย ขอให้ยกยกอรรถทรัพย์ ศาลทหารกรุงเทพสั่งไม่ประทับฟ้อง
4. คดีดำที่ 183/2534 จ่าสิบเอกหญิง ศรีลำปาง วงศ์ประคอง หรือชูสร โจทก์ ร้อยเอกหญิง ฆะดากุล ปั้นลายนาค จำเลย ขอให้ ความผิดต่อเจ้าพนักงานในการยุติธรรม ศาลทหารกรุงเทพสั่งยกฟ้องโจทก์
5. คดีดำที่ 36/2535 ร้อยเอกหญิง ฆะดากุล ปั้นลายนาค โจทก์ จ่าสิบเอกหญิง ศรีลำปาง วงศ์ประคอง หรือชูสร จำเลย ขอให้ ความผิดฟ้องเท็จ เบิกความเท็จ ศาลทหารกรุงเทพมีคำสั่งยกฟ้องโจทก์
6. คดีดำที่ 39/2535 นาวาอากาศโท อุดม นุชนันท์ โจทก์ พลอากาศเอก พะเนียง กานตรัตน์ นาวาอากาศเอกประพันธ์ ฐปะเดมิย์ นาวาอากาศเอกเกษตร โรจนนิล นาวาอากาศโท พนม กิรสาขาที จำเลยที่1-4 ขอให้ เจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ศาลทหารกรุงเทพสั่งไม่ประทับฟ้อง
7. คดีดำที่ 41/2536 พันเอก อรรถอุดม โลหะพรหม โจทก์ สิบเอก บัวผัน พิมพ์ชัยศรี จำเลย ขอให้ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เชือก พ.ศ. 2497 ศาลทหารกรุงเทพมีคำสั่งยกฟ้องโจทก์
8. คดีดำที่ 79/2536 พันจ่าอากาศ ทำนุ บุญยืน โจทก์ จ่าอากาศเอกอรุณ เสมียนชัย จำเลย ขอให้ ยกยกอรรถทรัพย์ ศาลทหารกรุงเทพมีคำสั่งจำหน่ายคดี

9. คดีดำที่ 53/2539 ร้อยเอกหญิง กนกวรรณ พรหมคล้าย โจทก์ ร้อยโทหญิง สุปราณี เทศนีย์ จำเลย ขอให้ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ศาลทหาร กรุงเทพมหานครมีคำสั่งจำหน่ายคดี

10. คดีดำที่ 369/2541 นาวาอากาศโทหญิง สมพร อุ่นเสนีย์ และนาวาอากาศตรี ชลทิศ อุ่นเสนีย์ โจทก์ นาวาอากาศหญิง บุญสม วานิชโซ จำเลย ขอให้ ออกเช็คโดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น และในขณะที่ออกเช็คนั้นไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ ศาลทหารกรุงเทพมีคำสั่งยกฟ้องโจทก์

11. คดีดำที่ 548/2541 พันจ่าอากาศเอก สينا สว่างวงศ์ พันจ่าอากาศเอก เทียนชัย สว่างวงศ์ และพันจ่าอากาศเอก ใจธรรม สว่างวงศ์ โจทก์ ขอให้ ยกยกทรัพย์ โจทก์ถอนฟ้อง

12. คดีดำที่ 218/2543 นางนันทวรรณ พิมพ์เชื้อ โจทก์ นาวาอากาศเอก ขงยุทธ สุนทรประทม และพลอากาศตรี ถวัลย์ มหาดไทย จำเลย ขอให้ เจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ศาลทหารกรุงเทพสั่งยกคำร้องของโจทก์

ภาคผนวก ข.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี

ว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา

พ.ศ. ๒๕๔๔

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่องการปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดอาญา เนื่องจากบัดนี้มีการโอนกรมตำรวจจากกระทรวงมหาดไทยไปจัดตั้งเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับตำรวจ ทหาร พนักงานฝ่ายปกครอง และวิธีพิจารณาความอาญาใหม่แล้ว ประกอบกับข้อตกลงบางข้อไม่สอดคล้อง กับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในเวลาปกติอันมิใช่ภาวะสงคราม จึงสมควรปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และกฎหมายโดยเฉพาะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อีกทั้งควรกำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติให้ชัดเจน สะดวกต่อผู้ปฏิบัติและสามารถดำเนินการได้รวดเร็วไม่เสียหายต่อรูปคดีโดยคำนึงถึงหลักความสามัคคีปรองดอง และหลักการประสานงานระหว่างตำรวจ ทหารกับพนักงานฝ่ายปกครองในการร่วมมือและอำนวยความสะดวก เพื่อป้องกัน ป้องกันหรือระงับเหตุวิวาทมิให้ลุกลามต่อไป อันจะช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมได้ ประการหนึ่ง ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงแบบธรรมเนียมของแต่ละฝ่าย ตลอดจนความจำเป็นขององค์กร ในการดูแลรักษาสถานที่ ยานพาหนะ และอาวุธยุทโธปกรณ์ของตนให้ปลอดภัยและปกครองดูแล บุคลากรให้อยู่ในวินัยและได้รับการปฏิบัติอย่างมีศักดิ์ศรี เป็นธรรมตามควรแก่กรณี แต่ทั้งนี้ต้องมีให้ กระทบสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือฝ่าฝืนกฎหมายที่มีเพื่อคุ้มครองบุคคลทั่วไปโดยเสมอกัน อัน เป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๘) และ (๙) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหาร ราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๑๔ นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี จึงวางระเบียบ ไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงาน กรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิก

๓.๑ ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การปฏิบัติ
ประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ. ๒๕๕๘

๓.๒ ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การปฏิบัติ
และประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ. ๒๕๕๘
(ฉบับที่ ๑) พ.ศ. ๒๕๖๓

๓.๓ ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การปฏิบัติ
และประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ. ๒๕๕๘
(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒

๓.๔ ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การปฏิบัติ
และประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ. ๒๕๕๘
(ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๘

๓.๕ ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การปฏิบัติ
และประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ. ๒๕๕๘
(ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๕

บรรดาข้อตกลง ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งอื่นใดในส่วนที่กำหนดไว้แล้วใน
ระเบียบนี้ หรือขัดแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

“เขตที่ตั้งทหาร” หมายความว่า อาคาร สถานที่หรือบริเวณซึ่งมีหน่วยทหารตั้งอยู่

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงาน
กรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา

“ตำรวจ” หมายความว่า ข้าราชการตำรวจตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการ
ตำรวจ

“ทหาร” หมายความว่า ข้าราชการทหาร ทหารกองประจำการ และนักเรียนใน
สังกัดกระทรวงกลาโหม ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการทหาร

“พนักงานฝ่ายปกครอง” หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งมิใช่ตำรวจและทหาร แต่มี
อำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญาหรือกฎหมายอื่น

“สิ่งสื่อสาร” หมายความว่า รถมอเตอร์ จดหมาย โทรศัพท์ โทรเลข โทรสาร โทรพิมพ์
วิทยุ และการติดต่อสื่อสารส่งข้อความทางอิเล็กทรอนิกส์ทุกชนิด

ข้อ ๕ ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามระเบียบนี้

หมวด ๑
คณะกรรมการว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงาน
กรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา

ข้อ ๖ องค์ประกอบของคณะกรรมการ

ให้มีคณะกรรมการว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญาคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

(๑) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม	เป็นประธานกรรมการ
(๒) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ	เป็นรองประธานกรรมการ
(๓) ปลัดกระทรวงกลาโหม	เป็นกรรมการ
(๔) ปลัดกระทรวงมหาดไทย	เป็นกรรมการ
(๕) ปลัดกระทรวงยุติธรรม	เป็นกรรมการ
(๖) ผู้บัญชาการทหารสูงสุด หรือ
ผู้บัญชาการเหล่าทัพที่ผู้บัญชาการ
ทหารสูงสุดมอบหมาย	เป็นกรรมการ
(๗) รองอัยการสูงสุดคนหนึ่งตามที่
อัยการสูงสุดมอบหมาย	เป็นกรรมการ
(๘) ข้าราชการตำรวจระดับผู้บัญชาการ
ขึ้นไปคนหนึ่งตามที่ผู้บัญชาการ
ตำรวจแห่งชาติมอบหมาย	เป็นกรรมการ
(๙) อธิบดีกรมการปกครอง	เป็นกรรมการ
(๑๐) เจ้ากรมพระธรรมนูญ	เป็นกรรมการและเลขานุการ

ข้อ ๗ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- (๑) วางมาตรการป้องกัน แก้ไข วินิจฉัย สั่งการ หรือให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ หรือผู้เสียหายที่ร้องเรียนเมื่อมีปัญหาในทางปฏิบัติอันเกิดจากการใช้ระเบียบนี้ในกรณี que เห็นว่าปัญหาใดเป็นเรื่องสำคัญอันควรได้รับคำวินิจฉัยหรือสั่งการให้มีผลเป็นการทั่วไปให้เสนอนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา

(๒) ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับแบบของหนังสือ ขั้นตอนหรือรายละเอียดในการปฏิบัติ และประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา ตลอดจนข้อกำหนดว่าด้วยการประพฤติปฏิบัติตนของทหาร พนักงานฝ่ายปกครอง และตำรวจ ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ข้อกำหนดดังกล่าวให้มีผลเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(๓) เสนอนายกรัฐมนตรีให้พิจารณาปรับปรุงแก้ไขกฎ ระเบียบ คำสั่ง หรือ ข้อบังคับ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา

(๔) แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะทำงาน หรือมอบหมายให้บุคคลใดช่วยในการ ปฏิบัติงานของคณะกรรมการ

บุคคลใดเห็นว่าตนหรือสมาชิกในครอบครัวของตนได้รับความเสียหายหรือความไม่ เป็นธรรม เนื่องจากการที่ทหาร พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ อังการปฏิบัติตามระเบียบนี้ หรือละเลยการปฏิบัติตามระเบียบนี้ บุคคลนั้นมีสิทธิร้องเรียนต่อคณะกรรมการหรือผู้ที่ คณะกรรมการมอบหมายเพื่อแนะนำ วินิจฉัยหรือสั่งการได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ คณะกรรมการกำหนด

หมวด ๒

การประสานงานระหว่างทหารกับพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ

ข้อ ๘ การประสานงานก่อนเกิดเหตุ

ให้ผู้บังคับบัญชาของทหาร พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ส่งเสริมและสนับสนุน ให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายมีความสามัคคีระหว่างกัน และพยายามป้องกันหรือระงับความขัดแย้งเพื่อมิให้ เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น โดยเฉพาะในบริเวณนอกเขตที่ตั้งทหารในกรณี พนักงานฝ่าย ปกครองหรือตำรวจอาจขอให้ฝ่ายทหารจัดส่งสารวัตรทหารหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไปร่วมรักษา ความสงบเรียบร้อยในบางสถานที่หรือบาง โอกาสเพื่อป้องปรามหรือป้องกันเหตุร้ายได้ตามความ จำเป็น

ข้อ ๙ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจขอความร่วมมือจากทหาร

ในกรณีที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจสืบทราบว่าทหารจะกระทำความผิดอาญา ใช้อิทธิพลในทางมิชอบ ก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนหรือจะมีการก่อเหตุวิวาทนอกเขตที่ตั้ง ทหารไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยฝ่ายทหารทั้งหมดหรือมีทหารร่วมอยู่ด้วย ให้พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจตักเตือนห้ามปรามไปตามอำนาจหน้าที่ ถ้าเกรงว่าไม่เป็นผลให้แจ้งเหตุแก่ฝ่ายทหารโดย ด่วนเพื่อขอความร่วมมือในการสอดส่องตรวจตรา ระวังยับยั้งหรือป้องกันมิให้มีเหตุร้ายเกิดขึ้น

เมื่อมีการร้องขอหรือแจ้งเหตุดังกล่าว ให้ฝ่ายทหารให้ความร่วมมือตามความจำเป็น ทั้งนี้ ทหาร พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อระงับเหตุต้องสวมเครื่องแบบ ส่วนจะนำอาวุธไปด้วยหรือไม่ ให้อยู่ในดุลยพินิจของผู้บังคับบัญชาผู้เป็นหัวหน้าหน่วยของฝ่ายนั้น ๆ แต่มิให้ใช้อาวุธ เว้นแต่จะมีความจำเป็นอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้ หัวหน้าชุดของแต่ละฝ่ายที่จะควบคุมไป ต้องเป็นข้าราชการ นายทหาร หรือนายตำรวจชั้นสัญญาบัตร ห้ามมิให้ทหาร พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจที่มีได้รับคำสั่งไปยังสถานที่นั้นเองเป็นอันขาด

ข้อ ๑๐ ทหารขอความร่วมมือจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ

เมื่อฝ่ายทหารจับกุมตัวทหารที่หาว่ากระทำความผิดวินัยทหารหรือกระทำความผิดอาญาได้ และประสงค์จะใช้สถานที่ สิ่งสื่อสาร หรือยานพาหนะของพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ เพื่อการสอบสวนหรือดำเนินการในส่วนของทหาร ให้ขอความร่วมมือจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ตามความจำเป็น

ข้อ ๑๑ หน่วยประสานงาน

การร้องขอ การขอความร่วมมือหรือการแจ้งเหตุใด ๆ ต่อฝ่ายทหารตามระเบียบนี้ นอกจากการประสานงานกับผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดของทหารผู้เกี่ยวข้องหรือหน่วยทหารในเขตที่ตั้งทหารซึ่งใกล้ที่สุดกับบริเวณที่เกิดเหตุหรือเชื่อว่าจะเกิดเหตุโดยใช้สิ่งสื่อสารแล้ว พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจอาจประสานโดยใช้สิ่งสื่อสารกับหน่วยทหารอื่นในพื้นที่ได้ตามความจำเป็น

ข้อ ๑๒ การรายงานคดี

ในกรณีที่นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการหรือข้าราชการกลาโหมพลเรือนชั้นสัญญาบัตรต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาอันมิใช่ความผิดลหุโทษ ความผิดประเภทที่พนักงานสอบสวนมีอำนาจเปรียบเทียบได้ หรือคดีที่เสร็จสิ้นหรือระงับไปในชั้นพนักงานสอบสวนแล้ว ให้พนักงานสอบสวนรายงานคดีตามลำดับถึงผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ได้รับมอบหมายเพื่อแจ้งให้กระทรวงกลาโหมทราบ

หมวด ๓

การจับกุม การควบคุมและการรับตัวทหารไปควบคุม

ข้อ ๑๓ การจับกุมทหาร

ในกรณีมีคำสั่งหรือหมายของศาลให้จับทหารผู้ใด ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของทหารผู้นั้นทราบในโอกาสแรก เว้นแต่เป็นการกระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่กฎหมายให้จับได้โดยไม่ต้องมีหมาย หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าทหารผู้นั้นจะหลบหนีการจับกุมตามหมาย

ในการจับกุมทหารผู้ใด ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแจ้งให้ทหารผู้นั้นไป
ยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หากไม่ยอมไป ชักขวาง หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะ
หลบหนี ให้จับกุมได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๓๗
โดยอาจร้องขอให้สารวัตรทหารช่วยควบคุมตัวผู้นั้นไปส่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจก็ได้ หาก
ทหารมีจำนวนมาก ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจรีบแจ้งให้ฝ่ายทหารทราบโดยเร็วเพื่อมาช่วย
ระงับเหตุและร่วมมือในการจับกุมทหารผู้กระทำผิดไปดำเนินคดี

ในการจับกุมตามวรรคหนึ่ง หากทหารผู้นั้นสวมเครื่องแบบอยู่ให้ปฏิบัติตามข้อ
๑๔ โดยอนุโลม และหลีกเลี่ยงการใช้เครื่องพันธนาการ เว้นแต่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง และมีให้อาวุธ
ระหว่างการจับกุมโดยไม่จำเป็น

ถ้าเป็นกรณีทหารและตำรวจหรือพนักงานฝ่ายปกครองกำลังก่อการวิวาทกัน ให้
รับรายงานผู้บังคับบัญชาของแต่ละฝ่ายทราบทันที และให้ผู้บังคับบัญชาที่เกี่ยวข้องรีบออกไประงับ
เหตุโดยเร็ว ส่วนการดำเนินการขั้นต่อไปให้ปฏิบัติตามความในวรรคก่อน

ข้อ ๑๔ การควบคุมตัวทหาร

การควบคุมตัวทหารที่ถูกหาว่ากระทำความผิดอาญาและถูกจับกุมตัวไปยังที่ทำการ
ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ถ้าทหารที่ถูกจับกุมและควบคุมตัวสวมเครื่องแบบ ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือ
ตำรวจดำเนินการดังนี้

(๑) แนะนำให้ทหารผู้นั้นทราบถึงเกียรติของเครื่องแบบทหารและขอให้พิจารณา
ว่าจะถอดเครื่องแบบหรือไม่

(๒) ถ้าทหารไม่ยอมถอดเครื่องแบบ ให้แจ้งฝ่ายทหารทราบเพื่อจัดส่งเจ้าหน้าที่
ฝ่ายทหารมาแนะนำให้ทหารถอดเครื่องแบบแล้วดำเนินการตามวรรคแรก หากฝ่ายทหารไม่มาภายใน
ระยะเวลาอันสมควรหรือระยะเวลาที่กำหนด หรือดำเนินการใด ๆ แล้วไม่เป็นผล ให้พนักงานฝ่าย
ปกครองหรือตำรวจปฏิบัติตามวรรคแรกได้และบันทึกเหตุผลไว้ แล้วแจ้งเหตุนี้ให้ฝ่ายทหารทราบ

ข้อ ๑๕ การปล่อยชั่วคราว

การปล่อยชั่วคราวหรือการพิจารณาคำขอประกันทหารผู้ต้องหาให้เป็นไปตาม
รัฐธรรมนูญมาตรา ๒๓๕ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบปฏิบัติว่าด้วยการนี้
เช่นเดียวกับผู้ต้องหาทั่วไป

ข้อ ๑๖ การรับตัวทหาร

เมื่อควบคุมตัวทหารไว้ตามข้อ ๑๔ แล้ว ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแจ้ง
การจับกุมให้ฝ่ายทหารที่เป็นผู้บังคับบัญชาของทหารผู้นั้นทราบทางสิ่งสื่อสารหรือหนังสือโดยไม่
ชักช้า และให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) หากฝ่ายทหารแจ้งว่าไม่ประสงค์จะรับตัวผู้ต้องหานั้นไปหรือไม่มาขอรับตัวภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้พนักงานสอบสวนควบคุมตัวและดำเนินการไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ฝ่ายทหารอาจแจ้งขอรับตัวมาภายหลังจากนั้นได้ ในกรณีเช่นนี้ให้ดำเนินการตาม (๒)

(๒) หากฝ่ายทหารแจ้งว่าประสงค์จะรับตัวผู้ต้องหาไปจากพนักงานสอบสวนก็ให้นำหนังสือขอรับตัวผู้ต้องหามาแสดงต่อพนักงานสอบสวน ในกรณีนี้ให้พนักงานสอบสวนทำหนังสือส่งมอบตัว และให้บันทึกเป็นหลักฐานเข้าสำนวนไว้ พร้อมกับลงบันทึกในรายงานประจำวันด้วย

(๓) หากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเห็นว่ามีความจำเป็นในทางคดีที่จะต้องนำตัวทหารไปดำเนินการเพื่อประโยชน์แก่การรวบรวมพยานหลักฐานนอกจากการสอบปากคำ เช่น การนำชี้สถานที่เกิดเหตุ การชี้ตัว การทำแผนประทุษกรรมอาจขอดำเนินการก่อนที่จะส่งมอบตัวทหารผู้ต้องหาให้ฝ่ายทหารรับตัวไปก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ถ้าผู้ต้องหาต้องการให้ฝ่ายทหาร ทนายความ หรือผู้อื่นซึ่งตนไว้วางใจอยู่ในสถานที่นั้นด้วยก็ให้อนุญาตตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๔๑ และมาตรา ๒๔๒

หนังสือขอรับตัวและหนังสือส่งมอบตัวผู้ต้องหาตามข้อนี้ให้เป็นไปตามแบบที่คณะกรรมการกำหนด

ในการรับตัวทหารไปจากพนักงานสอบสวน หากพนักงานสอบสวนเห็นควรให้ฝ่ายทหารควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อประโยชน์ทางคดี ก็ให้แจ้งเป็นหนังสือและให้ฝ่ายทหารดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

การรับตัวทหารที่ได้รับบาดเจ็บและถูกควบคุมตัวไว้ ณ สถานพยาบาลให้ดำเนินการดังกล่าวข้างต้นแต่ให้พนักงานสอบสวนแจ้งผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องทราบด้วย

หมวด ๔ การตรวจค้น

ข้อ ๑๗ การตรวจค้นตัวบุคคล

การตรวจค้นตัวทหาร ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ข้อ ๑๘ การตรวจค้นสถานที่และที่รโหฐาน

การตรวจค้นสถานที่และที่รโหฐานของทหารที่ไม่เกี่ยวกับราชการทหารให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๓๘

การตรวจค้นสถานที่และที่รโหฐานอันเป็นเขตที่ตั้งทหารหรือของทางราชการทหาร นอกจากจะต้องปฏิบัติตามวรรคก่อนแล้ว ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจค้นแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้รับผิดชอบเขตที่ตั้งทหารนั้นส่งผู้แทนไปอยู่ในการตรวจค้นด้วย

ข้อ ๑๙ การตรวจค้นยานพาหนะ

การตรวจค้นยานพาหนะของทหารไม่ว่าจะเป็นของส่วนตัวหรือทางราชการทหารหรือการค้นตัวทหารที่อยู่ในยานพาหนะไม่ว่าจะสวมเครื่องแบบหรือไม่ก็ตาม ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญ และให้ทหารผู้ครอบครองหรือผู้ควบคุมยานพาหนะให้ความร่วมมือและความสะดวกจนกว่าการตรวจค้นจะเสร็จสิ้น

การตรวจค้นยานพาหนะของทางราชการทหาร เช่น รถสงคราม เครื่องบิน เรือ ซึ่งชักธงราชนาวี ขณะปฏิบัติหน้าที่ราชการ และมีนายทหารชั้นสัญญาบัตรควบคุมยานพาหนะนั้นมา ผู้มีอำนาจหน้าที่ตรวจค้นจะตรวจค้นได้ต่อเมื่อมีหนังสืออนุมัติจากผู้บังคับบัญชายานพาหนะนั้น ๆ ตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไป

การตรวจค้นยานพาหนะทางราชการทหารอันผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารผู้เป็นหัวหน้าของหน่วยนั้นมีหนังสือรับรองว่าจะเป็เหตุให้การปฏิบัติการยุทธพิงเสียเปรียบ ให้งดการตรวจค้น

ข้อ ๒๐ การตรวจค้นสิ่งของราชการลับ

ในการตรวจค้น ถ้าได้รับแจ้งจากฝ่ายทหารว่าสิ่งของใดเป็นราชการลับทางทหาร ให้ดำเนินการ ดังนี้

(๑) เมื่อนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่เป็นเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องทำหนังสือรับรองกำกับสิ่งของนั้นและแจ้งให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจทราบ ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ตรวจค้นงดเว้นการตรวจเฉพาะสิ่งของดังกล่าว แล้วทำการบันทึกเหตุงดเว้นการตรวจค้น พร้อมทั้งลงชื่อรับรองทุกฝ่ายแล้วรีบรายงานผู้บังคับบัญชาทราบ

(๒) ถ้าผู้มีอำนาจหน้าที่ตรวจค้นซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นปลัดอำเภอหรือหัวหน้าสถานีตำรวจขึ้นไปยังคิดสงสัยที่จะตรวจค้น ให้ทำเครื่องหมายลงชื่อทุกฝ่ายปิดผนึกกำกับไว้ที่หีบห่อหรือภาชนะบรรจุสิ่งของนั้นแล้วจัดส่งสิ่งของนั้นไปยังสถานที่ปลายทางตามที่ตกลงกัน เพื่อร่วมกันแต่งตั้งคณะกรรมการเปิดตรวจสิ่งของนั้นต่อไป

ถ้าสิ่งของใดอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ตรวจค้นหรือก่อให้เกิดความเสียหายอันจะทำให้ทางราชการได้รับความเสียหาย ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของราชการลับหรือไม่ก็ตามให้ดำเนินการตามวรรคก่อนโดยอนุโลม

การตรวจค้นสิ่งของใดอันผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารผู้เป็นหัวหน้าของหน่วยนั้นมีหนังสือรับรองว่าจะเป็นที่ปฏิบัติกรยุทธพิงเสียเปรียบในหังการตรวจค้น

ข้อ ๒๑ การประสานการตรวจค้น

ในการตรวจค้นตัวบุคคล สถานที่และที่รโหฐาน ยานพาหนะหรือสิ่งของตามหมวดนี้ ให้กระทำในเวลาและสถานที่อันสมควร โดยใช้ความสุภาพนุ่มนวลตามควรแก่กรณี ถ้ามีสารวัตรทหารอยู่ ณ สถานที่หรือบริเวณที่จะตรวจค้น ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ตรวจค้นประสาน โดยขอสารวัตรทหารมาร่วมเป็นพยานในการตรวจค้นด้วยแต่ถ้าไม่มีหรือมีแต่สารวัตรทหารไม่ยินยอมร่วมเป็นพยานก็ให้บันทึกไว้ และเมื่อผู้มีอำนาจหน้าที่ตรวจค้นดำเนินการเสร็จแล้ว ให้ทำบันทึกพร้อมกับให้ทุกฝ่ายลงชื่อรับรองและต่างยึดถือไว้ฝ่ายละหนึ่งฉบับ

หมวด ๕ การสอบสวน

ข้อ ๒๒ การสอบสวนคดีทหาร

ฝ่ายทหารจะทำการสอบสวนการกระทำความผิดของทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารได้เฉพาะกรณีดังต่อไปนี้

- (๑) คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร
- (๒) คดีที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายต่างอยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกันตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในเขตที่ตั้งทหารหรือไม่ก็ตาม
- (๓) คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหารตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร
- (๔) คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยความลับของทางราชการทหาร

ในกรณีที่ฝ่ายทหารร้องขอให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนโดยลำพังหรือร่วมกับฝ่ายทหารหรือช่วยดำเนินการอย่างอื่นเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน เช่น การสืบสวน การค้นหรือการจับกุม ให้พนักงานสอบสวนให้ความร่วมมือตามที่ฝ่ายทหารร้องขอ

คดีตามวรรคหนึ่ง ถ้าฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษไว้ก่อนแล้ว หรือได้ประสบเหตุและมีความจำเป็นต้องสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนแล้วรีบแจ้งให้ฝ่ายทหารทราบ ถ้าฝ่ายทหารขอรับตัวทหารผู้ต้องหาไปดำเนินการ ให้มอบตัวและสำนวนการสอบสวนให้ไป แต่ถ้าฝ่ายทหารไม่มารับตัวและไม่แจ้งข้อขัดข้องให้ทราบ ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนต่อไปได้จนเสร็จสิ้น

ข้อ ๒๓ การสอบสวนคดีอาญา

ในกรณีที่ทหารเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งผู้บังคับบัญชาของทหารผู้นั้นทราบ แล้วดำเนินการสอบสวนไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้แจ้งสิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญ ให้ผู้ต้องหาทราบ ดังนี้

- (๑) สิทธิที่จะขอประกันตัวตามมาตรา ๒๓๕
- (๒) สิทธิที่จะพบและปรึกษานายความเป็นการเฉพาะตัวในกรณีถูกควบคุมหรือคุมขังตามมาตรา ๒๓๕
- (๓) สิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควรในกรณีถูกควบคุมหรือคุมขังตามมาตรา ๒๓๕
- (๔) สิทธิที่จะได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรมตามมาตรา ๒๔๑
- (๕) สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจ เช่น นายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารชั้นสัญญาบัตร เข้าฟังการสอบปากคำของตนได้ตามมาตรา ๒๔๑
- (๖) สิทธิที่จะตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้วตามมาตรา ๒๔๑
- (๗) สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายตามมาตรา ๒๔๒
- (๘) สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญาตามมาตรา ๒๔๓
- (๙) สิทธิที่จะได้รับการเตือนว่าถ้อยคำซึ่งเกิดจากการจงใจ มีคำมั่น สัญญา ชูเกียรติ หลอกลวง ถูกทรมาน ใช้กำลังบังคับหรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ตามมาตรา ๒๔๓

ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าทหารผู้ต้องหาได้กระทำหรือจะกระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญาทหารว่าด้วยวินัยทหารด้วย ผู้บังคับบัญชาของทหารผู้ต้องหาอาจส่ง นายทหารพระธรรมนูญ หรือนายทหารชั้นสัญญาบัตรอื่นใดเข้าฟังการสอบปากคำทหารผู้ต้องหาก็ได้ ให้นำข้อ ๑๔ ข้อ ๑๕ และข้อ ๑๖ มาใช้กับการควบคุมตัวและการปล่อย ชั่วคราวทหารผู้ต้องหาในระหว่างการสอบสวนโดยอนุโลม ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงกำหนดเวลาควบคุมตัว ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย ในกรณีที่ ฝ่ายทหารเห็นว่าการสอบสวนล่าช้า จะขอให้พนักงานสอบสวนเร่งรัดหรือชี้แจงเหตุผลก็ได้

ข้อ ๒๔ คดีในอำนาจศาลแขวงและคดีที่เปรียบเทียบได้

ถ้าทหารผู้ต้องหาคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลแขวงให้การรับสารภาพตลอดข้อหา ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง โดยแจ้งให้ ฝ่ายทหารทราบการจับกุมและการฟ้องคดีด้วย

ถ้าคดีอาญาที่ทหารต้องหาว่ากระทำความผิดนั้นอยู่ในอำนาจของพนักงาน สอบสวนที่จะเปรียบเทียบได้ตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม และ ทหารผู้ต้องหายินยอมให้เปรียบเทียบได้ ให้พนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบตามอำนาจหน้าที่ ถ้าผู้ต้องหาไม่ยินยอมให้เปรียบเทียบก็ให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการหรืออัยการ ทหารเพื่อดำเนินการต่อไป

ข้อ ๒๕ การสอบสวนกรณีทหารและตำรวจก่อการวิวาทกัน

ในกรณีที่ทหารและตำรวจก่อการวิวาทกันไม่ว่าจะมีบุคคลอื่นร่วมกระทำความผิด หรือได้รับความเสียหายด้วยหรือไม่ก็ตาม ให้ฝ่ายตำรวจรายงานตามลำดับชั้นถึงผู้บัญชาการตำรวจ นครบาลหากเหตุเกิดในกรุงเทพมหานคร หรือหัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัดหากเหตุเกิดในจังหวัดอื่น เพื่อให้แต่งตั้งคณะพนักงานสอบสวนร่วมกันระหว่างฝ่ายตำรวจกับฝ่ายทหารมีจำนวนตามความ จำเป็นแห่งรูปคดี โดยให้แต่ละฝ่ายมีจำนวนเท่ากัน เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้น ให้พนักงานสอบสวน ฝ่ายตำรวจส่งคดีไปตามอำนาจหน้าที่ประกอบกับผลการสอบสวนนั้น แต่ถ้าความเห็นของคณะ พนักงานสอบสวนร่วมกันของฝ่ายตำรวจไม่ตรงกับฝ่ายทหาร ให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ ได้รับมอบหมายเป็นผู้มีความเห็นทางคดีแล้วส่งสำนวนให้พนักงานอัยการดำเนินการต่อไป

หากพนักงานสอบสวนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่มาร่วมการสอบสวนตามกำหนดนัด ให้ คณะพนักงานสอบสวนร่วมกันเท่าที่มีอยู่ดำเนินการสอบสวนต่อไปจนแล้วเสร็จเพื่อมิให้การ สอบสวนล่าช้าจนเกิดความเสียหายหรือเป็นผลให้ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวไว้นาน ทั้งนี้ ให้บันทึกการที่ ฝ่ายใดไม่มาร่วมทำการสอบสวนติดสำนวนไว้ด้วย

ในหว่างรอการแต่งตั้งหรือรอการประชุมคณะพนักงานสอบสวนร่วมกันตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจปฏิบัติหน้าที่เท่าที่จำเป็นก่อนได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อมิให้เสียหายแก่รูปคดีหรือเพื่อประโยชน์แก่ความเที่ยงธรรมของคดี

ข้อ ๒๖ การชั้นสูตรพลิกศพ

ในกรณีที่ทหารตายโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติกรตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติกรตามหน้าที่ให้จัดมีการสอบสวนและชั้นสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารหรือหน่วยทหารตามข้อ ๑๑ ทราบเพื่อส่งนายทหารสัญญาบัตรเข้าฟังการสอบสวนและร่วมสังเกตการชั้นสูตรพลิกศพด้วย

หมวด ๖

การส่งสำนวนการสอบสวน

ข้อ ๒๗ การส่งสำนวนและผู้ต้องหาให้อัยการ

เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นลง ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ ดังนี้

(๑) ถ้าเป็นคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังอัยการทหารเพื่อดำเนินการตามหน้าที่ต่อไป ส่วนผู้ต้องหา นั้น ถ้าได้มอบตัวให้ผู้บังคับบัญชารับไปควบคุมไว้ก่อนแล้วตามข้อ ๑๖ ก็อาจไม่ต้องขอรับตัวมาดำเนินการอีก แต่ให้บันทึกและแจ้งให้อัยการทหารทราบว่าได้มอบตัวผู้ต้องหาให้ผู้บังคับบัญชาผู้ใดรับตัวไปแล้วตั้งแต่เมื่อใด

(๒) ถ้าเป็นคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลยุติธรรม ให้ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งตัวทหารผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป การส่งตัวทหารผู้ต้องหาที่อยู่ในการควบคุมของผู้บังคับบัญชา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งผู้บังคับบัญชาเพื่อส่งตัวทหารผู้นั้นมายังพนักงานสอบสวนตามสถานที่และเวลาที่กำหนดเพื่อส่งให้พนักงานอัยการพร้อมกับสำนวน

ในกรณีที่พนักงานอัยการสั่งฟ้องไม่ทันในวันนั้น หากมิได้มีการสั่งให้ปล่อยชั่วคราว ให้พนักงานอัยการมอบตัวผู้ต้องหาให้อยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวนสำหรับในกรุงเทพมหานคร ส่วนในจังหวัดอื่นให้ฝากตัวผู้ต้องหาให้เรือนจำควบคุมไว้

ข้อ ๒๘ การส่งสำนวนให้อัยการทหาร

ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนไปยังอัยการทหารเพื่อดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารต่อไป ในกรณีดังต่อไปนี้

- (๑) คดีอาญาซึ่งพนักงานสอบสวนมีอำนาจเปรียบเทียบได้และเปรียบเทียบเสร็จแล้วหรือทหารผู้ต้องหาไม่ยอมให้เปรียบเทียบตามข้อ ๒๔ วรรคสอง
- (๒) คดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและยังจับตัวทหารผู้ต้องหาไม่ได้
- (๓) คดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและจับตัวทหารผู้ต้องหาได้แต่หลักฐานไม่พอฟ้องหรือพนักงานสอบสวนเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง
- (๔) กรณีมีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของฝ่ายทหารซึ่งอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่
- (๕) กรณีที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนคดีทหารตามที่ฝ่ายทหารร้องขอตามข้อ ๒๒ วรรคสอง เสร็จสิ้นแล้ว

ในกรณีที่ฝ่ายทหารเป็นผู้ทำการสอบสวนเกี่ยวกับคดีที่ต้องทำการชันสูตรพลิกศพ เมื่อพนักงานสอบสวนชันสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเสร็จแล้ว ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปให้เจ้าหน้าที่สอบสวนฝ่ายทหาร ตามที่ได้รับการร้องขอ

ข้อ ๒๙ การแจ้งผลคดีเพื่อการประสานงาน

ในคดีอาญาซึ่งทหารเป็นผู้ต้องหาและอยู่ในอำนาจศาลยุติธรรมให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการแจ้งผลคดีเพื่อการประสานงาน ดังนี้

- (๑) เมื่อพนักงานสอบสวนเห็นควรฟ้องสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือหัวหน้าสถานีตำรวจที่เกี่ยวข้องแจ้งความเห็นทางคดีขึ้นสอบสวนไปยังฝ่ายทหาร
- (๒) เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องหรือมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้วให้พนักงานอัยการแจ้งคำสั่งดังกล่าวไปยังฝ่ายทหาร
- (๓) เมื่อศาลยุติธรรมมีคำพิพากษาประการใด ให้พนักงานอัยการแจ้งคำพิพากษาของทุกชั้นศาลไปยังฝ่ายทหาร
- (๔) ในกรณีที่ทหารผู้กระทำความผิดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกและฝ่ายทหารที่ได้รับแจ้งต้องการที่จะรับตัวทหารผู้กระทำความผิดนั้นเมื่อพ้นโทษ ให้แจ้งการอายัดตัวให้ผู้บัญชาการเรือนจำที่ทหารผู้กระทำความผิดนั้นต้องคุมขังอยู่ได้ทราบ และให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งฝ่ายทหารที่แจ้งการอายัดตัวทราบเมื่อใกล้กำหนดวันเวลาที่จะปล่อยตัวไป

(๕) เมื่อจะมีการปล่อยตัวทหารผู้กระทำผิด หากมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมารับตัวก็ให้มอบตัวไป แต่ถ้าไม่มีก็ให้ผู้ที่มีอำนาจสั่งปล่อยหรือพนักงานอัยการในกรณีที่ศาลยุติธรรมเป็นผู้สั่งปล่อยแจ้งให้ทหารผู้นั้นไปรายงานตัวต่อผู้บังคับบัญชาต้นสังกัด

(๖) ถ้าทหารผู้นั้น ต้องหาในคดีอื่นซึ่งจะต้องนำตัวไปฟ้องยังศาลทหารอีกด้วย หรือผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารต้องการตัว ให้ฝ่ายทหารมีหนังสืออาัยัดตัวไว้กับพนักงานสอบสวนและให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ในสำนวนการสอบสวนว่าทางทหารยังต้องการตัว และให้ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารติดต่อกับพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเพื่อรับตัวทหารผู้นั้นไป

ข้อ ๓๐ การดำเนินคดีกับบุคคลบางประเภท

การดำเนินคดีอาญากับบุคคลบางประเภท ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ในกรณีที่ทหารผู้ต้องหาว่ากระทำผิดคดีอาญาและอยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นเด็กหรือเยาวชนตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการไปตามกฎหมายนั้นทุกประการ และแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของทหารผู้ต้องหานั้นทราบ

(๒) ในกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นพลเรือนในสังกัดราชการทหาร แต่การกระทำผิดคดีอาญาเกิดขึ้นในขณะที่บุคคลนั้นปฏิบัติหน้าที่ยามรักษาสถานที่ราชการทหาร ให้นำความในข้อ ๗ ข้อ ๑๑ และข้อ ๑๖ มาใช้โดยอนุโลม

(๓) ในกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นอาสาสมัครทหารพรานที่อยู่ในความควบคุมดูแลของราชการทหาร และการกระทำผิดคดีอาญาเกิดในขณะที่บุคคลนั้นยังสังกัดอยู่ในหน่วยอาสาสมัครทหารพราน ให้นำความในข้อ ๗ ข้อ ๘ ข้อ ๙ ข้อ ๑๐ ข้อ ๑๑ และข้อ ๒๓ มาใช้โดยอนุโลม

ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๔

พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร
(ทักษิณ ชินวัตร)
นายกรัฐมนตรี

ประวัติผู้เขียน

ร้อยโทหญิง วรินทร์ แต่ประยูร เกิดเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2514 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนสตรีนครสวรรค์ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปี พ.ศ. 2538 และเข้าศึกษาในระดับปริญญาโท นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต เมื่อปี พ.ศ. 2543

ประวัติการทำงาน

- ปี พ.ศ. 2539 นิติกร แผนกนิติการ องค์การสวนสัตว์

- ปี พ.ศ. 2542 นายทหารสงเคราะห์ทางกฎหมาย สำนักงานสงเคราะห์ทางกฎหมาย

กรมพระธรรมนุญ

- ปี พ.ศ. 2545 ประจำฝ่ายวิชาการสำนักตุลาการทหาร สำนักตุลาการทหาร

กรมพระธรรมนุญ